

Biblioteka Jutarnjeg lista

Lektira - klasici

7.

Miroslav Krleža

GLEMBAJEVI: DRAME

Prijevod fusnota: Anđelko Malinar

Izdavač: Europapress holding

Koranska 2, Zagreb

Za izdavača: Dr. Stipe Orešković

Urednik: Ivica Buljan

Dizajn knjige: Halid Malla

Grafička priprema: Fingere, Zagreb

Tiskara: Stw Grafica Veneta S.p.A., 2008.

Koordinatorice projekta: Ivana Galić Laslavić, Marija Šimoković Sikavica,
Kristina Štefanac

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se umnažati ili prenositi u bilo kojem obliku i bilo kojim elektronskim, mehaničkim ili drugim putem bez pismenog odobrenja vlasnika autorskih prava te nakladnika,

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 662889.

ISBN 978-953-300-064-0

Miroslav Krleža

**GOSPODA GLEMBAJEVI
U AGONIJI
LEDA**

Sadržaj

GOSPODA GLEMBAJEVI, drama u tri čina	7
Čin prvi_____	9
Čin drugi.....	50
Čin treći.....	80
Nadopuna prvog čina_____	109
U AGONIJI, drama u tri čina	113
Čin prvi_____	115
Čin drugi_____	147
Varijanta svršetka drugog čina	173
Čin treći_____	175
Upute režiseru.....	215
LEDA, komedija jedne karnevalske noći u četiri čina	221
Čin prvi_____	223
Čin drugi_____	245
Čin treći_____	261
Čin četvrti_____	281

GOSPODA GLEMBAJEVI

Drama u tri čina

LICA:

NAĆI (IGNJAT, JACQUES) GLEMBAY, bankir, šef firme
Glembay Ltd., pravi tajni savjetnik (šezdesetidevet godina)

BARUNICA CASTELLI-GLEMBAY, njegova druga legitimna
supruga (četrdesetipet godina)

DR PHIL. LEONE GLEMBAY, sin Ignjata i prve mu supruge
rođene Basilides-Danielli (tridesetiosam godina)

SESTRA ANGELIKA GLEMBAY, DOMINIKANKA,
udovica starijeg Glembajevog sina Ivana, rođena barunica
Zygmuntowicz Beatrix (dvadesetidevet godina)

TITUS ANDRONICUS FABRICZY-GLEMBAY, kuzen
bankira Glembaja, veliki župan u miru (šezdesetidevet
godina)

DR IURIS PUBA FABRICZY-GLEMBAY, advokat, pravni
savjetnik firme Glembay Ltd., njegov sin (dvadesetiosam
godina)

DR MED. PAUL ALTMANN, liječnik (pedesetijedna godina)

DR THEOL. ET PHIL. ALOJZIJE SILBERBRANDT,
informer baruničina sina i njen ispovjednik (tridesetidevet
godina)

OLIVER GLEMBAY, sin barunice Castelli i bankira
Glembaya (sedamnaest godina)

ULANSKI OBERLEUTNANT VON BALLOCSANSZKY
(dvadesetičetiri godine)

KAMERDINER. SOBARICE. GOSTI.

Zbiva se jedne noći, kasnog ljeta, godinu dana prije Rata
1914-18. Prvi čin u noći između jedan i pola tri. Drugi čin
između pola tri i pola četiri. Treći čin oko pet.

Čin prvi

Crveni salon sa žutom brokatnom garniturom šezdesetih godina. U pozadini dvokrilna vrata, otvorena, s perspektivom na nekoliko otvorenih i rasvijetljenih soba. Lijevo terasa, odvojena od scene staklenim pomičnim vratima. Na terasi kaktusi, paome i slamnata garnitura s dva šaukelštula, a niz kamene stube silazi se u vrt. Vrata desno u blagovaonicu. Na zidovima crvenog salona oko petnaest portreta gospode Glembajevih. Marijaterezijanski, ampir i bidermajer. Dvije-tri glave su moderne kopije po fotografiji. Nekoliko modernističkih figura u pleinairu. Čitav je stan bogato rasvijetljen. Kasno je. Gosti odlaze iz blagovaonice desno i prolaze sobama u perspektivi pozadine, onda lijevo. Upravo kad se je zavjesa digla, prešao je preko scene jedan austrijski Feldmarschalleutnant sa suprugom generalicom. Iza generala jedna reumatična matrona, opirući se o štap, pognuta u križima od svog išijasa. Jedan pukovnik infanterijski s pukovnikovicom i jedan kavalerijski dragonski major bez dame. Živa, banalna i glasna konverzacija na odlasku, od koje se čuju samo pojedini uzvici, nerazgovijetne riječi i smijeh, sa mnogo njemačkog, agramerskog teksta: Kuss' die Hand¹, presvijetla! Ljubim ruke! Servus! Doviđenja, ekselenc! Preporučujem se, moj naklon, auf Wiederseh'n, griiss dich Gott²! Adieu! Sluga sam pokoran, illustrissime! Moj najdublji naklon, laku noći Servus, griiss dich Gott!³

Poslije neznatne stanke izlazi jedna sjedokosa dama s marabu-

1. Ljubim ruku

2. doviđenja, zbogom!

3. Nadopuna prvog čina sa str. 139

ogrlicom u pratnji illustrissimusa Glembay-Agramera, sa svojom četrnaestogodišnjom unukom, koju prate dva mladića. Barunica Castelli-Glembay, supruga bankira, prati jednoga nepoznatog gospodina i damu. Na verandi smiju se mladi studenti i bakfiši⁴, a kada izlazi grupa obitelji Agramer-Ballocsanszky, pretrči preko scene jedna osamnaestogodišnja djevojčica u bjelini da na verandi stigne svoga brata. Na verandi između ostalih Oliver Castelli-Glembay i ulanski Oberleutnant von Ballocsanszky. Svi oni bučno izlaze preko scene u grupi. Stari kamerdiner i dvije sobarice izlaze i ulaze u žurbi sa šalovima, zaboravljenim tašnama i repovima kuna i marabuima. Još odmah u početku čuo se iz pozadine klavir: »Geschichten aus dem Wienerwalde«, valcer od J. Straussa, ali je naglo prestao. Sva gospoda uglavnom u fraku, dame u večernjoj gali. Gdjegdje po koji banskosavjetnički salonrok. Oficiri svi u vafenroku, laku i Pejačević-hlačama. Kao jedan od posljednjih izlazi biskup, kratkovidan, sa zlatnim naočarima, opirući se o štap s drškom od slonove kosti, u reverendi od listera, s briljantnim krstom, biskupskom crvenom kapom i crvenim rukavicama, u pratnji svog ličnog tajnika, koji na pristojnu distancu od dva koraka nosi za biskupom njegov pusteni šešir i svileni ogrtač. Biskupa prati sam kućedomaćin Ignjat Glembay. Za ovoga kretanja, žamora gostiju, glazbe i smijeha, na sceni stoji Sestra Dominikanka Angelika, udovica Glembay, rođena barunica Zygmuntowicz Beatriz (dvadeset devet godina) i promatra portrete po zidovima. Ona je vitka, otmjena i dekorativna, bez jedne jedine kapi krvi u obrazima, s prekrasnim ljljanskim prozirnim rukama, koje koketno skriva u bogatim naborima svojih rukava. Uz nju Leone Glembay. Figura dekadentna, plješiva i prosjeda, sa gotovo potpuno bijelom rijetkom švedskom bradom, bez brkova. U fraku, s engleskom lulom u ustima. Igra ruku i živaca oko te lule abnormalno je intenzivna.

LEONE: Mutno je sve to u nama, draga moja dobra Beatrice, nevjerojatno mutno. »Es gibt zwei Stamme der menschlichen Erkenntnis, die vielleicht aus einer gemeinschaftlichen, aber uns unbekanntem Wurzel entspringen, nämlich: Sinnlichkeit und Verstand, durch deren ersten Gegenstände gegeben, durch den

zweiten gedacht vverden!« Sinnlichkeit und Verstand⁵, jasnije od toga nije ni jedan Kant mogao da odredi sve to mutno u nama! Da! A propos: Kant! Našao sam noćas na ormaru u svojoj sobi jedno dobro achtundvierziger⁶ izdanje Eulerove Mehanike! Taj Euler gledao je sa svojim diferencijalom svakako mnogo jasnije od Kanta! I to, molim lijepo: četrdeset godina ranije! Eulerova Mehanika izdana je prvi put u Sankt Petersburgu upravo sedamsto trideset i šeste! A Kritika je, ne varam li se, izdana negdje oko sedam stotina osamdeset i devete! (To je pad Bastille! Čudna igra prirode: La Grange je rođen iste godine kada i Eulerova Mehanika: trideset i šeste!) Da! Sto sam htio da kažem? Ah da! Ono apsolutno, matematički kristalno, to je Euleru bilo jasnije četrdeset godina prije Kanta, i Euler je logičniji i konzekventniji: on je sve Nepoznato izrazio formulom! Ovo je bitno: matematika je, ako se govori simbolično, bliža Nepoznatome od govora ili od slike. Matematička formula može jasno da kaže ono što ne mogu ni govor ni slika, pa ni glazba, koja je još uvijek relativno najmatematičnija! Govor govoriti i govorom se izraziti, to je artizam, to je već problem umjetnički, a Kant je pisao, u stilu svoga vremena, krilato i uzvišeno švapski: »auf den Fliigeln der Ideen«⁷! On nije znao da nađe adekvatnu, preciznu materiju svome izrazu: u tome, upravo u tome, bio je Euler dosljedniji i veći! I ja, što više slikam, sve sam više uvjeren da je da Vinci potpuno u pravu: stvar se može precizno odrediti samo apstraktnom matematičkom koordinacijom. I, eto, to je moje unutarne protuslovlje: mjesto da sam matematičar, ja slikam. S tim raskolom u sebi, što može čovjek postići više od diletantizma?

ANGELIKA: Ja ne znam, Leone, molim te lijepo, nemoj se naći uvrijeđen, ja ne bih htjela da te uznemirim, ali ja se poslije sinoćnjeg našeg razgovora nisam nikako mogla oteti mislima (ja sam mislila gotovo čitavu noć o tebi), ja nikako nisam mogla da se otmem impresiji da ti mnogo pretjeruješ u riječima! Ja se bojim, sve je to kozerija u tebi! Ti si neobično duhovit kozer, ti si u stanju radi jedne duhovite kombinacije upropastiti sve svoje dugogodišnje napore, sav iskreni intenzitet svojih napora,

5. »Postoje dva stabla ljudske spoznaje, koja možda proizlaze iz jednog zajedničkog, ali nama nepoznatog korijena: čulnost i razum. Prvim od njih stvari primamo, a drugim zamišljamo!« Čulnost i razum

6. iz g. 1848

7. »na krilima ideja«

ti si u stanju kompromitirati se radi jedne duhovitosti! A ja sam mnogo šutjela za ovih sedam godina i meni je neobično strano misliti radi kozerije! »Der Unterschied einer deutlichen Vorstellung von einer undeutlichen ist bloss logisch, betrifft nicht den Inhalt!«⁸ A u stvarnu istinu može se ući samo srcem, Leone, samo srcem: logikom ili duhovitim riječima nikako! Jede Logik ist nur eine Scheinlogik, ein Blendwerk!⁹

LEONE: Preostaje nam dakle dominikanska qualitas occulta¹⁰?

ANGELIKA: Da, qualitas occulta, ja se ne bojim te riječi! Ja sam otkad postojim, gledala život u slikama: postoji u našem subjektu vani i unutra. Sto se nalazi između toga? Nešto, kao što ti veliš, tamno i mutno: nervi, mozak, meso, nešto što se zove naš subjekt. Jedna tužna šupljina u našem takozvanom subjektu. A sve se to razvija u vremenu i u nečem nepoznatom, transcendentalnom. I ako ti misliš da je tvoje slikanje logično poniranje u to transcendentalno nešto izvan našega Ja, ti se varaš, Leone! Tu se razumom ne može ništa! Danas se to zove intuicija, a nekoć se zvalo qualitas occulta! Ja se ne bojim te riječi!

LEONE: To sve miriše po dominikanskom sumporu, Beatrice! Ja dopuštam: u ovakvom veltanšaungu živjeti je jeftino. To su hiljadugodišnji propisani pogledi; ta je tvoja dominikanska kostimirana hijerarhija oklopljena: vi kao crkveni veltanšaung, vi ste diluvijalni mastodont u oklopu, vi živite u crkvenoj tvrđavi, u panceru jedne verbalne laži: qualitas occulta! A to, da ja ne bih bio na svojim platnima materijalist, to ja decidirano poričem! Ja se gibam po formama euklidovski, helenski! I danas, u vrijeme impresionističke palete, govoriti o posljednjim stvarima klečeći, u dominikanskom kostimu, sagnute glave, s krunicom u ruci, to je čista gotika! To je danas, u vrijeme bezbožnog simbolizma, u vrijeme infinitezimala, Beatrice, moglo bi se doista reći: pseudointeligentno... Angelika se blago, neprimjetno, no ipak prilično odlučno, promatrajući slike po zidovima, udaljuje od Leonea i od njegovih riječi, u šutnji. Leone stane uz nju, mekano, vrlo toplo i intimno: Beatrice, jedino u što vjerujem u ovoj glembajevskoj kući, to je tvoja visoka i iskrena inteligencija!

8. »Razlika između jedne jasne i jedne nejasne predodžbe samo je u logici, a ne u sadržaju!«

9. Svaka je logika samo prividna logika, opsjena!

10. tajna kvaliteta

Pa ipak, sve to u nama nije tako jednostavno kao veltanšaung kakve sluškinje! Za jednu je nepismenu sluškinju pitanje o bogu i posljednjim stvarima koordinacija tako jednostavna kao što su dekoracije jedne katoličke uskršnje slave. Uskršnje jutro, na bijelom stolnjaku farbana jaja i kuglof, uskršnja zvona i pjevana velika misa!

ANGELIKA: Svi mi vrvimo u životu kao crvi u kvarglu. I nitko od nas ne vidi iznad zbivanja, Leone! Ukoliko živimo, živimo samo tako da se pokoravamo nekoj tihoj, nevidljivoj zakonitosti; u nama i oko nas sve je isto tako tamno kao u termitskom mravinjaku. Ja mislim da je ovo tvoje romantično uzdizanje nad okvire životne mogućnosti sterilno, a pomalo i staromodno. Das ist die reinste Vormarzmantik!¹¹ A ako ti misliš da u veltanšaungu jedne nepismene sluškinje ne može biti više harmonije nego u tvom bezbožnom simbolizmu, ti se varaš! Ovo je »pseudointeligentna gotika« što ja govorim, možda, ali to što ti govoriš, to je kaos, to je nemir!

LEONE: Ja sam te večeras gledao neprekidno, Beatrice, i ja ne znam, možda je to indiskretno, ali ja bih silno intenzivno htio da znam da li si ti doista tako spokojna, kako se čini, ili se to u mome nemiru samo pričinja - možda ja tu tvoju koncentraciju samo sanjam?

ANGELIKA: Ja sam svakog dana sve manje nemirna.

LEONE: Sedam je godina prošlo od Ivanove smrti. Beatrice, i ako si ti doista ovih sedam godina svakog dana sve manje nemirna, ti mora da si danas već nevjerojatno mirna. A ne boli te nikada?

ANGELIKA: Pa i boli me! Ali se onda opet, kao što ti veliš - koncentriram, i bolje mi je!

LEONE: Gledam te već drugi dan, drago dijete, i tu tvoju koncentraciju gledam, i nikako ne mogu da shvatim: gdje je to mirno u tebi? Gdje je ta točka u tebi o koju se opireš?

ANGELIKA odbije ga odlučno: Ne znam, Leone! Prelomivši tako razgovor, ona pođe spram svoga portreta što je prikazuje u žutoj brokatnoj večernjoj gali, s dubokim dekolteom i ogromnom lepezom od nojeva perja; tu stane i dugo gleda u svoju vlastitu prošlost. Iza scene se u taj tren oglasi klavir s Mondscheinsonatom i traje u kontinuitetu dalje od prvoga

11. To je najčistija četrdesetosmaška romantika!

stavka sve do dolaska barunice Castelli-Glembay. Nakon stanke Angelika klone u jedan naslonjač, sklopi ruke kao na molitvu i šuti u unutarnjoj kontemplaciji.

LEONE, promatrajući je, tiho i egzaltirano: Tvoje lice sjeća me jedne Holbeinove glave: mislim da sam je vidio u Baselu. Lice ovalno, lice jedne gracilne gejše, dječje, nasmijano, boja mliječna s prozirnim pastelnim preljevom! Oči holbeinske, inteligentne, svijetle, negdje duboko u jednoj transcendentalnoj nijansi sa jedva primjetljivim fosfornim svjetlom erotike.

ANGELIKA: Leone, molim.

LEONE: Ja govorim o Holbeinu, draga sestro Angeliko! O jednom starom baselskom Holbeinu, o kome mislim sedam godina! Ono lice bilo je nasmijano, upravo toliko da su se na jagodicama zaokružile dvije malene, diskretne jamičice kao dvije simetrične sjenke iznad pravilne dijanske usne, ruke ljljanske, bijele, mirišljive, prsti engleski, fini, duguljasti Holbeinovi prsti, divna plavokrvna ruka kakvu je mogao da vidi samo jedan jedini Holbein! Angelika je bez riječi ustala i pošla spram terase sakrivši svoje ruke u rukave. Leone za njom: Ja već sedam godina nosim ideju tvoga portreta, Beatrix! Najprije sam te vidio u crnini, ali sada te vidim u ovom dominikanskom kostimu, taj ti pristaje divno, kao kakvoj dvorskoj gospođi iz Trecenta! Ti si feudalna dama, i ja tebe ne vidim kao dominikanku nego kao feudalnu damu iz Trecenta: tako bi te trebalo naslikati! Kako vrijeme brzo prolazi i kako se kostimi nevjerovatno brzo mijenjaju na našim predstavama! U tom istom tvom dominikanskom kostimu gledale su gospođe turnire, slušale viteške pjevače, i ja ne bih htio da te povrijedim, Beatrice, ali ideja da bi se moglo još dogoditi da za sedam stotina godina budu crkveni ženski redovi kostimirani u second empireu, ta ideja govori kako je doista sve na svijetu relativno i prolazno: i naši kostimi i naše dominikanske koncentracije! Za sedam stotina godina mogu second-empire-kostimi biti isto tako konzervativni kao što su danas feudalni. A čitav se impresionizam rodio u sjeni onih preciznih i mondenih second-empire-kostima: posljednje krinoline, tokovi »a la Eugenie«, sa svilenim liliput-suncobranima u žarkim bojama.

Taj tihi flert Angeliki je stran i dalek, a istodobno i bliz; ona s neprikrivenim interesom sluša te tople riječi njoj simpatičnog čovjeka koga nije vidjela već sedam godina, i pri tome promatra svoj vlastiti portret, sliku svoje mladosti.

Ulazi illustrissimus Fabriczy u pratnji doktora Silberbrandta. Presvijetli gospodin Titus Andronicus Fabriczj, umirovljeni veliki župan, stari je bonvivan, čija je svaka pojedina skupocjena nit frizure virtuozno položena preko plješive lubanje, s jakim, konjaničkim mađžarskim brkom, vidljivo tamnocrno nafarbanim. Njegova uspravna još i besprijekorno elegantna pojava, s monoklom na staromodnoj žnori, s rozetom jednog visokog reda u zapučku, njegove kicoški ispeglane hlače, njegovo zubalo, fine, odnjegovane gospodske ruke sa zlatnom narukvicom i ogromnim pečatnjakom, sve je to starački uredno i pedantno čisto. Stari iskusni epikurejac, koji ljubomorno pazi na svaku minutu svoje šezdeset i devete godine. Na lijevom obrazu zarasla mu je brazgotina od zarez a sabljom. Dr theologiae et philosophiae Alojzije Silberbrandt, eksjezuit, sada informator bankirskog jedinca Olivera Glembaja, ima oko četrdeset godina. Suhonjava, sušičava pojava s blijedim bezličnim licem kao da je od gumije, ima u sebi nešto eunuško, antipatično i lakajsko: u svojoj reverendi od listera figura crna i vitka.

FABRICZY: A vi gledate svoju prošlost, barunice? Wie die Zeit vergeht, mein lieber Gott!¹² Devet je godina prošlo od ovog vašeg portreta, a koliko smo mi večeri tu pod ovom slikom razgovarali o vama, još u ono vrijeme dok ste vi bili, ako se ne varam, u Shanghai.

ANGELIKA: U Hongkongu, illustrissime, u epidemijšpitalu bila sam pune dvije godine. Tamo smo imali i lepre i tifusa mnogo. Tome je davno, i sve mi se čini kao da sam sanjala. Od ove slike prošlo je sada u martu osam punih godina. Tu sam toaletu imala na bečkom »Rotes-Kreuz-bal«¹³, a to je moglo biti nekako polovicom februara. Na tom istom plesu dogovorio je Ivan s Ferenczyjem ovaj moj portret! Mislim, za osamsto i osamnaest funti! U martu sam sjedila Ferenczyju, a u junu umro je Ivan. U junu sljedeće godine bila sam već u Hongkongu! Gledati ovakav svoj vlastiti portret sasvim je čudan doživljaj: kao da se čovjek gleda u čarobnom ogledalu: je li moguće da sam to zaista bila ja? Je li moguće da u životu ima distanca iz kojih čovjek samog sebe više ne prepoznaje?

FABRICZY: Jawohl, das ist ein typischer Ferenczy! Von

12. Kako vrijeme prolazi, bože moj dragi!

13. »Plesu Crvenog križa«

demselden Ferenczy stammt auch das beriihmtte Portrait des englischen Herrscherpaares, das im vorigen Salon d'Automne ausgestellt war.¹⁴ Taj Ferenczy slika sada u Londonu - »die oberen zehn Tausend.« Angeblich soli er enorm reich sein! Unlang's hat er eine Indienreise gemacht¹⁵, na svojoj vlastitoj jahti! Ein Prachtwerk! Ein blendendes Feuervverk!¹⁶ A vi, gospodine doktore, što kažete vi zu diesem chef-d'oeuvre¹⁷?

SILBERBRANDT: »Pulchrum autem dicatur id, cuius ipsa apprehensio placet«¹⁸, kako je rekao sveti Toma, illustrissime! Kad bih baš smio da primijetim svoje, naravno potpuno nemjerodavno i skromno mišljenje, ne bih mogao da ne fiksiram da mi se taj portret pričinja, za jednu nijansu možda, ali ipak: malko suviše mondenim! Ali stvar sama po sebi naravno da je genijalna!

FABRICZY: Jedcr Zeit ihre Kunst, mein' ich!¹⁹ Ako je jedno vrijeme mondeno, i slike treba da su mondene! »L'oeuvre d'art est determinee par un ensemble qui est l'etat general de l'esprit et des moeurs environnantes!« So mein' ich! Aber, allerdings, ich versteh' nicht viel davon!²⁰ Sto dulje ja tu sliku gledam, a gledam je sada više od sedam godina, meni je sve ljepša: ich kann mir nicht helfen! Allerdings, ich bin nur ein Laie!²¹ Ali ovdje je Leone: on je sam slikar, njegove slike dobivaju zlatne medalje, on će nam to znati bolje formulirati: dakle, Leone, što ti misliš o baruničinom portretu?

LEONE: Ja ne mislim o tom portretu ništa, dragi Fabriczy! To uopće nije nikakav portret, to mislim ja! I meni je sasvim jasno da Beatrix samu sebe ne prepoznaje: takav je to portret!

FABRICZY: No ja, natiirlich, du mit deinen uberspannten

14. Da, to je tipični Ferenczy! Od istog ovog Ferenczyja potječe i čuveni portret engleskog kraljevskog para koji je bio izložen u prošlogodišnjem Jesenjem salonu.

15. »gornjih deset tisuća«. Navodno je silno bogat! Nedavno je otputovao u Indiju

16. Krasno djelo! Blistavi vatromet!

17. o tom remek-djelu

18. »A lijepim neka se nazove ono što se pri samom zamjećivanju sviđa«

19. Svako doba ima svoju umjetnost, mislim ja!

20. »Umjetnina je određena cjelokupnošću sveopćeg stanja duhovnih i moralnih vrijednosti koje ju okružuju!« Tako mislim ja! Ali, uostalom, ja se mnogo ne razumijem u to!

21. ne mogu sebi pomoći! Uostalom, ja sam samo laik!

Anschaungen! No ja, ganz natiirlich: der englische Hof und der Salon d'Automne wissen natuürlich nicht, dass ein Ferenczy Laszlo einen Dreck wert isti²²

LEONE: Meni je savršeno irelevantno što engleski dvor misli o jednom anonimnom Ferenczyju i o slikarstvu¹.

SILBERBRANDT: »Omnis ars naturae imitatio est!«²³ A nema sumnje, ova slika prikazuje barunicu vrlo vjerno, onakvom kakva je barunica bila prije deset godina, razumije se! A da sestra Angelika samu sebe ne prepoznaje, to nije kriv portret nego to što ona danas nije više ona od prije deset godina! Da! Ali slike treba suditi potpuno nezavisno od onih lica koja su na platnu prikazana, tako nas barem uči estetika! A po jednom objektivnom estetskom kriteriju, svi su uslovi za jednu harmoničku ljepotu tu: metriotes kai simetria²⁴! Ja se dakle ne bih nikako mogao složiti u vašem sudu s vama, izvinite, gospodine doktore, da...

FABRICZY: No, also, immer schoner und schoner²⁵: jedan Ferenczy Laszlo je za tebe anoniman? A za koga je Ferenczy anoniman? L'illustration i The Graphic - smatraju za osobitu čast ako mogu reproducirati jednog »anonimnog« Ferenczyja! -Da!

LEONE: L'illustration, The Graphic i sveti Toma sa svojim »imitatio naturae«...

SILBERBRANDT Pardon, to je Seneka, gospodine doktore.

LEONE: Svejedno: Seneka ili sveti Toma ili The Graphic! Trebali biste da znate da je problem suvremenog slikarstva udaljen od Seneke i od The Graphica dvije hiljade godina! Da! A ovo što vi izrezujete nekakve citate iz starih crkvenih knjiga te ih lijepite, kao markice kamo spadaju i ne spadaju, to je patristička filatelija možda, ali s estetikom i slikarskom kulturom to nema nikakve veze!

SILBERBRANDT: Vi ste kadikad suviše autoritativni u svojim tezama, gospodine doktore! Ja dopuštam da se ja u slikarstvo ne razumijem kao vi, jer vi ste bili u Firenci tri godine na

22. No, da, naravno, ti s ovim svojim prenapetim nazorima! No, da, sasvim naravno: engleski dvor i Jesenji salon, naravno, ne znaju da jedan Ferenczy Laszlo ne vrijedi ni pišljiva boba!

23. »Svaka umjetnost je oponašanje prirode!«

24. umjetnost i sklad

25. Dakle, sve ljepše i ljepše

akademiji, i u Parizu, ako se ne varam, i konačno i sami slikate, da, ali konačno imati svoje mnijenje, to je stvar savjesti: ja pod ljepotom razumijevam jednu višu harmoniju u estetsko-religioznom smislu, onako kako je to odredio Biedermann u svojoj studiji »Über die christlichen Dogmen«: »Erhebung des Menschen, als unendlichen Geistes aus der eigenen endlichen Naturbedingtheit zur Freiheit über sie in einer unendlichen Abhängigkeit.«²⁶

LEONE: Sto, kako, molim ja vas? Die eigene endliche Naturbedingtheit und Freiheit über die endliche in einer unendlichen - ja od svega toga nisam ni slova razumio! Kakav Seneka i engleski dvor i Ferenczy und christliche Dogmen? Sto? Nervozno: Uzmite konkretno baruničinu ruku s lepezom! Zar može tako da izgleda jedna ženska ruka s lepezom? Tu se osjeća tuba, ulje, to se sve lijepi kao smola, ti su prsti ostali neizdiferencirani kao marcipan! Pa onda frizura? Imate li vi osjećaj gdje počinje čelo, a gdje kosa? To je sve lakirani papier-mache, sakriven ovim banalnim trikom od dijadema. Kakav dijadem? Čemu ovdje dijadem? Ta svila, ti brokati, to nojevo perje, sve je to šareno kao papiga! To sve sebi može dozvoliti jedan Ferenczy, koji prodaje svoje portrete engleskom dvoru, ali to nije slikarstvo! Kakvo je to slikarstvo?

FABRICZY: Lacherlich!²⁷ Jedan Ferenczy Laszlo ne zna što je slikarstvo, a jedan gospodin Glembay to ima u malom prstu! Ja nalazim da je ovaj portret savršeno sličan barunici, i to još dandanašnji, poslije devet godina! Ako to nije portret, onda ja ne znam što je uopće portret.

LEONE: Ja mislim daje najpreciznije ovo posljednje, da ti uopće nemaš pojma o portretu! Barunica ima prije svega oči plave, akvamarin, irealni akvamarin, a ove oči tu na ovom platnu su zelene. Lice Beatricino je lice iz Trecenta, Quattrocenta, njen pogled, njen holbeinski ovalni obris, svemu tome nema na ovoj engleskoj Ansichtskarti ni traga. A Beatricine ruke? Gdje su te netjelesne, vrhunaravne ruke na ovoj porculanskoj bebi?

SILBERBRANDT: Ja mislim da bi od svega najmjerodavnije bilo što misli sama sestra Angelika. Sestra Angelika ne živi danas više

26. »O kršćanskim dogmama«: »Uzdizanje čovjeka kao beskrajnog duha iz njegove vlastite konačne ovisnosti o prirodi k slobodi povrh nje u beskonačnoj ovisnosti.«

27. Smiješno!

ni materijalnim ni duhovnim životom jedne mondene dame, ona gleda na ovaj svoj portret iz jedne, kako je blagoizvoljela izjaviti, devetogodišnje distance, te bi ona...

LEONE: Ruke ostaju iste! Ja se sjećam Beatricinih ruku još iz onog glembajevskog vremena, a vidim ih i danas! Iz didaktičkih motiva, Beatrice, da pokažem ovoj gospodi što znači jedna ruka na modelu, a što na platnu, molim te, budi tako dobra.

Sestra Angelika slušala je ovaj razgovor o svome portretu s velikim interesom, ali se diskretno povukla kad je pala riječ o njoj lično i o njenim rukama. Ona gleda galeriju glembajevskih obiteljskih portreta.

ANGELIKA: Fabriczy, molim vas! Je li to ona Ludviga Glembajeva koja se utopila zbog onog talijanskog slikara?

FABRICZY: Ne, draga Beatrice, to je stara Foringaševica! Mi smo iz voćnjaka Foringaševih ukuhivali one njihove nonplusultra²⁸ reine-claude, a moja pokojna mamica Glembajica govorila bi: kakve argentinske durancije? Za a-la-Melba-kompote najbolje su durancije od Foringaševih! To su one foringaševske gorice na topličkoj strani, ako se izvolijevate još sjećati, gdje danas stoji rafinerija špiritusa i gdje se peče Chateau Glembay Cognac. A Ludviga Glembajeva, to je ova gospođa u bijeloj svili s crnim šalom! Stali su pod slikom jedne mlade žene u bjelini, koja drži u ruci lornjon i ima tešku, skupocjenu, masivnu bisernu ogrlicu. Bidermajerski rad četrdesetih godina. To je portret od maestra Bartolomea iz Toskane, dieser fantastischen Person! Das unglückliche Kind aus dieser Avantage mit diesem italienischen Maler²⁹ izgubilo se negdje oko osamdesete u Beču. Čulo se kao da se tamo oženio nekakvom sluškinjom, Štajerkom! Mit einem Wort: vollkommen verkommen, hat sich dann der Unglückliche, genau wie seine selige Mutter, in's Wasser geworfen! Ein angeblicher Sohn aus dieser Mesalliance soli heute noch irgendwo in Wien leben!³⁰ Da, da, to je ta nesretna Ludviga! Kako se vidi, morala je biti prekrasna! Diese Buste, diese Augen! Und dieser Jungling, das ist der jtingere

28. izvanredne (nedostižive)

29. te fantastične osobe! Nesretno dijete iz pustolovine s tim talijanskim slikarom

30. Jednom riječju: nesretnik, pošto je potpuno propao, bacio se u vodu, isto tako kao i njegova pokojna majka! Navodni sin iz te mezalijanse kažu da živi još negdje u Beču!

Bruder derselben Ludviga! Der unglückliche Felix Glembay. Er hat sich einer Graf-Wrbna-Reitereskadron angeschlossen, die im Spatherbst achtundvierzig unter dem Grafen Nugent den rechten Flügel der Banus-Jellachich-Expedition bildete.³¹ Tako nekako pod konac novembra četrdeset i osme, njega su negdje oko Fiinfkirchena ulovili Kossuthovi banditi i ispekli živoga!

ANGELIKA: Za ovoga znam zašto nosi crkvu! To je Franc, taj je sagradio novu remetinečku crkvu! Ali zašto ovaj drži lokomotivu u ruci, Fabriczy?

FABRICZY: To je Franc Ferdinand Glembay! Taj je izgradio željeznicu Pettau-Csakathurn, Csakathurn-Nagy Kanizsa! Als Generalvizedirektor der Siidbahn und als Vizepräsident des Wiener Herrenklubs³² mogao je mirne duše postati barun, da je samo htio. I kad su mu došli s tom propozicijom, der Alte wies hoflichst ab: nein, danke gehorsamst! Der hundertjährige Meisterbrief meines seligen Vaters ist mir viel lieber als euere zweimonatlichen Patente! Danke schon!³³

LEGNE: Ja sam još bio dijete i sjećam se da nam je Tante Marietta pričala da je ovaj znao kod pokera tako varati, da je bio poznat als Falschspieler von Laibach bis Esseg³⁴!

FABRICZY: Geh', ichbitt' dich, mitdiesedeineniiberspannten Witzen!³⁵

LEONE: Das ist kein Witz, mein Wort!³⁶ Tako sam čuo od Tante Mariette!

FABRICZY, prešavši preko toga s gestom šutnje: Ja ne znam da li se sjećate ove slike svoga Schwiegervatera³⁷? To je slikano prije dvadeset i pet godina u Beču kad je ova ista firma Glembay Ltd. Comp. slavila svoju pedesetogodišnjicu! Das Werk stammt

31. Ove grudi, ove oči! A ovaj mladić ovdje, to je mladi brat iste Ludvige! Nesretni Felix Glembay. On se bio priključio konjaničkom eskadronu grofa Wrbne, koji je kasne jeseni četrdeset i osme pod grofom Nugentom bio na desnom krilu ekspedicije bana Jelačića.

32. Kao generalni vicedirektor Južne željeznice i kao potpredsjednik bečkog Gospodarskog kluba

33. stari je najudvornije otklonio: ne, zahvaljujem najpokornije! Stogodišnja majstorska povelja mog pokojnog oca mnogo mi je milija od vaših dvomjesečnih diploma! Hvala lijepa!

34. kao varalica na kartama od Ljubljane do Osijeka!

35. Ostavi, molim te, ove svoje prenapete dosjetke!

36. To nije dosjetka, na moju riječ!

37. svekra

aus der Makart-Schule vom akademischen Maler Professor Janetschegg. Streng in der Form, mild in der Farbe!³⁸ Onda je Ignjat nosio još svoju znamenitu napoleonsku bradicu! Ist das als Bild vielleicht auch einen Dreck wert, Leone, was?³⁹

Leone je ustao i stoji pred jednom izlizanom staromodnom cehovskom slikom u baroknoj rami.

LEONE: A što misliš, illustrissime, zašto drži ovaj Glembay vagu u ruci?

FABRICZY: Pa to je cehovski simbol, vaga. On je vagao i trgovao za čitavog svog života!

LEONE: Da, on je vagao za čitavog svog života! To je mene još kao dečka uvijek zanimalo, kako je to, da je ovaj vagao tako da drži vagu koja je prevagnula! A poslije sam se dosjetio: to je prvi Glembay koji je vagao krivo!

FABRICZY: Deine ironische Einstellung zu allem wirkt manchmal wirklich deplaciert: još za directoirea galt der Mann als der Reichste von Marburg bis Csakathurn! In der Kongresszeit kaufte er schon das Palais in der Herrengasse!⁴⁰ Sto je njemu trebalo da važe krivo? Lächerlich!

LEONE: Nikome još do dana današnjega nije samo od sebe prevagnulo, illustrissime!

FABRICZY: Wenn das gemeine Volk so spricht, ist es noch verständlich! Das ist es aber was gemeine Volk nicht verstehen kann!⁴¹ Da pauperi s ulice tako misle, das ist noch verständlich!⁴² Ali ti, jedan Glembay-Danielli - merkwürdig!⁴³

SILBERBRANDT, koji se je gibao kod ovoga promatranja obiteljskih slika kao sjenka, tiho i kao uvjerljivo, ustvari laskavo: Upravo za nas, za naš siromašni nepismeni narod, koji nema svoje narodne privredne klase, za nas je važno da očuvamo i ono malo što je ekonomski naše, narodno naše. I zato su za nas neke moderne, liberalne novotarske teorije, koje sve ruše i razaraju,

38. Djelo potječe iz Makartove škole, od akademskog slikara profesora Janečka. Strogo u formi, blago u boji!

39. Da li možda i ovo ne vrijedi kao slika ni pišljive pare, Leone, što?

40. Tvoj ironični stav prema svemu djeluje kadšto doista neumjesno: ...važio je taj čovjek za najbogatijeg od Maribora do Čakovca! Već u doba Kongresa kupio je palaču u Gospodskoj ulici!

41. Ako tako govori prosti puk, onda je to još razumljivo! Ali to je ono što prosti puk ne može razumjeti!

42. to je razumljivo

43. neobično!

dvostruko opasne! Ja skromno mislim, ja sam barem tako čitao u almanahu der Osterreichischen Handelsgeschichte⁴⁴, da je ovaj Glembay već u marijaterezijansko vrijeme radio s lađama u Trstu i imao svoje filijale u Grazu i Beču.

FABRICZY: So ist es!⁴⁵ Treba se pokloniti i priznati, treba gledati pozitivno, nicht alles nur beschmutzen und niederziehen! Natura non facit saltus! In vierundzwanzig Stunden kann man nichts aufbauen!⁴⁶ Svi ovi Glembajevi radili su i stjicali u prilikama mnogo težim nego što su današnje i daleko je, dragi moj amice⁴⁷, od onog Glembaja s vagom u ruci do tvog gospodina oca, pravog i tajnog savjetnika, koji, kao što smo jutros čuli na svečanoj sjednici Trgovačke komore zapošljava i hrani više od deset hiljada glava! Carissime⁴⁸, da, tako je to!

LEONE: Vama su još uvijek zdravice od banketa u glavi! Idite sutra na svečanu sjednicu Trgovačke komore, pak deklamirajte te svoje zdravice tamo! Sto to meni pjevate, ja nisam nikakav jubilarac ni bankir! Ja sam u ovoj kući prolaznik, meni ove slike govore stvari mnogo tamnije od jedne zdravice! Za vas onaj Glembay drži u ruci crkvu, a za mene krvavi nož! Kako za koga! Was habe ich gesagt? Hab' ich überhaupt etwas gesagt?⁴⁹ Ja sam rekao što sam čuo: da je ovaj Glembay varao na kartama, a onaj da je krivo vagao! Das hab' ich gesagt! Kein Wort mehr!⁵⁰

FABRICZY: Jawohl, das ist die Barboczy-Legende: die Glembays sind Morder und Falschspieler⁵¹, i svi su Glembajevi prokleti! To je bablja pripovijest!

LEONE: Tako, to sve je die Barboczy-Legende? Prekrasno! Uzmi samo od četrdesetosme ovamo, molim te lijepo! Za ovu Ludvigu sam si rekao da se utopila, sama iz vlastite inicijative; i njen sin skočio je u vodu iz vlastite inicijative. Das hast du selber gesagt!⁵² Brat ovog ajznbanera (der die Wiener Hochbauer

44. austrijske trgovačke povijesti

45. Tako je!

46. a ne sve samo prljati i omalovažavati. Priroda ne čini skokova! U dvadesetičetiri sata ne može se ništa izgraditi!

47. prijatelju

48. Najdraži

49. Sto sam ja rekao? Jesam li ja uopće nešto rekao?

50. To sam ja rekao! Ni riječi više!

51. No, da, to je ona barboczyjevska legenda: Glembajevi su ubojice i varalice

52. To si rekao ti sam!

heiratete), der ist im Irrenhaus gestorben⁵³! Najstariji njegov sin, taj se je ustrijelio. Generalica Warroniggova dva puta se bacila u vodu. Ihre Tochter Laura, Baronin Lenbach, ist eine ausgesprochene Selbstmordkandidatin!⁵⁴ Tu je moja pokojna mama! Dobro! Ona nije Glembajica, ali ona se otrovala u kompleksu Glembay! Kannst du das vielleicht leugnen!⁵⁵ Alice, a Alice, zar se nije utopila? Pokojni Ivan zar nije pao s trećega kata?

FABRICZY: Das war der reinste Zufall!⁵⁶

LEONE: Dobro, a svi Glembajevi treće i četvrte linije? Svi Agrameri, svi Ballocsanszky, pa konačno i vi Fabriczyjevi, ist das alles nicht verflucht und degeneriert⁵⁷? Zar je to sve baš tako normalno da ovdje Beatrice stoji u svom dominikanskom kostimu? Nije li barunica Zygmuntowicz udova jednoga samoubojice Glembaja? Und das alles nennst du eine Barboczy-Legende?⁵⁸ Moj dragi illustrissime.

FABRICZY: Ja, und was willst du damit sagen?⁵⁹

LEONE: Idi, molim te! Zu blöd das Ganze!⁶⁰ Ode nervozno na terasu, sjedne u šaukelštul i njiše se nervozno, odbijajući dimove.

FABRICZY: Ein ungemittlicher Sonderling!⁶¹ Došao je nakon jedanaest godina prvi put u svoj vlastiti roditeljski dom i vlada se tako iiberspannt, so zugellos nervos, dass er beinahe ansteckend wirkt⁶²! Da se riješi te neugodne teme: A vi, draga barunice, kako vi provodite svoje dane? Prije dvije-tri godine mnogo mi je pričala o vama jedna vaša učenica: kontesa Wieniawski-Drohobecka! Kad se je bila vratila iz Pressburga od Engleskih Gospođa, ona je bila prosto šarmirana durch Ihre, wie sie selbst sagte, »innerlich verklarte Harmonie«⁶³!

ANGELIKA: Ja nisam više kod Engleskih Dama, illustrissime!

53. (koji se oženio Bečankom Hochbauerovom), taj je umro u ludnici

54. Njezina kći Laura, barunica Lenbach, izrazit je kandidat samoubojstva!

55. Može li možda to poricati!

56. To je bio najčistiji slučaj!

57. nije li sve to prokletito i degenerirano

58. I ti nazivaš sve to barboczyjevskom legendom?

59. Pa što hoćeš time reći?

60. Preglupo je sve to!

61. Neugodno nastrano biće!

62. prenapeto, tako neobuzdano nervozno, da time djeluje upravo zarazno!

63. vašom, kako je sama rekla, »u sebi oduhovljenom harmonijom«

Ja sam kod Previšnje Dvorske Službe u kancelariji Njegove Eminencije Kardinala Gaspari-Montenuova!

FABRICZY: Da, da, znamo i to, čast nam je znati i to! I baš u tom pogledu, ja sam vas ex privata htio da zamolim za jednu uslugu: da mi odnesete jednu poruku Njegovoj Eminenciji Kardinalu! Mi smo zajedno s Njegovom Eminencijom bili u Germanikumu (damals als ich noch bei der kaiserlich osterreichischen Gesandtschaft in Rom war!)⁶⁴ i onda smo bili vrlo dobri s Njegovom Eminencijom. Pak me je molio reverendissimus prepošt ladanjski doktor Klokočki, da molim ili da interveniram preko Njegove Eminencije grofa Montenuova za visoki zagovor kod Eminencije Nuncija (wie ich hore, soli das eine Preferencepartie sein)⁶⁵: radi se naime o jednom banskohrvatskom karmelitskom klostru. Eine Kleinigkeit! Irgendwelche Agrarkomplikation oder so ahnliches.⁶⁶ Jedna malenkost, barunice, koja za te siromašne časne sestre znači vrlo mnogo!

ANGELIKA: Vrlo rado, illustrissime, koliko to od mene zavisi, vrlo rado, molim lijepo.

Izlaze polagano u razgovoru na vrata u pozadini, a dr Silberbrandt polagano za njima kao lakajska sjenka. Stanka, za koje se čuje drugi stavak Mondscheinsonate; u stanci vratio se Leone u sobu i nervozno šeće i puši, promatrajući slike.

Ulazi uzrujan doktor Puba Fabriczy, plavokosi nervčik u fraku s monoklom na oku i kavanom u ustima. On je uslijed svoga rahitisa šepav, te nosi gvozdene sponke na lijevoj, degeneriranoj nozi, koju vuče za sobom sa prilično teškim i vidljivim teretom higijenske, ortopedski iskonstruirane patent-cipele. Opire se o fini crno lakirani štap, a slovo er izgovara afektirano i namješteno. On je nesimpatičan i vrlo oštrouman.

PUBA: Ovo je ludnica u kojoj čovjek samo badava gubi svoje nerve! Kasno je, a ja ne kradem svoje vrijeme, sutra me čeka pun koš posla! Zu dumm, dass man sich immer herumplagt und herumstrapaziert.⁶⁷

LEONE: A tko te smeta da ne odeš, draga dušo? Idi s Bogom milim, laku noć!

PUBA: Ti si uvijek prekrasno duhoviti! Ja treba da riješim s

64. (onda, dok sam ja još bio kod carskog austrijskog poslanstva u Rimu!)

65. (kako čujem, radi se o jednoj partiji preferansa)

66. Malenkost! Nekakva agrarna komplikacija ili tako nešto slično.

67. Preglupo da se čovjek uvijek samo muči i gnjavi.

tetom Šarlotom jednu važnu stvar, a nikako ne mogu da se nađem s njom. Ovo je ludnica, i tu se ljudi igraju vatrom!

LEONE: Barunica Castelli-Glembay svira svoju Mondscheinsonatu, i ja mislim da je najbolje pustiti je da odsvira tu svoju blaženu Mondscheinsonatu, jer čini se da ona ne bi mogla zaspati bez te svoje sonate »quasi una fantasia«! Idi kući i laku noć! Sto se tu gnjaviš? Pogotovo ako si toliko iiberlegen⁶⁸ te uviđaš da je sve ovo ludnica!

PUBA: Lako je tebi govoriti so von oben aus deiner olympischen Perspektive⁶⁹! Da ja imam tvoju rentu, ni ja se ne bih uzrujavao, dragi moj! A znaš li ti uopće o čemu se radi? A znaš li ti da je socijalistička štampa najavila novu kampanju u slučaju Rupert-Canjeg? A znaš li ti da ta gospoda prijete novim dokumentima? A znaš li ti da je jučer na sprovodu one luđakinje došlo do kravala i do strke i da je policija morala uredovati? Svjetina je vikala protiv nekažnjenih ubojica! Tu se demonstrira, tu štampa sprema novu kampanju, a ovi tu šampanjiziraju i sviraju Mondscheinsonatu! Seid nicht leichtsinnig, um Gottes Willen!⁷⁰

LEONE: Što se to mene tiče? Ja sam u toj aferi savršeno dezinteresiran! Meni je to sedma briga! Neka demonstriraju, neka laju, neka pišu što ih je volja! Was geht das alles mich an?⁷¹

PUBA: Naravna stvar: tebe se to ništa ne tiče, Šarlote se ništa ne tiče, staroga se ništa ne tiče, svi ste vi dezinteresirani, a kada opet dođe do novih skandala, onda, naravno, tko će biti odgovoran? Naravno, advokat gospodin Fabriczy! Onda ću biti odgovoran naravno isključivo ja sam!

Ušao je Glembay u pratnji dra Altmanna i čuo je Pubine posljednje riječi. Ekscelencija Ignjat Glembay, šef firme Glembay Ltd. Company, bankir, veleindustrijalac i financijalni magnat, najstariji predstavnik otmjene patricijske obitelji, gospodin je elastičan, neobično dobro uzdržan u šezdeset i devetoj godini. On je u savršeno skrojenom fraku; gusta kovrčava, potpuno sijeda kosa, markantan nos, lice tvrdo, izbrijano i odlučno, obrve orlovske. Jaka, nešto izbočena donja čeljust i neobično mišićave vilice: čuje se na prekide kako škripi nervozno zubima. Monokl sjedi mu posve prirodno, kao da ga nema.

68. iznad svega

69. tako odozgo iz tvoje olimpijske perspektive

70. Ta ne budite lakoumni, zaboga!

71. Što se sve to mene tiče?

Doktor Altmann, gospodin oko pedesete, crne masti, potpuno crne i ušćuvane bujne kose i jakog brka, ima u sebi jedan potez jermenskog ciganskog primasa. Jako einseitig, gotovo grbav, sa savršenim geradhalterom pod kaputom: to ga smeta u kretanju. Zlatne naočari. Cigarete frče iz srebrne tula-doze i prsti su mu kao tipičnome nikotinu žuti od dima. Neprekidno puši jednu cigaretu za drugom.

GLEMBAY: A što je, dragi moj Puba, što se ti opet uzrujavaš? Sto se je opet dogodilo?

PUBA: Ja vas sve skupa nikako ne mogu da razumijem, onkl! Naćil! Ich fliege hier herum wie ein Fussball von einem zum andern!⁷² Ja sam ti rekao da trebam nove direktive za slučaj Rupert-Canjeg. Ja sam htio da govorim s tetom Sarlotom; sie schickt mich zu dir, du komplimentierst mich hinaus, ich spaziere hier wie ein Trottel herum⁷³; u aferi su nastupili novi momenti! Socijalisti otvorili su novu kampanju: oni traže obnovu procesa na temelju nekakvih pisama. Stvar je svakako vrlo neugodna, und ich mach' dich aufmerksam: sich hinüberschwindeln wollen ist riskant!⁷⁴ Ja mislim: s juridičke točke gledišta bilo bi najbolje da se štampa protuizjava. Hier, vor Fremden konnte ich nicht sprechen, aber mein Standpunkt ist: entweder man gibt mir als juridischem Vertreter freie Hande, oder man lasst mich weg!⁷⁵ Ali bez ikakve direktive, bez ikakve određene linije, a da ne znam što i kako, ja tako niti mogu niti hoću. Ovako: ja dižem ruke od svega!

GLEMBAY: Ti, dakle, predlažeš protuizjavu u novinama? Hm! Hm! Stanka. On misli i škripi zubima. Zatim odlučno: Nein! Nicht! Ja, so eine öffentliche Polemik mit der Bank Glembay, das ware fiir die Bagage ein Festfressen! Lieber nicht! Nur keine Zeitungen! Ich bin entschieden dagegen!⁷⁶

PUBA: Das ist ein typisches glembaysches Vorurteil! Pourquoi

72. Letim tu naokolo kao kakva nogometna lopta od jednog do drugoga!

73. ona me šalje k tebi, ti me učtivo bacaš van, bludim ovuda naokolo kao kakva bluna

74. a ja te upozoravam: nastojati prevladati običnom podvalom, to je riskantno!

75. Tu, pred stranim ljudima, nisam mogao govoriti, ali moje je stanovište ovo: ili neka mi se dadu, kao pravnom zastupniku, slobodne ruke, ili me pustite na miru!

76. Ne! Ne! Dakako, takva javna polemika s bankom Glembay, to bi za bagru bio mastan zalogaj! Radije ne! Samo nikakve novine! Ja sam odlučno protiv toga!

pasi⁷⁷ Konačno, ja mislim da nije pretjerano ako kažem da je ta afera u javnosti već toliko puta pertraktirana, da ja mislim da jedna logična pravna izjava, naravno: *vvurdevoll und respektabel*⁷⁸, ne može ništa da smeta. Izvinite, gospodo, taj moj izraz, ali ja mislim da je potrebno da se definitivno začepi gubica toj bagaži! To je preventivna mjera! A vi, što vi mislite, doktore?

DR. ALTMANN: Tu je prilično teško savjetovati, gospodine doktore! Ja, naime, nisam sasvim au *courant*⁷⁹ u čitavoj toj pripovijesti i meni se čini da s jedne strane ima gospodin Hofrat potpuno pravo: *die Zeitungen, mein Gott, sind wirklich kein dem entsprechendes Mittel; wie soli ich sagen, die Zeitungen sind, so zu sagen, kein geeignetes Feld fiir solche delikate Komplikationen!*⁸⁰ A s druge strane, koliko je meni poznato, izgleda mi opet tako kao da bi gospodin doktor Fabriczy mogao imati potpuno pravo: nešto bi se u toj hajkljih⁸¹ aferi moralo svakako poduzeti...

Svirka klavira u pozadini prestala je još za Pubinih posljednjih riječi. Ulazi Sarlota barunica Castelli-Glembajeva u pratnji ulanskog Oberleutnanta Agramer-Ballocsanszskog i svog sedamnaestogodišnjeg sina Olivera Glembaya. Barunica Castelli-Glembay dama je u četrdeset i petoj godini, s tako svježim tijelom i kretnjama te joj nitko ne bi dao više od trideset i pet godina. Njena je kosa gotovo potpuno sijeda i kontrast između njenih mladenačkih sjajnih očiju i svježeg obraza čini te se njena frizura pričinja bijelom, naprahanom perikom. Gospođa Castelli, apartna i duhovita dama, izgovara svoje rečenice precizno i vrlo logično, a svoj lornjon upotrebljava više iz afektacije nego iz dalekovidnosti. Obučena je u svijetlu čipkastu šampanj gala-toaletu s bogatim nakitom i neobično dubokim dekolteom te skupocjenom, gotovo metar širokom hermelin-stolom. Iza barunice nekoliko sekunda kasnije ulazi na vrata u pozadini *illustrissimus* Fabriczy.

PUBA, vrlo nervozno: Ja vas ne razumijem: so *herumphilosophieren, das verstehe ich wirklich nicht!*⁸² Kakve

77. To je tipična glembajevska predrasuda! Zašto ne?

78. dostojanstvena i dostojna poštovanja

79. upućen

80. novine, bože moj, nisu, naravno, nikakvo odgovarajuće sredstvo; kako da kažem, novine, takoreći, nisu nikakvo pogodno tlo za ovakve delikatne zapletaje!

81. tugaljivoj

82. tako gubiti vrijeme filozofirajući, to ja uistinu ne razumijem!

vi to mozgove imate, gospodo? Vi mi morate dati direktivu, ili, molim lijepo, izvolite tu moju izjavu uzeti bez ikakve tendencije: in dieser Sache bin ich vollkommen ohne Hintergedanken⁸³, ali, molim lijepo, ja ne bih htio ni j edne minute dulje da nosim isključivu juridičku odgovornost u toj stvari! To je moja posljednja!

BARUNICA CASTELLI, uzrujano: Ti opet gnjaviš, Puba, tim glupostima! Ja ne znam: ja sam doduše samo žena, i ja ne razumijem mnogo od tog vašeg juristeraja, aber, meine Herrschaften, bitte mir endlich zu erklaren: ist in der Sache das Gericht massgebend oder nicht?⁸⁴ Je li sud dao odrješujuću osudu ili nije? Pa što onda gnjavite opet tim glupostima? Čovjek samo kvari sebi štimmung i nerve!

GI P.MRAV Ti se, Sarlota, bespotrebno uzrujavaš! Sud je, naravno, mjerodavan, ali Puba ima isto tako pravo: konačno, nastupili su novi momenti! Da se ta nesretna histerika nije ubila, stvar bi bila već davno legla. Stvar je bila, kako znamo, već potpuno likvidirana, ali, bože moj, istina je: ta se osoba ubila u našoj kući, a novinari, hvala bogu, znamo što su. Den Zeitungen gegenüber, Charlotte, den Zeitungen gegenüber-müsstest man doch ...⁸⁵

BARUNICA CASTELLI, razdraženo, gotovo u poluplaču: Pa dobro, pak odštampajte onda sudsko rješenje, jer ja ovako dalje ne mogu! Uvijek biti uznemirivana, uvijek u neizvjesnosti, dass man öffentlich bespuckt wird, das würde auch stärkere Nerven ruinieren, meine Herrschaften! Ich halt' das nicht mehr aus!⁸⁶ Ili će se poduzeti neke energične definitivne mjere, oder ich reise weg!⁸⁷ Izvolite to uzeti do znanja: ja ovako dalje ne mogu. Molim, izvolite se osvjedočiti: ja sam postala bijela kao perika! Izgleda mi, kao da ste se vi svi dogovorili da me ruinirate! Klone u naslonjač i tako ostane.

GLEMBAY: Du sprichst jetzt gereizt...⁸⁸

BARUNICA CASTELLI: Ich lass mich nicht ruinieren! Was kann

83. u toj stvari ja nemam savršeno nikakvih primisli

84. ali, moja gospodo, molim da mi konačno objasnite: je li u toj stvari sud mjerodavan ili nije?

85. Ali s obzirom na novine, Šarlota, s obzirom na novine - moralo bi se ipak...

86. da će čovjek javno biti popljuvan, to bi ruiniralo i jače živce, moja gospodo! Ja to ne mogu više izdržati!

87. ili ću otputovati

88. Ti sada govoriš razdraženo...

ich dafür⁸⁹ ako se ta osoba ubila? In dieser Sache habe ich mein Möglichstes getan!⁹⁰ Jesam li ja tu luđakinju bacila s trećega kata? FABRICZY: Pa to nije nitko od nas ni ustvrdio! Šarlota draga, zar ne: jedno je istina, a drugo je Schein!⁹¹ Ona je napisala svoje oprostajno pismo, a novine su to njeno pismo odštampale! Svaki dan čitaju se po novinama pisma samoubojica: darin liegt nichts Besonderes!⁹² Od nas lično, naravno, nitko ne misli da u tom pismu ima nešto izvanredno. Pismo jedne egzaltirane žene dvije minute prije smrti, naravno, u tome za nikoga nema ničega senzacionalnog. Ali distingvirajmo dobro: babe na periferiji čitaju to pismo u svom krajcerblatu sa sasvim drugim ajnštelungom: psihologija periferije nije psihologija naših veltanšauga! Psihologija ulice je egzaltirana!

BARUNICA CASTELL: Egzaltirana ili neegzaltirana, was geht das mich an?⁹³ Tko je toj osobi dao pravo da mene okriví? Što sam ja njoj učinila? Vorgestern, als sie hier war, hab' ich ihr schon gesagt: tief geehrtes Fraulein, bitte, hier haben Sie funfzig Kronen und lassen Sie mich, bitte, in Ruh!⁹⁴ A što ja mogu ako je ona skočila s trećega kata?

FABRICZY: Ali to je sve već bilo u jednom višem štimungu; i njeno dolaženje k tebi bilo je već u višem štimungu.

PUBA, vrlo nervozno: O, dieses nebulose Herumreden⁹⁵, ja ću još poludjeti od tih vaših fraza! Dajte, gospodo, konkretizirajte, dajte mi punomoć da štampam izjavu, da predam tužbu.

GLEMBAY: Ja ipak mislim da bi bilo najoportunije da se preko svega prijede superiornom, gospodskom šutnjom! Ich mein', die Zeitungen sind Eintagsfliegen! Der Dreck wird gelesen und dann auch rasch vergessen!⁹⁶ A ako mi sada uđemo u tu javnu polemiku, wir werden die ganze Sache damit nur breittreten und auffrischen!⁹⁷

89. Ja se ne dam uništiti! Što ja mogu zato

90. Ja sam u toj stvari učinila sve što mi je bilo moguće!

91. prividnost

92. u tome nema ništa naročito

93. što se to mene tiče

94. Prekjučer, kad je bila ovdje, ja sam joj lijepo rekla: duboko poštovana gospođice, molim, tu imate pedeset kruna i ostavite me, molim, na miru!

95. Oh, ovo mutno nadmudrivanje

96. Moje je mišljenje da su novine jednodnevne mušice! Smeće se pročita, a onda isto tako brzo zaboravi!

97. mi ćemo time čitavu stvar razvući i osvježiti

PUBA: Dozvoli mi, dragi onkl, da izjavim da me vrlo čudi da od vas na ovu stvar nitko ne gleda juridički. Die sogenannte öffentliche Meinung ist natürlich einen Dreck wert!^{98 99} Ali, gospodo zar se ne sjećate kako je čitav proces Rupert bio vođen na oštrici britve? Javno mnijenje je naravno uvijek na strani onih koji imaju krivo! Protiv toga nema apela! To je činjenica! Ali vi ajnfah" ne gledate činjenicama u oči: žena je skočila s tavanskog prozora i ostala krvava ležeći na cesti. Toj činjenici treba gledati u oči: to je, naravno, demagoški trik: skočiti s trećeg kata, i to još s djetetom u ruci - a la Madonna - ali, gospodo: demagogija vlada plebsom! Molim lijepo: ja, kao juridički zastupnik barunice Glembay, mislim da bi u interesu moga klijenta bilo da se sada ne igramo ptice noja! Sich hinüberschwindeln wolien durch allerlei Familienvorurteile ist riskant und hat jetzt keinen realen Sinn!¹⁰⁰ Ja večeras trebam svakako direktivu, ili, molim lijepo: ja polažem svoju juridičku funkciju! Samo da svršim, dragi papa, nur einen Moment, bitte schon!^{101 102}: ja mislim da bi najkonkretnije bilo da mi dopustite da pročitam dotični artikl, jer vi i ne znate o čemu se radi, a to bi bilo...

FABRICZY: Das hab' ich gerade sagen wollen.¹⁰²

PUBA: ... a to bi bilo jedino konkretno.

GLEMBAY: Da odgodimo to eventualno za sutra? Čemu da se sada gnjavimo tim glupostima? On se od toga razgovora brani samo formalno, i to više radi Sarlote nego radi sebe. Ustvari vidi se da je - lično - vrlo zainteresiran i da mu nemir raste.

PUBA: Ja sutra hoću da znam što mi je da radim. Onkl Naći! Diese »gluposti« liest man in der ganzen Stadt und iiberall spricht man nur davon!¹⁰³

FABRICZY: A ja mislim, dragi Ignacije, da ne bi bilo na odmet da čujemo et alteram partem¹⁰⁴! To je stari oprobani praktični verboczyjanski recept!

SILBERBRANDT koji se vratio u salon i slušao diskretno

98. Naravno da takozvano javno mnijenje nije vrijedno ni boba!

99. jednostavno

100. Htjeti se kroz to prokrijumčariti pomoću kojekakvih obiteljskih predra-suda, to je riskantno i nema sada nikakva stvarnog smisla!

101. samo časak, molim lijepo

102. To sam upravo htio reći.

103. Te se »gluposti« čitaju po cijelom gradu, i posvuda se govori samo o tome!

104. i drugu stranu

iz pozadine: Ja bih principijelno zabranio čitanje ove crvene štampe! Nema lizola koji bi mogao da spere sa čovjeka sav ovaj ateistički smrad!

DR ALTMANN: Illustrissimus Fabriczy ima pravo: trebalo bi prije odluke ipak poznavati materijal!

GLEMBAY: Ja lično protivan sam da se tu vrijeme gubi mit einer Sache, die meiner Ansicht nach vollkommen steril ist. Aber meinetwegen, bitte schon! Und du, Charlotte, was meinst du?¹⁰⁵

BARUNICA CASTELLI: O, Gott, ja jedva gledam od svoje migrene! Meine Nerven sind so angegriffen, dass ich an der letzten Grenze meiner Spannung bin! Mir ist das alles so furchtbar fad und lastig! Einen Schvvarzen mocht' ich bitten!¹⁰⁶

GLEMBAY u sveopćem grupiranju za čitanje članka zvonit. Ulazi kamerdiner. Bitte, Franz, Whisky und einen Schvvarzen! Aber schnell!! No, also, wenn ihr wiinscht, meinetvvegen! Bitte schon! Puba! Ist gefällig!¹⁰⁷

PUBA: Dakle, molim: »Epilog jedne tragedije«. Sinoć oko devet sati, kad su se već zatvarali haustori, bacila se s trećeg kata bankirske kuće Glembay Ltd. dvadeset i tri godine stara krojačka radnica Fanika Canjeg i ostala na mjestu mrtva. Ime ove nesretne žene bit će poznato čitateljima našeg lista iz afere Glembay-Rupert koja je tako nepravedno svršila pred sudom. Naši čitatelji sjećaju se kako je milijunarka barunica Castelli-Glembay, supruga bankira i veleindustrijalca Glembaja, pregazila na ulici svojim konjima sedamdeset i tri godine staru proleterku Rupertovu i, smrskavši joj glavu i polomivši joj sva rebra, usmrtila je na mjestu. Policija onda tu milostivu barunicu i suprugu bankira, koja je ubila jednu siromašnu radnicu, naravno, nije uhapsila, nego se ta dama, naravno, branila i obranila iz slobode. Sirota stara proleterka Rupertova, vraćajući se s posla kući, našla je smrt pod kotačima gospodskog četveroprega, ali nije bila, a to treba naročito da se naglasi, ni prva ni posljednja žrtva ove fine

105. na jednu stvar koja je, po mome mišljenju, potpuno jalova. Ali što se mene tiče, molim lijepo! A ti, Šarlota, što misliš ti?

106. Ja sam tako razdražena da sam napeta do krajnje granice! Meni je sve to tako strašno dosadno i nesnosno! Molila bih jednu crnu!

107. Franz, viski i jednu crnu molim! Ali brzo! No, dakle, ako baš hoćete, što se mene tiče, neka bude! Molim lijepo! Puba! Izvoli!

dame i barunice Glembay-Castelli. Ne upuštajući se поблиže u ličnost ove barunice, naša redakcija naglašuje danas samo toliko da smo stjecajem okolnosti došli u posjed nadasve interesantnog materijala koji potpuno osvjetljuje vrlo teško i zagonetno samoubojstvo dnevničara Antuna Skomraka, koji je radio kod onog istog Dobrotvornog Ureda gdje je počasna predsjednica ova ista barunica Castelli. Upozoravamo svoje čitatelje na to da je barunica Castelli majka onog mladog barunčića koji je, ima tome već sedam mjeseci, pod temeljitom sumnjom da je sudjelovao kod grabežnog umorstva noćobdije građevne firme Ganimed... Tu se advokat zbuni i preskoči nekoliko redaka. Zabuna je vidljiva i on nešto neartikulirano muca, dok se nije opet snašao. Gibanje u grupi oko barunice. Pokojna Panika Canjeg bila je nevjenčana žena Josipa Ruperta, jedinca stare Rupertove, koji je kao limarski pomoćnik pao s novogradnje i usmratio se ostavivši svoju pred građanskim vlastima nezaštićenu ženu u blagoslovljenom stanju. Poslije katastrofalne smrti svoje svekrve Rupertove, pokojna Fanika Canjeg digla je u interesu svoga djeteta odštetnu parnicu protiv ubojice barunice Castelli, ali je sud njen odštetni zahtjev odbio kao neosnovan. Jedna proleterska žena, kojoj je muž i otac djeteta umro na fronti krvavoga posla, ostala je pred građanskim sudom obična prilježnica koja nema prava ni na odštetu. Ta nepravda toliko je djelovala na Faniku da je sebi u posljednjem očaju oduzela mladi život, skočivši zajedno sa svojim sedmomjesečnim djetetom u ponor s trećega kata. Zanimljivo i nadasve karakteristično kod ovog krvavog događaja je svakako to daje pokojna Fanika Canjeg nekoliko minuta prije svoje smrti zvonila na gospodskim i milijunaškim vratima, ali su je odante izbacili kao pseto na ulicu. Tako umiru siromasi pod kopitima gospodskih četveroprega...

GLEMBAY ustane i prođe nervozno salonom: Aber jetzt ware schon genug, bitte schon ...¹⁰⁸

BARUNICA CASTELLI sjedi nepomično, gleda preda se i tiho briše oči rupčićem: Es ist direkt pervers, so hilflos da zu sitzen und sich taglich beschmutzen zu lassen! Ich bin grau geworden, meine Nerven, mein Gemut, alles, alles, furchtbar...^{108 109}

Svi sjede u depresiji. Šutnja. Stanka. Leone sjedi lijevo, izoliran od

108. No sad bi već bilo dosta, molim lijepo...

109. Upravo je perverzno sjediti ovdje ovako bespomoćno i puštati da te dan na dan prljaju! Ja sam posijedjela, moji živci, moje raspoloženje, sve, sve, pa to je strašno...

sviju. Puši svoju lulu i vidi se da pomno sluša. Ušao je kamerdiner i servira whisky i kavu. Glembay i Fabriczy piju po dva whiskyja. Svi puše mnogo. Dim.

PUBA, kome se čini daje konačno došao do riječi: Tu stvar ne treba uzeti sentimentalno kao žalostan slučaj: sedmomjesečno dijete na grudima, skok mlade i nesretne žene u bezdan, siromasi pred kapitalističkim vratima! Poznamo mi taj reporterski rekvizit vrlo dobro! To su socijaldemokratski šlageri kojima ne treba nasjesti, gospodo! Stvar treba prosuditi juridički jasno i nedvoumno: bilo kako bilo! Ja sam sto i pedeset posto za to da se ta jakobinska gospoda novinari dovuku pred sud i da se bezuslovno povuku za jezik: da vidimo mi taj njihov dosje! Da formalno i materijalno pretresemo te njihove dokumente i da ih bez pardona stavimo pod lokot! Smiješno! Ti će se švindleri nabacivati tu klevetama i uvredama: so, mir nichts, dir nichts¹¹⁰! Ja sam za to da se štampa protuizjava i da se već u toj protuizjavi naglasi da je s naše strane predana tužba zbog klevete i zbog uvrede poštenja! I to u roku od dvadesetičetiri sata! Ova kloaka može se začepiti samo energičnim zahvatom.

GLEMBAY u hodu zaustavi se na momenat pred Puhom: Pa dobro: a koji neposredni rezultat može da bude od tog tvog energičnog zahvata? Jedan novi proces? Dok dođe do toga procesa, ta bagaža može te kujonirati jednu punu godinu! Znamo iz iskustva što su to štamparski delikti pred paragrafom!

PUBA: Baš zato jer je kampanja prenesena na teren štampe, i baš zato jer se nastoji iz jednog juridičkog pitanja izbiti pučkopsihološki, demagoški kapital, baš zato, onkl, jer je čitava ta afera prenesena u demagoške zone, baš zato mislim ja da je bezuslovno potrebno da se ta borba prihvati! Ja nalazim da je tu, u ovom konkretnom slučaju, svaka aristokratska »isolation«¹¹¹ opasna i fiktivna! Tu može jedan sat zakašnjenja biti od fatalne važnosti.

DR ALTMANN: To je tačno što govori gospodin doktor Fabriczy! To je zapravo vrlo tačno! Trebalo bi svakako lučiti stvarno od prividnog! Na prvi pogled, bez potanjeg objektivnog mira, u očima širokih slojeva, još pod sugestijom ovakve smrdljive štampe, stvar se može doista prikazati nesimpatična!

110. tako, nikom ništa

111. »odvojenost« (»ograđenost«)

Ovi demagoški tribuni raspiruju u masama uvijek najtamnije nagone i, promatramo li to s gledišta ulične strasti, gospodine tajni savjetniče, molim lijepo, kroz rasvjetu pristranosti (a s tim elementima treba računati als gegeben¹¹²), ja nalazim da bi se neka pasivnost s naše strane mogla krivo tumačiti!

FABRICZY: Da, eto, gospodo, vidi se i opet jedanput kako je u životu sve relativno! Sve vrvi u životu od imponderabilija, a eto iskustvo nas uči da se sve može objasniti i desno i lijevo, konzervativno i liberalno, lažno i istinito! Natiirlich, wenn man sich die Sache mit blutigen, roten, mit sogenannten klassenbewussten Augen ansieht¹¹³, pod lupom ovakvog jednog petrolera, eto, i draga naša šarmantna Sarlota može se prikazati kao kriminalna beštija koja gazi i ubija ljude i egzistencije.

BARUNICA CASTELLI: Das sind alles nur Worte! Worte, Worte!¹¹⁴ A uostalom ja nalazim da je ova tvoja duhovitost sada potpuno deplasirana! Direkt geschmacklos! Man konnte fast sagen: senil!¹¹⁵

FABRICZY: Ich hab's ernst gedacht! Pardon, ich wollte nicht geistreicheln - wirklich nicht, Charlotte!¹¹⁶

BARUNICA CASTELLI, razdraženo: Oliver, izvoli nas ostaviti! Kasno je! Za tebe nije ovo bdjenje! Sutra imaš ranu misu! Za danas, dijete, bilo je dosta!

OLIVER: Aber, Mutti, schau, ich mocht' doch so gern ...¹¹⁷

BARUNICA CASTELLI: Ni riječi više! Laku noć! Gospodin doktor Silberbrandt bit će tako dobar da te otprati! Laku noć, dijete!

Oliver se pokori. Poljubivši se s ocem, on se pokloni svima uljudno i sa sigurnim kretnjama ode za Silberbrandtom.

GLEMBAY: Dakle, konačno opet jedno te isto: što da se radi?

PUBA: Treba štampati izjavu i tužiti uredništvo zbog klevete i uvrede poštenja! U izjavi treba razdvojiti obje juridički potpuno nezavisne grupe momenata: smrt stare Rupertove jedno, a smrt

112. kao s danim

113. Naravno, ako se stvar gleda krvavim, crvenim, takozvanim klasno-svjesnim očima

114. Sve su to samo riječi! Riječi, riječi!

115. Upravo neukusna! Moglo bi se gotovo reći: senilna!

116. Ja sam to mislio ozbiljno! Pardon, ja se nisam htio razmetati duhovitošću - uistinu ne, Charlotte!

117. Ali, mama, vidiš, ja bih ipak tako rado...

ove Canjegove drugo. Treba ponovno odlučno naglasiti kako ove dvije smrti ne stoje savršeno ni u kakvoj vezi. Prije svega: smrt stare Rupertice je juridički likvidirana! Treba citirati sve na sudu utvrđene činjenice: kako Rupertica prije svega nije bila nikakva radnica nego prosjakinja, dakle pasivan član društva, neke vrste parazit! Treba naglasiti, und zweimal unterstreichen¹¹⁸ kako je svjedocima na sudu utvrđeno da je stara ubogarka redovno pila po rakijašnicama i kako je još nekoliko minuta prije svoje smrti popila svoj obligatni fraklič! Da, ja znam, to je dosadno, ali to treba babama na periferiji objasniti, mi to znamo, ali - nažalost, zar ne - te babe na periferiji, one su javno mišljenje, a ne mi! Da! I to treba štampati, kako je kočijaš na zaokretu, propisno, u smislu cestoredarstvenoga reda, dva puta viknuo »hop, hop«, i kako barunica nije vozila brzinom većom nego što je dopušteno. On je počeo najprije polutiho, kao da diktira samo koncept izjave za novine, ali poslije mu riječi dobivaju na tempu, i on virtuosno i vrlo hitro ponavlja sav taj niz poznatih argumenata, iz jedne advokatske visine, »von oben«. Stara pijana ubogarka nije bila pregažena četvoropregom nego oborena blatobranom, i to iz vlastite krivnje, jer, molim lijepo, sjetimo se samo: stara nije oborena na cesti nego je pala na pločniku, što je po mnijenju stručnjaka utvrđeno kao tehnička nemogućnost, da netko, pregažen kolima, padne na pločnik! Stara, dakle, nije umrla pregažena, nego se samo onesvijestila, i liječnik, koji je stigao na mjesto nesreće sedam minuta poslije samog događaja, konstatirao je da je još sedam minuta kasnije srce vrlo jasno kucalo. Meinetwegen¹¹⁹, ja mislim da bi bilo vrlo dobro da se toj protuizjavi priloži ovjerovljeni liječnički nalaz, i da se štampa službeni razudbeni nalaz, iz koga može i slijepac vidjeti jasno da uzrokom smrti nije nikakav četvoropreg nego visokostepena arterioskleroza, plus degenerirano, hipertrofirano srce na posljednjoj niti insuficijencije, plus sedamdeset i tri godine, plus alkohol, jednako, logično: smrt! Posve običan slučaj, u sedamdeset i trećoj godini svakodnevna pojava smrtonosnog šlaganfala, a nikakvo ubojstvo! Od nečeg se konačno mora umrijeti, lacherlich! Smiješna je, dakle, u svemu ovom kompleksu i sama pomisao na to da bi se tu radilo o §

118. i dvaput podvući

119. Sto se mene tiče

355 k. z., jer, kao što je na sudu službeno utvrđeno, i kao što je sud logično stao na gledište obrane, tu nije bilo niti je moglo biti nikakvog djela ni propusta koji bi povećao ili prouzročio pogibelj za život; dakle upravo zato jer je to sve, u najgorem slučaju, bio jedan sasvim obični cestoredarstveni prekršaj, a nikako delikt po § 355 k. z., zato treba tu gospodu diletantske skribente tužiti zbog klevete i zbog uvrede poštenja! To je jedno. Ta smrt stare Rupertice, dakle, to je jedno! Ja znam, vama je to dosadno, vi ste so zu sagen in einer Jubilarstimmung¹²⁰, ali i vi, dragi moji, kojima su sve te činjenice haarklein¹²¹ jasne, i vi se gubite u konfuziji i nedosljednosti, a kako tek ne će široki slojevi kojima se sve to servira podgrijano na socijalističkom rešou! Važni su, dakle, ovi momenti, prvo: smrt je po liječničkome nalazu doista mogla da nastupi sama od sebe. Drugo: ta Rupertova bila je ubogarka koja nije živjela u zajedničkom kućanstvu s Canjegovom, tom priležnicom njenoga sina, koji je opet živio odvojeno od svoje majke već trideset i dvije godine. Treće: ta pijana starica bila je pokopana pristojnim građanskim pogrebom drugoga razreda i na njenu uspomenu, pod njenim imenom, osnovana je jedna postelja u Bolnici Sestara i jedno mjesto u građanskom sirotištu, a osim toga na ime te Rupertove položena je kod Dobrotvornog Ureda jedna svota od pet hiljada za njenu zakladu, a ta je zaklada uknjižena kod banke Glembay Ltd. na iznimno visoki kamatnjak od osam posto! Taj se kamatnjak pokriva iz posebnog bančinog privatnog rezervnog fonda, što čini godišnje minimalno daljnjih sedam stotina i pedeset kruna, što će za dva-tri decenija predstavljati jednu glavnicu svakako pristojnog imetka! Taj kamatnjak, taj rezervni fond, mjesto u sirotištu, postelja u bolnici plus pogreb, sve to iznosi više od trideset hiljada.

GLEMBAY, prekine ga nervozno: Sve bi to imalo biti in camera caritatis¹²² - to je delikatno i sve je to već ionako publicirano!

PUBA: Naravna stvar: in camera caritatis, a one babe na periferiji sa svojim krajcerblatima ne čitaju karitativne izvještaje. Ulici baš takve stvari treba pod nos servirati! Tu treba logično naglasiti da je iz jednog pukog slučaja što je tu staru prosjakinju udarila kap upravo u onom momentu kad je pokraj nje prolazio četveropreg tete Šarlote, društvo imalo samo koristi: mjesto

120. takoreći, u jubilarnom raspoloženju

121. do sitnica

122. povjerljivo

jedne sklerotične starice, jedna bolnička postelja, jedno mjesto u sirotištu, jedna zaklada od osam posto u dobrotvorne svrhe. Ali sve je to samo slučaj Rupe rt! A sve ono što se dogodilo poslije smrti ove stare Rupertove, ono je od toga sve sto posto savršeno nezavisno, ono je sve švefel¹²³ i kverulantstvo najniže vrste, ono je prosto iznuđivanje! Da je to žensko lice, ta Canjegova, bila slučajno priležnica vanbračnog sina stare Rupertice, da taj već trideset i dvije godine nije živio sa svojom materom, što se to tiče konačno tete Sarlote, respective nas kao takvih? Nesreća na jednom od najprometnijih uglova u gradu može se dogoditi uvijek i svakome, ali time nitko živ ne stječe nikakvih prava, a pogotovo ne spram lica koja su dobrotvornim faktima dokazala da su spremna da taj svoj lični peh pristojno i humano likvidiraju! Eto, i na tome treba bazirati drugi dio izjave! Tu treba postati pomalo ofenzivan! Da je ta suluda osoba, ta Canjegova, ponovno ostala u drugome stanju, opet kao nečija priležnica, da je tu na vašim vratima moljakala milostinju i da je uvijek gospodski nadarena došla na ideju da od toga stvori sebi stalno vrelo prihoda, to napokon prelazi okvir naših mogućnosti, to je njena privatna stvar! Tko je toj Canjegovoj rekao da skoči s prozora? Svaka strpljivost, pa bila ona ma kako visoko odnjegovana i dobronamjerna, treba da ima svoje logične nepokolebljive granice! Sve u svemu: ja strogo juridički mislim da na toj skupini proturazloga treba sastaviti izjavu, i da tako treba energično i definitivno tu stvar likvidirati! Te žurnaliste treba kontraminom ekrazirati, to držim da je u interesu i imena Glemby i tete Sarlote kao mog klijenta! Dixi!¹²⁴

Šutnja. Svi razmišljaju o tim dokazima. Mala stanka.

DR ALTMANN: To je sve vrlo jasno i logično. Ja mislim, dragi gospodine tajni savjetniče, da jedna takva argumentacija u tome smislu ne bi nikako mogla biti štetnom ni u kojem slučaju!

BARUNICA CASTELL: Za mene je sav taj juristeraj jedan qui pro quo, und allerdings versteh' ich nicht viel davon¹²⁵! Ja mislim da je sve to pametno, samo neka se već jedanput nešto dogodi, um Gottes Christi Willen! Kako mogu ja biti odgovorna za samoubojstvo jedne meni nepoznate osobe? U kakvoj vezi

123. buncanje

124. Rekao sam!

125. a zapravo ja o tome nemam pojma

je s time moje rođeno dijete? Kako čovjek dolazi do toga da ga javno vrijeđaju i psuju auf solche niedrige Art und Weise¹²⁶? Ja moram dobiti svoju satisfakciju! Meni je sud dao priznanje da sam nevina: das muss man unterstreichen, dass das Gericht das selbst eingesehen hat!¹²⁷ A vi, Baločanski, što vi mislite o tome?

OBERLEUTNANT VON BALLOCSANSZKY 5 lakim

kavalerijskim naklonom zvecnuvši svojim salonskim špornama: Ja se svakako slažem s vama, milostiva barunice! Ich sehe aber nicht ein, wozu das ganze Herumreden um die Sache? Jedenfalls mein' ich, dass man dem Ker! (ich mein' den betreffenden Journalisten) eins auf die Fratze hauen sollte! Schwere Kavalleriesabel sind dazu ein ganz besonderes Mittel.¹²⁸

Leone nasmije se glasno i oštro. Potpuno spontano i od srca.

BARUNICA CASTELLI: VVarum lachst du, Leo?¹²⁹

LEONE, kao da se prenuo iz svojih misli u stvarnost: Ich? Hab, ich gelacht? Nein, gar nichts! Gar nichts!¹³⁰

Vraća se doktor Silberbrandt i vrlo pomno sluša taj razgovor.

FABRICZY: Ja mislim da Puha ima pravo. Njegovi su razlozi neoborivi! Neka štampa izjavu u gornjem smislu i neka tuži!

To je dobro!

GLEMBAY: Ja sam iz iskustva pun nepovjerenja spram štampe, spram javnosti i spram suda! Kakvu bismo mi satisfakciju mogli još dobiti? Najveću satisfakciju koja se uopće može postići mi smo već postigli: nas je sud riješio krivnje! Ja ne znam postoji li gdje mogućnost za još kakvu satisfakciju? Ja mislim da se već po samome tonu ovih skribenata i pamfletista vidi da ne će štedjeti nikoga! Neka pišu što hoće! Ja mislim da bi najinteligentnije bilo spužvom preko i ad akta! A ti, Leone, što ti misliš o svemu tome? Ti večeras demonstrativno još nisi dao glasa od sebe?

LEONE, mirno, savršeno nehajno, kao da je sav zaokupljen punjenjem svoje lule i kao da ne govori teške riječi, bezazleno i dobroćudno: Ja mislim da svi ti vaši razlozi i proturazlozi

126. na tako podao način

127. mora se podcrtati to da je sud sam to uvidio!

128. Ne shvaćam, međutim, čemu trošiti toliko riječi na tu stvar? Mislim, svakako, da bi tome klipanu (tome novinaru) trebalo odvaliti preko gubice! Teške konjaničke sablje osobito su pogodno sredstvo za to.

129. Zašto se smiješ, Leo?

130. Ja? Zar sam se nasmijao? Ne, nisam uopće! Nikako nisam!

zajedno ne će oživiti one mrtve žene! Ona je skočila i za nju je svršeno!

BARUNICA CASTELLI, razdraženo: Dakle, ti bi već jedamput mogao da prestaneš s tim tvojim uberspannt¹³¹ pogledima! Das alles ist wieder uberspannt!¹³²

LEONE, mirno i vrlo iskreno: Uberspannt ili ne, ta je žena mrtva. I njeno dijete je mrtvo! I stara Rupertova je mrtva! Svi su mrtvi!

BARUNICA CASTELLI: Ne misliš valjda da kažeš da sam ja nešto kriva tim ženama?

LEONE prijeđe preko njenog pitanja, kao da ga je prečuo: Da, te su žene mrtve! A ako želite znati što ja o tome mislim, onda izvolite i poslušati. Ako ne, meni je svejedno! Dakle, dragi moj i poštovani oče, ja o toj stvari mislim daje sve to irreparable¹³³! Ono što je tu Puba deklamirao, ono je ius¹³⁴. Ili, još bolje: tako odlikaši predstavljaju ius, a Puba je uvijek bio odlikaš! To Puba zna sve napamet: i razloge i proturazloge. Međutim, ima stvari koje ni najbolji odlikaš ne može naučiti; ima stvari koje nisu zapisane ni u kaznenom zakonu ni u cestoredarstvenom redu. Štoviše, takve stvari ne daju se riješiti ni na konjanički način mit schvveren Kavalleriesabeln¹³⁵, kao što smo čuli od onog viteza u vafenroku! Ja mislim, u jednu riječ, da sve te vaše riječi ne stoje ni u kakvoj vezi sa samim događajem!

FABRICZY: S kakvim događajem? Zar se tu još nešto dogodilo?

LEONE: Tu se dogodilo to da je jedna žena sa svojim djetetom skočila s trećeg kata i da su oboje mrtvi. To se je dogodilo. To je sve što se je dogodilo! A ona je pet minuta prije toga pozvonila na glembajevskim vratima i tu su je bacili na ulicu!

PUBA, uvredljivo: Ti si artist! Poznata je stvar da se Kiinstleri¹³⁶ svemu paranoidno čude! Paranoidi vide u svemu nekakve »događaje«.

LEONE: Ti dakle pod artizmom razumijevaš paranoidno nešto što se svemu čudi! A za tvoj advokatski mozak sve što nije kazneni

131. prenapetim

132. Sve je to i opet prenapeto!

133. nepopravljivo

134. pravo

135. teškim konjaničkim sabljama

136. umjetnici

zakon i cestoredarstveni propis, sve je to artizam. Prekrasno! Ovdje su jednu ženu izbacili na ulicu, i to konstatirati, to je paranoidno! Ja sam bio prisutan kod tog događaja!

FABRICZY: Dobro, pak ako si mislio da je to nepravедno da tu ženu bacaju na ulicu, zašto nisi onda to spriječio?

LEONE: Ja sam u ovoj kući na proputovanju, i ne leži u mojoj kompetenciji da mijenjam kućni red. Istina je da je ta žena bila na ovim vratima i da je plakala tu više od pola sata. Ali takav je kućni red: nitko tko nema vizitkarte ne može biti pripušten gospođi.

BARUNICA CASTELLI: Nije istina! Ohne Anmeldung darf die Dienerschaft Niemanden zu mir hereinlassen!¹³⁷

LEONE: Javvohl, das Weib vvurue nicht hineingelassen!¹³⁸ To isto štampano je ondje u onom članku. To je citat iz artikla »Sie wurde nicht hineingelassen!«¹³⁹ Ona je htjela da joj barunica kupi jednu Singer-mašinu. Ona je izučena švelja, i ona kao takva bila je uvjerena da ima pravo na tu Singer-mašinu!

GLEMBAY: Pa dobro, a zašto se ti nisi onda upleo u stvar kad si konstatirao da se tu radi o jednoj bagateli?

LEONE: Ona je decidirano izjavila: ako ne dobije tu singericu, da će se ubiti! Ona je doduše rekla da će se utopiti, a po kućnom redu, bez vizitkarte...

DR ALTMANN: Ja tebe ne razumijem! Ti govoriš tako perverzno kao da si kokainist! Kako se može o ovakvim stvarima govoriti tako, bogami, paranoidno? Ako si ti doista prisustvovao toj sceni, warum hast du nicht eingegriffen?¹⁴⁰ Gospodin Geheimrat ima pravo!

LEONE: Ja sam rekao toj ženi neka se više ne ponizuje i neka više ne dolazi! Jer mi je rekla da je u posljednja dva dana bila ovdje sedam puta! Ona me je uvjeravala da bi se sve dobro riješilo kad bi imala svoju vlastitu singericu, a ovako da će se utopiti! A ja sam joj odgovorio neka više ne dolazi, jer, koliko je meni poznato, nju ne će pustiti pred barunicu bez vizitkarte!

Barunica Castelli-Glembay od tog tona i načina Leoneovog toliko se je uzrujala te se, vidljivo razdražena, ne može više

137. Posluga ne smije pustiti k meni nikoga tko nije najavljen!

138. Pa da, žena nije bila puštena u stan!

139. »Ona nije bila puštena u stan!«

140. zašto se onda nisi upleo u stvar

svladati. Ona ustane energično i bez riječi ode do zvona za poslugu. Sluga ulazi i ona mu nešto objašnjava.

GLEMBAY: Dakle, ti si prisustvovao toj aferi? I ti nikome nisi rekao o tome ni slova?

LEONE: Nikomel

GLEMBAY: Neshvatljivo!

LEONE: Ja mislim da je u ovaj mah potpuno svejedno zašto ja nisam o tome nikome ništa govorio! Prije svega, ja o onoj pregaženoj starici nisam imao ni pojma. O tome opet meni nije nitko rekao ni riječi! A ti si me pitao što ja mislim o toj vašoj juridičkoj konferenciji. Molim lijepo: ja ti izlažem svoje misli! Sto sam ja znao o svemu tome? Vidim tu jednu ženu u visokom stepenu trudnoće s djetetom na sisi, u suzama, a ne puštaju je pred barunicu jer nema vizitkarte! Govori ta žena o nekim ubojstvima, o nekakvom procesu, o Singer-mašini kao o svojoj najvećoj sreći! Otišao sam u dućan i kupio sam jednu Singer-mašinu i dao joj poslati na njenu adresu, čita s jednog papirića: F. Canjeg, Cvjetna 163 a.

PUBA: Pa to je genijalno! Pa to je divno! I oni tebi mogu da potvrde da je ta mašina plaćena još prije nego što se je ona ubila?

LEONE: Kako to misliš? Ne razumijem!

PUBA: Pa to je, naime, jedan neobično dragocjeni fakat da li je ta mašina plaćena prije samoubojstva te žene? Verstehtst du das nicht?¹⁴¹ Na tome se može iskonstruirati nov juridički obrat stvari: po toj plaćenju mašini dobiva čitava ta smrt posve novo pravno osvjetljenje! Njeno predsmrtno pismo je time potpuno demantirano!

LEONE: Pardon, valjda ne misliš da sam ja tu mašinu kupio za tvoje advokatske trikove? Ta mašina, to je moja »paranoidna« mašina i nema s tim juridičkim tvojim vicevima nikakve veze! Ja sam s tom singericom zakasnio na liniji svoje vlastite »paranoidne« odgovornosti!

Sluga se još prije vratio s jednim divnim bijelim ruskim hrtom, i barunica Castelli-Glembay demonstrativno se igra sa psom za Leoneovih riječi.

BARUNICA CASTELLI: Dosta o tome, gospodo! Glembay ima odluku u ruci! Za ovakve iiberspannt nijanse ja nemam razumijevanja! Es ist besser einem treuen Hund in die Augen zu

schauen, als so einen Blodsinn zu dreschen! Ich lass' mich nicht plagen! Gospodo! Es blitzt in der Ferne!¹⁴² Vani je tako divan zrak! Da se spasimo iz ovoga dima! Izvolite, gospodo! Komm, Igor, komm, du schoner, intelligenter Kopfl Komm, du lieber, lieber Igor!¹⁴³ Izlazeći na terasu, miluje psa i spušta se polagano stubama u vrt. Za njom Oberleutnant von Ballocsanszky, dr Altmann i Puba Fabriczy. Stanka.

Dr Silberbrandt bez riječi slušao je Leonea čitavo vrijeme s najvećim interesom. Stari Ignjat Glembay šeće nemirno salonom, ode do terase, vrati se, puši svoju kavanu, gucne po koji whisky, gleda u tminu i vraća se natrag. Pozvoni sluzi. Ulazi kamerdiner.

GLEMBAY: Bringen sie, Franz, noch sdvvvarzen Kaffee, ja? Und Eis, bitte!¹⁴⁴

Šeće dalje nervozno, odbija dimove, zastane na tren i sluša razgovor, a onda se opet udubi u svoje misli. Pabriczy puši kavanu i pijucka konjak. U daljini grmljavina koja polagano dolazi bliže.

Leone je sjeo na divan pod portrete, uzeo iz džepa nekakve papire, pisma, lista po njima i posve je koncentriran na tu lektiru.

SILBERBRANDT pristupi Leoneu vrlo smjerno i lakajski:

Gospodine doktore, izvinite, ja mislim da ste vi malo prije bili suviše oštri i, gotovo bi se moglo reći, nepravedni spram barunice!

LEONE, sav u čitanju onih pisama, namjerice kao rastreseno, ustvari rezervirano: Sto? Kako molim?

SILBERBRANDT: Ja mislim da ste vi, gospodine doktore, bili suviše jednostrani u svojoj formulaciji nesretnog slučaja.

LEONE: Kakvog slučaja? Ne razumijem što hoćete time da kažete?

SILBERBRANDT: Mislim da niste ni s kakvim pravom smjeli govoriti o smrti one nesretne žene onako neutralno kao da se vas ta stvar ne tiče!

LEONE: Pa ako želite da znate, ta stvar se mene doista ništa ne tiče!

SILBERBRANDT: Gospodine doktore, izvinite, to ne mislim

142. Bolje je gledati vjernom psu u oči negoli mljeti takve gluposti! Ja se ne dam mučiti! ... U daljim sijeja!

143. Hodi, Igor, hodi, ti lijepa, inteligentna glavo! Hodi, dragi, dragi Igore!

144. Franz, donesite još crne kave! I leda, molim!

da kažem kao indiskreciju, to se dogodilo potpuno slučajno, bez moje volje, sasvim slučajno.

LEONE: Sto se to slučajno dogodilo? Meni sve to postaje sve zagonetnije!

SILBERBRANDT: Ja sam sinoć prisustvovao vašem razgovoru s onom nesretnom ženom! Ja sam bio na galeriji kad ste vi govorili s njom u holu, vraćao sam se iz biblioteke i tako sam potpuno slučajno, bez svoje volje, sasvim slučajno...

LEONE: No - i? I onda? Sto? Hoćete li da se ispričate što ste prisluškivali?

SILBERBRANDT: Moja je savjest čista, gospodine doktore, molim najljepše! Ja sam posve slučajno bio na galeriji i čuo sam svaku riječ koju ste vi onoj ženi rekli! Čuo sam kako je ona plakala da ovako dalje više ne može s jednim djetetom na prsima a s drugim na putu, a vi ste njoj na to rekli »neka skoči kroz prozor!« »Kao Boga vas molim«, tako je ona plakala pred vama, »kao Boga vas molim.« To sam čuo, gospodine doktore!

LEONE: Točno. Ona me je molila »kao Boga« da joj pomognem da dođe do barunice bez vizitkarte, a ja sam njoj na to odgovorio da je bolje da skoči direktno kroz prozor! Točno! Ali kada ste već u toj stvari igrali ulogu detektiva, trebali ste onda bolje prisluškivati, dragi moj velečasni gospodine! Ja sam tu ženu molio neka bude pametna i, prije svega, neka se zaludu ne ponizuje! Rekao sam joj da je barunica predsjednica Dobrotvornog Ureda, pa neka napiše na taj Dobrotvorni Ured svoju molbu, neka navede sve svoje razloge, pak će tako dobiti svoju šivaću mašinu. Ona je meni na to odgovorila da je već četiri takve molbe predala, a ja sam sebi ispisao brojeve njenih molbi, i, ako vas zanima, ja vam mogu citirati te brojeve! Evo, molim lijepo: 13.707, 14.222, 14.477, 14.893.

SILBERBRANDT: Riječ je o formi kojom ste vi tu ženu odbili! Upravo taj brutalni vaš način, po mome najsavjesnijem uvjerenju, ne daje vama nikakva prava da osuđujete svoje bližnje zbog mnogo manjih formalnih propusta!

LEONE nervoznije: Molim vas, Silberbrandt, ne zanovijetajte! U onaj momenat kad je ona meni sinoć predala ove svoje brojke za šivaću mašinu, ja još nisam znao za slučaj one stare pregažene žene: njene svekrve! Za taj slučaj ja sam tek jutros doznao. Molim vas da uvažite da ja nisam nikakav advokat i da ja danas

ne mislim da slučajevi Rupert i Canjeg nisu u vezi. Sinoć ja o svemu tome nisam imao ni pojma! I kad je ona meni govorila o svojim molbenicama koje leže kod Dobrotvornog Ureda već više od pola godine, i da bi jedna jedina riječ mogla da je spasi, ja sam mislio da govorim s jednom sirotom koja traži barunicu kao dobrotvorku! Na to sam ja njoj rekao: draga moja, dobrotvora kojima se pristupa s vizitkartama, takvih se dobrotvora klonite u vlastitom interesu! I ako vi od ovih dobrotvora očekujete svoj spas, onda vam je bolje da odmah skočite kroz prozor! To sam ja toj ženi rekao i to ne poričem! I ne razumijem koju svrhu ima ova vaša interpelacija?

Stari Fabriczy i Glembay slušaju s velikim interesom.

SILBERBRANDT: Dozvolite mi samo jednu primjedbu, gospodine doktore: riječ je bila o onoj notici u onom ateističkom vinkelblatu¹⁴⁵, da su tu ženu sinoć izbacili iz milijunaške kuće kad je posljednji put došla da moli za pomoć! A gospođa barunica o svemu tome nije imala ni pojma. I koliko ja poznajem barunicu, ja mislim da je ona čovjek vrlo plemenita i meka srca!

LEONE: Molim vas...

SILBERBRANDT: Da, gospodine doktore, ja sam u to uvjeren! I ono što ste vi prije ironizirali kao kućni red, da se pred barunicu ne puštaju nenajavljeni ljudi, to je svakodnevna pojava, pa nije ni formalan propust. Ja vas uvjeravam: da je gospođa barunica mogla samo naslutiti o čemu se radi, danas ova žena ne bi bila mrtva, i svi mi bili bismo od ovog sablasnog događaja pošteđeni! Ja sam kao tajnik Preuzvišene imao prilike dajе gledam na poslu u Dobrotvornome Uredu pune dvije godine i to dakle (mogu vam mirne duše reći) nije nikakva časovita impresija nego sud izrečen nakon dugogodišnjeg iskustva: Preuzvišena je dobar čovjek, vrlo tankočutan za stradanje bližnjega, i ja sam upoznao u životu vrlo malo ljudi kod kojih bi ona platonska ideja dobrote: megiston mathema, ono vrhovno, najviše saznanje dobrote bilo tako razvijeno kao u Preuzvišene!

LEONE: Vi ćete to, velečasni, kao njen ispovjednik, svakako bolje znati od nas laika!

SILBERBRANDT: Da, bez obzira na vašu ironiju, tako je to, gospodine doktore, kako ja kažem! A u ovom konkretnom slučaju Canjeg, treba shvatiti i razumjeti stanovište Preuzvišene! Ta

Canjegova je lice koje s onom staricom Rupertovom nije bilo ni u kakvoj juridičkoj, pa ni formalnoj vezi; de facto, kao što je vrlo točno formulirao gospodin doktor Puba, priležnica jednog čovjeka koji je nota bene - kao vanbračno dijete živio od svoje majke odvojen više od trideset godina. I ta žena, ta Canjegova, u fikciji da je ona pravni nasljednik jedne njoj nepoznate i strane osobe (slučajno udarene na ulici od kapi), tražila je preko suda i preko štampe jednu fantastičnu svotu! S jedne strane apelirati na sud, pozivati se na hladno slovo zakona, a s druge strane, pošto smo na sudu izgubili, apelirati na samilost, ne, to nikako nije kršćanski postupak! Preuzvišena gospođa barunica ležala je od živčanog šoka u sanatoriju, ona je naočigled sviju nas posijedjela takoreći u dvadesetičetiri sata, a ti su isti ljudi oko te Canjegove raspirivali po javnosti tako skandalozne glasine o njoj i o njenom predživotu, da se onda ta osoba jednoga dana lično pojavi tu na baruničinim vratima u ulozi preponizne prosjakinje kao da nikada nije ništa bilo. S jedne strane biti palikuća, moj gospodine, a s druge strane pozivati se na milosrđe, kakvo je to licemjerje? Je li to kršćanski način?

LEONE: Dakle, i vi ste protiv svakog pardona? Onda sam ja bio prema tome u pravu kad sam toj Canjegovoj rekao da je bolje da skoči kroz prozor nego da se od Preuzvišene nada ikakvoj pomoći a pogotovo bez vizitkarte!

SILBERBRANDT: To je dijalektika, gospodine doktore!

LEONE: A to da j e barunica začasna predsjednica Dobrotvornog Ureda, to nije dijalektika? S jedne strane gazimo ljude, a s druge strane činimo im dobro: to je svakako neke vrste moralna ravnoteža!

FABRICZY: Ja sam, Leone, oduvijek bio vrlo oduševljen za paradokсне veltanšauge, dariiber ist kein Zweifel¹⁴⁶, ali ja držim da je faktično iiberspannt tu nesreću na uglu ulice pripisivati barunici! To je nesretan slučaj, i mogu da ti kažem, das ist meine sehr ernste Uberzeugung¹⁴⁷ da taj baruničin četveropreg nije prvi ni posljednji pod kojim su ostale ležeći stare babe! Jawohl, so ist es leider!¹⁴⁸

SILBERBRANDT: A ja opet mislim, illustrissime, da gaziti

146. nazore na svijet, o tome nema dvojbe

147. to je moje veoma ozbiljno uvjerenje

148. Da, da, tako je to nažalost!

ljude u jednom danom slučaju tjelesno, fizički, nije ni približno tako grešno kao gaziti čovjeka moralno, duševno, idejno!

LEONE: Ja znam doslovno sve unaprijed što ćete reći! Jede Kanzel ist eine Art Advokatenkanzlei!¹⁴⁹

SILBERBRANDT: Svi ljudi žive s velikim životnim zamahom u sebi, sve do jedne psihološke crte, a kada prijeđu tu posljednju đavolsku crnu crtu, onda su sazreli za bezbožnu smrt! Svaki pojedinac nosi u sebi fundamentum one augustinske božanske dobrote, to je osnovni vitalni princip svega zbivanja. Deus est in omnibus rebus¹⁵⁰, kao što je zapisao sveti Toma. Non timor, sed admiratio et gratitudo deos fecit¹⁵¹, doduše je ciceronska poganska riječ, ali može se primijeniti i danas. Ljudi su puni te božanske admiracije i te vrhunaravne zahvalnosti i svi ljudi vjeruju u neki viši, nadzemaljski smisao svog subjektivnog života i ona Fichteova »sittliche Weltordnung«¹⁵² više-manje po svim je dušama zapečaćena. Ljudi nose u sebi moralnu vjeru u onaj Ens Realissimum, Ens per se ipsum¹⁵³, u Boga, u božanski autoritet i u društvenu hijerarhiju. Ustvari: jedan strogo disciplinirani sistem u materijalnom smislu. S tim i takvim slikama u sebi ljudi se mogu držati na površini u životnim krizama. To je ona biblijska uljenica u nama. Lux in tenebris.¹⁵⁴ Ali kad jedan subjekt misli da je spoznao da nad njime nema ničega: ni moralnog autoriteta, ni ideje Boga, ni dobrote, pa ni društvene hijerarhije, onda takvog čovjeka proguta osjećaj paklenog vakuuma. A vi ste, dragi moj gospodine doktore, bacili onu ženu u takav moralni vakuum! Vi ste u njoj ubili ideju dobrote, ideju Boga i svake nade!

LEONE: I vi mislite da je ona skočila kroz prozor zato jer sam ja u njoj ubio ideju dobrote!

SILBERBRANDT: Samo zato nije! Ali svakako: dok je mogla da još piše molbenice, kuca na tuđim vratima, da moli milost kod svog bližnjeg, u njoj je moralo biti još vjere i u moralne autoritete i u društvenu hijerarhiju! Ona je još vjerovala u

149. [igra riječima] Svaka je propovjedaonica [Kancel] neka vrsta odvjetničke kancelarije!

150. Bog je u svim stvarima

151. Nije strah stvorio bogove, nego divljenje i zahvalnost

152. »čudoredni poredak svijeta«

153. Duh najstvarniji, Duh sam po sebi

154. Svjetlost u mraku.

ideju dobrote, jer da nije, ne bi bila uopće ni došla ovamo! A vi ste joj rezolutno izjavili da svega toga tu nema: ni dobrote, ni samilosti, ni Boga! Sto je toj ženi poslije toga preostalo? Sto? I vidite, po moralnoj klasifikaciji, taj je vaš čin teži od toga da netko slučajno pregazi četveropregom jednu sklerotičnu staricu ili da negdje postoji jedan kućni red da se posjetnici najavljuju vizitkartama!

LEONE: To da je ona skočila kroz prozor, to je matematika! Ona je morala skočiti kroz prozor! To je čista matematika! Danas poslije podne ja sam bio u njenom stanu i uvjeravam vas, Silberbrandt: da vi stanujete u onoj sobi i vi biste skočili kroz prozor sa svim svojim moralnim autoritetima i citatima zajedno!

FABRICZY: A ti kao da perverzno uživaš što je ona skočila kroz prozor?

LEONE: To je matematika! To je jasno kao dva puta dva! To je unutarnja logika same stvari! To ima svoje dublje razloge!

FABRICZY: Deine Logik wird mir taglich enigmatischer!¹⁵⁵

LEONE: To je čista glembajevska logika! Mislim da sam otkrio kauzalitet toga događaja i držim da mi je čitava ta tajna prilično jasna. Između ostalih mnogih razloga jedan je i taj što je Glembajevima u interesu da što više ljudi pomre. To je glembajevski biznis!

FABRICZY: Das wird immer dunkler und enigmatischer!¹⁵⁶

Stari Glembay je u svojoj nervoznoj šetnji zastao i napeto sluša.

LEONE: Glavnica uložena u pogrebne pothvate nosi oko šezdeset posto. Koliko je meni poznato, Banka Glembay Ltd. (između svojih ostalih fair poslova) financira gotovo sve pogrebne trafike u gradu i u provinciji!

GLEMBAY: Ti ćeš prije ih kasnije svršiti u ludnici! S indignacijom ode na terasu i spusti se stubama u tminu. Iz vrta dalek smijeh. Grmljavina dolazi bliže.

SILBERBRANDT: Taj vaš nihilizam nije mi jasan! Nije riječ o bankirskim poslovima nego o tome da ste vi konkretno optužili, a niste u stanju da tvrdnju dokažete! Titrte se lakoumno svim svetinjama, gospodine doktore...

155. Tvoja mi je logika svakog dana sve zagonetnija!

156. To postaje sve nejasnije i zagonetnije!

LEONE: Riječ nije uopće ni o čemu! Riječ je o tome da ste vi mene nagovorili i da me već pola sata gnjavite! Kakve svetinje? A vi mislite da su te vaše dobrotvorne parade pod protektoratom barunice Castelli takva jedna svetinja u koju ljudi treba da vjeruju kao u metafizički autoritet i društvenu hijerarhiju? Umrijeti pod kopitom baruničina četveroprega s vjerom u metafizički autoritet i društvenu hijerarhiju! Ali pristupiti takvome stvorenju i kazati mu: čovječe, sjeti se da si ravan onome pred kime se ponizuješ, i ne ponizuj se! Hodaj uspravno, ne plači pred tuđim vratima, jer iza tih vrata za tebe nema nikoga, pljuni i pljusni, ali se ne ponizuj - to po vama znači nekoga moralno zgaziti! Uostalom! Od mene je neinteligentnu što s vama uopće govorim: valjda ne mislite od mene stvoriti nekakvog konvertita? Prekine razgovor, odmahne rukom, prošeće se salonom, gleda slike na zidovima, a onda se sav skupi nervozno oko svoje lule.

SILBERBRANDT, jezuitski lažljivo, lakajski bijedno i monotono ispovjednički: Vi ste neupućeni, gospodine doktore, jer da ste upućeni u karitativni rad Preuzvišene milostive barunice, ne biste sve te divne kršćanske rezultate mogli nazvati paradom! Dozvolite mi: cifre govore. Samo tekuće godine pod predsjedništvom barunice izdano je... spremno i rutinirano vadi iz reverende svoj molitvenik i čita iz jedne ceduljice: molim lijepo, gospodine doktore, izdano je: sto pedeset i sedam pari cipela, tri stotine dječjih kompleta, osam stotina pedeset i troje djece predano je na zimsku prehranu, izdano dvadeset i osam hiljada potpore i poduzeto trista i osamnaest besplatnih pravnih intervencija! Ja prepuštam vašoj savjesti, gospodine doktore, da ovakve lijepe i kršćanske rezultate nazovete paradom. A ako baš želite znati, ovogodišnja anketa o materijalnom i moralnom stanju naših klijenata, raspisana na vlastitu inicijativu Preuzvišene gospođe barunice...

LEONE stane pred Silberbrandtom izazovno i ironično: Slušajte, Silberbrandt, nikakve vaše cifre ne će mene uvjeriti o tome da je barunica dobrotvorka! Ja o svemu tome imam svoje lično mišljenje! Vi ste poznavali dnevničara kod Dobrotvornog ureda Skomraka?

SILBERBRANDT: Vi mislite onog paranoidnog mladića koji se objesio nema ni mjesec dana?

LEONE: Da, upravo onog »paranoidnog« mladića koji se objesio

prije mjesec dana! On je ostavio svoju korespondenciju i iz te se korespondencije jasno vidi da je vaša milostiva predsjednica barunica Castelli-Glembay stajala u intimnim vezama s tim dvadesetogodišnjim Skomrakom!

SILBERBRANDT: Gospodine doktore! Kako smijete vi ovako govoriti o svojoj pomajci? O jednoj dami, gospodine doktore, za Boga miloga!

LEONE: Vrlo jednostavno! Ja imam baruničino pismo tu u džepu - iz koga slijedi...

SILBERBRANDT: Izvinite, gospodine doktore, ali mene to savršeno ništa ne interesira!

LEONE: Čudim se! Znači da vaše prijateljstvo s barunicom onda nije više tako intimno...

SILBERBRANDT, nervno vrlo napeto: Kako mislite?

LEONE: Kad netko spava s jednom ženom čitave noći, njega bi ipak trebalo interesirati s kim se to dopisuje ta dotična žena.

SILBERBRANDT, blijed i uzrujan, drščući: Ne razumijem od svega toga ni riječi, gospodine doktore!

LEONE: Ne? Zaista? Vrlo mi je žao! Molim vas samo, kad već primete baruničine noćne vizite, da kod toga budete barem za nijansu diskretniji! Barem tako dugo dok su strani gosti u kući! Uostalom! Laku noć, gospodo! Ode hitro s jednom prezirnom gestom. Silberbrandt gleda za njim fasciniran, bez jedne jedine riječi.

FABRICZY, nakon stanke: Ein ungemittlicher Sonderling, das sage ick!¹⁵⁷

Na terasi stoji Glembay. Blijed kao krpa, bez kapi krvi. On je stajao nezapažen tu od početka. Silberbrandt ga je vidio, ali nije više mogao da to objasni Leoneu. Polagano, slomljeno ide Glembay do stola i tamo klone. Natoči whisky, ispije. Još jedanput whisky. Iskapi. U daljini grmljavina.

GLEMBAY: Horst du, Fabriczy? Es donnert! Horst du?¹⁵⁸ To su bila moja križa jutros. Es donnert! Ja sam osjećao da se nešto sprema! Ide do otvorene terase i sluša grmljavinu.

ZAVJESA

157. Neugodno nastrano biće, kažem ja!

158. Čuješ li, Fabriczy? Grmi! Čuješ li?

Cin drugi

Zbivaše dvadeset do trideset minuta poslije prvoga. Scena prikazuje hidermajersku gostinsku sobu u kući Glembaya, u stilu čistu, jednostavnu i skromnu. Dva politirana šaukelštuia, dva fotelja od cvjetnoga kretona, holandeske marine u zlatnim okvirima. Na prilično velikom politiranom stolu srebrni svijećnjak sa sedam svijeća. To je jedina rasvjeta. Zavjese na oknu desno i na vratima tamnocrvene, bordo. Lijevo vrata u pokrajnu sobu. Pred vratima ormar. Leone sprema svoju prtljagu: tu stoje ogromna dva kovčega i nekoliko manjih, kožnatih. Slikarski rekvizit, platno u svicima, palete i blindrame. Po foteljima svici papira i nacрта. Vani vjetar i grmljavina u porastu. U šaukelštulu doktor Silberbrandt, u vidljivoj neprilici. Od svoje maske, stava i svećeničke superiornosti on je izgubio sve oznake, pokazujući svako pomanjkanje ponosa. Moljaka i jalom zanovijeta.

SILBERBRANDT: Ja ipak mislim, dragi gospodine doktore, da to nije bilo najkorektnije onako govoriti pred jednim stranim licem. Illustrissimus Fabriczy jest doduše kuzen gospodina tajnog savjetnika, ali je ipak u familiji strano lice! Dobro, dobro, gospodine doktore: ja bih mogao s obzirom na vašu nervnu indispoziciju shvatiti još to da ste sebi tu, svakako brutalnu šalu dopustili spram moje malenkosti u četiri oka! Das konnte ich zwar auch dann nicht verstehen, aber jedenfalls verzeihen!¹⁵⁹ Ali tako, gospodine doktore, tako brutalno, tako krivo pred jednim stranim licem...

LEONE: Ja sam vas već tri puta molio, Silberbrandt, da ne gnjavite! Koga me vruga gnjavite? Vidite da imam posla! Ne mogu riječi svoje loviti natrag kao vrapce. Gemeint - gesagt, gesagt -

159. Ja to ne bih doduše mogao ni u tome slučaju razumjeti, ali bih svakako mogao oprostiti!

getan!¹⁶⁰ I onda, upamtite jedanput za svagda: li n'y a point des roses sans epines!¹⁶¹ A sada vas ponovno molim da me izvolite pustiti na miru. Dosadno mi je o svemu tome govoriti i, vjerujte, učinili biste mi najveću uslugu da me ostavite sama!

SILBERBRANDT očajno i izgubljeno šuti. Nakon stanke, plačljivo i dječjački nedostojanstveno: Gospodine doktore, pa vi morate shvatiti moju poziciju! Ta ja sam u familiji Glembay karitativni tajnik i ispovjednik Preuzvišene gospođe barunice, ja sam informator njenog sina! I vjerujte mi, ja ne bih od toga pravio nikakvo pitanje da tu nema ovog fatalnog stjecaja okolnosti: ta uloga kućnog informatora sa naročito delikatnom misijom s obzirom na maloga Olivera, gospodine doktore, molim vas, vi to morate uvidjeti! Gospodine doktore, pa još da je to čuo illustrissimus Fabriczy! Ali vaš gospodin otac, Preuzvišeni gospodin tajni savjetnik, on je čuo svaku vašu pojedinu riječ! Vi ga niste mogli vidjeti, on je bio za vratima terase, gospodine doktore! To su bile tako teške riječi s vaše strane, dragi gospodine doktore, a sve su te vaše kombinacije bez ikakve stvarne podloge. I ja se nadam da ćete vi biti džentlmen...

LEONE, u poslu. On baca u kovčege rublje i odijela, knjige i razne priručne predmete, vrlo neuredno i nervozno. Steže remenjem pledove i kao da rastreseno nešto traži: Sto vam ja mogu, Silberbrandt? Ta moja izjava nije štampana u novinama, a da i jest, to bi bilo sigurno u kakvom »bezbožnom vinkelblatu«! Uostalom: štampane su u novinama malo teže izjave, pak ste ih vrlo džentlmenски uspjeli da razanalizirate do lažnih elemenata! Nema takve negativne istine koja se ne bi mogla džentlmenски opravdati! Ona Canjegova bacila se kroz prozor sa svojim vlastitim djetetom, a vi ste džentlmenски uspjeli dokazati da sam ja u njoj ubio Boga, a ona da je bila bludnica i kriminalno lice! A to što je vama jedan »paranoidni« tip rekao da ste vi ljubavnik jedne Glembajice, tko će u to vjerovati? Uzmite, velečasni moj gospodine doktore, to tako kao da ja to nisam rekao, ili kao da sam sve to izmislio samo da vas kompromitiram! Dobro je! Nisam rekao! Krivo sam se izrazio! Vi niste baruničin ljubavnik! Slava Gospodinu Bogu! Laku noć!

SILBERBRANDT: Prije svega, gospodine doktore, ja vas

160. Ispekao sam pak sam rekao!

161. Nema ruža bez trnja!

nikada, nigdje i nikojom prilikom nisam smatrao paranoidnim i abnormalnim; naprotiv, gospodine doktore, koliko se sjećam, ja sam uvijek bio iskreni poklonik vašeg talenta (što, među nama rečeno, u ovoj kući baš nije bila zahvalna uloga), gospodine doktore! Kad ste vi, gospodine doktore, prije dvije godine bili u Miinchenu izložili svoju kompoziciju: »Haron prevozi svoje žrtve preko Lete«, ja sam ekscerpirao sve povoljne glasove njemačke kritike i tako sam ih štampao u »Glasniku svete Cecilije«. I vama sam bio poslao jedan egzemplar poštom, te, ako se ne varam, vi ste onda bili u Aix-les-Bainsu, i ja ne znam, možda vam taj broj nije nikada ni dopao u ruke, gospodine doktore. Ali, vidite, gospodine doktore, vaš gospodin otac, gospodin Geheimrat, on je čuo svaku vašu riječ...

LEONE: I vi mislite da bih ja zato jer ste vi jedanput u »Glasniku svete Cecilije« štampali nekakve kritike, da bih ja trebao da pred svojim ocem demantiram svoje riječi?

SILBERBRANDT: Da, dobro, ali što će misliti vaš gospodin otac, Preuzvišeni gospodin tajni savjetnik?

LEONE: Moj preuzvišeni gospodin otac imao je dvadeset godina vremena da o svemu tome misli po miloj volji, ali čini se da nije ništa naročito inteligentno smislio!

SILBERBRANDT: Gospodine doktore, molim vas, izvinite me, ja nemam doista namjere da vam dosađujem i da vas molestiram, ali u vašoj ruci leži moja čitava karijera! Samo od jedne jedine vaše riječi ovisi moja pozicija, vi možete sve to objasniti kao nervozu, kao nepromišljenu verbalnu nervozu...

Leone pakira i ignorira Silberbrandta bez riječi. Stanka. Zeleni refleks dalekih munja, grmljavina i vjetar. Stanka.

SILBERBRANDT: Gospodine doktore, nemojte biti tako tvrdoglavi. Molim vas, dragi gospodine doktore...

LEONE, nervozno i glasno: Vi ste, bogami, slaboumni, Silberbrandt! Sve to nije tako važno, kako se to vama čini! Vidite, ja imam posla! Bilo bi od vas vrlo uljudno i diskretno da me pustite na miru. Ja još imam da napišem dva-tri pisma i ja vas molim nemojte me nervirati i idite spavati! Kakav je to način nekoga smetati tako neumorno? Izvinite, to je potpuno pomanjkanje takta! Kucanje. Ponovno glasnije kucanje. Leone je zastao u poslu. Stanka. Ponovno kucanje. Vihor i gromovi. Naprijed!

Ulazi stari Glembay, u svilenom hausroku tamnonarančaste

boje. Njegova blijeda, staračka izmučena pojava potpun je kontrast onoj figuri od prije pola sata u salonu. Ona napudrana i izbrijana maska pretvorila se u lice bolesnika s tamnim upalim podočnjacima, kome su kretnje nesigurne, a donja čeljust tako se abnormalno ovjesila, kao da mu laloke vise same od sebe i melju zrak. To je lice mlohavo i beskrvno, tim čovjekom vlada depresija. On izgleda kao čovjek koji je ustao da se pridigne na svoju posljednju borbu. Zato je on u prvome dijelu dijaloga tih, gotovo patetično svečan, i tek postepeno tetive tih vilica opet se napinju, ti zubi opet animalno škripe i ta se šaka sama od sebe diže da raskrvari pred sobom ovu nakazu od njegova rođenog sina.

GLEMBAY, tiho, susretljivo, pomirljivo i diskretno: Pardon, smetam li?

LEONE, virtuozno svladavajući svoju nepriliku: O, molim, ni najmanje! Izvoli samo, upravo smo o tebi razgovarali!

Silberbrandtu je kod kucanja zapela riječ, a kad se je na vratima pojavio Glembay, on je protrnuo i ukočio se do nepomičnosti, dignuvši se sa stolca kao u hipnozi. Dubok, pokoran i jezuitski poklon Glembayu bez jedne jedine riječi. Glembay jedva primjetljivo, hladno i vrlo mrko kimne toj svećeničkoj figuri što stoji ovdje nijemo, kao voštana lutka u reverendi. Glembay, vrlo tiho i kao oprezno zatvorivši vrata, pristupio je Leoneu. Vidi se da se čudi svjetlosti voštanica i otvorenim koferima. Glembay gleda sav taj nered i nijemo se čudi pogledom.

LEONE: Upravo smo s gospodinom naslovnim monsignorom razgovarali o tebi! Rekao je monsignor da mu se čini da ti previše piješ! A i ja sam se večeras čudio tvome whiskyju!

GLEMBAY: Da!

Stanka. Leone je stajao uspravljen nad koferom, a onda se nagnuo u kofer i glava mu je nestala u koferu.

LEONE, iz kofera: Pa izvoli, uzmi mjesto, izvoli, sjedni!

Glembay stoji nepomično i šuti.

LEONE, uspravivši se: Zar ne ćeš sjesti? Molim lijepo, izvoli! Pošao je do jednog fotelja, podigao s njega palete, blindrame i slikarski rekvizit: Izvoli, molim!

Silberbrandt ostao je stojeći na svome mjestu, nepomično i pretjerano uljudno. Glembay se vlada kao da te osobe ovdje uopće nema. Sjeo je na ponuđeno mu mjesto i šuti. Stanka.

GLEMBAY: A kakva je to rasvjeta?

LEONE: Ne znam. Čini mi se da je negdje u fliglu pregorjela žica! Kurcšlus!

GLEMBAY: A zašto to nije reparirano?

LEONE: Ne znam!

GLEMBAY: A ovo ovdje?

LEONE: To su koferi! Ja pakiram!

GLEMBAY: Ti pakiraš?

LEONE: Da!

GLEMBAY: Ti putuješ?

LEONE: Da!

Stanka. Taj je dijalog strog, ali vrlo uljudan, kao da razgovaraju dva potpuno gluha čovjeka po paritetu svog vlastitog organskog nedostatka. Grmljavina mnogo glasnija i raste. Od vremena na vrijeme zeleni refleks munja. Razmak između refleksa i detonacije od pet do sedam sekunda. Vjetar i kiša o stakla.

GLEMBAY: Je li slobodno da zapalim? Ne smeta te dim?

LEONE: Molim lijepo! Ja i sam neprekidno pušim svoj Dunhill! Pripali ocu cigaru. Stanka. Koja ti je to večeras?

GLEMBAY: Večeras? Večeras sedma! Stanka.

LEONE: A što kaže Paul Altmann za tvoje srce?

GLEMBAY: Ništa! Što da kaže? Ništa! Stanka. Medicina ionako ne zna ništa!

Stanka. Grmljavina. Leone radi dalje oko svojih stvari. Otvorio je ormar i sprema frak i klak.

GLEMBAY gleda blindrame i platna, vrlo prazno. Vidi se da mu je prisutnost dra Silberbrandta nenasnosna. Je li među ovim slikarijama ona što je nagrađena zlatnom medaljom u Parizu?

LEONE: Nema je! Ostala je u Aix-les-Bainsu!

Stanka. Grmljavina. U jakoj grmljavini uhvatio je dr Silberbrandt prvu zgodnu priliku da se makne.

SILBERBRANDT: Dakle, gospodine doktore, ja se svakako nadam da ćemo se još sastati kod čaja. Ja mislim da je vrijeme da legnem. Umoran sam, a sutra čitam ranu jutarnju misu. Već je prilično kasno. Preporučujem se, gospodine tajni savjetniče!

Laku noć, gospodine doktore, klanjam se, sluga sam pokoran!

LEONE: Zbogom! Laku noć!

Kako je dr Silberbrandt na odlasku otvorio vrata, duhnuo je kroz sobu jak talas vjetra i bordo zavjese na prozoru i na vratima zalepršale su kao zastave. Zavjese viju se dalje kao da čitava soba plovi u oluji. Vjetar, prolom oblaka, gromova.

GLEMBAY: Bilo bi dobro da se zatvori!

LEONE: Ja volim grmljavinu! Ali ako tebe smeta, molim lijepo!

Hoće da zatvori prozor. GLEMBAY: Zbog mene nije potrebno.

Hvala! Stanka. Munje. Vjetar. Stanka.

Glembay, odbijajući guste i vrlo nervozne dimove, ustao je i pošao do jedne role smotanih platnenih slika kojih ima oko dvanaest. Razmotao je tu rolu i promatra slike bez riječi. Vidi se da je to za njega potpuno bezvrijedan materijal: uljenim bojama zamazano platno. Bez ikakvog potrebnog kontakta, ne s indignacijom, ali svakako s indiferentnom gestom, on baca ta platna, ne smotavši ih, ponovno tamo gdje su i bila. Stanka. Zatim se zaputi do stola i tamo gleda s interesom jedan skupocjeni nesecer sa srebrnim priborom.

GLEMBAY: Gdje si kupio taj nesecer?

LEONE: U Kalkuti!

GLEMBAY: Skupo?

LEONE: Ne sjećam se. Ako se ne varam, petsto i pedeset dolara!

GLEMBAY: I ja sam imao jedan sličan ovome. Donio mi ga je na poklon iz Indije jedan moj kompanjon, jedan general-direktor marseljske Messageries Maritimes. Onda si ti imao tri godine! To je antilopa! To je vrlo fino preparirana antilopa! Otvara jednu kristalnu bocu i miriše. A kakva je to voda?

LEONE: To je neka tibetanska trava! Ta trava raste na sjevernoj strani Mount Everesta! Oko Fara Dzonga! Stanka. Gromovi tutnje i vjetar. Leone je prestao da sprema. Kao umoran i enerviran sjedne u šaukelštul i stane se njihati. U njemu vidljivo potitravaju svi nervi. Igra se nešto oko svoje lule i šuti. Stari prekapa po stolu među kravatama i krejonima. Nervozno i bez riječi. Onda prođe sobom.

GLEMBAY, nakon stanke razmišljanja: Dakle ti putuješ?

LEONE: Da!

GLEMBAY: A ti si zapravo doputovao da prisustvuješ jubileju banke Glembay, Leone? Takav se jubilej ne slavi svake druge godine. To znači: ti ne ćeš prisustvovati sutrašnjoj svečanoj sjednici Komore?

LEONE: Da, ja sam doputovao da budem na tom jubileju. I ja sam konačno vidio tebe, mi smo se vidjeli! Ja sam jutros prisustvovao sjednici banke, a sutra sve je to više-manje gala-predstava! Ja mislim da je najbolje da otputujem. Ja sam jedanaest godina

odsutan i, vidiš, ja se više ne osjećam ovdje, kako da kažem: kod kuće! Der Mensch ist ein Gewohnheitstier!¹⁶² A to ćeš dopustiti i sam: na ovakvoj jednoj intimnoj slavi, u svojoj roditeljskoj kući osjećati se strancem, neke vrste prolaznikom, to baš nije najprijatniji osjećaj!

GLEMBAY: To zavisi od toga kako tko osjeća! Ja mislim da su ti tvoji osjećaji svakako potpuno neosnovani. Sve je to uberspannt.

LEONE ustane nervozno kao da je uhođen. On je nervozno reagirao na tu riječ. U čitavom svom rječniku ti nisi našao druge riječi nego upravo: uberspannt? To ste mi govorili od moje pete godine! Uostalom! On se svladao. Trijezno i mirno sa nešto maliciozno ironičnim prizvukom: Molim te, izvini, ali dopusti mi da te zapitam: kome sretnom slučaju imam da zahvalim ovaj tvoj kasni posjet?

GLEMBAY ustao je pogođen. U njemu kuha. On raste iz depresije u violenciju. Gleda dugo svoga sina i klima glavom: Da, upravo tako arogantan bio si spram mene već u svojoj devetoj godini. To je ta tvoja venecijanska krv! Škripi zubima, puši i prođe sobom gore-dolje. Zaustavi se tvrdo i odlučno: Dakle, molim te, da ne gubimo vrijeme! Ja sam bio na terasi kad si ti razgovarao s doktorom Silberbrandtom i ja sam čuo svaku tvoju riječ.

Stanka. Otac i sin dugo se gledaju okom u oko. Leone nakon stanke podigne obje ruke u ramenima, a zatim ih bespomoćno spusti.

GLEMBAY: No! I?

LEONE: Ništa! Onda si čuo svaku moju riječ!

GLEMBAY: No! I? Stanka. I?

LEONE: Sto i? To mi je Silberbrandt tek malo prije objasnio da si ti to čuo! Oprosti mi! Ja sam bio duboko uvjeren da si negdje u vrtu! Ja nisam imao nikakve zle namjere!

GLEMBAY: Nije sada riječ o tome da li si ti imao pri tome kakvu namjeru, nego je li to istina? Stanka.

LEONE: Ja mislim da je suvišno da nas dvojica o tome ovdje izgovorimo ma i jednu riječ! Ja nisam ono rekao tebi nego Silberbrandtu!

GLEMBAY: Tako? A što bi ti uradio s čovjekom koji bi pred dva svjedoka izjavio da tvoja vlastita žena spava čitavu noć sa svojim ljubavnikom?

162. Čovjek je životinja koja robuje svojim navikama!

LEONE: Ne znam!

GLEMBAY: A tako? Ti ne znaš?

LEONE: Naravno da ne znam! Ja prije svega nemam žene, a drugo, ja nemam šezdeset i devet godina! Ja dakle ne znam što bih uradio na tvome mjestu!

GLEMBAY: Pa dobro, molim te, uzmimo daję tako! Dobro! Ti ne znaš! Dobro! Molim te! Dobro! Prođe sobom i onda stane. Možeš li ti razgovarati sa mnom samo dvije minute kao prijatelj?

LEONE: Ne! Na jedno pitanje, koje je u jednoj nijansi toplo zazvučalo, to je bilo suviše kratko i suviše oštro. Osjetivši da je ta riječ bila prejaka, nastoji, poslije neugodne šutnje, da je razvodni komentarom: Naime, ja, ja naime mislim, ljudi ili su prijatelji ili nisu! A na dvije minute ne može se biti prijateljem. I možda se nas dvojica niti ne poznajemo: u ovih jedanaest godina mi nismo gotovo nijedanput razgovarali, mislim, naime, od onog jutra kada su mamu našli mrtvu! I vidiš, ja ne bih htio biti neiskren: od mamine smrti ja nisam nijedanput osjetio potrebe da govorim s tobom prijateljski! Da! Lagao bih da ti kađem da mogu s tobom da govorim prijateljski, pa bilo to samo dvije minute! Vidiš: ja sam zapakirao, ja putujem! Ja smatram da je moj dolazak u ovaj glembajevski dom bio neke vrste posljednja sentimentalna zabluda. Ti si me pozvao pismeno, jubilej, obiteljski obziri i sve ono što već spada k ovakvoj slavi, ali to sve jače je od mojih nerava! Ja sam, kako ti veliš: iiberspannt! Mene smatraju »paranoidom«! Jednom »paranoidu« ne treba ništa uzeti za zlo! Ali molim te da svakako uvažiš da sve ono što sam rekao Silberbrandtu nije bilo rečeno na tvoju adresu! Na moju časnu riječ, ja nisam imao ni pojma da ti slušaš na terasi!

GLEMBAY: Pa dobro, ako već ne ćeš prijateljski, dann aber rein menschlich: du musst mir sagen, was an der Sache ist.¹⁶³ Ti to meni moraš reći! Jesi li me razumio?

LEONE: Ja ništa ne moram, ja nikada nisam ništa morao! Ali ako baš forsiraš, molim lijepo! Na stvari nije ništa naročito! Na stvari je to da je naslovni vikar, ili što li je, monsignor, gospodin doktor Silberbrandt, ispovjednik tvoje supruge i informator tvoga sina, baruničin ljubavnik. To je na stvari, ako baš želiš da znaš! Nota bene: taj gospodin je tvoj kandidat za naslovnog kanonika i tvoj proteđe u svakome pogledu.

163. onda barem posve ljudski: moraš mi reći što je na stvari.

GLEMBAY, kao da još ne shvaća i kao da mu je pozlilo: Pa dobro! A jesi li ti svjestan svih posljedica ove svoje izjave?

LEONE: Ja s time nemam nikakve veze! To pitaj svoju suprugu! Sto se to mene tiče?

GLEMBAY: Pa dobro! A možda sve to nije istina? Možda je sve to izmišljeno! A što onda? Tko nosi onda odgovornost za to?

LEONE: Ako nije istina, onda je sve izmišljeno, onda nema ni odgovornosti!

GLEMBAY, potreseno i starački slabo pođe spram svoga sina: Molim te, u životu ja tebe još nikada nisam ništa molio, a sada te molim: Leo, nemoj me mučiti! Reci mi što je na stvari?

LEONE: Ja nemam u ruci nikakvih juridičkih dokaza, čovječe! Ja nisam studirao pravo! Ja nisam doktor prava kao Puba Fabriczy! Protiv barunice uopće ne postoje nikakvi juridički dokazi! Barunica je pregazila staru Ruperticu, ali juridički je riješena krivnje. Razudbeni nalaz dao je dokumente da je srce stare Rupertice imalo promjer od dvije stotine dvadeset milimetara! I ona Canjegova je skočila kroz prozor, ali dokaza za to nema! To sam ja kao »paranoidan tip« ubio u njoj »Boga«, zato je skočila kroz prozor! Kako ja mogu da znam što je na stvari kad je ta stvar potpuno delikatne intimne naravi! Osim barunice i Silberbrandta to nitko ne može da zna! I ako jedno od tih lica prisegne da je to laž, gdje je onda istina?

GLEMBAY, još uvijek u mutnim mislima, kao da ne može shvatiti: Pa dobro, a kako si ti onda smio da tako apodiktički ustvrdiš jednu stvar u koju nikako nisi siguran?

LEONE: Ja ne znam. Ja s jedne strane vidim jasno da je sve ovo glupo što ja sada govorim, a s druge strane opet ja ne znam da li ti možeš da to pojmiš: ja ne bih htio da me ti doista shvatiš kao da sam neurastenik, neubrojiv ili klevetnik! Ja sam spavao pet noći pod tvojim krovom, od toga je barunica dvije noći bila u Silberbrandtovoj sobi! Možda je on barunicu ispovijedao. Ali da je ona u njegovoj sobi bila, to sam imao lično čast da utvrdim vlastitim iskustvom. Mi smo susjedi: soba do sobe.

GLEMBAY: Parlez plus bas, parçe que les murs ont des oreilles!¹⁶⁴ Gleda u vrata što vode u pokrajnu sobu i što su zagrađena ormarom. Pođe do njih i vrati se.

LEONE: Molim te ponovno: ja to što sam rekao nisam rekao

za tebe, ti si to slučajno čuo! Ja sam doduše iiberspannt, ali ja ne želim tu forme radi ispasti kao klevetnik u tvojim očima, a pogotovo ne zbog jedne meni savršeno indiferentne žene!

GLEMBAY: A ti ne možeš pojmiti da se tu ne radi o nekoj »indiferentnoj ženi«?

LEONE: Za mene je ta žena potpuno indiferentna, da ne kažem nešto mnogo negativnije!

GLEMBAY gleda ga dugo bez riječi. Šutnja. Grmljavina, ali slabija. Vjetar. Gorko: Da, to si ti! Pravi Danielli!

LEONE: Meni je lično drago da nisam Glembay!

GLEMBAY, zamišljeno i resignirano: Da, da, uvijek je tako bilo! Kad god sam ja pristupio nekome od vas, u bilo čemu, s bilo kakvom molbom ili namjerom, uvijek, da, uvijek se dogodilo jedno te jedno: uvijek se preda mnom javila ova vaša Danielligrimasa, s jednim višim prezirom za sve što niste vi! Gospoda! Gospoda Danielli, venecijanski grand! A ja, tko sam ja? Nekakav međimurski parveni. Kako ja smijem doći na tu ideju da meni ne bude jedna žena indiferentna, kad je za tebe, za gospodina Daniellija, ta ista žena - nešto mnogo negativnije! Da, naravno, što se tebe tiče moja žena? Tko je uopće došao na misao da pozove na odgovornost tebe, Daniellija, kada si ti blagoizvolio da nad nekim slomiš štap!

LEONE: Ja sam uvjeren da je sav taj naš razgovor potpuno suvišan! Ja putujem! Ja sam eto na odlasku, ja se eventualno ne ću više nikada vratiti, pa ja mislim da je naj mudrije da se rastanemo u miru. Jer gledaj: naša gledišta su potpuno oprečna u svemu pa i u ovoj stvari. Ja znam: ti bi htio spasiti formalnu, »juridičku« stranu pitanja. Po tebi, to bi se moglo, da ja izjavim da nisam imao dovoljno »juridičkih« razloga da tako mislim o barunici i onom popu. A po meni, ja mislim da bi bilo najoportunije da se ti pričiniš kao da ništa nisi čuo! Onda bi bile sve eventualne »juridičke« konzekvencije suviše pak i ovaj naš razgovor! Molim te, dakle, oprosti mi! Ja sam sve ono rekao u živčanom neraspoloženju spram one jezuitske kreature. Meni je sav onaj hipokritski pravni način išao na nerve. Onaj nemogući Puba, oni mrtvac (tri mrtvaca pod stolom). Onaj Oberleutnant sa svojim teškim kavalerijskim sabljama, ja sam »iiberspannt«, ja sam dakle rekao više nego što sam smio da kažem - a ti to nisi trebao da čuješ...

GLEMBAY: Dakle, onda ono ipak nije istina? Leone šuti i gleda

oca. Ono dakle nije istina? Leone šuti uporno. Stanka. Vidiš li, i u tome si Danielli! Ne govoriti istinu, to ste vi Daniellijevi uvijek u stanju. Ali to priznati? Ne! Nikada! Pljunuti nekome u lice venecijanski, poniziti ga i zaprljati, to da, da, to je vama u krvi. Ali kada je riječ o konzekvencijama, onda šutnja. Upravo takva bila ti je i mati!

LEONE: A što bi ti imao od toga, sve da ja tebi i dadem »juridičku« izjavu da ono nije istina? Bi li se u materijalnom stanju fakata što izmijenilo samo za jedan milimetar? Ja mislim da je poslije svega između nas svaka riječ o tome suvišna! Želiš li još što od mene? Ja bih naime još imao da napišem dva-tri pisma!

Grmljavina polagano nestaje. Munje se odražavaju u fosfornome osvjetljenju sobe, a detonacije zaostaju polagano. Vjetar i šum kiše. Leone raste u nemiru i vidljivo se jedva svladava.

GLEMBAY: Ti bi dakle želio da ja odem? To znači: du complimentierst mich hinaus¹⁶⁵!

LEONE: Ich complimentiere dich nicht hinaus, ich bitte dich nur!¹⁶⁶ Ja mislim da bi najbolje bilo da se rastanemo u miru. Ja nisam pravnik, ja ne mislim juridički, ja nisam ni burzovni senzal! Sto bismo dakle nas dvojica mogli da izmešetarimo?

GLEMBAY: Biti arogantan spram svoga oca, to je naročito otmjeno! To je grandezza! Da! To je daniellijevski grčki način: gledati u oči i misliti svoje! Da! Ali ti si lansirao jednu nevjerojatno mutnu verziju, ti si zaprljao moju familijarnu čistoću! Ti si tu noćas ovo moje obiteljsko stanje ponizio do neke vrste promiskuiteta, kao da se kod Glembaja živi na bohemski način! Ali trebalo bi da uvažiš da mi Glembajevi nismo bohemi! Mi smo solidni konzervativni građani i za svaku svoju riječ nosimo punu formalnu i džentlmensku odgovornost! Što je tebi dalo prava da se na ovaj - ne ću da kažem kakav - način izraziš pred Silberbrandtom i pred Fabriczyjem o mojoj supruzi? Te dvije posljednje rečenice izgovorene su staccato i punim prsima; dalje violencija raste.

LEONE, još uvijek tiho: Molim te, samo da ponovim neke stvari! Ja sam doputovao na tvoj lični poziv, i molim te da uvažiš da se ja smatram u tvojoj kući gostom! Konačno, ja

165. pokazuješ mi na uljudan način vrata

166. Ja ti ne pokazujem na uljudan način vrata, ja te samo molim!

sam mislio da nemam prava da kod ove jubilarne dekorativne predstave ne prisustvujem kao statist kad si ti već preuzeo ulogu režiser! I još nešto moram da priznam: nakon ovih jedanaest godina, mala me je nostalgija pekla za svim ovim tu. Putujući ovamo, ja sam se nevino veselio da ću vidjeti mamin grob, Beatrice, one naše stare slike i tebe. Da! I tebe! Ali u ovoj glembajevskoj atmosferi krvi, ubojstava, samoubojstava, u ovoj nezdravoj atmosferi laži i intriga i historije, odmah mi se javila stara moja migrena. Počela me je boljeti glava od svega toga. Dozvoli mi samo da primijetim još i to: ti to ne razumiješ da nekoga može da boli glava u ovoj glembajevštini! Mi smo dvije rase, kao što si sam rekao: Glembajevi i Daniellijevi! Mi smo - po tebi - grčki lažljivci i Venecijanci! Ti mene nisi nikada volio, jer konačno unutar svog veltanšaunga ti za to nisi imao nikakva razloga! I baš zato jer smo nas dvojica dvije rase, ja od početka, koliko se sjećam, ne samo da sam ti bio indiferentan, nego upravo protivno: ti me nikada nisi trpio! Da, Ivan, on, dal Das war ein aufgehender Stern an der Wiener und Amsterdamer Borse!¹⁶⁷ Ivan je za tebe bio punokrvni Glembay. I ja znam da bi ti bio mnogo više volio da sam ja umro mjesto njega! Za Ivana ste govorili da će biti austrijski Rockefeller! A mene ste slali u sanatorije! Da! Sto me gledaš tako gadno? (Sjećam se, dok sam ti još kao dečko sjedio na koljenu, kako je taj tvoj isti pogled ispod stakla bio oštar i hladan.) I vidiš, molim te: ja nisam postao burzovni mešetar i senzal firme Glembay Ltd. Ja mažem neka potpuno bezvrijedna platna: slike tebi potpuno strane i zagonetne. Ja sam bohem, a ti si bankir! Ja živim u promiskuitetu, a ti u strogo konzervativnom građanskom modelu od braka! Ja lažem, ja sam neuropat, sulud i ungemutlich, »ein iiberspannter Sonderling«¹⁶⁸ kao što kaže stari Fabriczy, i čemu, molim te, da se nas dvojica sada tu natežemo? To što je jedno tako mindervvertig¹⁶⁹ lice, kao što sam ja, izjavilo ili ne, što može to tebi biti tako važno? Zašto? Ja dakle držim da bi bilo najoportunije da se prijeđe preko toga s prezirom i - laku noć! Ja ionako putujem, a ti

167. On je bio zvijezda koja se pojavila na bečkoj i amsterdamskoj burzi!

168. neprijatan, »neuravnoteženi osobenj«

169. manje vrijedno

to nisi trebao da čuješ, pa kvit! Ja ne uviđam čemu bi bilo potrebno da ja iz formalnojuridičkih razloga izjavim da sam lagao? Ja nisam lagao, ali pravnih dokaza ja u ruci nemam!
GLEMBAY: Pa dobro, ali što je tebi dalo prava da bez ičeg konkretnog u ruci istupiš onako infamno?

LEONE: Neke stvari mogu biti u glavi ako nisu u ruci! Ti bi dakle pod svaku cijenu htio da me utvrdiš kao klevetnika i lažljivca?

GLEMBAY: Ili imaš konkretne dokaze, ili nisi smio da onako govoriš pred dva strana lica! Sto je tebi dalo prava da se onako bestidno izraziš pred dva strana lica? Zar ti ne misliš da si ti meni pljunuo u obraz? Zar ti ne misliš da si time zaprljao moju čast?

LEONE: Ako je već nečija čast u pitanju, to je onda isključivo čast tvoje supruge!

GLEMBAY: U pitanju ne može da bude ničija čast tako dugo dok za to nema dokaza!

LEONE: Ako tebi nije dosta kad ti se kaže da tvoja žena spava čitavu noć u sobi jednog informatora, meni je to konačno egal! U pravu ne postoje samo dokazi nego i indicije; ja nisam pravnik, ali toliko znam od prava! Ni za Alisinu smrt nije bilo pravnih dokaza, ali su svi momenti govorili da se nije utopila zbog dokaza nego zbog indicija!

GLEMBAY: Kakve indicije?

LEONE: Alis se utopila u Kupi na Gorjanskom kod tete Zygmuntowiczove! U čamcu našli su njen skicenbuh, njen florentiner, njen suncobran, znači: Alis je skočila u vodu obučena, a nije se kupala kao što ste to poslije kolportirali po svojoj plaćenju štampi! Alis je bila first-class plivačica! Zašto se je utopila? Iz pukog slučaja? Čamac se nije prevrnuo. Alis se je utopila zbog indicija!

GLEMBAY: Ne razumijem ni riječi!

LEONE: Molim te! Jedanaest godina je minulo kako smo pokopali Alis! Ja sam bio onda posljednji put doma. Jedanaest godina tebi nije palo na pamet da sebi postaviš pitanje: a zašto je ta moja dvadesetogodišnja kći skočila u vodu?

GLEMBAY: To je bilo sve u njenoj fantastičnoj daniellijevoj krvi. I vaša mati pokušala je svoje prvo samoubojstvo u svojoj sedamnaestoj godini! Dogodilo se to sigurno bez svakog stvarnog razloga!

LEONE: Fantastična daniellijevska krv! Dogodilo se to, dragi

moj, zato jer je Alis konstatala za mladog Zygmuntowicza da spava kod tvoje gospođe barunice! Alis je nevino bila zaljubljena u mladog Zygmuntowicza! Utopila se nevino i naivno bez ikakvog juridičkog dokaza: prosto po indicijama!

GLEMBAY, kao da tjera od sebe prikaze: Das alles sind Hirngespinnste!¹⁷⁰

LEONE: Stara Zygmuntowiczova našla je među Alisinim papirima jedan nacrt za njeno oprostajno pismo: taj papirić, ispisan olovkom bez datuma, ja imam negdje u Aix-les-Bainsu. U tom pismu nema ničeg - juridički konkretnog. Noć prije toga ona je slučajno vidjela mladog Zygmuntowicza gdje ide u baruničinu sobu.

Stanka. Daleka grmljavina. Posljednje munje. Vjetar. Oluja polagano nestaje.

GLEMBAY: A zašto ti to nisi meni onda rekao?

LEONE: Ne bi imalo smisla, kao što nema ni danas! Ta žena vrši na tebe tako čudotvoran upliv da je tu svaka riječ suvišna! Izvini me, ja se ne osjećam pozvanim da ti dajem savjete, ali ja mislim da je ta žena tvoj fatum!

GLEMBAY, svečano, s patosom sjećanja na zlatnu prošlost: Najsretniji dan moga života bio je kada sam upoznao tu ženu!

LEONE, mutno, kao da govori sam sebi: Ja sam je upoznao onog istog zimskog jutra kada se otrovala mama! Mama je ležala mrtva, a ova je žena došla s velikom kitom Parma-ljubičica i sa svojim maltezijskim pinčem Fifijem. Kakav rafinman! S jednim maltezijskim »pudlom« na ruci doći da vidiš svoju mrtvu suparnicu! A propos¹⁷¹ mamine smrti! Sto misliš ti? Da li se mama otrovala zbog dokaza ili zbog indicija?

GLEMBAY: Kako to misliš?

LEONE: Je li mama imala kakav pravni dokaz u ruci da ti živiš s tom ženom, ili je to zaključila isključivo po indicijama?

GLEMBAY ustane teško i starački te pođe do prozora, tamo bubnja po staklu i gleda u tminu dvije-tri sekunde, a zatim se vrati umorno: Ti si strašan!

LEONE: Da, ja sam strašan, a gospođa barunica je za tebe simbol čiste sublimne Sreće! Sjećam se kao danas: kako je stajala nad mrtvom mamom sa svojim Fifijem. Molila je Pater

170. Sve su to tlapnje!

171. Sto se tiče

noster. Nije došla ni do »et ne nos inducas in tentationem«¹⁷², kad se rastreseno prekrstila, okrenula i prešla u onaj naš stari saloni Tamo je stala nad onim kirman-perzerom, sagnula se i probala mu kvalitetu! Ti se sjećaš onog kirmana? Ja sam se uvijek kao dijete igrao na njemu Hiljadu i jedne noći! (Onaj njegov pahuljičavi akvamarinski preljev ja sam zvao snijeg!) Tu moju Hiljadu i jednu noć, taj stari naš kirman dala je još istoga dana prenijeti u svoju vilu Nad lipom. U masi onoj skupih tebrisa i korasana (kojima si je ti obasipao), ona nije imala nikakve brige nego da još istoga dana prenese taj perzer k sebi. Auch eine edle Weltanschauung!¹⁷³

GLEMBAY: Das alles sind Hirngespinnste! Ti ćeš prije ili kasnije svršiti u ludnici!

LEONE: To već godinama slušam da sam iiberspannt i da ću svršiti u ludnici! S time da ću ja u ludnicu, nema mamina smrt nikakve veze! Moja se mati otrovala u eri skandala s tom pustolovkom, a sedam godina kasnije, za Alisinog sprovoda, našao sam od maminog krzna skrojen pasji poplun. Pseto te dame pokrivalo se krznom moje majke!

GLEMBAY: Ostavi me, molim te, s tim svojim glupostima! Svi ste vi Daniellijevi psihopati, te na svojim suludim i bizarnim opažanjima gradite nekakve optužbe u zraku! Sve su to magle i paučine! Molim te! O svim tim tvojim dokazima i indicijama nema ni govora! Tvoja je mati prvi put digla ruku na sebe kad joj je bilo sedamnaest godina! Onda nije mene još ni poznavala! Tri je godine preležala po švicarskim Nervenanstaltima¹⁷⁴, a to su gospoda Daniellijevi preda mnom - naravno - lukavo, grčki, venecijanski zatajili! To je bila žena koja se abnormalno bojala mirisa ruža i tamne sobe. Ja se uopće ne sjećam egzistira li na svijetu nešto čega se ona nije bojala! Ona je cviljela od užasa ako su negdje zaboravili zatvoriti vrata! Htjela je jedanput da skoči s jurećeg šnelcuga još kad je tebe nosila, a gdje je onda bila još barunica Castelli? Idi, molim te! Sve ovo što ti buncaš bolesni su moždani! Das alles sind Hirngespinnste nur! Ustvari, to je arogantno i okrutno spram tvog rođenog oca. Ti si kapriciozan neuropat, kakva ti je bila i mati! I molim te! Čekaj da i ja tebi

172. »i ne uvedi nas u napast«

173. I to je plemenit pogled na svijet!

174. lječilištima za živce

kažem istinu: ja sam s tvojom majkom proživio dvadeset tako teških godina - da sam nad njenom mrtvačkom posteljom odahnuo kao od kakve more! Eto, sad imaš ti svoje dokaze i indicije. Violentno hoće da ode. Leone uzbuđeno za njim. Zaustavi ga upravo na vratima.

LEONE: Molim te, ponovi to! Kako si to rekao?

GLEMBAY istragne se sinu razdraženo: Pusti me! Proklet bio onaj dan kada su Daniellijevi stali na moj put! U ovim daniellijevskim maglama mučio sam se dvadeset godina! Sto hoćete još? Zar vam još uvijek nije dosta?

LEONE: Molim te, samo moment, da se objasnimo! Možda je ovo posljednji put! Jesi li ti uvjeren da se mama nije otro vala zbog barunice?

GLEMBAY: Gradski fizik ustanovio je službeno da je uzela prejaku dozu veronala. Bez veronala ona već od Alisinog poroda nije mogla da zaspi. Tako je ustanovio gradski fizik i tako je sastavljen i policajni zapisnik.

LEONE: Dobro! Ali secret de Polichinelle¹⁷⁵ bio je u gradu da je barunica tvoja metresa! Ti si njoj kupio vilu Nad lipom. Sjećam se da sam se na ulici uvijek plašio baruničine ekipaže, ne vozi li opet tebe u svojim kolima!

GLEMBAY, zamišljeno, introspektivno: Ja sam prekinuo s tvojom majkom one godine kada smo tebe dali u Cambridge. A nismo se formalno rastali zbog vas! (Djece!) Ivan je tad upravo svršavao u Berlinu! Alis je bila još uz guvernantu.

LEONE: No, dobro, dobro! Ali još dvije godine prije ove vile Nad lipom ti si već barunici bio kupio kraj Karmelitske crkve u Beču trokatnicu!

GLEMBAY: Odakle ti to znaš?

LEONE: Pa to su znali svi kod nas: i sluge i guvernante. Čitav personal!

GLEMBAY, starački nesigurno i umorno: To su znali svi? A ja sam mislio da to nitko ne zna! Pa dobro! Ako su znali svi, čitav personal, to nisu mogli da znaju da je ta žena vrijedila više nego sedamdesetisedam hiljada drugih žena! Ja sam njoj kupio trokatnicu u Beču, da, kupio sam, pak što onda ako sam joj kupio trokatnicu i ako je čitav personal za to znao? Da, za ono

srce, za onaj elan vital¹⁷⁶, za onu kulturu, za onu mladost, dragi moj, jedna trokatnica? A što je to jedna trokatnica za sve ono? LEONE dugo promatra svoga oca. Tiho i žalosno: Između nas je uvijek tako bilo od početka! Sve tvoje, od prvoga dana otkako se sjećam, bilo mi je strano: tvoji sapuni, tvoja engleska kolonjska voda, tvoj duhan, tvoji mirisi! Kad si me milovao po kosi, ja sam se uvijek bojao tvog nokta da me ne odere! Sve tjelesno tvoje stajalo je između nas kao zid! Ti si mene još kao dijete sablažnjavao svojim monoklom i ja nikako nisam mogao da shvatim čemu ti nosiš u oku onaj svoj stakleni kotačić? Baš zbog ovog monokla ja nikada nisam mogao da ti vjerujem ništa! Sve je to predstava. Ti predstavljaš bankira Glembaja koji traži formalnu juridičku mogućnost da spere jednu klevetu sa svoje metrese! Kakav elan vital? Kakvo srce? Ta žena pere se dnevno s dvadesetisedam pomada i krema, ona se maže đurđicama i medom i čitave dane ne radi drugo nego se kupa u limunu i mlijeku! Njena pedesetitri kofera i tri hrta, to je ta njena kultura! Kada bi čovjek zbrojio sve funte što godišnje padaju za njene bistenhaltere i korzete i kozmetiku, mogao bi da nahrani sve siromahe njenog karitativnog Dobrotvornog Ureda. Was sage ich? Das ganze Land konnte sich sattfressen mit dem Geld!¹⁷⁷ Ta dobrotvorka gazi ljude svojim konjima, a ti tu sanjaš o njenom srcu! Kako je sve to jadno. Čovječe! Ta žena gazi preko egzistencija tako šarmantnozločinački, da tu normalnome čovjeku staje pamet! A ovakav stari gospodin sjedi ovdje s monoklom u oku i pjeva pjesmu o njenom srcu! Jedna infernalna slika! I što govore ljudi da nema danas što da se slika? Slikara nema, ali od motiva sve vrvi kao u paklu! Naslikati bi te trebalo! Ovaj tvoj iracionalni, viši smiješak oko tvoje usne kad govoriš o njoj, to bi trebalo fiksirati! »Tko je ona?« »Ima li tko uopće pojma tko je ona?« »I to još ovakav liberspannt neurastenik kao tvoj izgubljeni sin?«

GLEMBAY ustao je bez riječi i sjeo opet u jedan fotelj, na Leoneove kartone, slike i skice. On pjeva sam u sebi neke asocijacije u svojoj unutarnjoj meditaciji o njoj: Ta je žena naučila mene živjeti! Poslije one mase žena, ona je bila prva koja me je naučila što je to: živjeti i biti sretan! Trebalo ju

176. životni polet

177. Sto kažem? Čitava bi se zemlja mogla do grla našderati tim novcem!

je vidjeti u njenoj šantung-svili sa zlatnim štikerajem! Vidiš: ona je mogla da spoji najekstravagantnije boje, na njoj je sve to uvijek bilo šik i invenciozno. Njene cipele od zmijske kože, njen kineski suncobran, njene orhideje, sve je to bilo svjetlost i zlatna boja! I što želiš od mene? Da istrgnem iz sebe sve ono što je za mene bilo maksimum, i to zašto? Zašto? Ti si se tu postavio preda me kao kakav inkvizitor i hoćeš moju glavu na temelju nekakvih fikcija! Sve je to što ti tu govoriš luft! Ja sam sedam godina nosio tvoju majku na ovim svojim rukama, a nisam joj se približio ni za jedan jedini milimetar! Ta je žena ostala za mene izolirana sa svojih sedam izolacija i nikada ja nisam znao tko je i što misli. Već je bila pokopana, mislim, tri ili četiri godine, kad sam u jednom Geheimfachu¹⁷⁸ našao čitavu seriju pisama nekakvog marchesea Cesarea Cristofora Balbija! Jawohl! Das alles war in der Alice-Zeit! Ihre Dolomitenreise, ihr ratselhafter alljährlicher Lago-di-Como-Aufenthalt, ja, das war deine Frau Mutter!¹⁷⁹

LEONE: Pardon!

GLEMBAY ne da se prekinuti: Lassmich, bitte, aussprechen!¹⁸⁰ Ja sam kupio Sarloti trokatnicu, je li, das hast du mir vorgeworfen¹⁸¹! A misliš li ti da tvoja mati nije bila skupa? Kann man tiberhaupt in der Welt etwas haben, das man nicht bezahlt hat!¹⁸² Sarlota je čitavo moje kućanstvo podigla za tri kategorije! Sarlota je konačno mene stavila u centar mog vlastitog doma! Sve moje Kirmane, Korasane i Tebrise ona je zbog mene kupovala, jer su perzeri moja pasija! Onaj lotrinški goblen, holandeski špajscimer, sve je to ona izrežirala zbog mene. I zbog mog ličnog komfora! Tko je došao prvi na ideju da uveže moje knjige? Tko je u mojoj vlastitoj kući uopće meni posvećivao kakvu pažnju! I što znači ovaj tvoj ton spram jedne dame koja je moja supruga? Kakav je to način? To nije ništa drugo nego tvoja daniellijevska zavist da ja mogu biti sretan! To su oni vaši daniellijevski zubi u meni! Deine oberflächliche

178. tajnom pretincu

179. Dakako! To je sve bilo u vrijeme dok je nosila Alisu! Njezino putovanje u Dolomite, njen zagonetni svakogodišnji boravak na Lagu di Como, da, to je bila tvoja gospođa majka!

180. Pusti me, molim, da dovršim!

181. to si mi predbacio

182. Može li čovjek uopće posjedovati na svijetu nešto što nije platio!

Kinderstube ist der beste Beweis, was eigentlich deine Frau Mutter war.¹⁸³

LEONE: Pardon, izvini, ali ti sjediš na mojim papirima! Dopusti mi... izvlači ispod njega nekoliko svitaka skica i nekoliko kartona prilično zgužvanih.

GLEMBAY ustao je i gleda te papire s indignacijom, mrzovoljno: Kakve skice? Uzeo je jedan-dva kartona u ruke, pregledao ih i odbacio s prezirom: No, dakle, ne vrijedi ti to ništa! Šteta za vrijeme! Samo se tu igraš tim farbama, und die Zeit vergeht¹⁸⁴! Nikada nisi ni jednu stvar ozbiljno uzeo u svoje ruke! So steril herumtratschen, das kannst du, ja, das ja - das ist das Einzige, was du kannst!¹⁸⁵ Ni jednog krajcara nisi privrijedio...

LEONE: To govoriš zato jer sam ti dozvolio da osam godina radiš s Daniellijevim kapitalom na četiri procenta?

GLEMBAY: Kako?

LEONE: Do Alisine smrti bio je čitav Daniellijev kapital u tvojim rukama. Jesam li ja tebe samo jedan jedini put zapitao za obračun? Ti si meni obračunavao sa četiri posto, a recimo da si radio minimalno s dvanaest (što je još uvijek malo), koliko je tebi ostalo od toga? Zašto me vrijeđaš? Ja nisam, istina, privrijedio, ali ja nikada nisam u životu vagao glembajevski: meni od tuđeg nije nikada prevagnulo! A što se mojih slika tiče, ja i sam znam da nemam talenta, ali ti si najmanje kompetentan da govoriš o mojim slikama! Ti se razumiješ u tuđe kamatnjake, to su tvoji glembajevski talenti, a drugo, molim te, pusti!

GLEMBAY, umorno, ali potpuno superiorno: Potpuno si smušen, dijete moje! Ti si bolestan, bogami, i najbolje bi bilo da se smiriš negdje u jednom sanatoriju! Ti hodaš po krovovima sa svojim talentom, dragi moj! Gdje je taj tvoj talenat? Što je to sve, um Gottes Willen? Das alles ist ja einen Dreck wert! Wie schaust du aus? Irrst da herum wie ein Schimpanse mit

183. Tvoj površni odgoj najbolji je dokaz što je zapravo bila tvoja gospođa majka.

184. a vrijeme prolazi

185. Ogovarati i klevetati ovako jalovo, to ti znaš, da, to da - to je jedino što znaš!

diesem deinen Kossuthbart! Wie ein Gespenst¹⁸⁶ Star si, nemaš krova nad glavom¹. Nisi ni familije osnovao i tu se skitaš po atelijerima kao kakav cirkusant s koferima! Kakvi kamati? Sto se ti razumiješ u kamate? Daniellijev kapital? Gdje je taj Daniellijev kapital?

LEONE: Da, a mamin novac, zar to nije bio Daniellijev kapital? Society di Navigazione Danielli, International Cognac Danielli, D.-D.-S.-C.-akcije, Credit Marocain, British Steel Corporation, a što je to sve bilo ako nije Danielli? Samo u Blue Star Lineu bilo je, ako se ne varam, sedam stotina hiljada franaka! Jesam li ja kada vodio kontrole o tome? Ich bin herumgereist und hab' mir das Alpenglühen angeschaut!¹⁸⁷

GLEMBAY, 5 višim smiješkom: Da, da, Blue Star Line, Blue Star Line, International Cognac Danielli! Idi, molim te! Ti gledaš u oblake! Ti sjediš negdje na jednoj terasi first-class fashionable Alpenhotela, und genieusst das Alpenglühen! Als ob dein Alpenglühen überhaupt da ware, hatten wir nicht geblutet? Das heisst, wir: wir alle, die arbeiten und riskieren! Du glaubst, die Welt ist eine Samtschachtel mit Enzian und Edelweiss! Geh, ich bitt' dich!¹⁸⁸ vidiš, kad te ovako gledam gdje tu brbljaš djetinjarije, srce mi se steže u grlu! Tako mi je kao da sam popio deci joda! Du bist mein Sohn? Mein einziger Sohn?¹⁸⁹ Tebi sam ja htio predati sve svoje u ruke kao Corneilleov don Diego:

Et ce fer que mon bras ne peut plus soutenir Je le remets au tien pour venger et punir!¹⁹⁰ Und was ist daraus geworden?¹⁹¹

LEONE: To sam znao da će sada negdje doći taj tvoj Corneille! Tog tvog Corneillea su te u Marsilji naučili na trgovačkoj školi, i to je jedini stih što ga znaš! Dein Schonheitsbegriff:

186. za volju božju? Sve to nije vrijedno ni filira! Kako to izgledaš? Lutaš svijetom kao kakav čimpanza s ovom svojom košutovskom bradom! Kao sablast kakva!

187. Ja sam putovao naokolo i promatrao požar ledenjaka o izlasku sunca!

188. prvorazrednog pomodnog alpskog hotela i uživaš u požaru alpskog jutarnjeg sunca! Kao da bi to tvoje alpinističko snatrenje uopće postojalo da mi nismo krvarili? To znači, mi: Svi mi koji radimo i riskiramo! Ti misliš da je svijet kutija od baršuna s encijanom i runolistom! Idi, molim te!

189. Ti si moj sin? Moj jedini sin?

190. Ovaj mač, što ga moja ruka više ne može nositi, stavljen je u tvoju, da se osvetiš i da kazniš!

191. A što je postalo od toga?

eine Samtschachtel mit Alpenblumen! Deine Lieblingsfarbe: Gold!¹⁹² Sjećam se još kao dijete: svi tvoji Tauchnitz-romani na tvom nahtišu bili su nerazrezani! Molim te: u ovih jedanaest godina otkako se nismo vidjeli, jesi li imao u ruci koju knjigu?

GLEMBAY: Ti hodaš po krovu, dijete moje! I molim te da uzmeš na znanje: ja ti ne ću moći ostaviti bogzna što! Ja imam i sam svoje financijalne obaveze, a imam i jedno malodobno i neopskrbjeno dijete! Toliko tebi za ličnu informaciju! Mehr kann ich dir nicht sagen!¹⁹³ Da si poslovno spreman, još bi se eventualno mogla naći kakva transakcija, ali tebi dati jedan posao u ruke, to bi značilo: baciti ga kroz prozor! Upravo preksinoć imao sam konferenciju za moderne petrolejske rafinerije u Fijumi, dobar holandeski kapital: dvadeset tri posto garantirano. Ali što bi ti s tim?

LEONE: Hvala! Ja ne trebam nikakve petrolejske rafinerije! Ja sam zadovoljan svojim daniellijevskim materijalnim stanjem! Meni Blue Star Line plaća moje funte, meni je to dosta.

GLEMBAY: A gdje su ti onih devet stotina i trideset hiljada što sam ih prije dvije godine izvadio iz Allgemeine Hamburger Kredit A. G.?

LEONE: Congo Belge sedam posto.

GLEMBAY: Unsolid und schwach. Die Negergeschafte sind unsolid!¹⁹⁴

LEONE: Aber nicht so wie die der Glembay Ltd.¹⁹⁵

GLEMBAY: Glembajevi su sami privrijedili sve što imaju! I molim lijepo: ja nalazim da je od tebe freh i nedžentlenski neprekidno ovo lansiranje insinuacija! Was ist unsolid in den Geschaften der Glembay Ltd.?¹⁹⁶ Sto to ima da znači? Molim, izvoli se izjasniti konkretno. Molim, izvoli navesti jedan jedini nesolidni glembajevski posao? Meni to već sada prelazi svaku mjeru! Kakav je to drzovit način.

LEONE: Koliko ja znam, kad netko smeće skuplja, to baš nije naročito solidno! Barem ne za moj ukus! A, osim toga, Castelli

192. Tvoj pojam o ljepoti: kutija od baršuna s alpskim cvijećem! Tvoja najmilija boja: zlato!

193. Više ti ne mogu reći!

194. Nesolidno i slabo. Poslovi sa crncima nisu solidni!

195. Ali ne tako kao poslovi Glembay d. d.

196. Sto je nesolidno u poslovima Glembay d. d.?

je prilično zainteresirana kod peštanske fabrike eksploziva
Baron Schwarz A. G.I

GLEMBAY: Kakvo smeće?

LEONE: Dobro: a Centrala Prnja i Kostiju, zar to nije financirano
tvojom bankom? Das beriihmte Glembaysche Mistkartel?¹⁹⁷

GLEMBAY: To je samo filijala tvornice papira. Die
Muttergesellschaft¹⁹⁸ nema s time nikakve veze. Abfalprodukti¹⁹⁹
se upotrebljavaju i u Engleskoj¹. Jede Arbeit ist ehrlich!²⁰⁰ 1 to je
po tebi nesolidno? Sto je na tome nesolidno?

LEONE: Dakle, ubijati ljude, po tebi, je solidno¹

GLEMBAY: Explosivstoffe sind (so viel ich weiss), bei dem
heutigen Štand der technischen Wissenschaften, absolut
notwendig!²⁰¹

LEONE: Naravno: šrapnele, granate s dvadeset tri posto dobitka!
Der menschlichen Gesellschaft sehr niitzliche Produkte!²⁰²

GLEMBAY: To je legalan posao kao i svaki drugi posao! I samo
ljudi s ovako trulim mozgom, kao što je tvoj, vide u tome
nešto nepošteno! Les affaires sont les affaires! M'avez-vous
compris?²⁰³

LEONE: Po tebi se dakle ljudi smiju ubijati samo kad je to
legalno? Zato ih onda na drugoj strani odmah pokapaš, je li?
Glavno je da postoje cestoredarstveni propisi po kojima se ljudi
smiju gaziti! I to je onda Barboczy-legenda: »Die Glembays
sind Morder.«²⁰⁴ Sinoć se u domu Glembay ubila jedna žena
sa svojim djetetom, i to je naravno stara Barboczyjeva izmislila
da Glembajevi ubijaju ljude! Financirati Pompe funebre,
fabricirati granate i dinamit, pobirati smeće, prolongirati
mjenice, obračunavati četiri posto mjesto osamnaest posto to
je sve fer! To je sve vrlo solidno!

GLEMBAY: Tko pokapa ljude? Du bist vollkommen
verriickt!²⁰⁵

197. Čuveni glembajevski Kartel smeća?

198. Centrala

199. Otpaci

200. Svaki je rad pošten!

201. Eksplozivne tvari (koliko ja znam] pri današnjem su stanju tehničkih
nauka apsolutno potrebne!

202. Proizvodi veoma korisni ljudskom društvu!

203. Poslovi su poslovi! Jeste li me razumjeli?

204. »Glembajevi su ubojice.«

205. Ti si potpuno lud!

LEONE: Dakle, raditi s Pompe-funebre-trafikom, to je utopljenička metoda! I čini se da banka Glembay ne stoji baš tako briljantno dok se bavi smećem i mrtvacima! Po gradu se govori koješta, dragi moj!

GLEMBAY, nervozno i ne više sigurno: A što se govori po gradu?

LEONE: A što ja znam! Nisam se mnogo ni interesirao: svakako zna se da tvoje bečke mjenice stoje prolongirane već dvije godine!

GLEMBAY: Mjenični poslovi? Ti si kreten! Ja sam čovjek koji radi s mjenicama već pedeset godina, a nije se čulo nijedanput u ovih pedeset godina da je samo jedna jedina Glembay-mjenica zakasnila jednu sekundu. Sto to znači da moje mjenice stoje prolongirane dvije godine?

LEONE: Sto ja znam? Ja sam samo tako čuo? Ali, naravno, gdje sam ja dorastao veltanšaungu: les affaires sont les affaires?²⁰⁶

GLEMBAY: Sada ni riječi više, jesi li razumio? Ona žena sinoć ubila se ovdje jer si je ti perfidno natjerao u smrt! I dok je Sarlota posijedjela od one nesreće sa starom babom, ti se tu kesiš kao kakav čimpanza! Ti si monstrum od čovjeka!

LEONE: Castellica je posijedjela? Ona je prestala bojadisati kosu! To je njoj šik: poslije takve nesreće promijeniti periku! Molim ja tebe! Ta je žena držala svog pinča i tako se molila nad mojom mrtvom mamom!

GLEMBAY: Ti si luđak! Ti nemaš nikakve predodžbe o značenju svojih riječi! Znaš li ti uopće što ti laješ?

LEONE: Ja sebi izmoljavam taj tvoj ton!

GLEMBAY: Ja sam tvoj otac i ja imam pravo na to!

LEONE: Ne viči! Na koga vičeš? Viči ti na svoje bankire i senzale, dragi moj, a ne na mene! Ti si se naučio da ljudi stoje pred tobom pognute glave, ali mene ne ćeš nadvladati tim svojim brutalnim glasom! Nadvikivanje spada u krčmu! Ja mislim da je svega toga bilo dosta! Pusti me, molim te, da legnem! Umoran sam i putujem! Moj vlak ide oko pola devet! Sada je dva i po prošlo! Ja još nisam ni spakirao, a i pisma treba da napišem. Molim te dakle lijepo: finissons!²⁰⁷ Pa laku noć!

206. poslovi su poslovi?

207. završimo!

GLEMBAY: A tako? Ti misliš daje to sve svršeno: ti ćeš napisati svoja pisma, sjesti u pulman, et finissons! Sretan put! O, ne, ne, dragi moj, tako to ne ćemo likvidirati! Ti ćeš lijepo prije toga položiti svoje račune: nismo mi djeca da brbljamo laži, pa da se onda izvučemo nekakvim paranoidnim vicevima! O, ne, ne, dragi moj, tako to ne će svršiti, vi se ljuto varate, moj gospodine! Ti misliš da je u pristojnom društvu dozvoljeno da se izbace tako teške klevete, pak da se prijeđe preko toga, kao da nije ništa rečeno? Tako se misli možda u tvojim bohemskim krugovima, ali ovdje, kod nas, drugi je običaj! Izvoli se izjasniti kako si smio da kažeš javno pred dva strana lica sve ono što si rekao?

LEONE, umorno, kao da mu je dosadno početi opet iznova: O, Bože moj, kako je sve to lastig...²⁰⁸

GLEMBAY: Sve što si ti noćas brbljao u salonu bez ikakve materijalne podloge, sve je to moral insanity!

LEONE: A što bi bilo kad bih ja imao materijalnu podlogu? Moral insanity po tebi je dakle potrebno ustanoviti juridički?

GLEMBAY: Bez materijalne podloge sve je to tlapnja i luft! I ti nisi imao prava da onako zaprljaš moju obiteljsku čast! Das war vollkommen respektlos deinem eigenen Vater gegenüber!²⁰⁹

LEONE, s osjećajem gađenja, više nervozno nego svjesno, baci starome na polituru stola ona dva pisma lila-boje što ih je bio čitao dolje u salonu: Molim lijepo! Izvoli!

GLEMBAY uzme nakon stanke pisma sa stola, čita i ne shvaća: Što je to?

LEONE: To su dva Šarlotina pisma Silberbrandtu!

GLEMBAY: Ali tu je potpisana Mignon!

LEONE: Smiješno! To je Šarlotin rukopis! I po samome tonu pisama i po potpisu nema juridičke sumnje da su to pisma intimne naravi!

GLEMBAY: A kako si ti došao do toga?

LEONE: Ta su pisma nađena kod onog dijurnista Skomraka koji je radio u baruničinom Dobrotvornom Uredu. On se objesio, i ta su pisma nađena u njegovoj ostavštini. Kako je on do njih došao,

208. zamorno...

209. To je bilo potpuno pomanjkanje respekta prema tvom rođenom ocu!

nije poznato! Čini se da ih je ukrao. On je zalazio u kuću barunici kao činovnik Dobrotvornog Ureda. To su ti novi dokumenti o kojima je noćas čitao Puba da će ih socijalisti štampati!

GLEMBAY: To je sve nejasno! A kako su ta pisma došla u tvoje ruke?

LEONE: Dao mi ih je urednik onog kako vi velite: »vinkelblata«. (To je čovjek koga sam jedanput u Zenevi spasio iz jedne neprilike.) Dakle, imaš li sada pravno nešto u ruci?

GLEMBAY: Rukopis je Šarlotin, ali ona se nije nikada potpisivala Mignon! Dobro! A po čemu se može zaključiti da je to pisano Silberbrandtu? Ovaj Mr. može biti monsignor, ali isto tako i monsieur.

LEONE: Ako nije Silberbrandtu, onda je nekom drugom, to je sad ovdje potpuno irelevantno: monsignor ili monsieur! Onaj mali dečko dnevničar mislio je da su to pisma pisana - Monsignoru Silberbrandtu! Samo tako može se objasniti njegovo samoubojstvo! Tako je barem napisao u jednoj svojoj pjesmi! On je ostavio za sobom oko petnaest pjesama, posvećenih barunici Glembay, i ova dva pisma!

GLEMBAY: Sve su to tlapnje! Sve to mogu biti krive pretpostavke! Sve je to moral insanity! Pismo nije datirano i trebalo bi pitati Sarlotu kada je to pisala i kojom prilikom! A onda ovakvo opskurno jedno lice koje krade tuđa pisma, pa onda nekakvi novinari koji se koriste tuđim privatnim vlasništvom, i to još intimne naravi, sve je to šmucig i ekelhaft²¹⁰! Takvim si se dakle stvarima počeo baviti? Alle deine Kronzeugen sind entweder tot oder mindervvertig! Du wiihst jetzt in diesem Schmutz herum wie ein Koprophage!²¹¹

LEONE, ozbiljno, strogo i vrlo mrko: Merci! To je dakle moral insanity? Samoubojstvo tvoje prve žene i tvoje dvadesetogodišnje kćerke je moral insanity? A to da ovu ženu smatraš vrhunarnom i šarmantnom, to nije moral insanity? Toj ženi ni imena se ne zna i krsni list joj je falsifikat, a vi je zovete barunicom? Kakva je ona barunica? Ima li nekoga tko zna kakva je ona barunica? Tko je ta žena? Odakle je došla? Stari Fabriczy našao ju je u jednom bečkom Stundehotelu!

210. prljavo i odvratno

211. Svi su tvoji krunski svjedoci ili mrtvi ili bez značenja! Ti sada ruješ po tom blatu kao kakav koprofag!

Pitaj njega gdje je prije toga s njom šampanjizirao, bevor er sie dir servierte, der alte Zuhalter²¹²! Stari Fabriczy liferovao je tu ženu kao robu za vas agramerske bonvivane und jetzt bin ich ein Koprophage²¹³? O toj ženi postoje dokumenti kod bečkih, tebi toliko mjerodavnih građanskih vlasti...

GLEMBAY: Kein Wort mehr, bitte, ja?²¹⁴

LEONE: Uostalom, imaš pravo"! Nema smisla! Ti veliš za tu damu da je šarmanтна, i to je sve što o njoj znaš! To da je ona šarmanтна, to je tebi ultima ratio! Doista, ona te je tako šarmirala da se ni maknuti ne možeš. Kao boa constrictor, tako te je šarmirala.

GLEMBAY: Es ist viehisch, was du da zusammensprichst, verstehst du? Und sagst du nur noch ein Wort, ich hau' dich nieder wie einen Hund!²¹⁵

LEONE: Ja sam ti već rekao da ne vičeš na mene! Ta žena upropaštava te moralno i materijalno već godinama na moju ličnu sramotu! Ja se već godinama stidim zbog tebe, godinama me nema u mojem roditeljskom domu: ti si ruglo i skandal čitavoga grada.

GLEMBAY: Šuti! Ako progovoriš još samo jednu riječ, ja ću te...

LEONE: Ne ću da šitim! Na to sam se već godinama spremao da ti to kažem! Ona je šarmanтна! Zar ti misliš da onaj blesan Oberleutnant Ballocsanszky dolazi u ovu kuću zbog tvoga bridža ili zbog toga jer je i njega gospođa barunica šarmirala? Ti si se dao šarmirati od jedne bludnice i svi mi moramo gledati u zemlju od stida godinama...

GLEMBAY poviče izvan sebe u najvišem registru, upravo već bezglasno: Wa-a-as?²¹⁶

LEONE: To je jedna obična, anonimna kurva, i ne spada...

GLEMBAY: Wa-as? Du so, deinem Vater?²¹⁷ Kuš... Zaprepastio se, zamaglilo mu se od bijesa i on se furiozno oborio na Leonea; u tren oka, još prije no što se Leone snašao, on ga

212. prije no što ti ju je podmetnuo, taj stari svodnik

213. a ja sam sada koprofag

214. Molim, više ni riječi, zar ne?

215. Zvjerski je što ti tu govoriš, razumiješ li? Ako izgovoriš samo još jednu riječ, ja ću te umlatiti kao psa!

216. Sto-o-o?

217. Sto-o? Ti tako, svom ocu?

je svom snagom pljusnuo po obrazu. Ta pljuska rasplamtjela je u njemu neki divlji, elementarni prostački bijes, i on je pljusnuo Leonea još jedanput svom snagom, tako da je ovaj, uzmaknuvši dva koraka instinktivno, zapeo o jedan šaukelštul i izgubivši ravnotežu posrnuo.

GLEMBAY, u momentu kad Leone pada, kao izvan sebe hropće: Hier hast du, was du suchst, hier, na,²¹⁸ ²¹⁹ i u taj tren jednom rutiniranom kretnjom, bržom od Leoneova pada (koji je relativno polagan), on je udario Leonea teškim i iskusnim boksačkim udarcem ravno u zubalo 5 takvom snagom da se Leone strovalio preko šaukelštula na pod kao predmet.

LEONE, ne nadajući se takvoj divljoj provali bijesa, skočio je na noge grabežljivo, glembajevski i instinktivno animalno krvavog zubala, nosa i usta, krvavih ruku i lica, pa se uspravio i pošao spram Glembaya sa mnogo mržnje, kao da će mu vratiti udarac. U taj tren, međutim, već je razum jači od nagona, i on krvareći iz nosa i usta briše se rupcem, a zatim potresen i tiho: Hvala vam, gospodine, i na tom. Promatra svoje krvave ruke, pipa usta i zube, krvari po košulji i iz nosa: Lijepo, prekrasno¹. U stilu¹ Glembajevski argumentum ad hominem²¹⁹¹ Pođe do vaštiša i tamo ispire nos, zube i lice. Namače ručnik u nekakvo dezinfekciono sredstvo i zaustavlja krv.

Glembay kao epileptik poluslijepo zuri preda se u depresiji. Zatim teškim, staračkim, kao pijanim koracima ode do naslonjača i tamo klone. Bije mu srce, i on se bolesnički hvata rukom za srce. Diše duboko i teško kao u astmi. Hvata zrak punim grudima kao da će se zagušiti. Stanka.

Leone još uvijek kod vaštiša ispire nos i na šaku zaustavlja krv, ali bez rezultata. Krv teče ćurkom dalje, a izvana se čuje vjetar i šum kiše.

LEONE, rezignirano, ali tvrdo: Ja sam s tobom posljednji put razgovarao poslije Alisina sprovoda. Tome ima jedanaest godina. Ja jutros putujem: mi se više ne ćemo vidjeti. Ovo je posljednja stranica našega knjigovodstva. To je glembajevska likvidacija¹ Dakle, molim te, da znaš: kad sam se ono godinu dana poslije mamine smrti vratio iz Cambridgea, tu sam

218. Sad imaš što si tražio, na, evo,

219. dokaz za čovjeka

našao sve isto kao i danas: votre cousin germain monsieur de Fabriczy, et comme chevalier de l'honneur de la baronne un certain de Radkay, lieutenant-collonel de la Cavalerie Imperiale²²⁰. Bio je tu još neki Gerichtsjunkt²²¹, mislim da se zvao Holleschegg, ako se ne varam. Pandan današnjem Oberleutnantu von Ballocsanszkom! Sva ta gospoda bila su šarmirana milostivom gospođom barunicom. Njena Mondscheinsonata, njene Marechal-Niel-ruže na svili, njena konverzacija i lotrinški gobleni! Između sve te gospode, gospođi barunici je uspjelo da toga ljeta šarmira i mene! I to svojom Mondscheinsonatom. Unsere Sonate war wircklich eine²²² Mondscheinsonate quasi una fantasia, gore u vili Nad lipom! I tek u Cambridgeu, u onim maglama, nekoliko mjeseci kasnije, retrospektivno, meni se objasnilo kako to stoji sa šarmom te dame. Onda mi se tek objasnilo što se to kod nas Glembajevih zove moral insanity! Da! Vidiš, to je moral insanity: biti metresa jednog starca, imati usto tri ljubavnika, bojati se jednog dvadesetogodišnjeg studenta iz Cambridgea! Ta je žena mene smotala među svoje noge, da se riješi svake kontrole!

GLEMBAY, ustane ponovno, violentno pristupi Leoneu i otrgne ga od vaštiša: I ti si meni mogao gledati u oči?

LEONE: Ja sam onda polagao svoj doktorat. Meni je bila dvadeset i jedna godina. A poslije sam otputovao i nisam više dolazio ovamo. Otputovao sam! Mene je bilo stid pred mojom pokojnom mamom! I ako ima netko tko može da me pozove na odgovornost, to je jedino mama! Ti - nikako!

Glembay hvata se za srce kao da ga probada. Uzdiše kao da se guši i ide do otvorenog prozora i tamo udiše noćni zrak. Njemu je vidljivo pozlilo. Kao pijan dotetura do zida i zvoni sluzi. Tišina. Čuje se zvono negdje daleko u hodniku. Tišina. Sluge nema. Glembayu je zlo. Njemu se muti u glavi. Pošao je do stola i tamo natočio drhtavom rukom vode iz vrča i ispio nekoliko kapi. Sluge još uvijek nema. Pošao je nervozno do zida i tamo zvoni. Čuje se kako zvonce neugodno ječi u tišini. Vratio se teškim korakom do prozora, udahnuo je ponovno

220. vaš bratić gospodin de Fabriczy, a kao počasna pratnja gospođe barunice neki carski konjanički potpukovnik de Radkay

221. sudbeni pristav

222. Naša je sonata bila uistinu

zraka, a zatim oteturio do naslonjača. Sjeo je, ali je odmah ustao i glavinjajući počeo je da šeće po sobi zapalivši cigaru. Leone još uvijek ispire nos kod vaštiša i zaustavlja krv. Ulazi kamerdiner vrlo zbunjen i još pospan.

GLEMBAY: Sagen sie, bitte, der gnadigen Frau Baronin, sie soli sofort herkommen! "VVecken Sie die Gnadige, aber schnell!"²²³ Izdajući ovu zapovijed služi, on je nastavio da se vrti između pokućstva u ovoj maloj sobi. Ne prija mu cigara i on je baci. Sjedne u naslonjač: podbočivši se rukama o oba koljena, on se uzrujano njiše gornjim tijelom i teško diše i klima glavom kao da se čudi i da ne vjeruje. Boli ga srce. Steže ga. Duboki udisaji. KAMERDINER ulazi uzrujano: Bitte schon, Exzellenz, ich finae die Exzellenz nirgends!²²⁴ Ekscelencija nisu u svojoj sobi: Ja ne znam gdje sul

GLEMBAY: Was? Die gnadige Frau ist nicht in ihrem Zimmer? Und wo ist die Anita? Rufen Sie die Anita! Die Anita soli herkommen, sofort! Haben Sie mich verstanden? Die Anita her! Rasch!²²⁵

Strka u hodniku. Čuju se glasovi i lupanje vratima. Dovikivanje i koraci. Glembay je naporom svoje posljednje snage ustao, pošao spram otvorenih vrata i tamo stoji, sluša i čeka. Dolazi ponovno kamerdiner, a za njim i Anita, i u taj čas pojavila se i barunica Castelli, obučena u sinočnju šampanj-galu kao što je i bila. Leone se s interesom okrenuo od vaštiša i čeka što će se dogoditi!

BARUNICA CASTELLI: Što je? Što se dogodilo? Kakva je to strka? Što me trebate? Što je, Glembay? Što se dogodilo? Was ist dir denn? Du bist so furchtbar blass!²²⁶

GLEMBAY: Und wo bist du?²²⁷

BARUNICA CASTELLI: Ja? U vrtu. Boli me glava, migrena, draussen ist eine wunderbare Luft, so leicht zu atmen²²⁸ - a moja migrena...

223. Recite, molim, milostivoj gospođi barunici da smjesta dođe ovamo! Probudite milostivu gospođu, ali brzo!

224. Molim lijepo, ekscelencijo, ne mogu ekscelencije nigdje naći!

225. Sto? Zar milostiva gospođa nije u svojoj sobi? A gdje je Anita? Zovite Anitu! Anita neka dođe ovamo, smjesta! Jeste li me razumjeli? Anita ovamo! Brzo!

226. Sto je tebi? Ti si tako strahovito blijed!

227. A gdje si ti?

228. Vani je divan zrak, tako se lako diše

GLEMBAY: M-m-m-i-gre-n-na? U tome mumljanju zaglavinja
i padne.

BARUNICA CASTELLI: Um Gottes Christi Willen! Was ist
dir denn, Glembay? Eis, schnell Eis, bringen sie Eis!²²⁹

ZAVJESA

229. Za Krista Boga! Što je tebi, Glembay? Leda, brzo leda, donesite leda!

Cin treći

Spavaća soba bankira Glembaya. Modra soba s modrim pliš-pokućstvom osamdesetih godina, s Louis-Philippe politiranim komodama. U kutu visoka bijela švedska peć. Lijevo tamna, vrata, desno otvoren prozor, u pozadini alkoven. U alkovenu u širokoj francuskoj Louis-Philippe postelji leži bankir Glembay u crnome. Lijevo i desno od njega na noćnim stolićima po jedan svijećnjak od srebra s devet voštanica. Ulaz u alkoven je drapiran pliš-zavjesom što u bogatim naborima visi na starinskim politiranim drvenim karnišama. Do nogu bankira Glembaja, na klecalu, presvučenom modrim samtom, kleči dominikanka sestra Angelika u dubokoj molitvi. Na stolu gori jedna kugellampa od mliječnog stakla. Leone sjedi na bidermajerskom altfaterštulu do postelje u alkovenu i crta ugljenom posmrtnu masku svog oca. Kod okruglog stola u naslonjačima sjede stari illustrissimus Fabriczy, doktor Silberbrandt i doktor Altmann. Svitanje. U polovici scene jutarnji cvrkut ptica, što poslije spram finala polagano raste. Na telefonu, na jednom taburetu lijevo, doktor Puba Fabriczy telefonira.

PUBA: Da, ovdje sam ja! Molim vas, Franjo! Pazite dobro! Idite i vrlo oprezno probudite gospodina generalnog guvernera! Recite mu da sam se ja javio, i recite mu, ali pametno, Franjo, da je umro gospodin general-direktor Glembay! Da! Jutros, nešto poslije tri! Kap! Da! Javite dakle gospodinu general-guverneru i umolite ga da me odmah pozove telefonski! Sto? Da! Ja sam tu: privatni broj banke Glembay! Dakle, pazite, Franjo: odmah da me pozove. Neodgodivo važno! Zdravo! On traži u knjizi nove telefonske brojeve.

Illustrissimus Fabriczy stoji na ulazu u alkoven i iz distance gleda u pokojnika.

FABRICZY: Der Sensenmann, der Sensenmann, der arbeitet prazis! Jawohl, der arbeitet vierundzwanzig Stunden taglich!²³⁰ A sada će doći ovi siromasi što smrde po luku i po znoju i odnijet će gospodina pravog tajnog savjetnika Njegova Veličanstva, kao što se nose sve teške stvari: klavir i kredencel Još oni masivni koraci, one neugodne teške škornje na parketu, onda na stubama, i - bilo pa nije.

DR ALTMANN: Kao što glupo živimo, isto tako glupo i umiremo! Već me dugo muči ideja kako su zapravo naši pogrebi barbarski primitivni i neukusni! Ta me misao već dugo muči! Niste li primijetili jednu strašnu stvar: kako naši mrtvaci sami, potpuno sami putuju gradom od stana do mrtvačnice? U kućama čuje se još i plač, tu ljudi još lamentiraju, viču, žaloste se iskreno; na groblju, to je već više-manje predstava, ali zapravo pravi sprovod, posljednja šetnja mrtvacu po gradskim ulicama, to je ta samotna šetnja između postelje i mrtvačnice. Potpuno ostavljeni i sami putuju ljudi iz svoga stana u nepovrat!

FABRICZY, vrativši se od alkove: Ja, das haben Sie sehr gut bemerkt, Herr Doktor! Bei den Leichenbegangnissen geht's immer lustig zu! Das ist immer eine Art Vorstellung²³¹: tamo se drže govori, pale se baklje, ljudi nose kišobrane. Merkwürdig, bei Leichenbegangnissen sieht man immer Regenschirme!²³² I još nešto, haben Sie nicht bemerkt?²³³ Ljudi su na sprovodu uvijek vicig! Alle Menschen erzählen Witze, sind geistreich!²³⁴ A vi imate pravo: pravi sprovod je ovaj put kroz grad do mrtvačnice: hier auf diesem Wege ist der Mensch vollkommen allein²³⁵!

SILBERBRANDT: Tot kann der Mensch nicht allein sein²³⁶, illustissime! To je savršeno ateistički Einstellung²³⁷, illustissime! Mrtvaci ne mogu biti više sami poslije svoje subjektivne smrti! U smrti se čovjek spaja s posljednjim

230. Smrt kao kosac kosi, ona kosi precizno! Da, da, smrt radi dvadeset i četiri sata na dan!

231. Da, to ste primijetili vrlo ispravno, gospodine doktore! Na sprovodima je uvijek veselo! To je uvijek neka vrsta kazališne predstave

232. Čudna stvar, na sprovodima se uvijek viđaju kišobrani!

233. niste li primijetili?

234. Svi ljudi pripovijedaju dosjetke, duhoviti su!

235. tu, na tom putu, čovjek je savršeno sam

236. Mrtav ne može čovjek biti sam

237. stav

razlogom sviju stvari: kao što se sve vode vraćaju moru, tako i naša duša poslije smrti utječe natrag u Boga. Causa efficiens, formalis et finalis!²³⁸

DR ALTMANN: Da ste u životu ikada secirali samo jednu jedinu žabu, vi ne biste tako očajno gnjavili, dragi Silberbrandt! Ovim svojim kapelanskim načinom vi mi kadikad idete doista na nerve. Smrt nije ništa drugo nego jedna sasvim logična izmjena materije: od organskih supstancija nastaju anorganske. Kad se čovjek stane pretvarati u ugljičnu kiselinu, amonijak i H₂O, onda je svršio! I on doduše teče, kao što vi velite, u more, ali samo kao H O!

SILBERBRANDT: Logična izmjena materije! Kao daje materija nešto materijalno: kao da najsvremeniji empiriokriticizam (baš samih mahista i socijaldemokrata, ako hoćete) nije oborio tu dogmu Materije kao takve. Kao da danas više nego ikad ne vrijedi: »Ipsa etiam materies, si quis intentus aspexerit, ex ineorporeis qualitibus copulatur!«²³⁹

Telefon.

PUBA: Da, ja sam! Doktor Fabriczy! Najpokorniji sluga, gospodin general-guverner! Izvinite me, ali vis maior!²⁴⁰ Da, gospodin general-guverner! Posve neočekivano: wie ein Blitzschlag! Jawohl!²⁴¹ Ne, ne! On je bio izvrsne volje, pušio je, da, i popio dvije čaše šampanjca, ali sinoć iznimno! Da! Katastrofa je nastupila vrlo brzo, gospodin general-guverner! Da, da. Halo! Da! Već poslije nekoliko minuta bio je tu doktor Altmann! Da. Kamfor-injekcije. Ali bez uspjeha. Agonija je bila vrlo kratka sa vrlo brzim respiracijama! Katastrofa! Jest! Ne, ne! On je bio u sobi, gore pod krovom u fremdencimeru kod Leonea! Razgovarali su i u razgovoru najedanput, bez ikakva razloga! Halo, halo! Molim lijepo! Gospodin general-guverner, molim lijepo, izvinite, ali kao pravni zastupnik imam na vas jedno poslovno pitanje: jedanaestoga, halo, jedanaestoga izlazi kod Disconto Italiane ona mjenica na sedamdeset i dvije tisuće dolara. Halo! Vi to ne znate? Da! Halo! Jest, da, i vi ste tamo zainteresirani! General-direktor Friedmann nema o tome ni

238. Tvarni, formalni i konačni uzrok!

239. »I sama materija, ako je netko pažljivo razmotri, složena je od bestjelesnih kvaliteta!«

240. viša sila!

241. kao munja! Da!

pojma! On je izgubio glavu! Ne! Pokojni nije ostavio nikakve direktive! Ništa! Apsolutno ništa! Kaos! Friedmann o tome ne zna ništa! U Hamburgu Friedmann veli da je sve pokriveno! Halo! Da! I još ima nekoliko manjih, da, ali ni jedna viša od sto hiljada. Jedna od hiljadu dvjesta funti kod Wiener Bankvereina! Halo! Bilo bi dobro, da! Prije tri dana, gospodin general-guverner, uzeo sam testament od javnog bilježnika na njegovu vlastitu inicijativu. Ne znam! Čini se zbog nekih izmjena! Ne znam ništa! Ključevi vertheim-kase i šrajbtiša su kod mene. Jest. Predala mi ih je barunica čim sam stigao. Da! Ja mislim, to bi bilo najbolje. Ja sam pozvao Friedmanna i Radkaya, očekujem ih svake minute! To je vrlo važno, izvolite! Doviđenja, gospodin general-guverner! Preporučujem se!

FABRICZY ponovno je ustao još za telefonskog razgovora i po njegovim hitrim i oštrim kretnjama vidi se da je vrlo nervozan. Pošao je do otvorena prozora, tamo bubnja rastreseno po staklu, ušao je zatim u alkoven i vratio se opet natrag na svoje mjesto: Ima negdje jedna linija na kojoj se čovjek mora svući do gola, kao regrut! Der Mensch kleidet sich einfach aus!²⁴² Sve ide dolje s čovjeka: i frak i klak i perika i naslovi und allerhochste Anerkennung, das auch!²⁴³ Voila: šef firme Glembay Ltd., šef Glembay et Comp., Societe Anonyme, predsjednik Industrijske Banke, financijalni magnat, patricij, und alles das legt man ab! Man wird ausgezogen! Eigentlich: schrecklich! »li trionfo della morte« ist eigentlich ein abscheuliches Bild!²⁴⁴ Glembay je mlađi od mene četiri mjeseca! Eto, čitavo smo veče razgovarali, smijali se, viceve delali, prije dva sata bio je još na nogama, razgovarao kao mi, i micao se, hodao, o, Gospodine ti moj, gdje je sada taj isti čovjek? Gospodine ti moj! Čovjek padne i razbije se kao da je od porculana! Nije sve baš tako jednostavno. Mogao bi naš Silberbrandt imati pravo: hinter der Sache steckt doch etwas!²⁴⁵ Sto tu u svemu tome mogu takve paučine kao tvoja materijalistička medicina, dragi moj Altmann! DR ALTMANN: A što bi ta medicina - po vama - uopće trebala da može, illustrissime? Spriječiti smrt? A zašto teologija ne može spriječiti smrt?

242. Čovjek se naprosto svuče!

243. i previšnje priznanje, to također!

244. i sve to odlaže! Sa čovjeka sve skinu! Zapravo: strašno! »Trijumf Smrti« zapravo je odvratna slika!

245. iza te stvari ipak se krije neki vrag!

SILBERBRANDT: Teologija naučava samo to da je subjektivni život tek jedna prolazna faza u mnogo ogromnijim metafizičkim kompleksima. Kompleksima mnogo neshvatljivijim nego što se to nama s našeg uskog antropocentričkog gledišta čini. Život naš je kao stranica knjige koja je u božjim rukama.

DR ALTMANN: A medicina naučava pak samo to da je subjektivni život tek jedna prolazna faza u organskom razvoju nekih izvjesnih kompleksa čije se funkcije mogu točno odrediti. Medicinski slučaj Glembay je vrlo jednostavan i određen! Medicinski slučaj Glembay nastao je od poremećenosti funkcije srca, i kad je ta funkcija uslijed izvjesnih razloga prestala, medicinski slučaj Glembay je paralelno s time prestao. Faza ugljika i amonijaka je samo kemijska posljedica tog medicinskog slučaja. Vrlo jasna i logična posljedica.

SILBERBRANDT: Tu se, pardon, s logikom nikako ne može proći. Te je isto tako kao kad biste amazonsku prašumu htjeli rasvijetliti jednom švedskom šibicom!

DR ALTMANN: Te svoje provincijalne viceve pričajte vi, dragi moj, svojim sluškinjama na propovijedi u nedjelju po podne! Neprekidno mi se pletete s tim svojim švedskim šibicama među riječi! Sto me smetate neprekidno? Ja sam postavio dijagnozu za medicinski slučaj Glembay još prije četiri godine: visokostepena arterioskleroza, ugroženo srce. Dakle: dijeta, mirovanje, gorski zrak. A pacijent je jeo bifteke i ramsteke, pušio havane, pio whisky, uzrujavao se poslovno, putovao, kartao (a čini se da su mu još i erotičke potrebe bile prilično akutne), i mjesto da ode u Dolomite, proveo je dva mjeseca u Casinu de Pariš igrajući makao. Naravno: aorta mu je pukla kao vapnena cjevčica! Sasvim normalna i logična pojava!

Od staroga Glembaya ustao je Leone i došao sa svojim skicenbuhom u ruci do grupe oko stola. Stanka. Leone je blijed, mrk i umoran.

LEONE, zamišljen, kao za sebe: U smrti rastapaju se stvari kao cukor u kavi. Smrt je zapravo vrlo duboka: u nju se ulazi kao u zdenac kada je ljeto. Vani ostaje vedrina, miris trave, a u smrti je vlažno i tamno kao na dnu zdenca. Ledeni dah groba vonja iz mrtvačkih usta. A onda poslije svega ostaje groteska: crni salonrok na bijelom platnu. I tko bi mogao da dematerijalizira taj crni salonrok na bijelom platnu, da to dematerijalizira i prenese na papir?

PUBA uzme Leoneu skicenbuh iz ruke: Pardon, molim te, izvini, momenat samo!

DR ALTMANN ustaje s velikim interesom: A, je li svršio? Pokaži, molim te, Puba!

LEONE, bez volje, apatično: Sasvim slabo! Umoran sam. Boli me glava: nisam za posao.

PUBA: Ja nalazim da je to osobito! Vanredno!

FABRICZY ustao je i gleda s ostalima: Ja, also, das ist wirklich kolossal! Ja, also, so was kolossal impressives hab' ich schon sehr, sehr lange nicht gesehen! Das ist eine ganz originelle Art und Weise.²⁴⁶

Dr Altmann bez riječi klima glavom u znak odobravanja.

LEONE: Boli me glava i već dugo nisam radio. Pojeo sam suviše broma, i ugljen mi je među prstima težak kao traverza. Nemoguće je dati ono vrhunaravno nešto što svi mrtvaci imaju oko usne. Svi mrtvaci, i psihopati i filistri, svi imaju nešto vrhunaravno oko usne. Još čelo, to je dobro: tvrdo glembajevsko, markantno. I kosa je dobra! Ali ova čeljust, ova koštana donja čeljust, to je mnogo slabije od gornje partije. Nije arhitektonski povezano: nema svoje unutarnje proporcije. Schwach, ganz schwach!²⁴⁷ Pošao je ponovno do mrtvacu u alkoven i tamo ga gleda stručno slikarski sa nekoliko točaka.

FABRICZY: Alles, was nach Schvwind kam, versteh' ich eigentlich in der Malerei nicht.²⁴⁸ Schwind i Ftiger, to su bili slikari! Svi ovi moderni faksni su mi neshvatljivi. Ali ako je to moderno, ja, dann steckt sicher etwas hinter der Sache²⁴⁹! To je, bogami, kolosalno!

DR ALTMANN: Das ist gut wie ein solider Munch!²⁵⁰

LEONE vratio se do grupe i uzeo skicenbuh u ruke: Pardon, gospodo! Vratio se sa skicenbuhom do pokojnika i gleda ga iz ulaza u alkoven. Uspoređuje skicu s modelom i onda jednom gestom nenamještenom, prilično energičnom, izdere taj list iz skicenbuha, razdere sliku i baci papire u kut.

246. No, dakle, to je doista kolosalno! No, dakle, tako nešto kolosalno impresivno nisam vidio već jako, jako dugo! To je sasvim originalan način!

247. Loše, sasvim loše!

248. U slikarstvu ne razumijem od svega, što je došlo poslije Schwinda, zapravo ništa.

249. da, onda ima zacijelo na stvari nešto

250. To je dobro kao kakav solidni Munch!

PUBA: Ti si, bogami, često upravo neshvatljivo bizaran. Kakve su to gluposti? Sagne se i skuplja odbačene papire, nosi ih na stol i tamo ih opet slaže u cjelinu.

LEONE: Ah, molim te, pustimo tol Ode umorno do prozora i tamo dugo gleda u vrt. Stanka.

Fabriczy sa sinom slaže razderanu skicu. Doktor Altmann je ustao i stavlja svoje liječničke predmete u torbu.

LEONE, kod stola: Interesantna stvari Ja ne smijem sanjati o ribama. Čim sanjam o ribama, nije dobro. Sanjao sam prošlu noć o gnjilim krepanim ribama što su plivale na površini nekakve sive, blatne vode. I čitava jedna teška prošlost isplivala je na površinu kao mrtva riba! Gladan sami Jeo bih jedan krvavi biftek i pio bih piva! Žedan sam!

DR ALTMANN: To je vrlo dobar simptom! Organizam ne radi drugo nego se prilagođuje štofvekslu²⁵¹! Dok postoji normalan štofveksl, sve je u redu, a glad je svakako vrlo povoljna pojava u ovakvim prilikama: ovakvi neurastenici kao ti treba da u takvim prilikama mnogo i obilato jedu, to govorim iz prakse!

LEONE: Ti i Silberbrandt i Puba savršeno ste slični. Za Silberbrandta je čitav problem u sedam sakramenata, za Pubu u cestoredarstvenom redu, a za tebe u štofvekslu! Anamneza, status praesens²⁵². Kazneni zakon i sveti Toma: sve pretpotopne profesije! Vi, doktori, da ste logični, hodali biste u reverendi kao i popovi! Evropski advokati u svojim talarima shvatili su stvar s prave strane. Svećeničke sutane i vaš materijalistički štofveksl? Te vaše materijalističke ideologije nikako vam ne pristaju! Kakvi ste vi materijalisti? Uvijek stupate tiho, otvarate vrata misteriozno kao čarobnjaci. Vi plašite pacijente! Pacijenti leže pred vama na stolovima kao antikne žrtve i vi ih koljete božanstvu svoje dijagnoze, anamneze, štofveksla! Molim ja tebe: nikada nisam ni jednom advokatu ni doktoru vjerovao ni slova!

DR ALTMANN: To smo čuli, hvala lijepo, već u različitim varijantama od Molierea naovamo. U građanskom današnjem nesavršenom društvu mi smo, dragi moj, isto tako nesavršena profesija, kao što su i sve ostale građanske profesije nesavršene!

251. izmjeni stvari

252. sadašnje stanje

LEONE: Da, točno, ali ostali građanski profesionali nisu maskirani! Vlakovođe su vlakovođe, grobari su grobari! Ali vi ste privilegirani švarckinstleri! Vaša je meštirija prekrivena crnim rupcem, vi ste ambasadori neke više sile s pravom eksteritorijaliteta u današnjem građanskom društvu! Gledao sam te jutros gore u sobi kad si davao injekciju! Kazeta sa špricama stajala ti je na stolu, ruka ti je bila potpuno bijela i u tren ti si se sav promijenio u licu: ti u onaj momenat nisi više bio moj prijatelj Altmann, ti si u onaj momenat prinosiso žrtvu Svetoj Dijagnozi! Da sam ja, običan smrtnik, dao starome onu smrtonosnu injekciju, već bi me bili uhapsili! A ti smiješ ubijati ljude, ti to smiješ, jer ti si švarckinstleri

DR ALTMANN: Ti više puta govoriš tako mutno da čovjek formalno mora posumnjati u to da li si ti normalan! Kakva smrtonosna injekcija? Otkada su kamfor-injekcije smrtonosne? I, molim te, upamti: liječnici, ukoliko uopće vrše svoju meštiriju, vrše je isto tako kao i tvoji grobari i vlakovođe. Naša je meštirija jasna i public²⁵³, mnogo više nego ovi tvoji artizmi kozerskil Ako ti misliš da ovo što ti govoriš nije prekriveno crnom krpom, ti se onda očito varaš, dragi moj!

Telefon zvoni. Puba prekida slaganje rastrgane skice, Leone je izašao.

PUBA: Halo, ovdje doktor Fabriczy! Klanjam se, gospodine general-direktore! Da! Da! Jest! Ja govorim iz kuće pokojnika na privatnome broju! Da! Ja sam obavijestio gospodina generalnoga guvernera i on mi je rekao da će telefonski sazvati konferenciju svih interesenata, u jedanaest sati! U dvorani banke, gospodin general-direktor! Ja ne znam. Po računu Friedmanna pasiva ne će biti veća od tri do tri i po milijuna. Ali! Sto vi mislite! Eto, vidite: tako je, gospodin general-direktor, tako je, nikada se ne zna. Ja sam svakako u deset u banci! Odmah? Da, ja mogu doći i odmah! Molim lijepo! Da! Friedmann cijeni posjed na Wortherseeu na dvjesta hiljada! Das weiss ich wirklich nicht! Allerdings! Der Sohn, Herr Doktor Leone Glembay weilt hier in Agram schon seit einer Woche! Er ist zur Jubiläumsfeier gekommen! Bitte schon! Also, auf Wiedersehen, Herr

Generaldirektor!²⁵⁴ - Upravo sada javio mi je general-direktor Rubido da se pasiva računa na više od pet milijuna. Gospodo, ja idem. Ja moram hitno otići.

SILBERBRANDT: Gospodo, ja mislim da me momentano ne trebati. Ja bih trebao da se priredim za svetu misu kod sestara! Nisam mislio da ću se već jutros pomoliti za dušu gospodina savjetnika! Bio je dobar i plemenit čovjek, Bog mu daj duši lako! Ja se preporučujem svim vašim milostima, gospodo!

PUBA: Do viđenja, papa! Kiiss die Hand! Mene možeš telefonom nazvati kod Rubida! Sada će stići za koju minutu dekorateri od Pompe Funebrea. Treba paziti kod sastavljanja parte na naslove. Mene zovite kod Rubida, uostalom, ja ću se vratiti! Ako stigne Radkay, neka me čeka! Ich komme sofort! Kiiss die Hand!²⁵⁵ Servus, Altmann! Ljubim ruke, barunice!

SILBERBRANDT: Doviđenja, gospodo! Hvaljen Isus, časna sestro!

Odu.

FABRICZY, tonom potpuno senilnog trača: Dakle, molim lijepo: hast du gehort? Fiinf Millionen Passiven!²⁵⁶ Molim lijepo: ja sam odmah slutio da sav taj jubilej firme Glembay nije čista stvar. Ich hab's mir gleich gedacht: dahinter steckt etwas!²⁵⁷ Prije svega: sedamdesetogodišnjica se u poslovnom životu uopće ne slavi. Und dann: dieses pathetische Trommeln in der Presse um die allerhochste Anerkennung!²⁵⁸ I onda ovaj španjolski ordeni Eigentlich geschmacklos!²⁵⁹ Kad je čovjek počasni konzul Virginije i Kube, ne prima španjolski orden! Und dann der Fanfarenstoss bei dem Empfang in der Handelskammer! Ich hab's mir gleich gedacht!²⁶⁰ Iza toga - moj gospodine - skriva se nekakav jopec! I eto: pet milijuna pasive! Also, ich gratuliere dem Friedmann und dem

254. To ja doista ne znam! Svakako! Sin, .gospodin doktor Leone Glembay, boravi ovdje u Zagrebu već tjedan dana! On je doputovao na jubilarnu svečanost! Molim lijepo! Dakle, doviđenja, gospodine generalni direktore!

255. Doći ću smjesta! Ljubim ruke!

256. jesi li čuo? Pet milijuna pasive!

257. Pomislio sam odmah u sebi: iza toga se nešto krije!

258. I onda: to patetično bubnjanje u novinama oko previšnjeg priznanja!

259. Ustvari neukusno!

260. I onda fanfare za primanja u Trgovačkoj komori! Pomislio sam odmah u sebi

Gouverneur! Danke schon!²⁶¹ A ti, što ti kažeš na to, dragi amice?

DR ALTMANN: Još se ništa ne zna. Ako je pasiva tako visoka, i aktiva ne će biti nikako manja.

FABRICZY: Može li se to znati? Glembajevi žive, dragi moj, rotšildovski već dva-tri decenija. Daniellica je imala svoju vilu u Meranu i na Krfu! A barunica Castelli - o tom bolje i ne govoriti! To znamo iz svakodnevnog iskustva, hvala budi Bogu!

DR ALTMANN: Ali Daniellijeva je bila navodno enormno bogata]

FABRICZY: Bogata, štoznači: bogata? Eine Nordlandreise, eine Agyptenreise, eine Tropenreise, ein Palais in der Herrengasse, eins der Castelli geschenkt neben der Karmeliterkirche! Nichts ist bodenlos!²⁶² Molim te: ja znam pouzdano, nisam o tome naravno htio da govorim, aber jetzt warum nicht?²⁶³ Ja znam pouzdano da je građevni poduzetnik Wagner žirirao Ignjatu prije dvije nedjelje kod »Trgovačko-prometne« sedamdeset hiljada! I to posredno preko jedne diskretne osobe: das hat mir der Puha erzählt als Geschäft geheimnis!²⁶⁴ Molim te! Od jednog Wagnera uzeti sedamdeset hiljada! Doktore, a što je to bilo? Sto se je to dogodilo? On je bio gore u fremdencimeru?

DR ALTMANN: Ja ne znam, illustrissime! Kad sam ja stigao, prošlo je od samog prvog udarca oko dvadeset minuta, onda se slika, naravno, već bila izmijenila. Vrlo vjerojatno da se u razgovoru s Leoneom uzrujao. Nema ničega u tom abnormalnog: Leone i Glembay - wie Negativ und Positiv seit Jahren schon! Eine latente Reibfläche!²⁶⁵

FABRICZY: Da, ali der Janko hat mir's erzählt, Leone soli ganz in Blut gebadet gevesen sein!²⁶⁶ Ti i ne znaš što se dogodilo sinoć u salonu? Ja, also, das muss ich dir erzählen...²⁶⁷

Ulazi Leone nervozan i šeće se sobom gore-dolje.

FABRICZY, prekinuvši svoju nit: Ja! So ist es, mein lieber

261. Dakle, ja čestitam Friedmannu i guverneru! Hvala lijepa!

262. Jedanput putovanje na Daleki sjever, jedanput u Egipat, jedanput u trope, jedna palača u bečkoj Gospodskoj ulici, jedna kraj karmelićanske crkve poklonjena Castellici! Ništa nije bez dna!

263. ali zašto ne bih sada?

264. to mi je Puha pripovijedao kao poslovnu tajnu!

265. već unatrag godina kao negativ i pozitiv! Latentno gloženje!

266. Janko mi je pripovijedao da je Leone bio navodno sav obliiven krvlju!

267. Dakle, to ti moram pripovijedati...

Altmann!²⁶⁸ A što misliš, doktore, da damo sebi skuhati jedan čaj? Eto, to je život: događaju se tragedije, a organizam traži svojel. Čovjek pokraj svog mrtvog intimusa misli na svoj vlastiti želudac, merkwurdig!²⁶⁹ Moja sedamdeseta, dragi doktore, navinuta je kao kakva švicarska Priiizisionsuhr! - Jede einzelne Minute eingeteilt.²⁷⁰ A noćas, to su u mom programu nastupile takve strašne katastrofe i perturbacije, da ja ne znam doista kako ću se ja tome svemu prilagoditi? Und dein Standpunkt ist ein Stoffwechselstandpunkt. Demnach:²⁷¹ jedan topli čaj ne bi nam došao zlo! Jedenfalls, schaden kann es nicht!²⁷² Leone, ako nas trebaš, mi smo dolje u špajscimeru! Doviđenja!

Odu.

Leone hoda sobom kao uznemirena zvijer. Stanka. Čuju se izvana telefoni gdje zvone. Glasovi. Daleka lupa vratima. Angelika se je prekrstila, ustala i tiho, bez riječi došla do stola. Tamo promatra onu rastrganu skicu staroga Glembaya, na polituri pod svjetiljkom.

LEONE: Čuješ li, kako telefoniraju? Panika! Lađa tone! S. O. S. Sauve-qui-peut!²⁷³ Sedam milijuna pasive dosada. Und dann hiess es, das ware die Barboczy-Legende: »Die Glembays sind Morder und Falschspieler!«²⁷⁴ Sedam milijuna pasive. Čini se da će se već za pola sata početi hvatati za džepove gospoda kompanjoni u Beču i u Trstu. Samo dok stignu telegrami što su još na putu! A ti, Beatrice, što ti kažeš o svemu tome?

ANGELIKA: Svi smo mi nesretni, Leone. Meni je žao Sarlote! Sirota! Kakvi štrapaci nju sad čekaju! Wenn es wirklich der Zusammenbruch ist, wird die Arme noch sehr biessen miissen!²⁷⁵ Ona ipak ima to svoje nesretno dijete!

Ulazi Sarlota, barunica Castelli-Glembay. U crnini. Blijeda i distingvirana, s ogromnim buketom bijelih ruža. Nervozna i tiha. Ide u alkoven, položi ruže do pokojnikovih nogu i ostane

268. Da, tako je to, moj dragi Altmann!

269. čudno

270. precizna ura! - Svaka je pojedina minuta raspoređena.

271. A tvoje je stanovište - stanovište izmjene tvari. Prema tome:

272. Svakako nam škoditi ne može!

273. Bježanje glavom bez obzira!

274. I onda se govorilo kao da je to birbóczyjevska legenda: »Glembajevi su ubojice i varalice!«

275. Ako je uistinu nastupio slom, jadnica će to morati još jako okajati!

tako bez riječi stojeći u mislima. Zatim, prekrstivši se, nervozno, vrati se do stola.

BARUNICA CASTELLI, dostojanstveno, dotučeno: Oprostite mi, draga Angelika, nemojte se uvrijediti, ali ja sam tako smetena i tako me boli glava da ne znam gdje stojim. Već sam tri puta zaboravila što hoću. Učinite mi tu uslugu i podite gore, tamo je Anita, ona traži jednu crnu salon-kravatu! Nigdje nema te crne salon-kravate und diese hier ist schrecklich²⁷⁶! I lak-firtelšue neka donese Anita, recite joj to, draga Angelika, bit ću vam zahvalna, molim vas! Seien Sie, bitte, so liebenswürdig!²⁷⁷

ANGELIKA: Vrlo rado, draga Šarlota! Sofort, bitte!²⁷⁸ Ode.

Barunica Castelli ode do mrtvacu, popravlja nešto oko svijećnjaka, reže stijenj nikljastim škarama i ostaje kod postelje promatrajući Glembaya. Leone je gleda neprekidno s velikim interesom. Barunica Castelli vrati se s tim nikljastim škarama u ruci do stola gdje sjedi Leone. Barunica Castelli mirna i dostojanstvena do konca. Njen je glas sentimentalno slomljen.

BARUNICA CASTELLI: Ja znam, vi mene mrzite! Ja sam osjetila sada svaku vašu misao. Dok sam ja stajala uz Glembaya, ja znam što ste vi mislili: prije sedamnaest godina, kad je tu, na tom istom mjestu, ležala vaša pokojna gospođa majka, ja sam došla, kao i jutros, i vi ste sjedili na istome mjestu gdje ste sada!

LEONE: Da! I vi ste donijeli buket Parma-ljubičica i imali ste svog maltezijskog pinča na ruci. Danas nemate toga pinča, to je sva razlika! Onda ste postali legitimnom gospođom Glembay, a danas ste legitimna udovica Glembay. Ako vam tko želi sreću, mogao bi vam čestitati! Poglavlje Glembay sretno ste likvidirali! Das Triester Palais haben Sie sich gesichert, und das Testament ist glücklich verschwunden!²⁷⁹ Ako što ostane od onih sedam milijuna pasive, to će se razdijeliti pravnim nasljednicima.

BARUNICA CASTELLI: Koliko ja znam, vi ste u oporuci na prvome mjestu. I to izvolite uzeti na znanje: na moju ličnu intervenciju. Pokojnik je spram mene bio suviše džentlmen a da bi mi odbio tu moju molbu!

LEONE: Hvala vam! Nisam nikada reflektirao na glembajevski novac, a pogotovo ne na glembajevske dugove!

276. a ova ovdje je strašna

277. Budite, molim, tako ljubazni!

278. Odmah, molim!

279. Osigurali ste za sebe palaču u Trstu, a oporuka je sretno nestala!

BARUNICA CASTELLI: Kakve dugove? Ja to ne razumijem!

LEONE: I vi ne znate da se govori o sedam milijuna pasive?

BARUNICA CASTELLI: Mir ist das ganz egal! Geschäftlich war ich immer desinteressiert!²⁸⁰

LEONE: Dakle, to vam vjerujem! U toj pasivi od sedam milijuna vi ste sebi spremili minimalno tri, koliko ja vas poznam!

BARUNICA CASTELLI: Molim vas zašto vi mene tako mrzite? Stanka. Šutnja.

BARUNICA CASTELLI, nekako pomirljivo, lažljivouvjertljivo, koketno i naivno: Sto sam ja vama skrivila? Jesam li ja vama lično ikada učinila što nažao? Vi ste spram mene već godinama nepravedni, a ovo je istina: ako je u ovoj Glembajevoj kući ikada itko imao sve moje iskrene i potpuno dezinteresirane simpatije, to ste bili samo vi! I kad je ono stigao neki dan vaš telegram iz Aix-les-Bainsa, ja sam se tako iskreno razveselila. So rein und so naiv!²⁸¹ A odonda do danas: vi me neprekidno vrijeđate! Zašto? Zašto?

Leone je gleda začuđeno i šuti.

BARUNICA CASTELLI pristupi mu neposredno i intimno: Warum schvveigen Sie, Leo?²⁸² Stanka. Wozu das alles?²⁸³ Ona scena u salonu noćas, i to pred kime? Pred starim onim razvratnim gadom Fabriczyjem! I pred vašim ocem! Vi ste trebali da znate da on čuje na terasi svaku riječi Čitavo veće bili ste spram mene nepravedni! U onom groznom slučaju Rupert, mein lieber einziger Gott²⁸⁴, imala sam peh! Srušila sam onu bolesnu sirotu konjima, i to nehotice! A, vidite, vi, vi ste malo prije gore u svojoj sobi bili mnogo okrutniji spram svoga oca, i on je pao i nije se više digao od svoje skleroze! A meni ne bi palo ni na kraj pameti da vas optužim zbog umorstva!

LEONE: Hoćete li time da kažete da sam ja ubio oca?

BARUNICA CASTELLI: Molim vas, Leo, ja sam čula sve. Ja sam bila u Silberbrandtovojoj sobi pokraj vaše! Ja sam znala da se sprema zlo, i ja sam - sama - poslala Silberbrandta k vama! Zato me vi niste našli u mojoj sobi, und ich konnte

280. Meni je to potpuno svejedno! U poslovnom pogledu bila sam uvijek dezinteresirana!

281. Tako čisto i tako naivno!

282. Zašto šutite, Leo?

283. Čemu sve to?

284. Bože moj dragi i jedini

nicht wegen der Dienerschaft aus dem Zimmer! Ich habe alles gehört!²⁸⁵

LEONE: Vi ste dakle čuli kako sam ja ubio oca?

BARUNICA CASTELLI: Nein, nicht, das habe ich nicht gesagt, Leo, Sie drehen alles um!²⁸⁶ Sve ono što se je dogodilo između Glembaya i vas, to na mene ne spada! Ich mochte Ihnen nur sagen, dass ich Ihnen gegenüber viel ruhiger bin als Sie mir gegenüber!²⁸⁷ Vi meni odričete svaku ljudsku kvalitetu, a, vidite, ja se na vas ipak ništa ne ljutim! Ja sam vam sve oprostila!

Leone je ušutio. Stanka. Barunica Castelli tucka nervozno škarama, što ih neprekidno drži u ruci, o stol. Leone je počeo opet ponovno nemirno hodati po sobi od zida do zida, jaguarski se uklanjajući pojedinim predmetima.

BARUNICA CASTELLI: Erklären Sie mir, bitte, warum? Sagen Sie ein Wort!²⁸⁸

LEONE: A što da vam kažem? Ispod nas se puši na svim stranama kao fosfor, mi tonemo, mi stojimo tu u jednom užasu, was soli ich Ihnen erklären?²⁸⁹ Sto da vam objasnim? Ako sami niste nikada bili na vulkanu, vi ne znate kako je to kad se onaj dim iz kratera fosforno puši - kad se diže čovjeku na bljuvanje, das wissen Sie nicht! Das verstehen Sie nicht!²⁹⁰

BARUNICA CASTELLI: O, da! Ja sam bila na Vezuvu! Pili smo gore nekakav pokvareni šampanjac! I Stromboli sam vidjela. Noću. S jedne talijanske lađe! Bilo je divno.

LEONE, u nervoznom kretanju; Da! Pa da, naravno! Pa naravno: bilo je divno! Das ist das richtige!²⁹¹: vi treba da stojite na Vezuvu i da pijete šampanjac! Naravno: a što biste vi drugo na vulkanu nego pili šampanjac? I ako vas poslije netko zapita što ste radili na vulkanu, vi treba da mu odgovorite ovim svojim Seidenbonbon-glasom da je bilo divno! Naravno! To je ono was ich nicht verstehen kann!²⁹²: bilo je divno!

285. a ja nisam zbog služinčadi mogla iz sobe! Ja sam čula sve!

286. Ne, ne, to nisam rekla, Leo, vi sve izvrćete!

287. Htjela bih vam samo reći da se ja odnosim spram vas mnogo mirnije negoli vi spram mene!

288. Objasnite mi, molim, zašto? Recite jednu riječ!

289. što bih vam objasnio?

290. to vi ne znate! To vi ne razumijete!

291. To je ono pravo

292. što ja ne mogu razumjeti

BARUNICA CASTELLI: Ich verstehe kein einziges Wort!²⁹³ Sto je to s vama? Što hoćete da kažete time? Molim vas, dieses Herumrennen macht mich nervos²⁹⁴: sjednite, molim vas, da se jedanput mirno porazgovorimol! Um Gottes Christi Willen, što vi to mene tako krivo gledate?

LEONE stao je: Ja vas gledam takvom kao što vi jestel Vi svirate dvadeset godina Mondscheinsonatu, slikate Marechal-Niel-ruže na svili, pijete šampanjac na vulkanu! Vi stojite nad svojim mrtvim mužem isto tako nevino kao što ste tu stajali nad njegovom mrtvom ženom, a upravo ste došli iz sobe svoga ispovjednika! A vaš Gedankengang je ovo: što vi to mene gledate kao da sam ja ubila vašu majku? Vi ste isto tako ubili svoga oca! Ali ja vam ništa ne prebacujem: pomirimo se! Das ist Ihr Gedankengang! Was soli ich Ihnen noch erklaren?²⁹⁵

BARUNICA CASTELLI: Vi ste faktično iiberspannt! Ni jedne riječi ja nisam tako rekla. Im Gegenteil: ich hab' gesagt, dass Sie fur den Tod des Vaters nicht verantwortlich gemacht vverden können! Das hab' ich gesagt!²⁹⁶ Vi sve iskrivljujete wie ein Zerrspiegel! Das ist einfach krankhaft!²⁹⁷

LEONE, strogo i odlučno: Meni su bile dvadeset i dvije godine kad sam mislio da bi ovo što vi govorite moglo možda ipak biti istina! Odonda prošlo je šesnaest godina, draga moja! Kad bi čovjek skupio sve vaše kavalire koje ste vi šarmirali svojim Seidenbonbon-glasom, ja mislim da ne bi stali u ovu sobu! Alis, koja je u vas bila tako zaljubljena, kojoj ste vi bili idealom dame, ta Alis...

BARUNICA CASTELLI: Sve ono što ste govorili o mladom Zygmuntowiczu, ono je sve laž! Kunem vam se na sreću svoga djeteta!

LEONE: A onaj Alisin zapis olovkom?

BARUNICA CASTELLI: Kunem vam se na Oliverovu glavu, nicht ein Wort ist wahr! Der junge Zygmuntowicz war in mich

293. Ja ne razumijem ni jedne jedine riječi!

294. ova vaša jurnjava čini me nervoznom

295. To je vaš način mišljenja! Sto da vam još objasnim?

296. Naprotiv: rekla sam da se vas ne može učiniti odgovornim za očevu smrt! To sam rekla!

297. kao kakvo iskrivljeno ogledalo! To je upravo nezdravo!

verliebt, das ja²⁹⁸, ali između nas nije nikada ništa bilo - ništa konkretno! Stanka.

BARUNICA CASTELLI, vrlo tiho i uvjerljivo: Zašto mi ne vjerujete? Vi meni godinama činite krivo. Vi ste svome ocu gore u sobi s takvim patosom naglasili dass ich eine Dirne ware²⁹⁹, kao da sam ja ikada tajila taj svoj organski nedostatak! Svatko od nas nosi u sebi ponešto zbog čega bi ga ljudi kamenovali! Und ich? War ich nicht immer konsequent aufrichtig: wenigstens in dieser Hinsicht!³⁰⁰ Molim vas! Upravo vi, koji ste svojedobno toliko fantazirali o mojoj »erotičkoj inteligenciji« (damals war ich für Sie »erotisch intelligent«)^{301 302}, upravo vi ne biste smjeli biti tako vulgarni! I ako ni iz čega, a ono wenigstens³⁰² iz osjećaja solidarnosti, to niste trebali da servirate svome ocu! (Vi ste znali za njegovo srce!) No bez obzira na njega, spram mene ste se ponijeli nekavalirski! To je, naravno, vrlo jednostavno, za jednu ženu izbaciti parolu »sie ist eine Dirne«! Und gerade Sie, der so mit seiner Logik herumbrilliert und herumaffektiert³⁰³, upravo vi biste trebali logičnije provesti tu svoju distinkciju - zwischen einer Dirne und einer erotisch intelligenten Dame³⁰⁴! A, vidite, ja se na vas savršeno ništa ne ljutim: mene samo to boli! Boli me upravo zbog uspomene na sve ono između vas i mene! Ich kann mir nicht helfen, aber immer, wann ich daran denke, werde ich traurig!³⁰⁵ Prvi i posljednji put u životu ja sam onda bila izgubila sebe, ja sam stala da se dižem, zum ersten Mal hab' ich das Gemeine, das Sensuelle vollkommen vergessen, damals hab' ich mit Ihnen das Immaterielle erlebt³⁰⁶, pa upravo vi, vi! Ona se snuždi, zguri i tako ostane nijema. Tiho, sa suzama u oku: Vidite, u ovom medaljonu još i danas nosim vašu kosu!

LEONE uznemirio se i tako se kreće po sobi: Ja sam bio onda u

298. ni jedna riječ nije istinita! Mladi je Zygmuntowicz bio u mene zaljubljen, to da

299. da sam ja bludnica

300. A ja? Nisam li ja uvijek bila dosljedno iskrena: barem u ovom pogledu!

301. (tada sam ja bila za vas »erotički inteligentna«)

302. barem

303. »ona je bludnica«! A upravo vi, koji ste tako blistali i afektirali svojom logikom

304. između jedne bludnice i jedne erotički inteligentne dame

305. Ja ne mogu sebi pomoći, ali uvijek kad mislim na to postajem žalosna!

306. prvi put bila sam potpuno zaboravila ono obično, senzualno, bila sam s vama tada doživjela ono nematerijalno

dvadeset i drugoj godini! Ja sam onda pisao svoju doktorsku tezu!

BARUNICA CASTELLI: Da, u onom vašem groznom pismu iz Cambridgea, vi ste najedanput spomenuli svoju gospođu majku! Damals, als ich, auf ehrliche Konsequenzen bereit, Ihren Entschluss aus Cambridge erwartete, kam der Schlag!³⁰⁷ 1 nikada vi niste dali meni prilike da se s vama objasnim! Alle meine Briefe sind verloren gegangen, keine Antwort mehr!³⁰⁸ A ako se pravo uzme, što sam ja skrivila vašoj gospođi mami? Ja je uopće nisam poznavala, ja sam onda imala dvadeset i šest godina i na sve strane uspjeha, ohne dass ich daran beteiligt ware³⁰⁹! Svi su klečali preda mnom, a vaša gospođa majka bila je jedna distingvirana dama, nervozna dama, ona je već nekoliko puta bila digla ruku na sebe, ja nikada nikome nisam učinila ništa nažao! Leo, Sie v/issen nicht, wie das war!³¹⁰ Mene je vaš otac četiri godine mučio, on je meni četiri godine dosađivao, on je htio da se ustrijeli pred mojim očima, on je plakao na koljenima, ali ja nisam htjela skandala, ja zbog vaše gospođe majke nisam htjela da se on rastane, und ich habe ehrlich und loyal ausgehalten bis zu der letzten Minute! Gerade in dieser Hinsicht war ich vollkommen rein!³¹¹ Plače tiho u sebi. Sasvim pianissimo prigušenim od emocije glasom: Eine Dirne! Es ist sehr leicht zu sagen: eine Dirne! Jawohl!³¹² Fabriczy pio je sa mnom po Stundenhotelima, da, a upravo taj gospodin Fabriczy, der vornehme alte Fjerr Obergespan und Aristokrat³¹³, to je upravo takva jedna svinja kao i svi oni drugi oko mene! Das Korperliche in uns ist nicht schmutzig!³¹⁴ Naprotiv: sve je u nama ženama tjelesno, und ich leugne das nicht! Ich bin ehrlich!³¹⁵1, vidite, ja, ja sam od svoje petnaeste godine doživjela mnogo, ja sam gledala pred svojim nogama i biskupe i generale i kelnera, jawohl, Kammerdiener und Diurnisten auch, und ich hab's immer von neuem erlebt: beinahe alle die, die vor uns kriechen, beschmutzen uns später so furchtbar

307. Onda, kada sam, spremna na časne konzekvencije, očekivala iz Cambridgea vašu odluku, nadošao je udarac!

308. Sva su moja pisma propala, nikada više odgovora!

309. a da ja u tome nisam imala učešća

310. vi ne znate kako je to bilo!

311. i ja sam izdržala pošteno i lojalno sve do posljednje minute! Upravo u ovom pogledu bila sam savršeno čista!

312. Bludnica! Veoma je lako reći: bludnica! Dakako!

313. otmjeni stari gospodin veliki župan i aristokrat

314. Ono tjelesno u nama nije prljavo!

315. i jatone poričem! J a sam poštena!

von oben, dass mir das vollkommen unverständlich ist! Und das sind Manner und Gentlemens?³¹⁶ Ja se od toga tjelesnog u sebi nikada nisam branila! Ja sam slaba od naravi, ja sam to uvijek priznavala: ja to ni sada ne tajim, ali, vidite, ja vam se kunem grobom svoje pokojne mame, gerade Ihnen gegenüber war ich nie Dirne! Gerade Ihnen gegenüber! Nie!³¹⁷ A upravo ste me vi najstrašnije ponizili. Gerade! Sie!³¹⁸ Tihe suze.

Leone se vrti po sobi između pokušstva amo-tamo. Od alkovena do prozora i natrag neprekidno.

BARUNICA CASTELLI, mirno i žalosno: U čitavoj ovoj tamnoj glembajevskoj kući vi ste za mene bili jedina traka svjetlosti! Ja sam ušla u ovu kuću iz materijalnih razloga: ja to priznajem! Sie müssen das verstehen! Meine Kindheit hab' ich nicht verbracht wie Sie, auf einem Kirmanperser Tausend und eine Nacht spielend!³¹⁹ S dvanaest godina ja sam ostala na ulici, Leone. Vi ne znate što to znači smucati se po parkovima na jesenjoj kiši, gladan i poderan i bez krova! Vi ste počeli živjeti s rentom od dvadeset funti mjesečno, a ja s poderanim cipelama i s jednom starom lisicom oko vrata! Meine Glembay~Ehe war eine finanzielle Transaktion!³²⁰ Ja to priznajem! I vidite: ja sam imala iza sebe tada već jedan degenerirani brak sa šezdesetogodišnjim baronom Castellijem i mnogo toga, no vjerujte mi, ja govorim pred mrtvim licem ovoga starca: za sve ono što sam ja morala u ovim posteljama i u ovom braku, ja sam bila vrlo slabo plaćena! Und ich weiss es nicht: vielleicht existiert Etwas über uns³²¹, ali ja sam, tako mi Bog pomogao, tu svoju glembajevsku transakciju vrlo skupo platila! Krvavo! Furchtbar blutig!³²² Vi znate i sami tko je bio vaš otac! I sve ono što ste vi njemu gore u sobi noćas nabrojili, sve sam to ja gledala iza kulisa punih dvadeset godina. Skrupellos,

316. da, sobare i dnevničare također, i ja sam uvijek iznova doživljavala ovo: gotovo svi oni koju pužu pred nama kasnije nas uvijek tako strahovito uzvišeno prljaju da mi je to posvema nerazumljivo! I to su muškarci i džentlmeni?

317. upravo spram vas nisam nikada bila bludnica! Upravo spram vas ne! Nikada!

318. Upravo vi!

319. Vi to morate razumjeti! Ja nisam provela svoje djetinjstvo kao vi igrajući se Tisuću i jedne noći na kirmanskom perzijskom sagu!

320. Moj glembajevski brak bio je financijska transakcija.

321. I ja ne znam: možda povrhu nas postoji Nešto

322. Strahovito krvavo!

hart und schrecklich war dieser Glembay³²³, i taj čovjek koji je mogao da zgazi nečiju egzistenciju wie einen Wurm³²⁴, taj čovjek je postao ocem mog djeteta! Oliver je čisti, izrezani on! Und alles furchtbar Dunkle in diesem Kind³²⁵, to je moj križ! Dobro: dečki se dogovorili i htjeli da orobe nekakvog kasira ciglane! Mein Gott, gut, ein Bubenstreich, der beinahe blutig endete.³²⁶ U tome ima puberteta, a pubertet je pun kriminalnih nagona! Ali nije najgori kriminal u tome kad ovakav šesnaestogodišnji Glembay nabije lovačku pušku da orobi kasira: to je bez sumnje grozno! Das Schrecklichste von allem ist aber, dass ich das gewusst habe!³²⁷ Zločin je rastao u krvi toga dečka neprekidno i ustrajno šesnaest godina, zločin je počeo onoga dana kada je to dječje srce zakucalo u mojoj utrobi! Ovaj gospodin Glembay, der wirkliche geheime Rat³²⁸, ovdje leži razlog zločina i krivnje! A vi, Leone, najbolje znate i sami što znači glembajevska krv! I vidite: u ovom mom dvadesetogodišnjem strahu, u ovoj mojoj dvadesetogodišnjoj panici pred užasom te glembajevske krvi, vi ste me noćas tako strašno krivo optužili! A mene to boli, jer je to od vas, Leone, upravo zato! Ako sam ja što kriva, bei der heiligen Mutter Gottes schwore ich, ich hab' es auch blutig gebtist³²⁹! Tiho plače u sebi.

LEONE: Sve je to mutno! Mene boli glava i ja počinjem da se gubim u svemu tome. Ja sam se vratio ovamo potpuno miran, sve one ljage što sam ih godinama osjećao zbog oskvrnute uspomene na moju majku, sasvim su već bile ishlapjele, i ja sam bio potpuno miran! Ali, molim vas, ovo sve oko vas ovdje! Ovaj Oberleutnant, ovaj vaš ispovjednik, pa onda smrt one trudne žene, i ona stara pod konjima, čitav način kojim se ovdje u kući govorilo o tim stvarima, to morate shvatiti da me je nerviralo! Htio bih ja da znam kako biste vi mogli da protumačite slučaj onog dnevnika Skomraka?

BARUNICA CASTELLI, iskreno žalosno: Diesen Tod hab' ich nicht gewollt! Er hat sich in mich verliebt, mein Gott, während

323. Bez skrupula, krut i strašan bio je taj Glembay

324. kao kakvog crva

325. I sve ono tako strašno mračno u tom djetetu

326. Bože moj, dobro, djetinjarija koja zamalo da se nije završila krvavo.

327. Ali od svega je najstrašnije to da sam ja to znala!

328. pravi tajni savjetnik

329. zaklinjem se Materom Božjom da sam to i krvavo okajala!

der Sitzungen in der Karitativen Zentrale - ein fantastischer, iiberspannter Kopf! Ein armer Teufel!³³⁰ A propos, Leo! Imala bih jednu molbu na vas! Vi ste noćas govorili o nekakvim njegovim pjesmama što su ih našli kod njega! Bih li ja mogla na minutu da imam te pjesme? Das wiirde mich interessieren!³³¹

LEONE: Vas bi to interesiralo? Molim izvolite! Predaje joj iz džepa zgužvane rukopise Skomrakovih pjesama. Barunica Castelli uzima taj zgužvani rukopis i lista po njemu s interesom. Stanka. Leone je gleda s velikim mirom.

BARUNICA CASTELLI, listajući po rukopisu: Das ist aber nicht schlecht! Der Kleine scheint talentiert gewesen zu sein! Das ist schon! Das ist sogar sehr schon! Horen Sie, wie das schon ist!³³² Čita monotono i žalosno: »Sam sebi idem na sprovod u jesen u sumrak magleni! Kroz Grad, gdje ljudi nose laži u srcima, ja nosim Cvijet kroz Grad! I to je to: ja nosim Cvijet kroz Grad i taj moj Cvijet sja ko fosfor krijesnice! Blatno je, svijetli oblaci gasnu u daljinama. Jutro je pred svitanjem, a pijetlovi udaraju krilima i viču: Sve je brodolom u tmini. Ja umirem!« Das ist sehr schon! Plače od emocije estetske i briše suze. To su jutros njene prve iskrene suze. Armer Teufel! Er hat sich wirklich aufgehängt!³³³

Ulazi sestra Angelika.

ANGELIKA: Also, wir haben die Kravatte gefunden, Charlotte, der Diener bringt sie! Und die Schuhe auch!³³⁴

Nakon nekoliko sekunda za sestrom Angelikom kamerdiner nosi posmrtnu stvar: cipele i nekoliko kravata.

SLUGA: Gospodine doktore, izvolite na telefon! Zove vas Trgovačka banka!

LEONE: Mene? To će biti zabuna!

SLUGA: Ne, upravo vas, gospodine doktore. Trgovačka banka. Direkcija.

Leone ode.

BARUNICA CASTELLI: Merci, draga barunice, hvala vam!

330. Tu smrt nisam htjela! On se zaljubio u mene, bože moj, za vrijeme sjednica u Dobrotvornom uredu - fantastična, prenapeta glava! Sirotinja bijedna!

331. To bi me zanimalo!

332. Pa to nije slabo! Mali čini se da je bio nadaren! Ovo je lijepo! Ovo je čak veoma lijepo! Čujte kako je ovo lijepo!

333. Siromah! On se doista objesio!

334. Dakle, našli smo kravatu, Sarlota, sluga će je donijeti. I cipele također!

Učinili ste mi veliku uslugu! Johann, ziehen Sie, bitte, dem gnadigen Herrn die Schuhe an. Ja?³³⁵ Sve troje idu u alkoven. Ich glaube, die breite, die ist besser! Die sieht altmodischer aus! Sol Das werde ich allein. Mercil Nur dass ich dieser unmöglichen Kravatte los bini Jetzt sieht er doch besser aus!³³⁶ Veže Glembayu kravatu. Johann, gledajte, uzmite onaj šal, tamo na fotelju, i dajte podvežite gospodinu savjetniku bradu! To nije lijepo kad se vide zubi! Onaj tamo, Johann, na stolcu kod trumeau³³⁷.

Vežu svileni rubac oko glave Glembayeve. Barunica Castelli aranžira sve to mirno i dostojanstveno.

LEONE vratio se još nervozniji nego što je bio: Barunice, zove vas generalni direktor Trgovačke banke!

BARUNICA CASTELLI: Mich? Was ist denn los? Was braucht er mich? Sagen Sie ihm, bitte, dass ich jetzt nicht zu sprechen bin! Jetzt ist fünf Uhr friih!³³⁸

LEONE: Ja ne znam. Radi se o vašem otvorenom kontu kod Trgovačke banke.

BARUNICA CASTELLI: Mein Conto bei der Handelsbank?³³⁹

Pa ja s Trgovačkom bankom nemam nikakve poslovne veze.

LEONE: Vaš konto kod Trgovačke banke opterećenje s osamsto četrdeset hiljada.

BARUNICA CASTELLI, mirno i naivno, ali već na putu spram telefona: Unmöglich! Das ist ja unmöglich! Ich hab' ja mein Conto bei der Wiener Disconto Italiana!³⁴⁰

LEONE: Ja nemam pojma! Izvolite! Da vidite! Barunica Castelli ode, za njom sluga. I onda je to stara Barboczyjeva izmislila: die Glembays sind Falschspieler und Morder!³⁴¹ A tko je svezao onaj rubac starome?

ANGELIKA: Šarlota!

335. Johann, navucite, molim, milostivom gospodinu cipele. Da?

336. Mislim ovu široku, ova je bolja! Ova izgleda mnogo staromodnije! Tako! To ću ja sama. Hvala! Samo da se riješim ove nemoguće kravate! Sada ipak izgleda bolje!

337. visoko ogledalo između dva prozora

338. Mene? Sto se dogodilo? Zašto treba mene? Recite mu, molim, da se sada ne može sa mnom govoriti! Sada je pet sati ujutro!

339. O mojem kontu kod Trgovačke banke?

340. Nemoguće! Pa to je nemoguće! Ta ja imam svoj konto kod bečke Disconto Italiana!

341. Glembajevi su varalice i ubojice!

LEONE: To je očajno! Izgleda kao da pati od zubobolje. Najstrašnije je kod smrti što je ona na jednoj strani vrhunaravna, a s druge strane šaljiva! Smrt je jedna od najsmješnijih pojava u građanskom društvu. Čovjek i na smrtnoj postelji mora biti obrijan, izmanikiran, podvezan. Čovjek ne smije zijevati u građanskoj smrti! Preglupo! Opet u svojim mislima gdje ga je ta pojava prekinula. Dakle, molim lijepo: čini se da je ovaj stari gospodin krivotvorio baruničine isplatne naloge, da je potpisivao njene mjenice i da je još sam žirirao te krivotvorene mjenice. Trgovačka banka ne može nikako da govori s Bečom (interurbane smetnje), ali telegrafski čini se već sada: potpuni debacle! Die Glembays sind natiirlich: Ehrenmanner!³⁴²

ANGELIKA: Leone, molim te, nemoj se uvrijediti, ali taj tvoj način djeluje na mene neobično brutalno i strano. Ti čitavo ovo vrijeme otkada sam ja u kući ne radiš ništa drugo nego psuješ Glembajeve. Kao da ti nisi Glembay!

LEONE: Od prvoga dana kada sam počeo misliti, ne radim drugo nego se borim protiv Glembaya u samome sebi! To i jest najstrašnije u mojoj vlastitoj sudbini: ja sam čisti, nepatvoreni, stopostotni Glembay! Sva ta moja mržnja na Glembajeve nije ništa drugo nego mržnja na samoga sebe. U Glembajevima ja sam sebe gledam kao u ogledalu!

ANGELIKA, plaho, ali svojom harmoničnom postojanošću prodorno i sugestivno: Ti voliš paradokse i ti sve iskrivljuješ. Ja se bojim tvojih šala, ali, molim te, to je moje dugogodišnje iskustvo: doista ima mnogo neiskazane i blage mudrosti u maksimi da bližnjega treba ljubiti kao samoga sebe! I da bi čovjek mogao postati kršćanin, on dakle prije svega treba da ljubi samoga sebe!

LEONE: Beatrice, izvini, ja te molim, budi tako dobra i skini onaj šal! Pa to je užasno kako to nakazno izgleda!

ANGELIKA: To mora tako ostati! Vilice su još mekane! Pođe spram mrtvacu i pipa mu prstima donju čeljust.

LEONE: To me sjeća jedne Daumierove karikature: Svi Daumierovi filistri imaju tako svezane salvete!

ANGELIKA: A otvorena usta sa zubalom još su mnogo ružnija! Skinula je svileni šal i pipa mrtvačevu donju čeljust koja se već ukočila. Vani daleko jutarnja zvona. Potpuno je hladan! Kako čovjek brzo ohladni, a kako kratkovidno misli da će živjeti

beskonačno! Veže opet šal mrtvacu oko glave, a zatim pere ruke.

LEONE: Htio bih da znam što tebe sili na to da ovako po svijetu pereš i pipaš mrtvace? Kakva je to manija što te goni da toliko kršćanski ljubiš samu sebe?

ANGELIKA: Sve bi to bilo dugo i žalosno, Leone, pustimo to! Izvini! A osim toga ja i za tebe mislim da bi najbolje bilo da sada legneš! Jutro je! Ja idem u svoju sobu sada, tu je sve svršeno i u redu! Doviđenja, Leone! Pošla je do njega i dala mu mirno i spokojno svoju ruku.

LEONE, držeći u svojoj ruci Angelikinu: Beatrice, što se ti toliko kloniš mene sve ovo vrijeme? Ja te gledam ovih pet dana kao što se gledaju slike po crkvama, a tvoje su oči sklopljene; prvi put noćas dolje pod onim tvojim portretom ja sam vidio tvoj pogled! Zašto se ti mene kloniš? Sto izmičeš ispred mene? Vjeruješ li ti meni na moju riječ da bih ja otputovao već prvog dana da nisam našao tebe ovdje u svemu ovom? Možda je glupo da ja to tebi sve govorim, ali od tebe je isto tako neinteligentno da izmičeš! Ova tvoja dominikanska silueta za mene je u ovoj glembajevštini jedino bijelo nešto! U ovom kloru i morfiju, među ovim groznim maskama oko nas, ja osjećam za tobom potrebu kao za čovjekom. Beatrice, ja trebam nekoga u ovom paklu, a ti si tako konvencionalna! To od tebe nije otmjeno! Pustio je njenu ruku naglo i prošetao se sobom nemirno i uzrujano. Tako me užasno boli glava, diže mi se sva utroba kao da sam pojeo pokvareno meso! Znojim se - ledeno - kao da mi se magli, kao da ću se onesvijestiti! Glavinja i gubi ravnotežu.

ANGELIKA: Najbolje bi bilo da legneš! Sve je to od živaca! Evo lezi ovdje na dvije-tri minute, smiri se, pa onda idi da se ispavaš! Jutro je! Već sviće! Ona je uzela dva jastuka s jednog fotelja i postavila ih jedan na drugi na divan stručno bolničarski, a onda je pošla spram Leonea kao prava Sestra Milosrdnica i, pomilovavši ga jednom beskrajno toplom kretnjom ruke, ona ga je kao pacijenta povelala do divana.

LEONE predao se njenoj požrtvovnoj nježnosti kao bolesno dijete: Zlo mi je, Angelika! Nervozan puls, nervoza srca, tu, migrena, jedva se držim, hvala ti. Legao je na rubu nesvjestice i teško diše. Prve ptice u vrtu. Jutro na kvadratu okna. Angelika mu natače čašu vode, namače jedan rubac u kolonjsku vodu i stavlja mu oblog na čelo; sluša mu puls. Cvrkut ptica. Tvoja je

ruka hladna kao kamfor! Tvoja holbeinska ruka, Beatrice! O, kako je sve to teško!

ANGELIKA: Najbolje je da ne misliš o svemu tome!

LEONE: Ne mogu! Sve je to još panika u meni! Kao da u bunilu gleda žive slike. Ja sam jedanput pao s konja, zapeo sam u galopu o stremen i konj me je vukao valjda stotinu metara za sobom po cesti. Nekakve žene su očajno vikale, ja sam čuo jasno te ženske glasove i poslije u bolnici, s prebijenim ključnim kostima, ja sam još dugo, dugo nakon toga osjećao onaj galop, onu crnu konjsku đavolsku snagu, i slušao sam žene gdje viču: čitave noći vikale su žene, dugo-dugo! To je sve još galop, to sve više još uvijek - to je graja! Ona mu daje čašu vode i on je žedno ispija. Ja sam se pobio s onim čovjekom na život i smrt! I što se dogodilo? Poslije šesnaest godina što sam se spremao na tu borbu, ja nisam znao ništa da mu kažem. Govorio sam s njim kao s inostrancem same vulgarne gluposti! On nije mogao da shvati ni jedne moje riječi! I onda me je još lupio šakom po zubima i pustio mi litru krvi. To je bio čitav rezultat: moja krvava usta! I što je najgroznije: ja sam u toj graji potpuno, savršeno prazan! Nikada nisam osjećao kako je sve to bilo besmisleno kao upravo sad! Nervozno uzdiše na rubu živčanog sloma.

ANGELIKA uzela je jednu stolicu i sjela vis-a-vis njega uzevši mu jednu ruku u svoje: Sve će biti dobro, Leone!

LEONE: Ništa ne će biti dobro! Ti znaš, Beatrice: ovog čovjeka ovdje ja sam dotukao! Ja sam htio da oborim jednog tvrdog, ogromnog Glembaya, a ono ondje bio je jedan desperater pred stečajem! Strašilo bijedno za ptice! Ja sam se tukao s jednom fikcijom! Stanka. Leone, dišući kratko i uzrujano, suhim ustima kao u ognjici, brzo i nervozno, ali ne glasno: Sve je to kriminalno! Glembajevski kriminalno! Ja sam još učio nepravilne grčke glagole kad sam prvi put doživio kriminal! Bila se digla vjetrina i čupala stabla s korijenom, a mi dečki na botaničkom izletu, s bilinskom kantom i leptirskim mrežama, sklonismo se u jednu krčmu u šumi kraj kamenoloma. I tamo u tmuni, u smrdljivoj krčmi, kod petrolejke, tamo su nekakvi crni i rutavi ugljenari govorili kako nekome treba pustiti krv! »Ubiti ga treba«, tako je rekao jedan. Ja sam kao u bunilu, nošen groznim strahom, potrčao u tminu, u noć, i u onoj vjetrini, u prolomu oblaka, po grmljavini, ja sam od straha vikao i trčao bez glave! Tamo sam prvi put stvarno doživio da se ljudi ubijaju! Onda sam se kretao svijetom s leptirskom

mrežom u ruci i sa šafranovom lukovicom! A danas sam star i glup, danas sam bolestan, i još uvijek živim u krvavoj krčmi! O, kad bih mogao da pobjegnem iz svega toga! Zvona u gradu. Ptice. Dan raste. Iz toga se ne može. Imala je stara Barbczyjeva pravo: Glembajevi su ubojice! Onaj varaždinski Glembay koji drži remetinečku crkvu u ruci, on je u viničkoj šumi ubio i orobio jednog kranjskog zlatara koji je vozio u Varaždin crkvenu zlatninu! To sam čuo od jednog glembajevskog kočijaša koji je služio još kod pokojnog Ferdinanda!

ANGELIKA: To je fama i legenda! To nema nikakve podloge!

LEONE: O, gospode bože moj, zašto svi vi mislite uvijek na nekakvim podlogama? Nikada ništa nema podloge! Ja sam to čuo od jednog kočijaša i to je za mene kroz čitavo moje djetinjstvo bila najstvarnija stvarnost od svega, u čitavoj ovoj kući! Koliko puta sam ja vidio Varaždinca gdje hoda po svojoj kući s krvavim nožem u ruci! On je dolazio obično u zimskim noćima, s vjetrom u dimnjaku! Išao je preko glavnih stuba u crveni salon, a jedanput sam ga sastao u sobi svoje pokojne mame, ali mi se brzo sakrio pod klavir! Imao je u ruci veliki kuhinjski nož, sasvim krvav, i onda ga je nestalo najedanput. A noćas, Beatrice, noćas je opet došao u ovu kuću! On je tu, on negdje čeka iza ormara!

ANGELIKA: Leone dragi, primiri se, to su nervi! Da ti doktor Altmann da jedan šlafmitl³⁴³ - da ga pozovem, on dolje pije čaj s Fabriczyjem.

LEONE: Ali, kakvi nervi! Hvala ti, ne trebam ništa! Kakvi nervi! Dobro je još da nisi rekla da sam liberspannt! To je istina! Onaj varaždinski Glembay sagradio je zlatan barokni oltar u remetinečkoj župnoj crkvi za spas svoje duše, ali njegova duša nije se spasla! Eto, gledaj tamo onog Glembaya! Svi su onu njegovu donju čeljust zvali velazquezovskom crtom, a ustvari to je bio kriminal u njemu: živinski kriminal! To je bila grozna grabežljiva životinja! I ta moja neshvatljiva mržnja na toga čovjeka, ta moja nečista mržnja na njega, od prvog dana otkad sam počeo misliti svojom glavom, to je eto glembajevsko, kriminalno u meni! To je glembajevska krv u meni! Dobro, dopuštam, to je Verfolgungswahn³⁴⁴, to nije zdravo, ali to prljavo,

343. sredstvo za spavanje

344. manija proganjanja

mutno, bezdano u meni, to mi se dominantno javlja godinama: ja to nosim sa sobom po svijetu kao svoju vlastitu utrobu! Ja sam to užasno nagonsko u sebi htio racionalno objasniti! Maminu smrt ja sam onda našao dovoljno razumnim razlogom za tu podsvijesnu mržnju u sebi. Ja sam od tog momenta imao dovoljno razloga da ga svjesno mrzim: kao ubojicu moje matere! A ustvari ja sam se zagrizao u njega kao šakal u šakala: to se u nama grizla glembajevska krv!

ANGELIKA: Leone, za ime božje, ja te molim, Leone, budi pametan...

LEONE: Sve je to tako, na vlas precizno tako! I tu ima samo jedno rješenje: ili se žderati kao šakal ili...

ANGELIKA: Ili?

LEONE: Ili se ubiti!

ANGELIKA: Leone!

LEONE: Da, samo to! Eto, onog kriminalnog noćasnog ja sam se godinama bojao. Kao jaguar s podvnutim repom, tako sam obilazio ovu svoju tajnu. Ja jedanaest godina nisam dolazio u ovu kuću od straha pred zločinom, a kad sam se ipak jednog dana pojavio ovdje, namirisao sam odmah krv. U ovoj magli, među ovim mrtvacima, ja sam se instinktivno nečeg bojao, a opet sam u sebi perverzno uživao da će se ipak dati zgodna prilika. I kada se onda prilika doista vrlo zgodno stvorila, mjesto da se maknem od ponora, ja sam upravo majmunski neinteligentno skakao oko njega dok se onda sve skupa nije strovalilo! Još u posljednjoj sekundi meni je bilo jasno da će se dogoditi zlo, ali je strast bila jača od pameti! Glembajevski imperativ, taj me je svladao, i ja sam se zaprljao u svojoj vlastitoj krvi. Sve je to kaos, draga moja Beatrice! Sve je to tako strašno! Bez suza i bez jecanja, taj njegov grč je grč čovjeka koji okrutno i beznadno misli o sebi.

ANGELIKA miluje ga toplo i samilosno kao bolesno dijete: Ne, Leone, sve to nije tako crno. Vidjeti i znati da nemaš sposobnosti da protiv svega toga nešto učiniš, to bi bilo grozno i beznadno. Ali sve tako jasno i razumno gledati nije ni najmanje strašno. To znači imati snage, unutarne, više snage, da se čovjek odupre svojim tamnim nagonima: to znači osjećati mogućnost spasa. A konačno ti, kraj svog velikog svijetlog talenta, kraj svoje superiorne inteligencije, Leone, ti nemaš nikakva razloga...

On joj zahvalno ljubi ruke. On stavlja njene ruke na svoje čelo i

polagano ustaje i klekne smjerno i pobožno pred Angeliku i tako ostane na koljenima.

LEONE: O, kako si dobra, Beatrice! Jedina moguća svjetlost u svemu tome bila bi nečija čista ruka na mojoj tamnoj glavobolji! Pod magnetom nečije etičke inteligencije ja bih još mogao da sve to sperem sa sebe, u takvoj jednoj imaginarnoj nadzemaljskoj harmoniji ja bih još mogao da nađem svoj *raison d'être*, i moj talenat mogao bi da se obrazloži, da se potvrdi, ja bih mogao da radim, da stvaram, da uživam, da ozdravim - da izađem iz toga... U taj tren ulazi barunica Castelli. Njen je ulazak u tolikoj mjeri furiozan da Leone ostaje klečeci pred Angelikom, izgubivši svaku orijentaciju. Barunica je sva deranžirana: njena je frizura raščupana, njene su kretnje abnormalne, ona je u tolikoj mjeri izvan sebe da u prvi momenat čini dojam luđakinje. Ona cvili od očaja i od srdžbe.

BARUNICA CASTELLI: Verflucht sei der Moment, wo ich diesen Schuft kennen gelernt habel Elender Hochstapler! Mein schwer verdientes Geld³⁴⁵, moju krvavu muku, ta je stara hohštaplarska svinja pokralal! Čitav grad telefonira lijevo i desno, ich bin beraubt worden³⁴⁶, pa to je užasno, pa to je nevjerovatno, pa ja ću poludjeti, pa to je grozno - Schuft elender, krimineller ...³⁴⁷

LEONE ustao je i gleda tu furioznu ženu: Molim vas, vladajte se pristojno! Kakav je to način! Niste sami u sobi!

BARUNICA CASTELLI: A tako? Und so einer, wie Sie, wird mir vorschreiben, wie ich mich benehmen soli?³⁴⁸ Onaj me je stari orobio, a vi ćete me još vrijeđati? Ne samo kod Industrijalne, nego i kod Credit Lyonnaise, i kod Wiener Allgemeine, liberali hat er mich bestohlen! Ich bin bestohlen worden, verstehen Sie das nicht? Dieses alte Schwein hat mich beraubt! Schweine seid ihr und Bagage, das seid ihr!³⁴⁹ Je li to vladanje dostojno jedne opatice? So benimmt sich eine Strassendirne, nicht eine

345. Proklet bio čas kad sam upoznala toga nitkova¹. Mizerija hohštaplarska¹.

Moj teško zarađeni novac

346. ja sam orobljena

347. hulja obična, kriminalna...

348. I takav jedan kao što ste vi, takav će meni propisivati kako se imam vladati?

349. na sve strane me je okrao! Ja sam okradena, zar to ne shvaćate? Ta me je stara svinja orobila! Svinje ste vi i bagra, to ste vi!

Nonne! Das ist kein öffentliches Haus! Ich bitte mir aus, dass ein Schwein, wie Sie, so mit mir spricht!³⁵⁰

ANGELIKA: Šarlota, za Boga miloga, umiri se, Sarlota!

BARUNICA CASTELLI: Was habe ich noch zu verlieren?³⁵¹

Ja sam orobljena i pokradena. Mein blutig verdientes Geld hat man mir gestohlen! Was spielst du hier eine Scheinheilige? Als ob man nicht wüsste, dass du mit dem Kardinal Montenuovo ein Verhältnis hast - geh', ich bitte dich!³⁵²

LEONE, povišenim glasom: Kein Wort mehr! Marsch hinaus aus dem Zimmer!³⁵³

BARUNICA CASTELLI: Što? Ti hoćeš da me baciš van? A tko si ti u ovoj kući? Ova kuća je moje vlasništvo, tu sam ja gospodari. Ne samo da ste me orobili nego još i van da me bacite? I to zato jer ne dam da man hier vor diesem toten Schuft da³⁵⁴, u ovoj mrtvačkoj sobi, stvori bordeli. Izvolite u jedan Stundehotel - aber nicht hier.³⁵⁵

Ta riječ »Stundehotel« otvori Leoneu oči. Od toga momenta on vidi.

LEONE: Stundehotel, naravno: jasno. Ja sam sedamnaest godina jasno gledao tko ste vi, a jutros pustili ste oko sebe tintu, wie ein Tintenfisch haben Sie sich verloren im Dunkel.³⁵⁶ Zamotali ste svoje lice od straha pred posljedicama. Kao kokoš pred jastrebom, tako ste se sakrili u svoje lažil Papiga, rafinirana papiga¹. Sve ono što ste vi tu meni jutros govorili, to su bile moje vlastite noćasnje riječi: i ja sam sam sebi povjerovao. Ide prema njoj.

BARUNICA CASTELLI: Was vollen Sie von mir? Der Alte hat mich bestohlen, gemein bestohlen.³⁵⁷ Svu je moju gotovinu založio...

LEONE: Sve ono svoje što ste mu godinama krali, to je uzeo natrag!

350. Tako se vlada ulična drolja, a ne opatica! To nije nikakva javna kuća! Ja sebi izmoljavam da takva svinja kao vi ovako govori sa mnom!

351. Sto ja još imam da izgubim?

352. Ukrali su mi moj krvavo zarađeni novac! Sto ti tu glumiš nekakvu lažnu sveticu? Kao da se ne zna da imaš odnošaj s kardinalom Montenuovom - idi, molim te!

353. Ni riječi više! Marš napolje!

354. da se pred ovim mrtvim nitkovom ovdje

355. ali ne ovdje

356. izgubili ste se u tmni kao sipa

357. Sto želite od mene? Stari me je okrao, prostački okrao.

Ali mi imamo druge račune: eine Person, die direkt aus einem Stundenhotel gekommen ist, so eine muss jetzt hier schweigen! Haben Sie mich verstanden?³⁵⁸ Od onog Kirman-perzera do danas neprekidno ste krali u ovoj kući! Sie haben hier zu schweigen!³⁵⁹ Jeste li me razumjeli?

BARUNICA CASTELLI: Ich habe zu schweigen?³⁶⁰ Ja sam vas tu našla in flagranti mit dieser Scheinheiligen³⁶¹! Tu pred našim mrtvim ocem, no, schone Schwveine seid ihr alle zusammen! Morder und Falschspieler, recht hat die alte Barboczy gesagt: Morder und Falschspieler!³⁶²

LEONE spram nje, Angelika hoće da ga zadrži, ali je on rezolutno odgurne. Uzeo je škare sa stola i sve se to zbiva vrlo napeto i vrlo brzo: Kein Wort mehr!³⁶³

BARUNICA CASTELLI: Was wollen Sie von mir? Lassen Sie mich! Lassen Sie mich, Sie Morder!³⁶⁴

Leone hoće da je pograbi, ali ona zacvili i suludo cvileći instinktivno poleti spram vrata i van. Leone se ukoči na tren, a onda ludački za njom. Čuje se lupanje vratima, razbijanje stakla, cviljenje Sarlote: Hilfe! Hilfe!³⁶⁵ i onda mir. A poslije stanke glasovi. Opet lupanje vratima i graja. Glasovi.

Ulazi u trci kamerdiner i gleda suludo oko sebe kao da je nešto izgubio, uzima sa stola rekvizite dra Altmanna.

SLUGA: Gospodin doktor zaklali su barunicu! Istrči.

Angelika čitavo vrijeme stoji kao lutka u kabinetu voštanih kipova. Cvrkut ptica u vrtu.

ZAVJESA

358. osoba, koja je došla ravno iz Stundenhotela, takva osoba ima ovdje sada da šuti! Jeste li me razumjeli?

359. Vi treba ovdje da šutite!

360. Ja da šitim?

361. s tom lažnom sveticom

362. lijepe ste svinje svi vi zajedno! Ubojice i varalice, pravo je rekla stara Barboczyjeva: ubojice i varalice!

363. Ni riječi više!

364. Sto hoćete od mene? Pustite me! Pustite me, vi ubojico!

365. U pomoć! U pomoć!

Nadopuna prvog čina

JEDAN MLAĐI GOSPODIN DOKTOR, vježbenik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, gospođici s potsdamskim petama i kosom od žute slame: A vi to ne znate chere baronesse, pa to je secret de Polichinelle³⁶⁶: barunica Zygmunutowicz, Soror Angelica, i doktor Leone, to je flert koji traje već godinama.

JEDAN PRESVIJETLI od banskog Prezidi)a, jednom kanoniku: Da, da, da, stara Barboczyjeva bila je prava erdeg-baba³⁶⁷! Na svojoj samrti, stara je proklela čitavu tu nouveaurichovsku »gospoštiju«, a danas je dobro rekao doktor Tulipan da zvono zvoni više na pogreb nego na jubileji To su karmine, dragi moj amice, karmine, a ne trijumf...

KANONIK, prepošt Blažene Djevice: Honor, laus et triumphus perpetuus, illustrissime dominel³⁶⁸ To su takvi dani o kojima govori historija još decenijama! Spram Leonea i Angelike: Da se pozdravimo, časna sestro barunice! Gospodine doktore, laku noć.

ANGELIKAI LEONE, konvencionalno: Laku noć illustrissime, hvala vam mnogo, laku noć.

JEDNA DAMA, starija patronesa: Marcel Faber, draga milostiva, vi to ne znate, das war immer ein grosser Steiger³⁶⁹! O tome se govorilo na jour fixe³⁷⁰ kod stare grofice Orcyval: einem »on dit« zu Folge, das Liebesparchen hat man in flagranti...³⁷¹

366. javna tajna

367. vražja baba (mađ. ordog baba)

368. Čast, hvala i vječan trijumf, presvijetli!

369. bio je uvijek velik ženskar

370. dan primanja

371. kao što se govori, ljubavni su par ulovili na djelu...

JEDAN STARIJI GOSPODIN koga prati Ignjat Glembaj, u prolazu: Ekscelencijo, sluga sam pokoran, preporučujem se svim vašim milostima. Jedno je izvan debate: samo bogat narod može biti slobodan. To je bila i ostala moja deviza.

IGNJAT GLEMBAY: Zlato i blagoslov božji, preuzvišeni.

STARIJI GOSPODIN: Tako je to bilo, laku noć, gospodo, laku noć, gospodine doktore.

JEDAN APSOLVENT PRAVA spram svoje partnerice: A vi to ne znate, a vama to nije poznato? Na pogrebu one nesretne djevojke došlo je do skandala, masa je demonstrirala, da, da, da, došlo je do protesta široke demokratske mase.

DVA GOSPODINA I DAME u prolazu: Gospoda se igraju ptice noja... Nema što, gospoda imaju nerve u redu. Nije to prva banka koja slavi pir i crnu misu o jednom trošku.

Dvije starije dame opraštajući se od Ignjata Glembaja, u prolazu, promatrajući s interesom Leonea i Angeliku lornjonima.

PRVA STARIJA DAMA: Da, da, barunica Zygmuntowicz odsjekla je svoju bujnu Cleo-de-Merode frizuru poslije samoubojstva svoga supruga. Danas glumi zaručnicu Kristovu.

DRUGA DAMA: Mezzosopran sestre Angelike već je 1909. na zabavi bečkog Crvenog križa, u Meyerbeerovim »Hugenotima« šarmirao jednog Windischgraetza.

Nekoliko djevojaka, u prolazu preko scene sa svojim kavalirima.

JEDAN OD JEUNESSE DOREE³⁷²: Mary, ne zaboravite marabu milostive mame.

DJEVOJAČKI GLAS: Bijele glace-rukavice su na balustradi pod lampionom.

Dva reprezentativna gospodina, u prolazu, u pratnji Ignjata Glembaja, opraštajući se od kućedomaćina.

PRVI GOSPODIN: A ja vas molim, preuzvišeni, izvolite se potruditi da vas informiraju da conte Galieni Magdalenich može disponirati kod Browning Brothers potpuno slobodno, pod vlastitim potpisom.

Ignjat Glembaj kao da sumnja u to, nijemim gestom.

PRVI GOSPODIN, autoritativno: Ne, ne, ne, to je tako kako ja kažem. Uostalom, imat ćemo prilike sutra da razgovaramo, addio, servus, aufWiedersehen, moj najdublji poklon, barunice. Servus, Leo.

JEDNA STARICA KONTESA: Non vi pare che e un caldo insopportabile in questo salotto?³⁷³

DJEVOJČICA, u pratnji stare kontese: Padaju augustovske zvijezde, bakice, vani je zelena šampanjska noć! Brunhilda se ne će prehladiti.

Dvije dame, Agramerke.

PRVA DAMA: Kommen sie, Liebste, auf Wiedersehen beim Mittagessen.³⁷⁴

DRUGA DAMA: Was wird die Mutti dazu sagen?³⁷⁵

PRVA DAMA: Ah, was, die Mutti ist in Sie verliebt.³⁷⁶

Stariji građanski par u pratnji jednog generala.

GENERAL: Das tvar ein trauriger Schwanengesang der Mischpoche...³⁷⁷

STARIJ! GOSPODIN generalu: To je, kak je onaj puran rekel starom barunu Gagernu: Gut Morgen, Herr Gagern, gestern tvar ich fett, heute bin ich magern.³⁷⁸ Sve je to panoptikum, dragi moj! Tu više nema krvi. In extremis.³⁷⁹ Gospodine doktore, časna sestro (spram doktora Silberbrandta), hvaljen Isus, magnifice.

GLASOVI ZABRINUTIH MAMICA: Izabela, Dagmar.

DJEVOJAČKI GLASOVI: Idemo, idemo, evo nas.

JEDAN OD LEGIJE BANSKIH DOKTORA, subalterno lice u pratnji svoje supruge pristupa Leoneu i Angeliki: Oprosti, gospodine doktore, što ti dosađujem, ali molim te, mojoj supruzi i meni bit će neizreciva čast budemo li mogli da te pozdravimo u svome skromnom domu! Treba da znate, časna sestro barunice, Leo je velika simpatija moje žene. Ja joj godinama deklamiram kako je Leo bio ponos naše generacije. On je napamet znao čitavog Shelleyja. On je nada našeg modernog slikarstva. Prix de Pariš, molit ću lijepo, laku noć i doviđenja, nemoj da ne dođeš, doviđenja, bit će nam čast.

JEDAN MLADI ULANSKI OFICIR oprašta se od Leonea:

373. Ne čini li vam se da je u ovom salonu nepodnošljivo vruće?

374. Dodite, srce moje, doviđenja na ručku.

375. Što će mamica na to reći?

376. Pa što onda, mamica je u vas zaljubljena.

377. Bio je to tužan labuđi pjev čitave družbe...

378. Dobro jutro, gospodine Gagern, od masnog purana postao sam mršavko (igra riječi: magern umjesto mager, mršav).

379. Na samrti.

Servus, Leo, nadam se da ću još imati prilike da te vidim! Kako dugo ostaješ u našoj maloj garnizoni?

LEONE, naglašeno odozgo: Pa nekoliko dana.

ULANSKI OFICIR: Pa to je sjajno! Ti izgledaš kao svoj vlastiti autoportret. Mi smo stari drugovi iz eskadrona, barunice. Leo je služio kod Fiinfera³⁸⁰, kao Einjahrigfreiwilliger³⁸¹. Sjećaš li se starog obrsta Bagolvjaja? »Lachen sie kurz und biindig.«³⁸² Ha, ha, servus, ljubim ruke, barunice, doviđenja.

GLASOVI. Feldmarschalleutnant von Fressack nema kočije. Za fijakere zna Puba. Pitajte Pubu gdje su fijakeri! Fijakeri su kod fontane pred apotekom. Hvala, nezaboravno veče! Bilo je prekrasno.

JEDAN GLAS, spram staroga Glembava: Prvi bal, i to još pod vašim krovom, dragi moj Glembay, to je ostvarenje ideala pour une jeune fille en fleurs³⁸³, molim vas, šta se može više.

JEDAN OD GOSPODE BANSKIH SAVJETNIKA, spram starog Glembaya: Moj poklon i rukoljub barunici Castelli. Ne ću da je smetam! Već sam molio Oberleutnanta von Ballocsanszkog da me ispriča.

JEDNA STARIJA DAMA: Parler beaucoup pour ne rien dire³⁸⁴, to je njegovo pravilo. Govorio je mnogo, a nije rekao ništa...

380. Pete (ulanske regimente)

381. jednogodišnji dobrovoljac (dak redov)

382. »Smijte se kratko i jasno.«

383. za djevojku u prvome cvatu

384. Govoriti mnogo da se ne kaže ništa

U AGONIJI

LICA:

BARUN LENBACH

LAURA LENBACHOVA, njegova žena

DR IVAN PLEMENITI KRIŽOVEC

GROFICA MADELEINE PETROVNA, manikirka, ruska
emigrantkinja

GLUHONIJEMI PROSJAK

MARIJA

Čin prvi

BARUN LENBACH. Scena počinje odmah s jakim akcentima jer uzrujani dijalog između baruna i Laure već traje neko vrijeme. Barun Lenbach je u pedeset i trećoj godini, figura kavalerijskog potpukovnika, po kretnjama i stasu prividno vitka još pojava koja se kreće s rutiniranom lakoćom, unatoč prvim naslagama sala koje su više posljedica alkohola nego jela. On je odjeven s nekom nazoviotmjenom ležernošću kao tobože naglašenom elegancijom nehaja i bagateliziranja svog današnjeg stanja, no zapravo se ipak vidi: to je sve više-manje maska, a pod maskom jedino pravo lice, to je lice duboke unutarnje bijede i propasti. On se još formalno drži uspravno, on hoda, gestikulira i govori, ali duboko negdje u sebi on je samog sebe već likvidirao i on samog sebe smatra slučajnom nekom pojavom koja je već više pod zemljom nego u životnoj stvarnosti. To je od alkohola naduvena, plješiva, prosijeda maska bonvivana koji se već toliko nakoketirao sa smrću da njegove patetične izjave o samoubojstvu zvuče, uza svu iskrenost, kao fraze. Njegove su ruke gospodske i prozirne, dekadentne, geste kavalirske; on je, vidi se, gospodin od rođenja, a po sudbini prosjak i pijanica koji živi u svijetu vinske magle između čistog očaja i nekakvog abnormalnog viteškog elana kao da se nije ništa dogodilo. Njegov karakter zapravo je konjanički naprasit. On pada iz namještene kavalerioberstlajtnantske prepotencije često u lakajski bijedno, bespomoćno i zbunjeno stanje. Čitava ta konfuzija njegove ličnosti proistječe iz očajnoga stanja u kojem se nalazi njegova osoba, te kada on naglašava svoje samoubojstvo, on to čini više kao lažljiv glumac koji brblja po liniji rutine nego iz uvjerenja. Iz sve te nemirne zbunjenosti javlja se potpuna slabost živaca jednog ustvari pregaženog čovjeka koji za sebe izjavljuje da je otpušteni robijaš i koji, koliko god to protuslovno izgledalo,

ipak govori, svega nekoliko minuta prije svoje vlastite smrti, kao u nesvjesnoj magli. On iz violentnih naleta prelazi u kontrast tišine i skromnosti prosjaka koji moli milostinju, i on je i oficir, i aristokrat, i »Erpresser³⁸⁵« kao pod fatalnim nekim pritiskom, simultano a ipak odvojeno. Kada se strijelja, čini to nenaglašeno i sasvim prirodno, ne pretjerano uzrujano, kao da je o tome do posljednjih detalja razmišljao. Kao da radi po planu, on nestaje, a zapravo je sve to ipak samo posljedica jedne sekunde jer je još neposredno prije toga razmišljao o tome kako će se večeras sastati i piti vino s prijateljima.

DR IVAN PLEMENITI KRIŽOVEC sin je mađarskog hofrata doktora Kolomana Križovca, Tiszinog i Khuenovog mađarona osamdesetih godina Za franciozefinizma Križevci Križovečki pisali su svoje predikate mađarskom transkripcijom: Keresztess de Keresztess et Krizovec. Mađarski đak, doktor peštanske univerze, dodijeljen je uoči samog rata na ličnu dispoziciju Tisze kao mađarskog ministra predsjednika, u ratu je kao husarski oficir 1917-18. ostao zarobljen u Rusiji. U SHS napustio je 1919. državnu službu. Vodi sam svoju advokatsku pisarnu. Doktor Križovec je pomalo umoran gospodin od trideset i šest godina, pomalo prosijed. Njegova elegancija je peštanska džentri-elegancija, takav mu je i aristokratski brk: nepodbrijan i spušten. To je čovjek po čijem se kroju sakoa i ibercijera vidi da se zgraža nad šnajderskopomodnim nivoom naše balkanske civilizacije, nad ukusom kojim vlada film, gdje i ministri nose uz smoking mekanu košidju, a na frak gumimantll Njegov kišobran i njegov polucilindar, mašna i krag, i rukavice i crte od pegle na hlačama, sve je to na svome mjestu. On ostaje savršeno učtiv, pasivno superioran do posljednjeg časa.

LAURA LENBACHOVA. Iskrena, otvorena, prirodna, nenamještena, nerafinirana i duboko refleksivna. U odnosima izravna do direktne jasne neposrednosti. Ustvari još uvijek naivna i potpuno neiskusna, u ženkastom smislu te riječi. Doista predana i sklona svome prijatelju Križovcu do visokog stepena, postignutog dobrim odgojem s jedne, a prirodnim taktom s druge strane. U svojoj prirodi tiha i delikatna, mekana i predana Križovcu do potpune samozataje tri pune godine, ona u stadiju visoke iritacije kada je događaji sile na markantne spoznaje pokazuje

divlju snagu karaktera. Ona postaje tragično jasna, i u visokoj napetosti svojih unutarnjih titraja ona daje izvjestan ocalno oštri, upravo sablasni zvuk motora, intelektualnog i moralnog, kome je dovoljna smetnja jedne nijanse, jedne konstatacije pa da se iz te demonske rotacije rasprsnje u hiljadu dijelova. Ona gleda u Križovcu realizatora svojih intimnih snova, a u vrlo odlučnim momentima, kraj potpune pasivosti toga čovjeka, njeno raspoloženje mijenja se u potištenost i jaku depresiju koja nalazi zadovoljštinu za svoju krivnju u samoubojstvu. Laura je spram svog supruga Lenbacha prirodna i diskretna. To mučenje s njime tako je dugotrajno da ona, po liniji svog egoističkog otpora i po svome karakteru, mora da je takva. Lična oznaka: žena u trideset i trećoj godini, s retušima mirne i tihe ljepote. Crnokosa i vitka, s dobro odgojenim kretnjama i diskretnom toaletom. Ona je kao šef »Mercure Galanta«, pomodne šiberske radnje, obučena vrlo fino, ali diskretno, u ruho tamne boje.

Scenarij

U pomodnom salonu u galanterijskoj radnji Laure Lenbachove. Izlozi su zavješeni bijelim zavjesama, gusto nabranim da se predmeti u izlozima jedva razaznaju. Kasni septembarski suton, s opalnim bojama neba i indirektnom rasvjetom sumporastog predvečerja nad gradom i nad krovovima. Kroz izložna stakla pozadine vide se krošnje platana, a iz ulice pada ovamo u pomodni salon blaga rasvjeta uličnih plinskih svjetiljaka. U salonu zapaljena su svjetla; i onaj brončani luster iz židovske sinagoge, i svjetiljke po stolovima (što zasjenjene raznobojnim abažurima, uza sav dekorativnolažni blef te pomodne radnje, ipak daju jednu intonaciju pristojnog i solidnog ukusa), i teški brokati, i perzeri, i Luj-XV-vitrine, bakrorezi, i starinski zlatni ampir-sat s tihom zvonjavom, sve to daje tom, starinskim svodovima uokvirenom prostoru šarm dobro namještene sobe. U toj galanterijskoj radnji sastaje se otmjena i pseudootmjena elita posljednje kaotične periode poslije austrijskog debakla i to je krojački salon i trgovina ženskih šešira, tu parveniji i šiberi kupuju sukna i svile za svoje gospođe; po tim vitrinama izložene su bočice parfema i češki kristal, ali ipak čitava ta atmosfera

nosi u sebi neku tihu dekadentnu tugu salona koji je sebe ovdje izložio panoramski: za novac. Na ogromnom Luj-XIV-stolu (što služi kao pult) ekspedit robe za provinciju, šeširi posljednjeg modela: tokovi drapirani šalom od crnoga tafta, sukna s indijskim batikom, terakota s kokotovim perjem, fuksije crepe georgette s plodovima od laka, bois de-roseposlijepodnevni, bogato ukrašeni. Slajeri, koprene, šalovi, marineblau šifoni, marocain-svila, mape od moare-svile s izvezenim ružama, lepeze od crvenog perja s kornjačevinom, tipke i srebrne orhideje. Lijevo u udubini pokraj zida što ograđuje radionicu, bogata, ogromna ampir-garnitura sa svijetlozelenkastom izbljedjelom prevlakom. Ta grupa pokušava sa svojom visećom lampom (sa zvonom pepeljastosive prevlake) cim za sebe posebnu partiju salona, odvojenu od ostalih partija kao nekom intimnom izolacijom. Tu, na toj ampir-garnituri lijevo, prima Laura Lenbachova svoje lične posjete.

LENBACH, nervozno i pijano: Formfehler³⁸⁶ svakako je učinjen, i ja se sada nalazim u upravo nevjerojatnoj poziciji! Ja nisam u stanju da majoru von Lorenczu dadem satisfakciju, i ja prosto ne znam što da radim. To nije bilo gospodski, jednog džentlmena koji je htio da mi učini prijateljsku uslugu, jednog oficira, onako izbagatelizirati, na onakav vulgarni način, to je upravo neshvatljivo, nedostojno jedne dame, to je direkt - kleinbürgerlich³⁸⁷! Kakvu satisfakciju da dam von Lorenczu? Kako da mu objasnim onaj tvoj način?

LAURA: Ti ne znaš što govoriš! Ovdje, u ovoj tvojoj poziciji, govoriti o nekakvom »Formfehleru«, ja, also, to je savršeno abnormalno! »Major von Lorencz je džentlmen i oficir«, i ti »ne znaš kakvu satisfakciju da mu dadeš i kako da mu objasniš moj način?« Dakle, taj tvoj džentlmen von Lorencz dao mi je svoju džentlmensku riječ da se radi samo o njegovoj privatnoj stvari, i tek kad smo ostali u četiri oka, onda mi je tek pokazao tvoju vizitkartu! Dakle, falsificirati nečiju vizitkartu, uvući u stvar nekakvo fiktivno lice, bestidno lagati u stvari časnog duga, sve to izmisliti i još poslati jednog »oficira« da kao džentlmen izvuče od jedne ženske dvije hiljade, also, to ti zoveš da je gospodski? To je tebi gospodski? To nije »Formfehler?« Formfehler je to kada se jednom takvom džentlmenu pokažu vrata?

LENBACH: Von Lorencz donio je tebi tu moju vizitkartu

386. Povreda forme

387. upravo - malograđanski

neutralnobenevolentno, on nije kao džentlmen imao ni pojma o čemu se radi! On je posredovao, a ti si ga izbacila na ulicu kao psa...

LAURA: Kao da ja nisam znala da ti tu čekaš iza ugla! Molim te ne budi smiješan! Ti valjda nisi čekao iza ugla?

LENBACH: Ne radi se lično o von Lorenczu! To je stvar za sebe! Formfehler je počinjen i basta! Ali ja večeras trebam dvije hiljade! Zapravo smiješna suma, ako se pravo uzme! Ja ionako u novembru nastupam svoj angažman trenera u Polo-klubu, a večeras treba mi taj novac na moju časnu riječ!

LAURA: Tebi su dvije hiljade dvije poker-kvinte, a ja radim sedam dana, sedam dana kao šnajderica, sedam dana za dvije hiljade! Ja se ne kartam, ja radim, ja nisam ovdje iz luksuza, ja imam prijeko deset osoba na brizi, ja nemam novaca ni za materijal..

LENBACH: Svi vi radite, naravna stvar, svi vi radite, a ja, ja se samo kartam i pijem! Raditi! Treba raditi! Komično! Kako raditi? Sto raditi? A eigentlich ako se pravo uzme: što bih mogao ja da radim? Da budem palir na novogradnji kakvog židovskog arhitekta, kao oberst Trautner? Stoji tamo od pet ujutro do devet naveče na blatu i vapnu, wie auf einem Feldherrnhugel, und erteilt seine »Ordres de bataille«³⁸⁸: ciglarima i kočijašima. Und verdient monatlich zwei tausend zwei hundert, also weniger als ich bei meinem Juden! Kao bivši Kavallerieoberstleutnant³⁸⁹ mogao bih postati eventualno nekakav bolji ober, tako, neka vrsta maitre d'hotela! A gdje ima ovdje takvih hotela,, gdje bi jedan Kavallerieoberstleutnant mogao biti maitre d'hotel? Pa sve kada bih i bio danas negdje nekakav ober, zar bi time bilo što riješeno? Nisam li već osiguravao protiv provale i popisivao bolesnike, pa koga sam osigurao? Jednog jedinog čovjeka osigurao sam za dva mjeseca, der Kerl hat bei mir als aktiver Wachtmeister gedient!³⁹⁰ Za dva mjeseca osigurao sam nekakvog smrdljivog vahtmajstera, a i taj se osigurao - so »von oben herab«³⁹¹, da mi iskaže neku naročitu milost! Sto mogu ja kad nemam ništa gešeftlih³⁹² u sebi?

388. kao na kakvom komandantskom brežuljku, i izdaje svoje »zapovijedi za bitku«

389. 1 zarađuje mjesečno dvije hiljade i dvjesta, dakle manje nego ja kod svog Zidova!... konjanički potpukovnik

390. taj klippan služio je kod mene kao aktivni narednik!

391. onako »odozgo«

392. trgovačko (poslovno)

Nisam Židovi Ja nemam ničeg židovskog u sebi, ja ne mogu da mislim poslovno! Ja ne mogu biti šnajderica...

LAURA: Ni generalštabsobersht Frank nije gešeftsman ni Židov, pa ipak radi u banci! A Arcierengarderittmeister³⁹³ Janek sjedi u redakciji, njemu to nije ispod časti!

LENBACH: Also, diesen Blodsinn, den der Janek zusammenschreibt, mocht' ich nicht unterschreiben!³⁹⁴ Znamo to! Svi oni rade, zarađuju, svi su oni gospoda jer zarađuju! Tako se govori po sinagogama! Pustite me, molim vas, mit diesem Kramergeist³⁹⁵! Sve je to zapravo uvredljivo! Još ono malo idealizma što je u čovjeku vi biste izgrizli svojim talmudom. Mi radimo, a vi lumpujete! Wir verstehen uns schon sehr gut!³⁹⁶

LAURA: Sve je to perverzno! Ja zapravo ne shvaćam zašto ti uživaš u tom perverznom mučenju mene. Da ja ni ovdje, u svome poslu, nemam mira, pa to je užasno! Čitavo poslijepodne strepim da ćeš se negdje pojaviti na vratima! Ta zar ti preksinoć nisam dala sve što je bilo u kasi? Nismo se vidjeli dvije noći, a tu si se na koljenima zakleo i dao riječ da ti je ono bilo posljednji put, a sada: sve iznova! Molim te, shvati konačno: ja nemam novaca za tvoj chemin de fer! Ja sam umorna od posla, ja radim čitave dane, ja bih ipak zavrijedila da to mučenje već jedanput prestane! Sinoć ona scena s dinstmanom, danas ovaj major s vizitkartom, preksinoć ovdje pred personalom cirkus, danas opet cirkus! Ta moji su živci totalno uništeni, ja to više ne mogu...

LENBACH: Da, da, svi ste vi bolesni, svima su vama živci umorni, samo ja živim gospodski! Ja igram chemin de fer, ja jašim, ja ne radim ništa! Ja nisam štalmajster kod nekakvog šibera! Ja nisam sluga bei einem sozialen Niemand³⁹⁷, ja samo iz luksuza pijem i gostim se na vašoj mucii! Prekrasno! Od te vaše velikodušnosti ne bih ni svom psu pustio da krepa! To je nobl, to vaše držanje, to je istina! To je nobl! Stanka.

LENBACH, tipično pijano u obratu iz ogorčeno-violentnog u sentimentalno: Laura! Istina je! Imaš pravo! Sve je zapravo strašno i bestidno! Ali ja stojim pred tobom kao posljednji prosjak, i tako mi boga, ja se ne ponizujem iz pasije! Na moju

393. konjanički kapetan streljačke garde

394. Dakle, one gluposti što ih Janek piskara ja ne bih potpisivao!

395. s tim kramarskim duhom!

396. Mi se već i te kako razumijemo!

397. kod nekakve društvene ništice

riječ: to nije vici Ja te molim, Laura, molim te, so oder so³⁹⁸, ja sam dao svoju časnu riječ da ću novce položiti večeras do sedam sati! Ono s Lorenczom, s vizitkartom, sve je ono bilo naivno, istina je, i ja sam čekao na uglu, ali ja sam mislio dobro! Ja sam dao riječ do sedam sati, a ono lice na vizitkarti nije fiktivno, ono lice doista postoji, ja sam potpisao sebe na vizitkarti, samo da ne smetam lično, ja sam htio...

LAURA: Ti si uvijek nešto htio i uvijek nešto misliš! Molim te! Ti si dao časnu riječ, a koliko si ti meni dao časnih riječi da ti je to posljednja časna riječ? To tvoje titranje mit deinem Ehrenwort, das wirkt schon wirklich traurig³⁹⁹! Molim te, molim te, sve se čuje prijeko! Personal čuje svaku tvoju pojedinu riječ, a meni je već dosadilo da neprekidno obaram oči pred svojim vlastitim frajlama! Molim te shvati: nemam novaca! Posljednje dala sam prije pola sata tršćanskoj firmi: dvije hiljade i dvije stotine!

LENBACPJ, promatrajući svoju uru. Nikada gospodin Lenbach nije mislio da će spasti na jednu plehnatu Omega-uru! Alles verspielt und versetzt!⁴⁰⁰ Skandalozno sve to stoji za Lenbacha oko jedne plehnate Omega! Pusti uru da padne. Staklo se razbilo. Stanka. Zatim se umorno sagne i digne tu razbijenu uru. Dakle, ja mislim da nema već ništa što bi moglo biti sramotnije nego kad je čovjek osuđen da nosi plehnatu uru! Das ist schon das Letzte vom Letzten! Eine Blechuhr!⁴⁰¹ Slabouman obrat u alkoholu. Ja sam doduše pio dvije noći, ali zato ipak bistrije shvaćam od tebe! Laura! Bogami, dao sam svoju časnu riječ nekakvom Židovu! Ta ja se ipak ne mogu dati difimirati od jednog Židova! Ja moram imati novce u sedam sati naveče...

LAURA: Ti nisi normalan! A odakle da ih uzmem?

LENBACH: Naravno! Pa to je sasvim naravno! Ti nisi ja, ti si ti, ti si nešto posve drugo nego ja, i tebe, naravno, ne može da zanima to što je sada već skoro pola sedam i što ja moram u sedam imati novce, jer ih moram imati, jer ako ih ne budem imao, onda postaje sve problematično! Uostalom što ja to tebi tu sve govorim? Da ti znadeš, da možeš imati pojma kako me strašno neugodno gledaš! So fiirchterlich kiuhl und fremd!⁴⁰²

398. ovako ili onako

399. s tvojom poštenom riječi, to djeluje uistinu već žalosno

400. Sve je zakartano i založeno!

401. To je već posljednje od posljednjega! Plehnata ura!

402. Tako strašno hladno i tuđe!

Dal A zapravo se meni sve to gadil Tako me boli glava! Ti govoriš tako strašno pametno! Tako poslovno! Nikada nisam mislio da u tebi može biti toliko poslovnog! Laura! Sto je to s nama? Gdje smo mi? Ima li negdje nekakva kolonjska voda kojom se može sve to s nas sprati? Laura, jedno te molim, da mi vjeruješ da ne lažem i da ja dalje tako ne ću! Ja sam spao na posljednje: na plehnatu uru! Molim te, ja te molim, ja nemam nikog osim tebe da molim! Pomozi mi da likvidiram tu svoju aferu! Ja ti dajem svoju poštenu riječ, mein heiliges Ehremvort, dass ich liquidieren werde, sobald ich den Juden los bin⁴⁰³! Samo da se riješim toga Zidova!

LAURA: O, gospode bože, kako je sve to strašno! Čovječe! Ja nemam novaca! Ja novaca nemam, Lenbach, i sve što sam imala, ja sam sve izdala poslovno! Molim te budi normalan i idi kući! Ti si totalno pijan! Pogledaj se samo kako izgledaš! Ovamo dolaze konte, gledaj, molim te da me pustiš, ja imam posla, dolaze ljudi, djevojke čuju prijeko svaku pojedinu riječ, a sve to ionako nema realnoga smisla! Ja te molim budi čovjek i idi doma! Sei vernunftig!⁴⁰⁴

Ulazi gluhonijemi prosjak.

LAURA: Nemam sitnog! Hast du Kleingeld?⁴⁰⁵

Lenbach daje prosjaku banknotu od deset dinara. Gleda se u zrcalu. On je beskrvno blijed kao posmrtna maska. Veže kravatu, frotira se rupcem namočenim u kolonjsku vodu, praši se, natače dvije čaše vode i žedno ispija, a zatim kao sabrano i mirno pristupa Lauri.

LENBACH: Laura! Ja imam jedan solidan i pametan prijedlog, jedan sasvim logičan i izvediv prijedlog...

LAURA: Kako je to dosadno i neozbiljno slušati te tvoje prijedloge! Propozicije, vječno nove propozicije kao u pubertetu, a kraj toga mogao bi mi biti ocem! Smiješno! Ti već tri godine živiš od tih svojih propozicija...

LENBACH: Ti govoriš sa mnom kao da sam štalburš⁴⁰⁶! Da sam regrut, ne bi trebalo da se sa mnom govori na taj način! Ja, naravno, svima vama nisam ravnopravan, ja nisam dvostruki doktor, ja nemam svoje advokatske kancelarije, ja sam štalmajster

403. svoju svetu poštenu riječ da ću likvidirati čim se riješim Zidova

404. Budi razborit!

405. Imaš li ti sitniša?

406. konjušar

kod milostive de Goldschmidt! Ich bin ein gewöhnlicher Kavallerieoffizier!⁴⁰⁷ Ja, naravno, nisam verintellektualisiert...⁴⁰⁸

LAURA: Čemu si vulgaran?

LENBACH: Ja da sam vulgaran? Ta zar nije ovdje posljednji put gospodin doktor von Križovec naglasio kako danas u suvremenoj Evropi samo još »kavalerijski oficiri i cirkuski jopci nose crvene hlače«! Jjabe sehr gut verstanden, melde gehorsamst!⁴⁰⁹ Ja, naravno, spadam u kategoriju kavalerijskih oficira, ich bin natürlich eine Art Zirkusaffe⁴¹⁰, i, naravno, ja sam vulgaran!

LAURA: Ti vrlo dobro znadeš da je Ivan služio kod husara kao Reserveoberleutnant i da je ono bilo mišljeno potpuno impersonalno. Ich bin auch Generalstochter und weiss sehr genau, dass sich Manches uberlebt hat!⁴¹¹ Spomeni mi jednog jedinog čovjeka koji je bio lojalniji spram tebe od Ivana! Za vrijeme tvog procesa sva su te tvoja gospoda kavaleristi - ritterlich⁴¹² - ostavili, nikome nije bilo ni traga! A Ivan je s tobom izdržao do posljednjeg! Tko se u ono vrijeme usudio da digne svoj glas za tebe, tko te je branio pred javnošću; i to da su te pustili iz zatvora, i to da se tu vani kartaš, to imaš zahvaliti jedino njemu! Sto ima doktor s tim tvojim propozicijama? Kakve propozicije? Tu moljakaš novce na jednoj strani, a na drugoj igraš pred prosjakom gospodina! Der gnadige Herr mit seinem Trinkgeld!⁴¹³ To su tvoje propozicije! Dakle, tih alira ja sam već sita!

LENBACH: Izgovori samo, molim lijepo, samo izvoli: hohštaplenske alire, to je ta riječ što spada u ove naše razgovore! To! Da! Dakle, draga moja i poštovana gospođo barunice, upamtite ovo kao savjet od jednog starijeg gospodina koji bi vam mogao biti ocem. Ako imade u životu uopće nešto što je vulgarno, onda je sigurno lepglavskog robijaša psovati ne samo vulgarno nego još i gore od toga: bezdušno! Jawohl, direkt herzlos.⁴¹⁴ Nada mnom igrati gospodina, sa mnom govoriti »von oben«, to je vrlo

407. Ja sam običan konjanički oficir!

408. intelektualiziran...

409. Razumio sam jako dobro, javljam najpokornije!

410. ja sam, naravno, neka vrsta cirkuskog majmuna

411. Ja sam također generalska kći i znam vrlo dobro da su se mnoge stvari preživjele!

412. viteški

413. Milostivi gospodin sa svojom napojnicom!

414. Da, upravo okrutno.

jednostavno! Mene, popljuvanog mađarskog špijuna, mene, Oberstleutnanta baruna Lenbacha, mene su pljuskali obični srbijanski žandarmi, a ja sam stajao: Habt Acht und kusch!⁴¹⁵ Ali ni one kible, ni rešt, ni onaj bagoš, ni one pljuske, ništa na svijetu nije me iritalo tako kao ovaj vaš način, draga moja! Ihre Art und Weise, gnadige Frau Baronin, wird mich friiher oder spater ins Irrenhaus bringen!⁴¹⁶ Mene, mene su izvukli na sud, meni su dokazali da sam špijunirao (a to je bila laž jer ja sam samo ostao vjeran svojoj zakletvi), meni su dokazivali da sam primio novce iz Pešte, mene su povlačili po reštima kao da sam kriminalni tip, ali sve to bilo je spram vašeg načina - ništa, vic! To kako vi mene ignorirate, kako vi mene svaki dan ponizujete niže od onoga svog posljednjeg lermela prijeko, kako vi meni, wie eine hochwohlgeborene Protektorin⁴¹⁷, objašnjavate kako je meni taj vaš gospodin doktor spasio egzistenciju, das ist komisch - ja, mehr als das, direkt gemein...⁴¹⁸

LAURA, sklopljenih ruku: Lenbach, umiri se, molim te, ako boga znaš! Svaka riječ čuje se prijeko... Pristupila mu je panički samozatajno i hoće da ga umiri.

LENBACH: Pustite me i dajte mi da već jedanput svršim svoju rečenicu! Meni je svejedno čuje li se prijeko ili ne. Čega imam da se još stidim? Ali ja se ne dam terorizirati! Nemojte misliti, mlada gospođo, da mene sve ovo ne smeta, čitava ta naša takozvana - atmosfera! Nemojte misliti da meni pojava tog vašeg gospodina doktora ne ide na živce! On je meni doduše spasio život - tako vi barem velite - on je mene obranio i ja sam osuđen na šest godina rešta s okovima, čast, i ja bih vama doduše mogao biti ocem, ali htio bih ja da znadem što biste vi uradili da ja sebi ovamo dovedem kakvu ženu - da je prozovem svojim prijateljem, doktorom, intimusom...

LAURA: Lenbach! Bitte schon!⁴¹⁹ Ta je tema bila između vas i mene aktuelna prije petnaest godina! Danas - pustimo to! Nisam li ja već milijardu puta htjela likvidaciju?

LENBACH: Da, danas pustimo to! Ja nisam to ni spomenuo da

415. Pozor i jezik za zube!

416. Vaš ton i način, milostiva gospođo barunice, mene će prije ili kasnije dovesti u ludnicu!

417. kao kakva visokorođena pokroviteljica

418. to je komično - da, i više nego to, to je upravo prosto...

419. Molim lijepo!

»danas« štenkam! Ja ne štenkam, ja hoću samo da kažem, ich will nur betonen, dass ich in diesem Hause wie ein Hund unter dem Tisch lebe!⁴²⁰ Ja sam onaj koji sam pod stolom, ja mašem repom! A vi ste ona koja lupa po jednom otpuštenom robijašu! Jawohl! Sie sind die, die einen entlassenen Zuchthausler gemein behandelt!⁴²¹ Ja sam dvije i po godine jeo u Lepoglavi prežganu juhu, ja sam s kriminalnim tipovima pio bruderšaft, a vi hoćete tu da mi nešto visokomoralno objasnite kako treba »raditi!« »Vi igrate poker, a ne smiju se nositi crvene hlače, mora se biti džentlmen i imati advokatsku kancelariju!« Versteh' schon sehr gut, versteh' schon alles sehr gut, bitte gehorsamst! Her Oberstleutnant Lenbach muss abtreten, das ist es, das ist es eben, was man verstehen soli!⁴²² Ali, molim vas, mlada gospođo, što se tiče te likvidacije, ja svečano izjavljujem: Lenbachovi žive u brakovima, što je zapisano u crkvenim knjigama, već više od trista godina, i nije se čulo da bi jedan jedini Lenbach bio likvidirao svoj brak prije svoje vlastite smrti! Das ist mein letztes Wort, ob es Ihnen gefällt oder nicht!⁴²³

LAURA, očajno: Mensch Gottes, verstehst du nicht: du machst mich lacherlich vor dem Personal!⁴²⁴ Evo, molim te: evo ti dvije stotine i pusti me! Svake minute može netko doći!

LENBACH: Hvala! Meni trebaju dvije hiljade, i ako ja večeras do sedam sati ne budem imao novaca, ja ću se ustrijeliti kao pseto! Ili - ili! Ja ne primam trinkgelda! Hvala!

LAURA, temperamentno: Dakle, jedno mogu da ti kažem: nije od tebe kavalirski da me vječno teroriziraš tim svojim knalefektima! Taj tvoj ili - ili, to je već negdje daleko iza mene! To je meni sedma briga, mein Verehrtester!⁴²⁵ Ja sam čovjek koji zarađuje svoj kruh svojim rukama, i ja bih konačno ipak htjela da znam što je meni bolje nego tebi. Nisam li postala šnajdericom? Nisam li ovdje u ovoj trafici od jutra do mraka, ne sagibam li se pred nekakvim minderwertig licima čitave dane? Und was will man von mir noch?

420. ja hoću samo da naglasim da u ovoj kući živim kao pseto pod stolom!

421. Da! Vi ste ona koja prosto postupa s jednim otpuštenim robijašem!

422. Razumijem ja to jako dobro, razumijem ja sve to jako dobro, molim najpokornije! Gospodin potpukovnik Lenbach ima da odstupi, to je ono, upravo to je ono što bi trebalo razumjeti!

423. To je moja posljednja riječ, pa sviđalo se to vama ili ne!

424. Čovječe božji, zar ne shvaćaš: ti mene činiš smiješnom pred namj eštenicama!

425. moj najpoštovaniji

Raubt man mir nicht alles, was ich verdiene? Erlaube mir!⁴²⁶ I ja imam krvi u glavi! I kada bih ja bila muškarac, meni bi se koža na licu ogulila od stida da teroriziram jednu ženu! Uostalom, uzmi na znanje: meni je svejedno hoćeš li se ustrijeliti ili ne! Verstehtst du, das ist mir vollkommen egal! Und ich bitte mir aus, dass du mich hier in meinem Geschäft berunruhigst! Hier hast du zwei hundert, wenn du willst, und wenn nicht: adieu!⁴²⁷ Bacila je banknote uzrujano na stol i pošla spram vrata radionice kao da će izaći.

LENBACH, u inferiornoj kretnji za njom: Laura! Tako mi boga, ne lažem! Meni nije do novca ni do Zidova, meni je do moje riječi! Ako ne dobijem novce, ja ću se ustrijeliti!

LAURA, kao da je zastala na hip, a onda tvrdo: To bi bilo najpametnije! Za tebe i za mene!

U taj momenat ulazi na staklena vrata doktor Ivan Križovec.

KRIŽOVEC: Ljubim ruku, draga Laura! Kako ste? Dobar večer! Nešto mi izgledate blijedi i umorni! Migrena, nervi, široko, mnogo posla? Da, to je ovaj prokleti široko, u ovom strašnom gradu! Ja samo gledam ulične plinske svjetiljke, to je jedini simptom za taj naš grozni široko! Ja ne znam, jeste li primijetili, naše plinske svjetiljke gore nekakvim intenzivnim blijedozelenkastim sjajem kada puše jugovina. Oko svake lampe osjeća se upravo fosforna kružnica kao da sam vjetar plamti oko njih. To je siguran simptom glavobolje! Ta rasvjeta, te vaše bolte, taj neprozračeni prostor, sve to guši čovjeka! Sasvim ste blijedi, izmučeni! Ljubim ruke! Ta rutinirana asocijacija tobože konvencionalnog uvoda u razgovor znak je prikriivenog nemira. Obično u to vrijeme potpukovnika tu u salonu nema. Poljubivši Lauri obje ruke intimno, spram Lenbacha korektno, ali hladnije: Kako ste, dragi barune, s vama već dugo, dugo nisam imao časti! Kako vaš chemin de fer? Što je s vama novo? Ali ni vi ne izgledate baš najbriljantnije! Što je? Kako ste? Drago mi je što opet imam jedanput čast!

LENBACH, poklonivši se duboko i naglašeno učtivo: Hvala, doktore, hvala, dobro mi je! Ja sam malo u kacnjameru! Bio sam dvije noći u provinciji! Furlani, goniči, krčme, konji! To je ta moja štalmajsterska profesija! Eine stadesgemasse Beschäftigung!

426. I što se još traži od mene? Zar mi se ne otima sve što zaradim? Dopusti!

427. Razumiješ li da je to meni potpuno svejedno! A ja sebi izmoljavam da me uznemiruješ ovdje u mojem dućanu! Tu imaš dvije stotine ako hoćeš, a ako ne ćeš: zbogom!

Jawoh!⁴²⁸ Kupujem konje za svoga Židova! Putujem po marvinskim sajmovima!

KRIŽOVEC: I ja sam umoran, i u posljednje vrijeme uvijek mi se čini kao da sam neispavan! Čitav dan na nogama, od ranog jutra! U onoj nesnosnoj prljavoj sudnici! Ne loži se, kiša pada, mokre cipele i sukno, polutmina s onim smrdljivim staromodnim second-empire-lampama (kao da su plin tek lani izmislili ti naši ljudi), tako primitivna rasvjeta! Atmosfera je tako gusta u onoj sudnici kao u kakvoj vaškuhinji gdje se isparuju plahte! Kao da se cijelo prijedodne parim u kakvim sumpornim toplicama! Infernalno!

Stanka. Poslije onih teških riječi što su još minutu prije toga ovdje pale, razgovor nikako ne može, unatoč rutini, da se pokrene u konvencionalno.

KRIŽOVEC, kome je situacija u svoj njenoj nemogućnosti savršeno jasna, da hi riješio prisutne osjećaja nelagodnosti, nastavlja sa svojim asocijacijama, samo da govori: Sudnica, to je najprimitivnija izmišljotina na svijetu! Ja se u toj proklesoj sudnici - kao advokat - vrtim tek nekoliko godina, a tako mi je nesnosna kao da sam tamo protratio čitav svoj život! Oni zeleni stolovi gdje se iza zlatnog raspela trguje Justicijom kao u kakvoj trafici biljezima. Pa onda uopće: ta birokratizirana Justicija koja sve rješava tiskanicama i postupnicima! Neki ćelavci grickaju perece, gleda se na satove, črčka se po aktima, apstraktno, luđačko črčkanje po aktima. Reinste Irrenkunst!⁴²⁹ Ja ne znam jeste li primijetili kako svi sudbeni profesionali črčkaju po aktima nekakve abnormalne apstrakcije, od dosade, od vakuuma po sudnicama! Sudnice, to su najprazniji prostori na svijetu! Ja, lično, uvijek kada prestupim prag sudnice, osjećam kako su me u tu istu sekundu ostavile sve pametne misli. U jednu sekundu, sve što je u čovjeku pozitivno, sve to ishlapi kod stupanja u sudnicu. Ja sam u sudnici uvijek neka vrsta slaboumnika, i, što je pri tome najzanimljivije, što se čovjek u sudnici praznije i slaboumnije vlada, to je uvijek uspješniji. Govorio sam jutros tri sata i pozivao se na nekakve paragrafe, a tamo su čekale na mene nekakve gospe u crnini, kiša, kancelisti, galoše, na ganjku je vonjalo po gnjilim jajima, te sam se po podne kupao čitav jedan sat, a još uvijek imam impresiju da sav vonjam

428. Zaposlenje, primjereno mojem staležu! Dakako!

429. Najčistija umjetnost luđaka!

po nekakvim gnjilim stvarima, miriše svoje ruke, po pokvarenim plinskim lampama, po prašini, po gluposti! Očajno, prazno! Vakuum, jugovina! Da!

LAURA: Sjednite, dragi doktore! Zar ne ćete odložiti?

KRIZOVEC: Ne, zahvaljujem najljepše, ljubim ruku! Ja sam samo »en passant«⁴³⁰! Ja sam nažalost došao da vam kažem da večeras, nažalost, imam jednu večeru u Grandu, a onda poslovnu konferenciju! Meni je tako neugodno, ali obaviješten sam telegrafski, neodgodivo! Izvinite! Zahvaljujem! Ja moram, nažalost, za nekoliko minuta dalje.

Ta je izjava od vidljivog efekta na Lauru. Ona prelazi na drugu temu isto tako prilično nervozno i rastreseno.

KRIZOVEC osjeća kako još uvijek govori u prazno. Obrat. A kako dakle vi, dragi moj barune? Sto mi vi radite? Vi ste, velite, bili u provinciji? Dakle, ove zime, kada sam ono imao sekvestar nad Patakijevim Banovnikom, toliko sam se panički bojao provincije da mi je još i danas neugodno kad čujem tu riječ!

LENBACH: Bio sam na varaždinskoj ergeli Mautnerovoj! Tamo je taj Židov kupio nekakav Hohenfelsov lovački dvorac, so armselig - im Makartstil⁴³¹! Gledali smo novu partiju konja! Mautner ima sada novog trenera, nekog Engleza! Sasvim dobro radi taj Englez!

KRIŽOVEC, prihvativši se te konverzacije: A kako vaš poštovani »monsieur de Goldschmidt«? Čujem da se dao portretirati, a na ramu dao je u mesingu gravirati svoj grb: dva ključa na modroj pantljici! Mehr ein Conciengeriesymbol als Wappen!⁴³² Monsieur Goldschmidt, nemes de Galantha od godine 1915! Allerhochste Kriegslieferantenanerkennung!⁴³³

LENBACH: Ja prvog novembra idem od njega! Dosadio mi je, ne mogu više da ga podnosim! Potpisao sam angažman za Polo-klub! Osnovala se nova sekcija i kupila sasvim simpatičan teren kod Borongaja! I tako izgleda da ću ja po štalama do smrti! Āavo bi ga znao kakvi su to konjušarski instinkti u meni! Moj peh je to što mi temperament ne dopušta da sjedim kod zelene svjetiljke i šrajptiša! Ja mislim da bih skapao kod šrajptiša! Kad sam ono napustio gardu, imao sam lijepe kondicije, ali bez treninga i štale

430. »u prolazu«

431. tako sirotinjski - u makartovskom stilu

432. Većma znamen vratara nego grb!

433. Previšnje priznanje ratnom liferantu!

ne mogu! To je ipak kretanje! Ili barem nekakva iluzija lične slobode!

KRIŽOVEC: A što će sada Goldschmidt bez vas? On je s vama zaradio na prošlogodišnjem derbiju - ako se ne varam - dobre novce?

LENBACH: A što ima on pojma o konjima i o derbiju? Was vveiss der Jude, was er an mir hat. Die Juden sind fur keine Wettrennenprobleme geschaffen!⁴³⁴ On misli da zato što meni kao čovjeku »politisch verdachtig«⁴³⁵ nisu dali putnicu, da je on - lično - dobio derbi! On je bio s konjima »gore« i vratio se natrag s preobraženim licem! Ah, was, sretan sam da idem! Ali vani kod Mautnera, doktore, imao sam pod rukom jučer jednu beštiju: ein Wunder! Ein reines Wunder, mein Ehrenwort!⁴³⁶ Prekrasan egzemplar; dlaka joj se prelijeva u boju lihtkapucinera, kao onaj proljetni Laurin kostim ako se sjećate: inteligentna beštija, sa malo mađžarskim anšlagom: dugi ašgrau rep, oči: ovakve! Sjajne, crne, prekrasne oči, wortlich: leuchtende Augen!⁴³⁷ Pametna, plemenita glava, konkavna, upravo akademski konkavna, kao anatomski egzemplar lubanje! Kao da je od gipsa, tako konkavna, gornja čeljust s finim ovalnim mladim zubalom! A, prekrasno! A da vidite anatomiju tih zglobova; osjeća se lava u svakoj žilici! Osjećate u svakoj kretnji, u svakoj nijansi nozdrve, kako zvjerka njuši plohu tratine. Ona upravo upija prostor u sebe! Cisti Haupttreffer! Ein Vermogen wird dieses Luder verdienen!⁴³⁸ Da imam osamnaest hiljada dinara, zaradio bih s njom fantastične svote! Sigurna investicija kapitala! Ali u ovim našim filistarskim prilikama...

KRIŽOVEC: Pa zar bi Mautner dao takvu klasu iz ruke?

LENBACH: Versteht ein Jude, was Pferde sind?⁴³⁹ Molim vas!

Nema ni pojma o svojoj štali! Tamo mu nekakav bečki arhitekt provodi kanalizaciju - und Kacheltafelung⁴⁴⁰. On misli da je štala arhitektura! Cisti snobizam provincijalni! A kod večere su nam

434. Što Židov zna koga ima u meni. Židovi nisu stvoreni za probleme konjskih trka!

435. »politički sumnjivom«

436. čudo! Pravo pravcato čudo, na časnu riječ!

437. doslovno: blistave oči!

438. glavni zgoditak! Ta će beštija zaraditi imetak!

439. Zar Židov zna što su konji?

440. i opločenje keramičkim pločicama

najprije servirali Tigermilch, pa onda bordeaux! Ti ljudi nemaju ni pojma ni što je majoneza, ni što je vino! Moj posljednji gonič, isluženi Kavallerieunteroffizier, versteht mehr von der Sache⁴⁴¹ nego čitava ta banda zajedno! Za osamnaest hiljada dinara imao bi čovjek u ruci glavni zgoditak! Occasion reinster Sorte!⁴⁴² A što je to eigentlich - osamnaest hiljada dinara? Bagatela! Jedan jedini put desi se takva zgodna prilika, a, onda, tko zna kada? Doktore, vjerujte mi, na moju stručnu riječ! Das Luder wird eine Weltkarriere machen!⁴⁴³

LAURA, kao da namjerice prekida tu temu. To se osjeća. Doktore, vi opet niste donijeli Bartoka za Blanku! Vi znate kako je Blanka ekscentrična što se tiče njenih nota! Ona je bila danas poslije podne ovdje i već mi treći put signalizira - da treba toga svog Bartoka! Dakle, molim vas, doktore...

KRIŽOVEC: O, vrlo mi je neugodno! Na moju riječ, sinoć sam mislio da ga donesem! I meni je već jedanput sama rekla da joj ga vratim. Cista indolencija! A nije mi se ni svidio! Moram priznati: pretežak je! A, osim toga, vi znate, moj pedal bi ionako trebalo popraviti, a kod toga Bartoka ne možete ništa bez pedala! U tome je čisti Madžar! Čudno! Ja sam vam pričao: prije dvije godine u Beču, onaj njegov kvartet može se reći da me je fascinirao! Ja ne znam: možda je u klaviru slabiji, ali sve mi je to tako blijedo! Više teorija nego muzika! Da, ne ću reći: imade tu jedna muzikalna podloga, i to duboko lična, toliko jaka da prelazi preko folklor; ali, uglavnom: ja sam prilično deziluzioniran! Uostalom, ako je toj vašoj Blanki toliko stalo, ja mogu da joj ga - momentano - pošaljem, da telefoniram da joj ga Stefan donese! Htio je da pođe do telefona.

LAURA: Molim vas, nije toliko hitno! Imade vremena, pustite, čemu odmah?

KRIŽOVEC: Dobro! Konačno, sve je to zapravo pretjerano! Taj Bartok nije kod mene ni tri nedjelje! Dakle, ja ga sutra sigurno ne ću zaboraviti! Ne volim ljude koji su tako pretjerano pedantni što se tiče njihovih stvari! Konačno: nas već davno ne će biti, a po našim notama svirat će još uvijek nekakvi nepoznati i strani ljudi! A kakve su vam to dvije slike, Laura? Sto je to? Canaletto-

441. konjanički podoficir, razumije se više u stvar

442. Prigodna kupnja najčistije vrste!

443. Beštija će načiniti svjetsku karijeru!

imitacija? Nije ni tako loše! Ova druga, štoviše, sasvim je dobra!
Štoviše: odlična! Promatra dvije zlatnouokvirene slike, prislonjene
0 jednu vitrinu.

LAURA: Da! Canalettova škola, nije signirano! Donijela mi ih je
Sidika da ih izložim od starog hofrata Firmina! Obadvije šesnaest
hiljada! Meni se neobično sviđaju! Pogotovo ona druga!

KRIŽOVEC: A, od starog Saint-Firmina? On ih po svoj
prilici ima od svog starog grosfatera! Stari je Firmin bio
Gyulai-husar, a oni su stacionirali sve do šezdeset i šeste u
Lombardiji! Premda: tih Canaletto-imitacija imade sva sila

1 oko Dresdena! Vanredna stvar! Nije ni skupa! Štoviše:
bagatela! Da! To je osamnaesto stoljeće! To ja razumijem! To
je jasno i bez komentara! Pogledajte samo tu perspektivu kako
je deskriptivnogeometrijski jasna! Da! To je bilo slikarstvo!
Dakle, još bidermajerportreti do šezdesetih-sedamdesetih
godina! I impresionizam još! Ali ono poslije! Ovo danas!
Strašno! Prošle godine u Berlinu, na »Grosse Berliner
Kunstaustellung«⁴⁴⁴ vidio sam nekakve razbijene flaše,
staklovinu polijepljenu šmirglpapirom i brkove od pravih
brkova i brade! I to se zvalo: autoportret! Dakle, strašno!

LENBACH: Izvinite me, dragi doktore, meni je vrlo žao, ali ja
se ne razumijem mnogo u slikarstvo, a, osim toga, ja nažalost
moram...

KRIŽOVEC: Gospodine potpukovniče, molim lijepo, meni bi
bilo vrlo žao, ja se nadam da vam nisam smetao, oprostite...

LENBACH: Ja sam, naime - vi znate, neka vrsta štalmajstera
specijalista gospodina Goldschmidta! Treba da skočim do
špeditera, očekujem već dva dana vagon sijena, a ne znam što je
s tim sijenom! Izvinite me, meni je vrlo žao! Doviđenja! Ja sam
već ionako bio na odlasku! A i u kavani me čekaju nekakvi ljudi!
Doviđenja! Rukuje se s Križovcem uljudno ali hladno i, klimnuvši
glavom Lauri, ode nervozno kao što je nervozno i izjavio da će
otići.

Stanka. Odnos Križovca i Laure poslije odlaska Lenbachova
postao je od utriranokonvencionalnog neposredan i intiman.

KRIŽOVEC: Što je to njemu?

LAURA: Ništa! Što bi mu bilo? Opet scena, naravno! Treba mu
novaca!

KRIŽOVEC: Karte?

LAURA: Čini se! Opet nekakva časna riječ - do sedam sati!
Opet: ili dvije hiljade ili revolver!

KRIŽOVEC: Teško je to s njime! Meni je njega žao, zapravo!
On pati od fiksne ideje progona i poniženja! Nekakva literarna
fiksna ideja na krivome mjestu! Zatvor ga je definitivno
dotukao! Konačno, ako se pravo uzme: nije to sve s njim ni tako
mala stvari On je de facto bio u Lepoglavi skoro tri godine...

LAURA: Svojom vlastitom krivnjom! I nije njega dotukla
nikakva Lepoglava, nego njegova vlastita narav! To što on sada
radi, to je već savršeno matoidno. Evo, molim, izvoli, to je
današnji njegov lajstung! Daje mu Lenbachovu posjetnicu što je
ležala na stolu.

KRIŽOVEC: A što to znači?

LAURA: Sto to znači? »Ich bestätige, von Herrn Dreher zwei
tausend Dinar erhalten zu haben, welchen Betrag ich binnen
48 Stunden an genannten Herrn zurück zu zahlen mich hiermit
ehrenwortlich verpflichte!«⁴⁴⁵ Molim lijepo! Da je jedan stariji
gospodin u stanju da sam krivotvori svoju vlastitu vizitkartu
i da u stvari časnog duga pošalje nekakvo strano lice k meni,
kao da je već taj rok minuo i kao da to lice šalje k meni sam
taj nekakvi fiktivni Herr Dreher, e, dakle, to već prelazi svaku
granicu!

KRIŽOVEC: On je tu kartu sam tebi poslao?

LAURA: Da, bila je tu prije pola sata nekakva mizerija: nekakav
dragunski major von Lorencz i odigrao tu preda mnom komediju
- oh, kako mi se gadi! Ja nemam danas novaca, isplatila sam
nekakvoj firmi sve što sam imala, ali taj major Lorencz toliko
me gnjavio, toliko je tu cendrao i plakao o nekakvoj ugroženoj
časti, kao da će taj Dreher s tom vizitkartom izaći na časni
sud, da će upropastiti Lenbacha u novinama, da ću time biti
tangirana i ja i moja čast, da sam se već bila pokolebala i da sam
htjela da tebi telefoniram - kad... Stanka.

KRIŽOVEC: No - i?

LAURA: Kad sam slučajno pogledala prijeko, a tamo na uglu
stoji Lenbach i čeka Lorencza! Eckelhaft! Naravno da sam

445. »Potvrđujem da sam od gospodina Drehera primio dvije tisuće dinara
te se ovim obavezujem časnom riječju da ću rečenu svotu u roku od 48 sati
vratiti spomenutom gospodinu!«

odmah izbacila toga gospodina von Lorencza, a zatim je on za minutu dojurio kao furija i stao me tu mučiti sve dok nisi ti stigao]

KRIZOVEC: Meni je izgledalo kao da je pijan!

LAURA: Pijan ili trijezan, to je odvratno¹. Naravno da je pijan, ta nije dvije noći oka stisnuo!

KRIŽOVEC: Kaže da je bio u provinciji! Svakako: stvar je prilično nezgodna! Teško je tu i problematično: pravedno suditi! Možda mu te dvije hiljade trebaju na drugoj strani?

LAURA: Svejedno! To ne može biti nikakav argumenat! Kakav to može biti argumenat da njemu trebaju dvije hiljade »na drugoj strani«? Zar je to način jednoga gospodina da mi se neprekidno grozi revolverom da će se ustrijeliti! Imade momenata kada tog čovjeka tako strašno mrzim te mislim da bih bila najsretnija da mogu da doživim to da ga više ne bude! Konačno, sve to između mene i njega samo je formalnost! A danas je opet ovdje patetično izjavio, sa stanovišta nekakvog svog lenbachovskog veltanšaunga, da Lenbachovi žive već trista godina u zakonitom braku i da on ne će likvidacije dok je živ! Ja prosto ne znam što da radim s tim čovjekom! Jedno mi je samo jasno: ja dulje tako niti mogu niti hoću!

KRIZOVEC: Hja, da, da, naravna stvar! Likvidacija, naravno, likvidacija braka je problem ženidbenopravni, a ženidbeno pravo, to je pravo patrijarhalno, i ja, na primjer, koji po svome zvanju i građanskom pozivu dnevno imam posla s tim ženidbenopravnim sporovima, ja najbolje znam iz svog praktičnog iskustva kako je sve u čemu ljudi danas žive zapravo monstruozno! Da, monstruozno, to bi bila još preblaga riječ za to današnje stanje! Masa protuslovlja materijalne i psihičke naravi satire danas te staromodne ženidbenopravne okvire, proces raspadanja traje, da, proces raspadanja traje, a što i kako van, to bi bilo aktuelno pitanje. Bez obzira na materijalne probleme, već je psihoerotička hemisfera tog pitanja toliko u krizi da je doista teško u kompleksu tih problema dati prave i konkretne direktive! Među današnjim suvremenim ljudima je velik nemir i ljudi se traže međusobno u duhovnim kompleksima, a u braku su regulirana samo tjelesna stanja. Ljudi doduše ulaze jedni u druge tjelesno, ali zapravo je to samo rezultat dubokih unutarnjih težnja, i to ne težnja tjelesnih, koliko nečeg imaterijalnog u nama, nemir nečeg duhovnog u nama, urbanizirana rastrovanost živaca, histerija erotike, što

ja znam kako da se izrazim precizno, ali nešto svakako što je neusporedivo intenzivnije od tih patrijarhalnih bračnih okova u kojima živi današnji čovjek! Jer, kako sam rekao, čitav juridički, ženidbenopravni kompleks, danas, u tom nevjerojatno dubokom nemiru suvremene erotike, to je savršeno patrijarhalni besmisao, kao što je besmislena na primjer lojanica u odnosu spram Dieselmotora! Suvremeni brak je besmisao, i sav onaj brakorazvodni materijal na mom advokatskom šrajptišu, sve one drame i afere, i skandali i gluposti, što je to sve drugo nego dokaz za onaj nevjerojatni nemir, za one bezbrojne simptome kriza, za onaj rasap nekakvih patrijarhalnih okvira što ne podnose više pritiska iznutra pak se potpuno logično raspadaju. »Majka moga djeteta fotografirala se gola i taj njen akt stoji na pisaćem stolu njenog ljubavnika«, to mi govori svaki drugi od mojih brakorazvodnih klijenata s takvim akcentom kao da sam tu »nevjerojatnu stvar« prvi put čuo iz njegovih usta. »Gospodine moj, moja vlastita žena, pa lezbijka, i to s kime, s guvernantom naše starije djevojčice!« Ili: »Evo, imam pismo iz koga slijedi da mi je žena spavala sa svojim ljubavnikom i njegovom drugom ljubovcom!«Ljudi se fotografiraju goli, spavaju, igraju se lezbijstva, lažu sebi međusobno godinama, u čitavom sistemu zabluda, u bolesnoj fikciji da jedna izvjesna žena može uopće da bude »moja« ili »tvoja« žena, i da kao takva, to jest kao »moja žena«, pripada isključivo pod moje vlasništvo i ne može više da bude intimna ni s jednim drugim živim čovjekom! Kaos! A u svemu tome kaosu policajno ženidbenopravno pitanje: tko je kriv? »Moj muž je kriv«, rekla mi je neki dan jedna moja gospođa klijentkinja, vidljivo juridički mirna. »Ja sam se vratila iznenada iz teatra i našla sam mu našu kuharicu u košulji na koljenu!« Tko je kriv, to je policajno pitanje. Ljudi su više glupi i nesretni nego krivi! Jedno je sigurno, i toliko je meni iz iskustva objektivno jasno: ekonomski odnosi mijenjaju se u temeljima, i na prijelazu iz patrijarhalnog u urbanizirano u tim krizama, bez paritetne odgovornosti brakorazvodnih stranaka, teško je utvrditi tko je kriv. Jedno je jasno: crkveni sakramenti, patrijarhalni okviri, građanski ugled braka kao takvog, sve je to već samo po sebi u likvidaciji, i tko bi tu mogao da znade što, kako i kamo. Tu jedini kompas može biti: instinkt. Ništa više! Za vrijeme toga monologa on je nekoliko puta kao mehanički pogledao na sat. Laura sluša njegov polutihi šarmantni glas, njegovom advokatsku pamet koja joj je zapravo toliko puta pomogla, a sad se po svemu sprema da je

ostavi i osjeća duboku potrebu da progovori. Ona se na to već dugo spremala. Nervozna je jer se njemu žuri.

LAURA: Da, da, to je sve vrlo lijepo, mili moj, i ti govoriš vrlo šarmantno. Ali ako stanem izvan tvojih riječi, ako se otmem sugestiji tvoga govora, meni se ustvari čini kao da se zagomilavaš riječima, das ist eben deine Advokatenart und -weise!⁴⁴⁶ Ti govoriš da ispod tvojih riječi ne bi probilo ništa stvarno! Meni se tako čini kao da ti mene zamataš riječima: te tvoje riječi htjele bi da budu bandaža! Ti se bojiš da kroz tu tvoju bandažu ne prodre krv!

KRIŽOVEC: Kakva krv? Ja precizno znadem što sam htio da kažem!

LAURA: Molim te, ti precizno znadeš svu težinu moje situacije, ali ti jednostavno ne ćeš da je uzmeš na znanje! Ti nikako ne ćeš da priznaš da je potrebno da se jedanput o svemu tome progovori definitivno! Ja sam polagano došla do posljednje linije svoga otpora, i sve je tu sada kao feder, navinut do posljednjeg! Ja osjećam kako polagano sve tu puca, a ti tu govoriš generalno o nekakvim okvirima, o nekakvoj »psihoerotičnoj nervozi na prijelazu iz patrijarhalnog u urbanizirano«! Molim te, Ivane! Oprosti! Ja znadem, ja sam uzrujana, ali taj problem - za boga miloga - valjda ipak nije erotički! Tu nije ono erotično problematično! Tu je problematično u samoj stvari to da se konačno odredi kako je dugo jedan čovjek osuđen da se mora dati od drugog mučiti! To, i ništa više!

KRIŽOVEC, iritirano: Molim, molim! Ja nisam imao nikakve naročite namjere! Ja sam govorio o svojim impresijama! Agovorio sam sve to u vezi s onom njegovom izjavom da Lenbachovi žive u braku već trista godina i da on, dok je živ, ne će likvidacije! Naravno! On gleda na taj brakorazvodni problem patrijarhalno, za njega si ti vlastita njegova žena do njegove smrti! Naravno! On lično ne će likvidacije nečeg što je već samo po sebi u likvidaciji i kao pojedinačni slučaj i kao institucija! To je samo simptom općenite krize, ono je bilo mišljeno samo kao ilustracija...

LAURA: On ne će likvidacije! A ja! Sto sam ja? Ja znadem tebi se žuri, tebe čekaju, ti si poslovno spriječen, ti nemaš vremena, ti si već trideset puta pogledao na svoj sat, no uza sve to ja sam tu u takvoj situaciji da ja moram s tobom govoriti, Ivane! Ja moram jedanput da ti kažem što ja o tome mislim! Ja sam se

već spremala da ti o tome pišem koliko to god bilo komično, da, jer, napokon, kada da se objasnim s tobom? Prije podne si na sudu, po podne klijenti, onda te vječne konferencije, a sada, u ovo doba, uvijek si ovdje »en passant« - »na dvije, tri minute«

- pa je prirodno da sam već i na to pomišljala da ti pišem]

KRIZOVEC: Sve je to doslovno pretjerano! Ja sam večeras slučajno spriječen, potpuno slučajno! Bože moj, dobio sam, zar ne, telegram?! Čemu te pretjerane sentimentalnosti?! Za sve te svoje kombinacije nemaš ni jedne stvarne podloge!

LAURA: Stvarne podloge nemam? A što je to stvarna podloga? U ovim vječnim nemirima, u ovim samoćama i glavoboljama, u ovom poslu što me samo muči, u ovom neprekidnom umoru, polagano osjećam kako moji nervi nisu više nervi od prije dvije-tri godine i kako to sve izvan mene postaje toliko teško. Sto ja znam što? Nervi? Konstrukcija nervna? Cijeli moj živčani otpor, sve to postaje preslabo! Ja ne mogu više u toj depresiji! Ja ne mogu, a ti tvrdiš da nemam stvarne podloge. Ja osjećam kako više ne mogu! Pojmiš li ti to? Mene iritira sve! Dobro je, ja već tri godine rabotam u ovoj butigi, ja tu pišem cifre, krojim i šaljem pakete, ja dvorim konte, ja sam to još mogla da podnesem kao nekakav provizorij, kao nešto što je bilo improvizacija u brodolomu, ali taj brodolom traje već četvrtu godinu, i tu nema nikakvog izgleda na bolje! Sve jednako, uvijek isto jednako tamno i užasno! A ti tu prolaziš samo »en passant« i tako: odlaziš, »klanjam se«, »doviđenja«, »sve je to pretjerano«, »tu nema nikakve stvarne podloge«, »sve je to slučajno«, »sluga pokoran«, i nema te. Ti odeš, a ja ostajem sama! A moji živci popuštaju i ja više ne mogu. Danas, na primjer, ja čitav božji dan nisam sjela ni jednu jedinu sekundu, ja sam govorila od poslijepodneva dosad, neprekidno, neprekidno...

KRIZOVEC: Pa i ja sam jutros govorio u sudnici tri sata u kontinuitetu! Ja sam se sinoć spremao za taj govor do dva sata po ponoći! I ja sam poslije podne bio s klijentima, a sada me čekaju na nekakvom očevidu u jednom magazinu, a večeras

- večera, i poslije toga konferencija! Sutra opet imam važnu glavnu raspravu!

LAURA: Da, ali ti radiš posao adekvatan svojoj društvenoj poziciji!

KRIZOVEC: No, dakle, što se tih naših današnjih »društvenih

pozicija« tiče, draga moja, to je doista sve relativno! To je sve, može se mirne duše reći: »blaga uspomena«!

LAURA: Ipak! Ti si svoj gospodin, ti ne krijumčariš talijansku svilu! Ti nisi žena jednog psihopata i alkoholičara! Ja sam to sve još mogla da podnesem, ali danas mi se sve gadi! Ti ipak ne moraš nekakvim današnjim ministrovicama govoriti »milostiva«, »ekscelencija« i biti im na uslugu kod probanja toalete! Tu je danas bila jedna ministrovica, »ekscelencija«, koja je tek kao ministrovica počela učiti Czernyja, a danas govori o Hoehnu i Saueru kako su svirali loše i nesolidno! Ona znade što je Wedgwood, a što Luj XVI! S takvim osobama ti ipak nisi prisiljen da konverziraš o Wedgwoodu i D-dur largu!

KRIŽOVEC: To je sve bizarno - iibertrieben! Mein Gott⁴⁴⁷, ljudi brbljaju koješta...

LAURA: Nije to ni najmanje bizarno nego je to tako! Takva »ekscelencija« kupuje kod mene moju robu i ja sam njezina šnajderica, to je, to da! Ja stojim tu kod pulta i režem svilu na metar, moje lice jedna je vječna grimasa, a moj gospodin suprug pijančuje, karta se i krivotvori mjenice! Ja sam šnajderica! Da! Tako je to! Ja krijumčarim svilu, ja sam potpuno par terre!⁴⁴⁸ I na to sve reći da je to »pretjerano i bez podloge«, dragi moj - tako an pasan između šest i sedam - dozvolit ćeš, na to se mora odgovoriti!

KRIŽOVEC: A ja nisam par terre? A moja sudnica i moje uvrede poštenja gospode dinstmana i hauzmajstera> to nije par terre? Da li je gospa Fanika rekla da je gospa Gartlicova ukrala rublje s tavana? To, naravno, nije par terre?

LAURA: Da! Dinstmani nisu tvoji jedini klijenti, a ja se lično ovdje ponizujem dnevno niže od tvog najzadnjeg klijenta! Da! Oprosti, ja sam samo reagirala na tvoj način, ja naime više ne vladam živcima, mene sve više iritira sve to oko mene, ja to više ne mogu! Telefon zvoni. Laura umorno i degutantno, sluteći da to govori Lenbach, diže slušalicu, a onda postaje tvrda i stroga. Da! Ja sam! Ne! Ne! Ne! Ne i ne! Nikako. Nein! Ich will nicht! Bitte schon! Bitte! Ist gefällig! Adieu!⁴⁴⁹

KRIŽOVEC: On?

447. pretjerano! Bože moj

448. na zemlji, klonula

449. Ne! Ne ću! Molim lijepo! Molim! Izvoli! Zbogom!

LAURA: Dal Oni Opet one dvije hiljade! Za deset minuta sedam! Kaže: ako ih ne bude imao u sedam da će se ustrijeliti!

KRIZOVEC: Pa mogla si mu dati! Ja slučajno imam kod sebe!

LAURA: Ne ću! Prosto više ne ću! Valjda i ja imam prava da se branim od terora! Taj mi se čovjek već dvije godine grozi revolverom! Sve treba da ima svoj finale!

KRIZOVEC: Bože moj, s jednim pacijentom trebalo bi biti ipak, što ja znam - manje kapriciozan!

LAURA: Nije on nikakav pacijent, nego sasvim običan erpreser! Stoji tu nada mnom s revolverom i terorizira me već čitav život! On će se ustrijeliti? Mizerija jedna! On će se ustrijeliti! Treba imati karaktera da se čovjek ustrijeli! I ja mislim, da meni sada telefoniraju da se on doista ustrijelio, da bih odahnula kao od kakvog teškog sna! Užasno leži sve to na meni! Ja tu često mislim

o tome kako bi bilo da njega nestane! Ovako prije podne sjedim tu i mislim: kako bi bilo da zazvoni telefon, pa da mi jave da je pao s konja. Njega su jedanput u Beču donijeli iz jašionice kući: sjećam se kao danas, prije dvanaest godina! Onda sam već bila imala čast da ga vidim iza kulisa, i sjećam se - ah - da! Da, ja ležim na primjer tako noću sama, i uvijek jedan te isti motiv u vezi s njime: gledam sebe na njegovu sprovodu! On je umro, a ja stojim na njegovu sprovodu, kiša pada, svi imaju kišobrane, a ja stojim

i tražim tebe pogledom! Tebe nema! Nikako ne mogu da vidim tebe! Čudno! I sanjam često da putujem: sjedim u toplom pledu u kupeu, a vlak juri, i negdje je Lenbach ostao iza mene, mrtav, njega više nema - sve je svršeno!

Ulazi Madeleine Petrovna, s kazetom manikirke i još neka dva paketa. Scena rukovanja i ljubljenja s Laurom intimna. Madeleine Petrovna, grafinja Gelcerova, dama peterburškog društva. U emigraciji manikirka. Oko pedeset godina. Govori s jakim ruskim naglaskom, ali ne utrirano.

MADELEINE PETROVNA: Dobar dan, Laura Mihajlovna. Kako ste? Ja sam samo na jednu minutočku, samo da vas vidim. Ja bila kod madam Tjereze, nemojte misliti da nisam bila, sve tamo uređeno! Ja samo nisam imala vremena da skočim do vas! Zdravstvujte, draga moja Laura Mihajlovna! O, habe die Ehre, Herr von Križovec! Kako ste? Vas već dugo nisam vidjela! Imate mnogo posla, je li, mnogo radite, je li, čitala sam neki dan u novinama vaš pledoaje u aferi Bergera i mislila o vama! Znete tko meni o vama mnogo govori u posljednje vrijeme? Izabela Georgijevna, Herr

von Križoved Da, da, Izabela Georgijevna! Ona meni rekla (što nisam znala) da vi bili adlatus grafa vengerskoga premijera, i to da vi i vaša familija vengerskog notabiliteta! Izabela Georgijevna sve to meni objasnila detaljno!

KRIZOVEC, kome je sve to vrlo neugodno: Da, grafinjo, sve je to vrlo komplicirano s našim plemstvom! A ja lično nisam bio adlatus ugarskog ministra predsjednika, ja sam samo u političkoj misiji hrvatskog ministarstva bio dodijeljen na dispoziciju grafa premijera, ali to je bilo neposredno pred sam rat!

MADELEINE PETROVNA: Da, da, razumijem, ali vi svejedno imate u svojoj familiji jednoga kardinala, Baltazara, Baltazara - ne znam kakav vengerski predikat u tog kardinala, no - vsjoravno. Te mongolsko-vengerske predikate nikako ne mogu da memoriram! Meni je Izabela Georgijevna govorila o jednom divnom, prekrasnom portretu tog vengerskog kardinala što visi iznad vašeg šrajptiša. Ona ga je tamo kod vas vidjela! A vi, anđele moj dobri, Laura Mihajlovna, što mi vi radite? Baš sam sinoć bila kod princesse Volodarskaje i razgovarale o vama, pak je princesse Volodarskaja izjavila pred svima da je vaš osjećaj humanosti - supernaturel, iibermenschlich⁴⁵⁰, da, da, i da ni rođena njena mama nije bila tako dobra - si grande - tako velikodušna spram nje kao vi!

LAURA: Ali, grofice, ta to su sve pretjerane malenkosti! To nije vrijedno ni spomena!

KRIZOVEC, opraštajući se nijemo od Laure, spram Madeleine Petrovne: Ja sam, grofice, bio na odlasku već prije pola sata! Vi me morate ispričati, mene čekaju moji klijenti, ja sam ionako već zakasnio! Vi me morate ispričati! Lauri: Večeras sam ja na večeri u Grandu! Sutra sam točno u pet ovdje, i, ako vam je s voljom, ja sam sutra slobodan! Čitavo veče!

LAURA: Da, da, kao i večeras!

KRIZOVEC: Vis maior, draga Laura! Bože moj! Vis maior, zar ne? Ni meni nije ugodno čitavo veče gnjaviti se sa potpuno indiferentnim ljudima! Ali mora se! Dakle, ovdje sutra u pet! Ljubim ruke! Ljubim ruke, grofice, doviđenja! Izlazi.

MADELEINE PETROVNA: Dakle, princesse Volodarskaja, Laura Mihajlovna, ona je od vas u tolikoj mjeri enchantee da je to prosto neopisivo! I ona mi je rekla da vi sada prosto morate

jedno veće do nas, da se porazgovaramo, ona bi vam tako rado pričala čitavu aferu sa madam Tjerez i Izabelom Georgijevnom! Sada dok je stvar s Izabelom Georgijevnom tako aktualna! Laura Mihajlovna, to će vas sigurno interesirati!

LAURA: Ja imam ideju, grofice, ja imam ideju! Jeste li večeras možda slobodne? Ako ste slobodne, mogle biste vi sve zajedno, i kneginja, i Alice Andrejevna, i Mary i sve zajedno do mene, jer ja sam večeras sama, i mene bi, vjerujte mi, neobično veselilo...

MADELEINE PETROVNA: Laura Mihajlovna, vi ste divan čovjek, u vama ima nešto anđeosko! To je prekrasna ideja. To je prekrasna ideja! Ja sam poslije devet sati slobodna, a i princesse Volodarskaja radovat će se mnogo, mnogo, mnogo! Mary će misliti da sanja! Ona tako voli potonuti u vašim begovskim foteljama! To je divno! A kakve su ono vaše nove slike? To su nekakve venecijanske stvari! Kod nas u Ermitažu bilo takvih stvari »en masse«. Prosto »en masse«! I to bila ruska moda kod nas: taj venecijanski žanr! U starom ampir-Peterburgu bilo bezbroj takvih motiva! Da! Oko Admiraliteta; tamo oko Admiraliteta, jedna masa sličnih venecijanskih motiva!

LAURA: To sam dobila od hofrata Saint-Firmina da prodam! Možda vi znate koga, grofice, tko bi kupio? Canaletto-imitacije, obadvije šesnaest hiljada.

MADELEINE PETROVNA: Ne znam, Laura Mihajlovna! Ne znam, možda! Ako nađem koga, ja ću vas svakako obavijestiti! A stari hofrat Saint-Firmin, to je kavalir staroga modela. Ja ne znam, poznajete li vi njegovu kolekciju plesnih kotiljona, dakle, prekrasne stvarce: einfach zum verriickt werden!⁴⁵¹ On mi je posljednji put pokazao jedan plesni red kada je agramskaja garnizona dala ples pod protektoratom vaše pokojne mame generalice! Fantastično divna stvar: papirmaše-imitacija starinskog srebra s wallensteinskim rapirom, kokardom, pečatom i krasno-bijelom pantljikom! Dakle, stari hofrat Saint-Firmin, on o vašoj gospođi majci generalici i o vama, Laura Mihajlovna, govori uvijek samo u superlativima. On kaže da od vaše gospođe majke nije bilo idealnije lady patroness na svijetu, a za vas: da je on vidio već prilično mnogo žena, ali tako jednu univerzalnu, jednu tako savršenu damu, sa tako kultiviranim ukusom kao što je vaš, da je to unikum! Pa jeste! Imade pravo stari hofrat! To je sve zapravo jedan kulturnohistorijski muzej, to su sami

rariteti, tu u tim foteljama, tu se tako intimno sjedi da je fakat da ste vi sretna žena, Laura Mihajlovna, sa svojim ukusom, sa svojim blagim temperamentom, dobrotom, kulturom! Anđele naš dobri! Bog vas dragi blagoslovio, mila moja! Budite sretni! Budite sretni! Bog vas blagoslovio! Ljubi od lažnog bizantinskog zanosa kao u višoj nekoj neodređenoj intuiciji Lauri ruke i lice. Intimna scena cjelivanja. Ulazi Lenbach. Čim je Madeleine Petrovna primijetila Lenbacha, prelazi iz intimnog u konvencionalno.

MADELEINE PETROVNA Lauri: Dakle, do svidanja u devet sati, Laura Mihajlovna! Ja ću svakako skočiti do princesse Volodarskaje, svakako još prije večere! Ja ću, dakle, poručiti i Alice Andrejevnoj i Miss Mary, doviđenja! Hvala vam na svemu! Do svidanja! Zbogom!

Lenbach je još pijaniji nego za prijašnje scene, i to mu se vidi. On puši cigaru. Ušavši hitrim korakom, on je zastao, i, primijetivši cjelivanje gospođa, on se trgnuo kao da reagira na neku nečasnu stvar. Laura popravlja Madeleinin šal i dodaje joj kazetu i pakete.

LAURA: Doviđenja, grofice, doviđenja! Zbogom! Evo još i ovaj paket nemojte zaboraviti! Doviđenja. Prati Madeleine Petrovnu spram izlaza.

MADELEINE PETROVNA, u prolazu pokraj Lenbacha, servilno pretjerano i bizantinski podvučeno, tako da scena ispadne lažna i abnormalna: Klanjam se, Herr Oberstleutnant, moj najdublji naklon, kako ste, dobar večer! Wie geht es Ihnen, lieber Herr Oberstleutnant⁴⁵², već vas nisam vidjela, also: une eternite! Sie scheinen etwas iibler Disposition zu sein!⁴⁵³ Kako ste, dragi Herr Oberstleutnant? Baš smo neko veče u našem ruskom serklu »chez princesse Volodarskaja« govorili o vama! Ja bila toliko indiskretna te sam »princesse Volodarskoj« odnijela onu vašu fotografiju u gali Arcierenleibgarde: vveisser Buffel, ponceauroter Lack!⁴⁵⁴ Dakle, to je bio uspjeh, un succes incroyable! Svi su se divili vašoj »figure«, pak je sama princesse Volodarskaja (a vi znate ekskvizitni ukus ruskih dvorskih krugova), sama princesse izjavila da već dugo-dugo nije imala zadovoljstva da vidi tako idealnu kavalirsku »figure«! Dakle, dragi moj barune, doviđenja! Vaša

452. Kako ste, dragi gospodine potpukovniče

453. dakle: čitavu vječnost! Čini se da ste nešto loše raspoloženi!

454. bijela bivolja koža, žarkocrveni lak!

gospođa barunica, to je jedan šarmantni anđeo! Biser od čovjeka, čuvajte je, molim vas, kao najskupocjeniji biser! Doviđenja! Oprostite mi što sam vam otela od vašeg skupocjenog vremena, ali sve je to od simpatije što vas tako rijetko viđam, i od srca, barune! Doviđenja, Laura Mihajlovna! Laku noć! Laku noć!

Lenbach s cigarom u ustima i šeširom u ruci, sa stisnutim petama, vrlo hladno, s kavaljerskim naklonom bez riječi, stoji ukočeno, i poslije svih ovih fraza ne užima ruku Madeleine Petrovne, već poklonivši se demonstrativno ode do svjetiljke lijevo. Laura je ispratila Madeleinu Petrovnu do uličnih vrata i tamo se još čuje Madeleinin glas. Stanka. Lenbach je ponovno stavio šešir na glavu i odbija dimove cigare, te nervozno šeće. Laura se vraća nervoznija nego što je izašla. Ide do pulta i tamo uzbuđeno traži nešto među robom. Neugodna stanika.

LENBACH, nervozno. Glas mu dršće od uzbuđenja. Also, ja tebe ne razumijem kako možeš s takvom osobom da podržavaš intimne veze. Dieses Weib ist schon das Letzte vom Letzten!⁴⁵⁵

LAURA, s indignacijom: Grofica je jedna dama i pošten čovjek koji svojim vlastitim rukama zarađuje svoj kruh. Osim toga, ljudi koji dolaze k meni ne mogu za tebe biti osobe! Kakva osoba?

LENBACH, razdraženo: Ona, prije svega, nije nikakva grofica, nego sasvim obična guvernanta Madeleine, kod grofa Geltzera! Admiral, grof Geltzer, imao je šezdeset i devet godina kada je uzeo za ženu tu vašu Madeleinu! Ja sam se točno informirao o toj vašoj grofici! Mene ne će blefirati jedna guvernanta! A, osim toga: ta je osoba jedna sasvim obična klevetnica koja prlja tuđu čast! To je osoba koju ću ja ispljuskati kad mi prvi put stane pred lice!

LAURA: A čiju je čast zaprljala Madeleine, ako se smije pitati?

LENBACH: Ti u takvim situacijama uvijek igraš naivku! Kao da nemaš pojma ni o čemu? Kao da ne znaš da ta osoba mene instinktivno mrzi jer znade, da mene nema, da bi se ti, kao što si slaba, potpuno zaplela među njene ruske laži i intrige! Da, da mene nema, onda bi cijela ona banda oko princesse Volodarskaje mogla da ti pije posljednju kaplju krvi! Die Bande weiss sehr genau, wer ihr im Wege steht! Jawohl!⁴⁵⁶

LAURA: Kakva princesse Volodarskaja? Kakva krv? Pitam te čiju je čast zaprljala Madeleine?

455. Ta je ženska već posljednje od posljednjega!

456. Ta banda zna vrlo dobro tko joj stoji na putu! Dakako!

LENBACH, u bijesu raste: Bagaža ruska, samo od intriga i laži živi taj skot emigrantski! Grofica, ekscelencija, admiralica, naravna stvar. Admiralica! A iza toga nema ništa nego samo laži i skandali! Što je? Što me gledaš tako? Zar sam ja kriv da ona laje o meni da sam ja propalica i nitkov? Ona širi famu da sam ja krivotvorio potpis na mjenici i da sam osuđen zbog krivotvorenja i prijevare, a ne zbog mađarske afere. Das einzig Helle, was an mir noch geblieben ist, das ist eben mein Pflichtgefühl! Und das will man mir auch niederreißen und beschmutzen!⁴⁵⁷ Da! Možete vi danas govoriti i misliti o crvenim hlačama što vas je volja, javrohl, aber das Pflichtgefühl, das ist mir geblieben.⁴⁵⁸ Ja sam već izjavio na sudu, i pri tome ostajem, da ni Marija-Terezija-orden svoga djeda nisam s takvim ponosom nosio kao baš onu lepoglavsku brojku! Und das will man mir auch beschmutzen!⁴⁵⁹ A da bilo tko od vas ima samo jedan atom poštenja, taj bi toj dotepenoj Madeleini zatvorio usta njena, taj bi joj objasnio da je hijenski prljati tuđu čast! Meinetwegen⁴⁶⁰, ja sam već u grobu, mene više i nema, ali baš smraditi svoju uspomenu od koga god ne dam! Ne, to ne dam!

LAURA: Ali, molim te, to su magle! Svega toga nema! To je tlapnja! Ti sanjaš.

LENBACH: Molim lijepo, ja sam pouzdanim svjedocima utvrdio da je ta masseuse⁴⁶¹ izjavila da ja profesionalno živim od tebe na tvoj konto! To je ona izjavila i to sam ja svjedocima utvrdio! Kako smije takva ruska kreatura da takve laži širi! Ja da sam sjedio u reštu zbog dugova? Ja da sam suđen u mađarskoj aferi kao čovjek koji je varao i krivotvorio potpise? Da ta kreatura nije žensko, ja bih je ustrijelio kao psa! Wie einen Hund! Mit der Reitpeitsche!⁴⁶² 1, molim lijepo: dajem ti svoju časnu riječ, ako ta osoba još samo jedan jedini put stupi preko praga moje kuće da ću je sam, vlastoručno, baciti kroz vrata! Ksind!⁴⁶³ ruski, anonimni! Nije moj stan nikakav bordel za stare lezbijke!

457. Jedino svjetlo što je u meni još preostalo, to je upravo moj osjećaj dužnosti! Pa i to hoće da mi otmu i zaprljaju!

458. dakako, ali osjećanje dužnosti, to mi je ostalo

459. A i to hoće da mi zaprljaju!

460. Što se mene tiče

461. maserka

462. Kao pseto! Jahaćim bičem!

463. banda, fukara

Ja mislim da mi ne ćete htjeti dokazati da ta osoba dolazi u moju kuću isključivo kao manikirka! Ta valjda nisam regrutsko novorođenče? Ja sam već izjavio i opet najsvečanije izjavljujem da ne ću da trpim nikakve lezbijske Rendez-vous-Orte u svojoj kući! Ako toliko čeznu za vama, molim lijepo izvolite do Njezinog Visočanstva Princesse Volodarskaje, tamo se primaju ženske vizite, ali ja, ja sam suviše Lenbach, suviše puritanac, ich bin zu gut erzogen, als dass ich für solche Avanturistinnen Verstandnis hatte!⁴⁶⁴

LAURA: Vi ste totalno pijani te ne razumijete ni jedne svoje riječi! Zaudarate kao bure! S odvratnošću nervozno izlazi u radionicu.

Jos doh je Lenbach bio u govoru, stale su po vitrinama i komodama otkucavati ure sedam sati. I dok je on završio, čuje se izvana zvonjava s gradskih tornjeva. Jedan sat tuče u tišini stanke punih sedam udaraca. Vani je netko na oba izloga i na vratima sve do visine čovjeka spustio rolo. Ta se grmljavina čula u tri pravilna razmaka. Lenbach je najprije poslije Laurina odlaska nervozno šetao po sceni, odbijao dimove kao da u sebi kune: Herrgott! Crucifbđ a zatim je sjeo na jedan stolić i stao prekapati po modnim listovima. Tako se i umirio, promatrajući ilustracije, i tako, otvorivši gramofon na stolu, sluša gramofon. Gramofon svira: »An der schonen blauen Donau«⁴⁶⁵, valcer od Straussa. Lenbach prati tu svirku nervoznim fićukanjem. Nakon stanke vraća se Laura i stane gasiti svjetlost. Ona je obučena za ulicu. Lenbach se ne miče.

LAURA: No, što je? Sedam je sati prošlo! Ja idem!

LENBACH, lakajski bijedno: Čovjek se samo uzrujava, a zapravo - wozu? Hat das einen Sinn?⁴⁶⁶ Da, a propos, Laura? Ja sam ovdje zaboravio one dvije stotine!

LAURA: Kakve dvije stotine?

LENBACH: Pa one od malo prije! Upravo je došao doktor, a ja sam ih ostavio tamo na pultu!

LAURA, s indignacijom vadi iz svoje tašne dvije stotine i daje mu: Dakle? Idemo! Idemo!

LENBACH, smotavši banknote, udobrovoljeno i naoko kao mirno: Ti ideš sada direktno kući?

464. ja sam odveć dobro odgojen, a da bih imao razumijevanja za takve pustolovke!

465. »Na lijepom plavom Dunavu«

466. čemu? Ima li to smisla?

LAURA: Da!

LENBACH: Mogla bi da kažeš Mariji da naloži Herrenzimmer! Da priredi rakije i kave! Pozvao sam večeras von Lorencza na partiju karata! Ja ću se za vino pobrinuti sam!

LAURA: Nema večeras Marije! Ja sam joj dala auzgang!

LENBACH: Kakav auzgang?

LAURA: Lijepo! Dala sam joj auzgang! A, osim toga, večeras sam ja pozvala k sebi neke ljude!

LENBACH: Kako? Pa doktor je ovdje izjavio da je večeras poslovno na večeri u Grandhotelu!

LAURA: Smiješno! Doktor je izjavio! Ja sam večeras pozvala k sebi neke ljude!

LENBACH: No, dobro, dobro! A ja? A ja?

LAURA, otvorivši staklena vrata: Ich mach' dich aufmerksam: auf der Strasse mag ich keine Szenen!⁴⁶⁷ Ja sam večeras okupirana! Žalim!

LENBACH ponovno plane: So? Also, so? Ich habe in diesem Hause keine Rechte mehr?⁴⁶⁸ Ja sam dakle nitko i ništa u ovoj kući! Ja niti toliko prava nemam koliko kakva sobarica? Ja sam pozvao večeras general-majora von Fabkovicza, i ja ću sada ispasti pred njim kao blamirani rocbub⁴⁶⁹! Kako mogu da stupim pred general-majora von Fabkovicza? Sto da kažem general-majoru? Jeste li vi poludjeli svi zajedno? Što je to s vama? Ja sebi to izmoljavam! To je glupo i bestidno! To je bezobrazno!

LAURA, zatvorivši staklena vrata, vrati se spram njega: Ti si pijan! Ti ne znaš što govoriš! Molim te! Ako ne ćeš da se vladaš pristojno, izvoli izaći sam! Auf der Strasse will ich keine Szenen! Vratila se do jednog fotelja i sjela.

LENBACH: Nisam ja ništa pijan, nego ste vi svi skupa jedno bezobrazno društvo! Ja nisam pijan! Ja sebi izmoljavam da me tu svaki čas vrijeđate! Ja ne mogu više da podnosim te inzulte! Vi ste mene vrijeđali na svakome koraku! Ja sam ovdje nula po kojoj svi vi pljujete kao u špuktrigl⁴⁷⁰! Kojim pravom vi meni u mome vlastitom stanu branite moje pravo?! Kojim pravom vi mene ponizujete? Ja da sam pijan? Gdje sam ja što pio? Kada sam ja pio?

467. Upozoravam te: na ulici ne želim nikakve scene!

468. Tako? Dakle, tako? Zar ja u ovoj kući nemam više nikakvih prava?

469. balavac, šmrkavac

470. pljuvačnicu

LAURA: A što vičete na mene? Meni je sve te komedije dosta! Ako ne možete vi, ne mogu ni ja! Ja sam pozvala večeras neke ljude k sebi jer nisam računala s vama!

LENBACH: Znam ja to dobro tko su ti neki ljudi! Princesse Volodarskaja et compagnie! Da bi ta vaša princesse Volodarskaja mogla tamo tjerati svoje lezbijske poslove, zato ja moram na ulicu! Ja se ne dam bagatelizirati! Vi niste računali sa mnom? A tko sam ja da vi možete ne računati sa mnom? Bacio je od bijesa goruću cigaru na jedan perzer. Laura ustane i digne tu goruću cigaru sa saga s gnušanjem.

LAURA: Od svega ste načinili krčmu!

LENBACH, kao da će je tvorno napasti, u posljednjoj erupciji divljeg bijesa i mržnje: Jeste li čuli? Jeste li čuli što sam vas pitao? Kako ste vi mogli da ne računate sa mnom?

LAURA, tvrdo i uspravno: Rekli ste da ćete se ustrijeliti u sedam sati! To ste mi i telefonirali prije nekoliko minuta! Mislila sam da ćete jedanput održati tu svoju riječ! Sedam je sati minulo! Ja sam svoje goste pozvala poslije devet!

LENBACH: Ein bloder Witz!⁴⁷¹ Obrat u trijezno. A vama je, čini mi se, žao što se ja još nisam ustrijelio?

LAURA: Vi biste se ustrijelili? Mizerijo jedna! Takve se mizerije ne strijeljaju, dragi moj! Komično! Vi biste se ustrijelili! Molim vas, idemo! Ja nemam vremena! Meni je te komedije dosta!

LENBACH: Dakle, komično? Vama je to, dakle, komično? To je vama komedija? A ja ću vama pokazati da to nije komično! Ako vas baš veseli, ja ću vam pokazati tko je mizerija - ja ću - vam pokazati što je to - komično! Uzeo je revolver, odapeo i stropoštao se, okrenuvši se jedared oko sebe, na pod. Revolver mu je pao iz ruke. Detonacija je vrlo slaba. Laura je uzmaknula dva koraka. Tišina.

LAURA: Lenbach! Lenbach! Tišina. Laura pristupi do njega i sagne se. Otvori mu rukom ibercijer i kaput i zaprlja svoje obje ruke krvlju. Trgne se i skoči do pulta i tamo uzrujano briše ruke u nekakvu svilu promatrajući fascinirano mrtvacu. Onda se opet vrati do lešine.

Polagano zavjesa

Čin drugi

Scenarij

Desna stijena s prozorom i balkonom postavljena je u dijagonali pozornice slijeva nadesno tako da čitava soba stoji koso spram rampe. Lijevo, u zidnoj izbočini, vrata u pokrajnu sobu. Tu se nasuprot vratima vidi ogroman, zlatni second-empire-trumeau, sa zapaljenim sedmokrakim svijećnjakom, tako da se u ogledalu odražava sva mekano pojastučena sekond-ampir-roza-plitš-garnitura. Na podu ogroman sjeverni medvjed. To je na početku čina, uz pepeljastosivu rasvjetu štelampe desno, jedina rasvjeta scene koja djeluje s bogatim brokatnim portijerama na vratima teatralno. Stan je inače stilski nejedinstven, prenamomilan namještajnom konfuzijom od više generacija, s vidljivim nekim motivima triju familija: Lenbacha, Feldmarschalleutnanta VVarronigga i starih Glembay-Barboczyjevih, u čijoj kući taj stan i stoji. Makart-reminiscencije s bidermajer-altfaterštulima, s blijedim starinskim zlatnoprotkanim presvlakama. Parketi su romboidne figure s bogatim perzijskim sagovima. Po stijenama mnogo slika i mnogo fotografija s različitim scenama: iz lova, steeple-chase, grande toilette. Portret Feldmarschalleutnanta VVarronigga i njegove supruge gospođe generalice Olge Glembajeve. On u modrom gala-vafenroku, bista, s mnogim visokim ordenima, a ona u kostimu devedesetih godina: plener, sa suncobranom. Nekakvi generali u bijelim princkartlovskim vafenrocima. Nekakvi postioaldmullerovski portreti: Vormarzcivili. Portret Laure s konjem, u ulju. Loš cabanelizam. Cukervaser. Desno stol s dva starinska naslonjača i ogromnim ampire-šezlongom. Do stola štelampa. U kružnici te svjetiljke vidi se daje stol prenatrpan lijekovima, škatuljama i umirujućim sredstvima: bočice s kolonjskom vodom, brom, veronal. Do stola servitiš, s vrčevima, čašama i velikom srebrnom posudom punom

leda. Na stolu sve krcato konjakom, kafemašinom, breskvama na pladnju i jednom prilično velikom Louis-XV-miniature-urum, čije se zlatno njihalo njiše između tih predmeta.

Lijevo uza stijenu ogroman marijaterezijanski sekreter sa zlatnouokvirenom fotografijom baruna Lenbacha u gali Arcierenleibgarde. Sa srebrnom kacigom i bijelim bivoljim repom, s aušlagima i galonima. Pred tom fotografijom kandilo. Na samom sekreteru do fotografije posljednje preostale Lenbachove stvari: lisnica s dokumentima i fotografijama, revolver, zamotan u novinski papir. Sva su vrata tamno obojena tako da je prostor sobe taman. Plafon je osamdesetih godina, izmalan staromodnim motivima girlande, akantusa, Nerejida i renesansnih cornes d'abondancea⁴⁷². Po plafonu pada odraz ulične svjetiljke. Laura na šezlongu, oko dva sata noću s povezanom glavom. Depresija dugotrajnog bdjenja. Tiha stanka, koja čini se da traje. U altfaterštolu Križovec, s glavom duboko uronjenom u mekani naslon, gleda u plafon i puši. Stanka.

KRIŽOVEC, kao u svojoj intimnoj unutrašnjoj meditaciji, nastavlja svoj monolog: Smrt, konačno, sama po sebi, to je prosta mehanička pojava. Posljednja kontrakcija izvjesne muskule poslije čitavog niza kontrakcija te iste muskule po nekoj dubokoj zakonitosti, i isto tako: zastoj gibanja, smirenje. Da! To je mehanika! I njihalo se njiše pa poslije izvjesnog broja njihaja stane. To je sve mehanika i, ustvari, sve je to mnogo jednostavnije no što se na prvi pogled čini. I to se sve zbiva po jednoj dubokoj nevidljivoj zakonitosti, logično i zapravo vrlo jednostavno i mudro! Da! To je smrt! Normalna smrt, zastoj izvjesnog gibanja, mehanički problem posljednjeg njihaja. Ali samoubojstvo, samoubojstvo nije samo mehanički proces, samoubojstvo je događaj mnogo dublji od normalne svakodnevne smrti. Samoubojstvo nije samo posljednja kontrakcija, posljednji titraj. Ono je isto tako otvoreno, perspektivno zbivanje kao što je izgled, prekrasan izgled s kakve vratolomne visine. Čovjek može da se sunovrati u ponor, a može da kao turist gleda dalekozorom po dalekim horizontima, da gucne čašu konjaka, da osjeti sunce na glečerima. Samoubojstvo je ona problematična točka u kojoj se dodiruju dvije strašne rotacije: Da i Ne. Samoubojstvo nije samo smrt kao takva, mehanički

događaj posljednjeg stezanja srčanog, nego obratno, to je jedna sasvim otvorena mogućnost da se u srcu čovječjem dogodi nešto sasvim suprotno od smrti! Naime, tako: ja mislim da u posljednjoj fazi svakog samoubojstva imade takvih otvorenih momenata da bi bila dovoljna nečija tiha riječ, nečiji tihi titraj glasa, stisak nečije ruke, i da se to ljudsko srce možda onda ipak ne bi odlučilo na posljednju kontrakciju. Kad bi se možda, u takvom opasnom momentu, našao pokraj samoubojice kakav čovjek koji bi mu rekao da je bolje popiti čašu vina nego sagnjiti, koji bi mu to rekao neposredno, sugestivno, intimno, iskreno, ja mislim da bi mnogi od onih, kojih danas više nema, još uvijek bili tu! Nedostaje nam te neke više mudrosti u životu, toga nam nedostaje! Da! Križovec puši i govori sam sebi. Izvana, kroz otvoreni balkon, sasvim daleko negdje, jedna kola i kopita na granitu. Lauru boli glava: geste bola i umora. Ona pije neko umirujuće sredstvo s ledom. Križovec je ustao i došao do sekretera na kome stoji fotografija baruna Lenbacha u gala-uniformi Arcierenleibgarde i gdje su sada položene njegove posljednje stvari: lisnica, sat, jedna knjiga i ostale sitnice s revolverom zamotanim u novinski papir. Križovec promatra titranje kandila na licu Lenbachovu. Postoje u životu zapravo dva načina gledanja: gledanje sa simpatijom i gledanje s nekim mizantropskim kriticizmom. Ljudi koji u svemu vide negativne stvari umišljaju sebi da gledaju na lupu. A, ustvari, ta lupa povećava, istina je, ali istodobno i deformira u monstruozno. Ta lupa, to je zapravo lornjon kratkovidnih. Bolje je gledati sa simpatijom ljude! I evo što je žalosno: da se simpatija za ljude rađa u nama tek kada stojimo nad njihovim grobom. To je žalosno iskustvo da se može stajati nad grobovima koji su odnijeli sa sobom pod zemlju naše uspomene, naše doživljaje, naše prostore. Tako rastu prostori našega prekogrobnog »Ja« iz dana u dan i strah pred tim rasteњem naših dijelova pod zemljom rađa tu bolnu nostalgiju za mrtvima. Sjećam se kako smo u Klein-Meseritschu spavali u biljarcimeru! Lovili smo na revirima kod grofa VVernera i bilo nas je toliko, da smo Lenbach i ja spavali u biljarcimeru! A sada! Sto je ostalo od svega toga? Uzima u ruku knjigu i prelistava je. Knjiga je u skupocjenom kožnom uvezu sa zlatorezom. Čita. Himersdorf, Stallmeister S. K. Hoheit des Fiirsten zu Hessen: »Anleitung zu der natuerlichsten und leichtesten Art, Pferde abzurichten«,

1791. »Aus der Bibliothek der kais. u. konigl. osterreichischen Reitinstruktionskommission fiir die Kavallerie.«⁴⁷³ Hohenfels. Ah, da! To je iz Hohenfelsove biblioteke! Čudno! I to mu je bila posljednja knjiga! Promatra fotografije iz lisnice. Derbi. Februara 1912. Da! To je on! Pejačević-Hose, crna bluza, monokl, zelena tratina i njegov slavni Jupiter! S lovor-vijencem! Da! Ljude treba promatrati u punome životu! Tu sa svojim Jupiterom, tu je on bio on! Sve, što se dogodilo poslije toga, bio je kacnjamer⁴⁷⁴! Ne smije se čovjeku suditi poslije maskenbala kada su sve maske skinute! Da! U takav, naravno, momenat ne da se reći ništa naročito, i, najposlije, što bi se i moglo stvarno reći o nekome koga zapravo više i nema! Ali jedno je sigurno! Ja sam od prvog dana kada smo se tu poslije Lepoglave ponovno sastali, ja sam sasvim sigurno osjećao da je taj čovjek bio zapravo već mrtvac! I sjećam se vrlo dobro! Bilo je to upravo nekoliko dana pošto se on vratio iz zatvora: tu smo stajali prijeko u njegovoj sobi, i on je kraj otvorenog ormara prekapao po svojoj još preostaloj oficirskoj garderobi! Htio je pozvati staretinara, pak je sortirao stvari. Sjećam se uzeo je jedan vafenrok, vafenrok je intenzivno mirisao po travama, i tako drži on taj svoj vafenrok u ruci i reče s nekakvom gestom, što ja znam, sugestivno kao glumac: »Adieu, auf Nimmerwiedersehen, du teuere Leiche!«⁴⁷⁵ Da, zaista! U onaj tren, on je držao u ruci sam svoju vlastitu sudbinu, i ja sam bio onda duboko potresen od intimnosti onog događaja! To nije bila fraza! To je bila formula jedne sudbine! Sve se to zapravo vrlo, vrlo dugo spremalo, i sve je to samo jedna i suviše logična epizoda u čitavome nizu razloga i posljedica! Još za vrijeme rasprave u onoj nesretnoj špijunskoj aferi, to mi je rekao doktor Paul Altmann, on je tražio od njega veronala! On je već onda bio gotov! Objektivno zapravo: nesretan čovjek! Nesretno vrijeme! Zapalio je ponovno cigaretu i šeće sobom. Laura šuti. Šutnja. Stanka.

KRIZOVEC, u šetnji gore-dolje. Poslije Lepoglave on nije više mogao da podnese ništa! Ono i jest infernalno, prosjediti u reštu skoro tri godine! Dobro je još ako je čovjek izoliran fanatizmom

473. Himersdorf, konjušnik Nj. Kr. Visosti kneza Hessenskog: »Uputa u najprirodniji i najlakši način kako se mogu uvježbati konji«, 1791. »Iz knjižnice C. i kr. austrijske Komisije za obuku u jahanju kod konjaništva«.

474. mamurluk

475. »Zbogom zauvijek, ti drago truplo!«

nekakve ideje, to onda barem hipotetički može da se podnese. Kažu da u ljudima koj i sjede po zatvorima zbog svog veltanšaunga, da u takvim ljudima gore neprekidno neka unutarnja svjetla¹. Ali bez tog unutarnjeg svjetla: taj život po zatvorima, to mora da je najčistiji pakao¹ Još ako je čovjek religiozan! Dobro je! Ali on nije bio religiozan! Onaj njegov jezuitski odgoj, to je sve bilo samo izvana: dekorativno! To nije bila ona unutarnja izolacija. On je već onda ipak bio stariji gospodin! On je već onda ipak osjećao svoje termofore, svoje bifteke, svoj bordeaux, svoju Atkinson kolonjsku vodu kao nešto bez čega se ne može živjeti. I, naravno: taj rešt, to je bio konačan prodor u njegovu poziciju! On je poslije toga izašao iz zatvora kao iz groba; ali to nije bilo nikakvo uskrsnuće! Samo neka kratka i prolazna epizoda prije posljednje tmine! Između dva groba! Da! I ja, kad sada gledam tako unatrag, retrospektivno, ja sam zapravo spram njega bio uvijek slab! On mene nije volio.

LAURA, s gestom koja kao da hoće da sruši sve njegove riječi: Molim te!

KRIZOVEC: Da, ja to znam! On ne samo da me nije volio nego štoviše, on je u posljednje vrijeme osjećao spram mene izrazitu antipatiju, ja to znam! To je i prirodno, konačno! Ali ja sam spram njega bio slab, sasvim ranjavo slab. I danas mi je jasno što je to bilo zapravo u meni: to je u meni bila slutnja skore njegove smrti! I večeras kad je govorio o konjima, a on je uvijek govorio o konjima - gotovo poetski, sinoć tamo u salonu, ja sam slutio zlo! On je već onda nosio u sebi smrt! I, zapravo, ako se uzme sve to u kompleksu, to je zapravo bila jedina, da se tako izrazim, vertikalna mogućnost da izađe iz svih tih zapletaja! Da! Jedina zapravo vertikalna mogućnost! I pokazalo se da je taj čovjek, unatoč svemu, ipak nosio u sebi jednu duboku, organsku potrebu za nečim svjetlijim, čistijim, pozitivnijim...

Laura, slušajući njegov monolog, pokazivala je od početka znakove razdraženog nemira. Ta je uzbuđenost već kod njene prve riječi intenzivna, a poslije raste u vidljivom porastu od riječi do riječi.

LAURA: Diese deine Advokatenart und -weise, die ist merkvviirdig!⁴⁷⁶ Ti govoriš tu, govoriš, govoriš, već jedan čitav

476. Taj tvoj odvjetnički način je neobičan!

sat govoriš kao da se braniš od nečega! Ti nemaš ni od čega da se braniš! Tvoje ruke nisu krvave! Tebe nisu na policiji čitavo veče ispitali: »A kako to da su vam ruke bile krvave?« Čemu se braniš protiv nekakve praznine? Nitko ne misli da si ti kriv njegovoj smrti! Komično!

KRIŽOVEC: Ne govorim ja to iz osjećaja krivnje! Stojim tu nad posljednjim stvarima jednog mrtvaca pa je prirodno da se u meni bude uspomene! Ili nalaziš li ti to neprirodnim?

LAURA: Ja to nalazim čudnim! Ja sam te sada slušala jednu punu uru, bez replike, i dopusti da ti sada izjavim da se čudim što ti sada, ovdje, u ovoj situaciji, poslije svega što se dogodilo i što se još događa, što ti sada nemaš savršeno nikakvih drugih

način, moram priznati, stran! Ja ne mogu da pojmem kako netko može da misli po shemi: advokatski pro i kontra, kako netko može da sada ovdje tako toplo, upravo sentimentalno govori o mrtvom čovjeku, a da ni jednom riječju nije pokazao da tu, u najbližoj blizini, ima živih ljudi! Osim tog mrtvog čovjeka valjda postoji još netko o kome bi bilo vrijedno imati asocijacije! Da! Upravo ni sama ne znam što hoću da kažem! A, da! O, bože, tako sam rastresena! Da! Diese deine Advokatenart und -weise ist mir einfach fremd und unbegreiflich!⁴⁷⁷

KRIŽOVEC: Was für⁴⁷⁸ eine Advokatenart und -weise? U životu ipak imade momenata kada živi treba da svladaju svoje male lične egoizme - pred mrtvima! Ja bar tako mislim!

LAURA: A od tebe - sada - to sjećanje na lov u Klein-Meseritschu, to nije egoizam? Sada govoriti o derbiju u Freudenuu godine dvanaeste? To nije egoizam? Ta tvoja bengalska rasvjeta fotografije čovjeka koji je tebe mrzio, a koga ti nisi ni najmanje ni poštovao ni volio! I to nije egoizam? Sada, u ovoj situaciji, svakako! Sada govoriti o tome kako je on pobijedio dvanaeste na derbiju, to je svakako - u najmanju ruku - udobno!

KRIŽOVEC: Molim, ja ipak...

LAURA: Dopusti mi, molim te, ja mislim da ovo ovdje momentano nikako nije situacija u kojoj bi se moglo biti

477..... naprosto mi je tuđ i neshvatljiv!

478. Kakav to...

konvencionalan! Eine Konstatierung nur!⁴⁷⁹ Ja sada ne ću da lažem! Ni sebi ni tebi! Čemu u svemu tome sada lagati? Zašto? Ja sam njemu do dana današnjega već hiljadu puta izjavila da smatram da bi njegova smrt bila najbolje rješenje za njega i za mene! Ja sam mu to rekla i sinoć, i ja to ne poričem! Ja sam i pred tobom mnogo puta rekla da želim da on umre! A sada, poslije svega toga, ja sam u tome suviše kćerka jednoga generala, a da ne bih imala osjećaja odgovornosti! Da sada advokatski mislim kako da se - sama pred sobom - izvučem iz toga, to mi je potpuno strano, da, ne samo strano! To je za mene - i uvredljivo i nedostojno! Einfach unbegreiflich!⁴⁸⁰

KRIZOVEC: Da, ti si govorila o njegovoj smrti! Ali to je uvijek sve bilo verbalno!

LAURA: Kako verbalno! Sinoć u salonu, ja sam o tome govorila vrlo konkretno. I onda, pošto je telefonirao, sjećam se, ja sam decidirano...

KRIŽOVEC: Ma ti si sinoć bila u afektu! Ti si i sada u afektu!

LAURA: Das ist mir wirklich unbegreiflich!⁴⁸¹ Molim te, ja govorim vrlo mirno! Mene boli glava, ali ja znadem što govorim! Ja sam htjela njegovu smrt, i sad imam potrebu da ti kažem da osjećam kako mogu da prijeđem preko njega! Ja sam ga gledala noćas u bolničkoj mrtvačnici i bila sam savršeno mirna!

KRIZOVEC: Ti se zaglušuješ sama teškim riječima, to su živci, to je uzbuđenje!

LAURA: Ako je to uzbuđenje, onda sam ja uzbuđena već godinama! Pa ako je u tvojim »asocijacijama« važno i to da je on jedanput držao svoj vafenrok pred ormarom i da mu ga je bilo žao dati staretinaru, e, onda je isto tako važno i to da je taj čovjek mene već prije petnaest godina odbacio kao kakvu krpu, bez ikakve sentimentalnosti! A ti to vrlo dobro znadeš i sam! I kada se sentimentalno govori o mrtvima, onda treba i o živima govoriti sentimentalno! Taj tvoj nadgrobni govor, taj tvoj »plaidoyer«, to traje već više od jedne ure, i ja imam - konačno - pravo da se odredim! To je za mene uvredljivo, ja ne mogu ovdje da šutim kao stvar, ja nisam stvar!

KRIZOVEC: Pardon, oprost, ja sam ovdje savršeno iskreno

479. Samo konstatacija!

480. Upravo neshvatljivo!

481. To mi je doista neshvatljivo!

govorio i nalazim da je to prirodno] Nema tu govora ni o kakvoj krivnji, ni o obrani, ni o tome da bih ja htio da se izvučem nekako! Oprosti molim lijepo, ja stojim pod dojmom smrti! Doživljaj smrti za mene je oduvijek bio najteži doživljaj! Ja sam, konačno, stajao nad lešinama meni sasvim nepoznatih i indiferentnih ljudi potresen, i ja sam još i sada neprekidno pod impresijom toga događaja! Na koncu: ja nisam znao da ne smijem govoriti o onome što mislim! Oprosti mi i vjeruj mi, molim te, da ja nisam ni najmanje htio da te povrijedim, na moju riječ... Hoće da joj pristupi i da joj poljubi ruku, ali se ona izmakne.

LAURA: Molim lijepo, nije potrebno! Hvala! Ja nisam htjela biti brutalna, ali ipak je prirodno da se nisam mogla savladati! Ja sam tu proživjela jedan pakao, ja sam te zvala čitavu noć, po svim telefonima, ali upravo demonski: kao da si nestao pod zemlju! A ja sama u svemu! Najprije ona ulična rulja, ona lica, ona užasna lica i primjedbe, onda policija, onda onaj policijski činovnik! Dakle, jednog lošije odgojenog čovjeka nisam još vidjela u čitavom svom životu! Kao da sam ja Lenbacha ustrijelila svojom vlastitom rukom! Tako je protiv mene vodio čitavu istragu! Taj me je čovjek izmučio do smrti!

KRIZOVEC: Pa to mu je zanimanje! Policija je tu da ustanovi materijalnu istinu!

LAURA: Pa ja sam mu rekla da je prošlo sedam, da sam već otpustila personal, da nikoga nije bilo osim mene i njega u čitavom salonu, ali on je neprekidno opet stvar okretao na krvave ruke! Idiot! Ja sam mu rekla da sam obrisala svoju ruku u batik - da sam se zakrvavila...

KRIZOVEC: Da, sa stanovišta materijalne istine, to je prirodno...

LAURA: Deine Advokatenart und -weise ist mir einfach unbegreiflich!⁴⁸² Ma kako je moguće, kako se to smije jednu damu maltretirati pred uličnom ruljom! On je postupao sa mnom kao da sam ja ubila! Konačno, ja sam mu to i diktirala u zapisnik: »Gospodine, da sam ga ustrijelila, ja bih rekla: ustrijelila sam ga, pa basta! Meni je lično drago da se on ustrijelio, ali ja ga nisam ustrijelila!«

Križovec ne odobrava gestama nervozno.

LAURA, prekine se sama: Što je?

KRIŽOVEC: Ništa! Nije inteligentno, to u zapisnik...

LAURA: Kako nije inteligentno u zapisnik? »Meni je lično drago da se on ustrijelio!« Ja sam htjela da onaj policaj, da, da on utvrdi tu vašu materijalnu istinu! Ja nisam advokat! Dakle, sve dok nije doktor utvrdio nekakvu ofurenu kožu od baruta, sve do onoga momenta onaj me je kriminalni tip tako vrijeđao, tako neopisivo vrijeđao! Užas! Ali onda je doktor utvrdio opeklinu na rani! Ja ne znam! Kommt so was vor?⁴⁸³

KRIŽOVEC, s unutarnjim degutantnim prizvukom: Da! Kod vrlo blizih eksplozija cijev kadikad sprži meso!

LAURA: Na, also⁴⁸⁴, to je onda onom tipu bilo jedno »uporište« za njegovu »materijalnu istinu«, i onda me je pustio! A vani na ulici rulja! Ja nikada nisam znala da su ljudi takve zvijeri! Dakle, oni glasovi, ona lica! One kletve! Oni su čekali vani pred policijom samo da me popljuju! Da! Netko je rekao da sam ja - eine Dirne bin ich, sagte man mir!⁴⁸⁵ Ja! Meni je to rekao netko. Kako je to sve bilo gadno! Stanka. A tebe nema čitavu noć! Ni telefonski, ni bilo kako! Devet puta slala sam Mariju da vidi da li si se vratio. Čitavu noć sama! A tebe nigdje!

KRIŽOVEC, nervozno: Ta već smo - zar ne - utvrdili čitav niz slučajnih okolnosti!

LAURA: Ti si sinoć tako decidirano izjavio da si na večeri u Grandu, a, kad tamo, u Grandu te uopće nije bilo! Portir iz Granda nije te uopće vidio!

KRIŽOVEC: Ne mogu ja - zar ne - propisivati svojim klijentima gdje da večeraju! Mi smo bili u Grandu, kad je generaldirektor Hoffmann došao sa svojim autom i odvezao nas sve - kompletno - u vilu! Ja sam se vratio autom u dvanaest i četrdeset iz vile Hoffmann! Pustio sam čitavo društvo gore u vili, trebao sam da se spremim. Sutra imam jedno vrlo važno trgovačko ročište na obraničkom sudu! Stignem, a gore kod mene svjetlost! Onda je dojurio Štefan i sav usplahiren javi mi što se dogodilo i da me vijate od devet sati! Čitav niz fatalnih, posve slučajnih okolnosti!

LAURA: Tako sam te trebala! Tako strašno kao nikad još! Sve

483. Da li se to događa?

484. No, dakle

485. rekoše mi da sam bludnica!

se tako strašno iznenadno dogodilo, kao san! On je bio sinoć užasan! Ja sam već na telefonu primijetila da u njemu bukta, ali kada se ono po drugi put vratio u salon i tamo našao Madeleine Petrovnu, dakle, tada je postao prost, kočijaški brutalan! Vladao se kao u štali! Užas! Falila je jedna jedina nijansa, i on bi me bio sinoć inzultirao!

KRIŽOVEC: Bio je pijan! Već je onda mirisao po rumu kad sam ja s njim razgovarao!

LAURA: Bio je pijan! Pa naravno da je bio pijan! Ali ja nisam bila pijana, i moj život nije trebao da huđe krčma! Ja držim da je to minimalno pravo svakog čovjeka! A, uostalom, o tome smo nas dvoje, ti i ja, toliko puta govorili da ja smatram da je o tome svaka riječ suvišna! Ustane nervozno, strgne povoj sa čela, baci ga i energično pođe do otvorenog balkona. Tamo ostane nekoliko sekunda.

Stanka. Križovec natače sebi iz kafemašine kavu i pije. Puši cigaretu za cigaretom samo toliko da je zapali i da odbije dvatri dima.

LAURA, vrativši se od balkona, s rukom na čelu od glavobolje, odlučno i tvrdo: Ja ne znam, ali ja postajem nervozna od tvoga načina! Ti mene sad tu instinktivno iritiraš! Tvoj pogled, tvoje geste, tvoj način, tvoj govor, tvoje kretnje, sve tvoje sada je tako, što ja znam, da, direktno uvredljivo za mene! Mene vrijeđa tvoj pogled! Sto me gledaš tako čudno? Moja je savjest čista! Ja sam poslije policije otišla u bolničku mrtvačnicu i tamo sam dugo stajala pred njime, bili smo sami, i on me je gledao direktno, okom u oko. Ja sam izdržala njegov pogled mirno, da, potpuno mirno! I ja uopće ne bih govorila o njemu, ja uopće ne bih ni mislila na njega da me ti na to ne siliš svojim nelojalnim načinom! Ti me izazivaš na to! On se ubio, dobro! Kamo sreće da se ubio već prije četrnaest godina; ali to da me ti gledaš tako kao da sam ja toj njegovoj smrti noćas nešto kriva, to mi je neshvatljivo! Sto sam ja kriva? Križovec je gleda bez riječi. Stanka. Da! Da! Taj tvoj pogled! No, also, svejedno! Meni je dosadno o svemu tome govoriti, ja ti do ovoga momenta u čitave te tri naše intimne godine nisam o tome rekla ni riječi, a ja bih i sada šutjela da me ti ne provociraš tim svojim načinom! Dobro je, dakle, krivnja, riječ je o krivnji! Konačno, neke njegove naročite lične krivnje u tome nema što mu je Osamnaeste karijera upropaštena. To su bili događaji! Dobro!

Dakle, o onoj mađarskoj aferi ne ću da govorim. On je uvijek govorio patetično o svom »Pflichtgefühl«⁴⁸⁶, a ja ipak lično znam da je on de facto primio iz Pešte novaca. Ono nisu bile samo indicije na sudu! No, dakle, to: čitav onaj tvoj pledoaje bio je samo švefl⁴⁸⁷! Njegova karijera upropaštena je zapravo još Devete kada su ga iz garde bacili zbog karata!

KRIZOVEC: On je kvitirao gardu kad je pljusnuo na nekakvoj pijanci jednog mladog nadvojvodu!

LAURA: Tako je i moj pokojni papa mislio. Njega su bacili iz garde de facto zbog varanja na kartama. Garda je potpuno zatvoren serkl, i to se nije nikada objasnilo, ta afera! Bile su svakako karte! No to se poslije likvidiralo! Njegove familijarne veze! Ali to nije sve važno za stvar! Važno je to da sam ja s tim čovjekom bila jedva mjesec dana u braku kad sam upoznala njegovo unutarnje lice! Taj je čovjek već onda bio zapleten u tamnim stvarima toliko da sam izgubila svaku orijentaciju! Mi smo se uzeli u oktobru! A u novembru, to je bilo točno dvadeset i sedmoga, to znadem po tome što je sljedećeg dana, dvadeset i osmoga, bio rođendan moje pokojne mame, mi smo u predvečerje toga dana imali kao mladenci prvi put goste u kući, dakle, dvadeset i sedmoga poslije podne dobila sam anonimno pismo, neka pođem na Giirtel da tamo u jednoj dvorišnoj zgradi leži nekakva Licika...

KRIZOVEC, nervozno ustane i prođe sobom. Pa naravno! Licika! A molim te, a tko od nas nije imao posla s takvim Licikama? Mladi ljudi...

LAURA: Da, to znadem i sama! Ali on, prije svega, nije bio više mlad, major kod garde, Vierziger, ich bitt' dich, ein Vierziger⁴⁸⁸, dakle ne baš sasvim tako mlad, s devetnaestogodišnjom ženom! Da! Dakle, ja sam otišla do Licike i našla sam je s jednim dvomjesečnim djetetom, u potpuno praznoj sobi, na krpama, u kutu, s jednom jedinom stolicom, a i ta je imala tri noge! Ta Licika se onda prehranjivala tako da je krala po grajzlerajima na Gurtlu, tu jednu žemlju, tamo jednu, s dvomjesečnim djetetom na prsima!

Iz daljine se čuje gitara prolaznika kako dolazi sve bliže, već kod prvih Laurinih riječi.

486. »osjećaju dužnosti«

487. buncanje

488. čovjek od četrdeset godina, molim te, od četrdeset godina

KRIŽOVEC: Da, a tko je garantirao da je to dijete bilo njegovo? I ja sam u Pešti jedanput godinama plaćao takvoj jednoj Liciki za tuđe dijete!

LAURA: Nitko nije garantirao! Ta Licika bila je cirkuska jahačica, a on joj je prokartao i dva konja i svu njenu garderobu, sve je proigrao na totalizatore, i šparkasebuh⁴⁸⁹ i šmuk, gospodin Arcierenteibgardemajor, jednoj cirkuskoj jahačici! Da! A kad ga je zaustavila na ulici da mu kaže da je u drugom stanju, zapalio je cigaretu i sjeo u fijaker. Onda ga je u rajtšulu⁴⁹⁰ potražila, a on ju je htio rajtpajčem..⁴⁹¹

KRIŽOVEC: Lenbach je meni kao advokatu za vrijeme istrage u njegovoj špijunskoj aferi pričao čitav svoj curriculum vitae! Te neke detalje ja sam onda i upotrijebio u svom pledoajeu, kao onaj na primjer, za njega vrlo karakterističan, kako je on kao gardijski major ispljuskao jednog nadvojvodu! To je na sudu ostavilo jak utisak o njegovoj reskosti, jer je nadvojvoda, šmrkavac malodobni, govorio o nekoj dami intimite, a on je kao gardijski oficir riskirao svoju karijeru! On je, štoviše, meni govorio i o djetetu te Licike, i o tome kako još negdje postoje njena pisma iz kojih slijedi da je on na tu cirkusku osobu potrošio jedan čitav mali imetak! Konačno: visoki oficir na dvoru i jedna cirkuska jahačica u ono vrijeme! To je ona mogla da govori o sreći, on nikako! A ono ostalo s djetetom, ono je čista najsublimnija romantika! Kao da takva jedna cirkuska dama ne zna kako dolaze djeca na svijet!

LAURA: Molim! Prije svega, ono anonimno pismo...

KRIŽOVEC: Dakle, ljudi su doista maliciozni! Čovjek stupa u brak, uzima jednu devetnaestogodišnju djevojku, ma u takvim stvarima radi se i vitriolom, a ne samo pismima!

LAURA: Prije svega, ono anonimno pismo nije pisala ona! Ona nije imala ni pojma o anonimnom pismu. Ona ni o meni nije imala pojma! Ona nije ni znala da se on oženio, ni tko sam ja! Da! Ona je sve do porođaja radila u jednom varijeteu! Sjećam se živo te Licike i danas: i one sobe, i one stolice sa tri noge, a iznad svega plaća djeteta! Gitara je sada upravo pod otvorenim balkonom. To toliko smeta Lauru da je ustala i zatvorila

489. štednu knjižicu

490. školi jahanja

491. korbačem...

staklena vrata balkona prilično uzrujano. U taj mah uletio je u sobu jedan noćni leptir i oblijeće svjetiljku. Glasovi gitare čuju se, ali tiše.

LAURA, vrativši se natrag do stola: Da! To veće imali smo prvi put goste na soareji: mnogo je ljudi bilo! Moj dobroćudni papa, i moja mama svečarica, i mnogo se sviralo, a moj gospodin suprug, taj simpatični džentlmen, koji je mene onda bio šarmirao i svojim barunatom i plemstvom i dvorskim hintergrundom⁴⁹² i konjima, on se ono veće za mene demaskirao! Ja sam znala s kim imam čast! I tako je, eto, počelo to sve, a noćas je došlo do ovoga!

KRIZOVEC: Sublimna romantika! To mogu biti samo hipoteze! Možda od svega toga nije ni jedan atom materijalno istinit! A najposlije, ja ne bih htio biti bizaran, pogotovo ne noćas, ali jedno je logično: uza svu rezervu što je imam spram one romantične zgode, ja ipak držim da bi bilo logično da si ti, kad si već mjesec dana poslije vjenčanja imala tako tmuran uvid iza kulisa, da bi bilo logično da si ti toga čovjeka ostavila još onda!

LAURA: Točno je! To je moja jedina krivnja! Ali ja sam onda imala devetnaest godina! A drugo: jedina asistencija koju sam ja onda imala bila je moja dobra mama, najšarmantnija lady patroness svih garnizonskih balova od Arada do Agrarna! Ja sam, naravno, otišla mami: rekla joj sve to za Liciku, a ona, ona je iz onog ondje sekretera izvadila fotografiju meni doonda nepoznate djevojke (moje vršnjakinje) i tada mi je svečano rekla da je to moja sestra po ocu! Kćerka jedne profesorice klavira u Aradu! Moja dobra mama! Papa je bio devedesetih godina major u Aradu! Ali ja sam u stvari Liciku učinila jednu mnogo veću glupost! Ja sam tu Liciku dovela u naš stan i suočila je s njim!

KRIZOVEC: On ju je, naravna stvar, izbacio van!

LAURA: Da!

KRIZOVEC: Sasvim logično! To bih i ja učinio na njegovu mjestu!

LAURA: Da - on je načinio svoj drilovani kavaleri-skandal, da - on je logično bacio ženu na ulicu, da - a ona se nekoliko dana poslije toga, logično, bacila pod gradački vlak! Da! Logično! Da!

KRIŽOVEC: Danas poslije toliko godina suditi o tome, bez ikakvih stvarnih podataka! Cista fantazija!

LAURA: Da! Bez podataka! Ali godinu-dvije kasnije, prigodom jedne krize, on se opet htio ustrijeliti! I u tome najedamput na koljena, i konfesija, tipična njegova konfesija: vino, revolver i već sve ono iznova: da sam ja bijelo, on crno, da sam ja njegova žrtva, da treba da ga spasim, i tako dalje, i te noći on mi je priznao: Licika je govorila istinu! E, vidiš, to je ono: onda, onda sam ga trebala ekrazirati! Stanka. Da! U takvim momentima ti nikada nemaš ništa da kažeš!

KRIŽOVEC, promatrajući Lauru, kao pod sugestijom njenih riječi: Slušam ti glas!

LAURA: Čudno da tebi u ovaj mah ne pada ništa drugo na pamet nego da slušaš moj glas!

KRIŽOVEC: Da! Slušam ti glas i mislim kako ljudski glas može biti tvrd!

LAURA: Svaki čovjek imade pravo da bude u izvjesnim situacijama tvrd. Štoviše, ne samo pravo nego i dužnost! Više puta dostojanstvo čovjeka zahtijeva da bude tvrd! I u ovoj našoj situaciji, ti vrlo dobro znadeš i sam, ja nisam večeras prvi put tvrda! Bivalo je da sam u tri godine bila još mnogo tvrda, a ti se onda nisi bavio takvim kontemplacijama o ljudskom i neljudskom! Ja moram da ti kažem da me to tvoje molusknog nešto večeras upravo nevjerojatno vrijeda! Ti si nevidljiv večeras, tebe prosto tu nema...

KRIŽOVEC, sa nešto jačim akcentom. On još uvijek vlada sobom: Ma nisu potrebne tako teške riječi, Laura, molim te! Ti si u afektu, ja shvaćam da ti momentano promatraš sve suviše subjektivno. Molim te najljepše da ne preuveličavaš, jer, konačno, u koju svrhu! Ti zaoštravaš svaku moju pojedinu riječ! Ja nisam govorio o neljudskom glasu, nego o tome da je tvoj glas bio tvrd! Pa ti si faktično večeras tvrda! Dozvoli mi da ti to kažem, to je fakat! Ja shvaćam da si ti uzrjana. Ali meni pokraj svega toga tako izgleda da je dužnost čovjeka, uvijek, da, uvijek, a naročito u ovakvim prilikama, da se uzdrži u izvjesnoj, kako da kažem, mirnoj formi! Jer, molim te, dopusti mi (ona hoće da ga prekine) da i ja nešto kažem. Istina je da smo mi čitav taj materijal o njemu i o sebi konzumirali do kraja! Ta mi smo već toliko razanalizirali negativnu stranu tog, da tako kažem, katastrofalnog sloma da ja držim da je večeras doista suviše govornosti još uvijek o jednom

te istom! Čemu tu nekakve scene s Licikom? On ju je zatajio, a ona pod brzovlak! Tko može da - večeras - zna zašto je ta Licika skočila pod brzi vlak! Da je on nju izbio rajtpajčem, večeras, to je večeras sporedno! Tko već nije digao ruke na ženu! I ja sam jedanput htio da zadavim takvu jednu Liciku, a ona mi je u onome momentu ljubila ruke i plakala. Suze su tekle po mojim rukama, a ja sam je svejedno odgurnuo! Kad bi čovjek vagnuo sve brutalnosti našega života, to bi bila sigurna osuda! Stanka.

LAURA: Ta Licika, to je za mene večeras... Htjela je nešto da kaže, ali se umorno trgla od dalekosežnosti svoje vlastite kombinacije i odmahнула rukom.

Stanka. Tišina. Leptir oblijeće svjetiljku, a zatim se spustio među predmete na stolu i šeće među njima. Križovec ga promatra s interesom, sa svojom konstantnom namjerom otklona svakog konkretnog razgovora o velikim stvarima. Ta je njegova pasivnost znak umora i neke podsvjesne slutnje.

LAURA, intimno i pomirljivo: O čemu misliš?

KRIŽOVEC, promatrajući leptiriću u njenim pokretima na stolu: Gledam tu malu leptiriću, taj stvor božji što se ovdje izgubio među ovim predmetima! Iz kakvih se tmina ona zaletjela među ovu kolonjsku vodu i kafemašinu! Kako su čudne te ljudske konstrukcije spram njenog malog, neznatnog života, ti naši piramidoni i satovi! Gdje je naš stroj kojim mjerimo vrijeme od te zelene leptiriće? Njena su krila prozirna, ona je savršeno simetrične građe, ona je premudra manifestacija kreativne snage, a, opet, kako je strašan, katastrofalan razmak između njene male pameti i nas! Gdje smo to mi, sa svojim kafemašinama i kolonjskom vodom, od malene leptiriće? Tu zajedno živi s nama, a ne pojmi ništa! Za nju mi sa svojim svjetovima ne postojimo! Za nju nas nema! Ni naših problema ni kriza, ni drama, ni vremena, ni prostora...

Iz podsvjesne devijacije nastalo je iskreno promatranje. Laura odjednom furiozno bukne i živinskom kretnjom zdrobi tu malenu leptiriću na stolu. Ona je udarila po leptirići s takvom vanebnom kretnjom da je razbila jedan tanjur i razrezala ruku. Krvarenje. Scena je napeta i nabijena jakim nevidljivim silama konflikta. Križovec, kao da je ispao iz forme, skoči, ali se odmah svlada.

KRIŽOVEC: A čemu to?

Laura promatra ga otvorenim, izazovnim pogledom kao pred

borbu, bez riječi. Stanka. Križovec, ponotmo u potpunoj vlasti nad samim sobom, pođe spram staklenih vrata balkona i tamo stane u svjetlosti ulične svjetiljke. Stanka ta prilično dugo traje. On promatra ulicu, osvjetljenu plinskim svjetiljkama, i tminu. Laura dugo bez riječi gleda mrtvu leptiriću među predmetima, a onda je uzme mahinalno i baci na pod. Poslije toga briše svoje ruke u šal kojim je zaogrnut. Zatim slomljeno i servilno pođe spram balkona za Križancem i tu stane uz njega. Stanka. Pošto ga je dugo gledala bez riječi, LAURA, duboko tužno: Daj mi svoju ruku!

KRIŽOVEC izvine se: Molim, pusti me! To su egzaltacije! Kakvog to smisla ima, ta furiozna scena? Ne razumijem!

LAURA, mekano: Ja ovdje krvarim i jedva se svladavam da ne zacvilim od užasa, a ti govoriš o nekakvoj leptirići! Ti si govorio najprije više od jedne ure o njemu, jednu punu uru sentimentalno, ti, ti si govorio o njemu jer te je bilo strah da govoriš o meni! Ti se mene bojiš noćas, ti izmičeš ispred mene, ti si nevidljiv, za tebe je i jedan noćni leptir tema samo da o nečem brbljaš, samo da ne bi trebao da vidiš da ja stojim pred tobom! Ti si branio njega u onom slučaju Licike samo zato jer sam ja za tebe jedna takva Licika koju treba rajtpajčem! Da! I ako ti u ovaj tren ne progovoriš, ako ne progovoriš neposredno, neposredno, iskreno, ja ću od te tvoje konvencionalnosti poludjeti ovdje, na ovome mjestu! Meni je tako užasno, glava mi je tako strašno ogromna, tako tamna, i sve je u meni tamno, a ti si tako neistinit, tako patvoren, tako hladan, dalek, tako pasivnostrašan, da ću ja ovdje na mjestu - ja ću... Furiozna provala svladavanog ponosa strovali se u ljubomorno bijednu ženu, i ona iz geste, kojom se činilo da će početi derati ruho i čupati kose, padne u duboko bolan i emfatičan plač i složi se sasvim dotučeno pred njime na koljena.

LAURA, očajno: Ti si rekao da je Lenbach logično odbacio Liciku i da si i ti jednu ženu odgurnuo, a ona ti je ljubila ruke i suze su tekle po tvojim rukama. A ja? A što sam ja? Ne teku li moje suze po tvojim rukama, Ivane, zaboga, molim te, govori, reci, čuj, molim te!

Križovec priklonio se do nje i pridigao je samaritanski, i tako je milujući je samilosno odnio do šezlonga. Tu je polegne, obavije pledom, namače joj oblog u ledenu vodu, natače čašu, frotira joj kucavice kolonjskom vodom i umiruje ju superiorno.

KRIŽOVEC: To su sve egzaltacije, Laura! Ti si uzrujana, ti si u afektu, ti si u temperaturi, bilo bi najbolje da legneš, da telefoniram po doktora, da uzmeš broma, dijete, da se po mogućnosti smiriš, ti si sva u ognjici - da gucneš leda, da donesem leda?

LAURA, bolećivo: Hvala, već je bolje, hvala, nije potrebno! Ne ću ništa, hvala, dobro je! Ti si tako suviše učtiv noćas! Ti si uopće suviše učtiv, te mi se čini da ti od te svoje pretjerane učtivosti ne govoriš istinu! Da! Sve tvoje riječi, tvoj način, sve je to neistinito, patvoreno, ako se pravo uzme! Da! Meni je upravo sada pala na um ideja: a što onda ako si ti jedno neistinito lice? Ako si ti za mene od prvoga dana neistinito lice, isto tako neistinito kao noćas?

KRIŽOVEC: Izvoli, molim te, broma! Čemu opet te egzaltacije? Ti preuveličavaš! Svaku moju riječ i gestu ti krivo tumačiš! Bože, i ja sam umoran, i ja sam izmučen, čovjek postaje pasivan od prejakih utisaka! To je reakcija!

LAURA: Ja ne preuveličavam-ništa! Hvala! Ne ću ništa! Hvala! Pusti me! To nisu nikakve egzaltacije! Ne, ne, pusti me! Ja sam već sinoć u salonu pomislila na to da si ti možda jedno neistinito lice? A to mi se sada pričinilo vrlo točnim! Ti jedno misliš, a drugo govoriš! Daj priznaj, molim te progovori, ne budi tako prazno učtiv, pa to je samo maska, pa to nije tvoje pravo lice! Molim! Ako su to samo moje egzaltacije, molim izvoli reci istinu, reci o čemu si sve mislio, tamo kod balkona poslije ove leptiriće ovdje?

KRIŽOVEC, sabrano i mirno, samo da je umiri: Gledao sam plinsku svjetiljku pod balkonom!

LAURA: Plinsku svjetiljku?

KRIŽOVEC: Da, gledao sam plinsku svjetiljku pod balkonom! Onu istu plinsku svjetiljku pod kojom sam stajao one noći kad sam došao ovamo k tebi prvi put! Ja sam pušio cigaretu pod lampom i držao sam ključ u ruci, i nisam znao kako ću otključati vrata od stana! Nisam znao da li da zapalim šibicu? To sam mislio!

LAURA, u tipičnoj ljubomorno-inkvizitorskoj nametljivosti: Nisi samo to mislio! Ja znam da nisi samo to mislio! Ti si ostao tu, pogledao si me potpuno određeno, ti si imao jasne, koncizne misli!

KRIŽOVEC: Da, moram priznati, mene je ona tvoja gesta, ona surova tvoja kretnja vrlo neugodno impresionirala. Ali moj

odstup do balkona bio je potpuno mehaničke prirode! Ja onda nisam posve ništa mislio! Bio sam samo umoran. Gledao sam plinsko svjetlo, i to svjetlo sjetilo me moga djetinjstva i moje Fraulein! U moju dječjačku sobu padala je isto takva svjetlost ulične plinske lampe, a Fraulein bi imala u toj rasvjeti sasvim blijedo, klaunsko lice! Fraulein je imala uvijek lice usijano, a nosnice hladne kao mačka! Fraulein je umrla! O tome sam mislio kako je njena ruka bila topla, kako sam ja znao da je Fraulein žena koja može da skine s mene svu težinu bdjenja, tmine, noćne panike! Mi smo imali isto takav farbani plafon, Achziger-Jahre, kao ovaj ovdje, s Nerejidama, akantusima i cornes d'abondanceima, i svjetlost je plinske svjetiljke isto tako osvjetljivala te čudne figure kao i ova ovdje, a Fraulein je došla, njena je ruka bila nadnaravno bijela! Da! Gledao sam u irealnu svjetlost plinsku i mislio sam kako je pojava blijede Fraulein bila za mene doživljaj potpuno duhovan, bez grubosenzualnog motiva! Mislio sam o razlici između duhovnog i senzualnog! To je sve!

LAURA: A ja sam te gledala dok si ti tamo razmišljao, u plinskoj rasvjeti, i ja sasvim sigurno znadem da ti lažeš!

KRIŽOVEC: Laura, molim te...

LAURA: Ja sasvim sigurno znadem da ti sada lažeš! Ti si još o nečemu mislio.

KRIŽOVEC: Laura, ja te ne prepoznajem! Ja te molim, zbog tebe, zbog svega što je među nama, ja te zbog forme molim, ti si uzrujana, za tebe bi ipak bilo najbolje da legneš...

LAURA trgne se i zbaci povez s glave i šal, skoči na noge. Vrlo uzrujana: Molim te ostavi me s tim svojim gestama! Ja nisam nikakav pacijent! Ja hoću da govorim, ja ću poludjeti ako ne progovorim! Ja moram da to skinem sa sebe! Ti si o meni mislio tamo! O meni si mislio, ja to znam!

KRIŽOVEC, da je umiri: Da, Laura, draga Laura, ja sam i o tebi mislio! Ja sam mislio o tome kako ti ne samo da ne skidaš s mene moj strah i moje tmine nego kako ti taj strah i tu tjeskobu još i potenciraš! Evo, tim svojim furioznim načinom ti unosiš u mene nemir, strašan nemir, ja te više ne prepoznajem! Ni sinoć, tamo kod tebe u salonu, ni sinoć ja te nisam više prepoznao! Ja se bojim tog nečeg furioznog u tebi što je tako strašno brutalno! Čemu to? Laura! Pa dobro! Ako želiš da govorimo, molim lijepo, ja sam za to da govorimo, ali samo te molim, zbog

tebe, zbog sebe, zbog forme, Laura... On hoće da joj pristupi, ali ga ona, neodlučno, ali ipak, odbije. Stanka. Ona se klonule glave prošeće do sekretera i natrag kao da nije čula njegove argumente.

LAURA: Molim te daj mi cigaretu!

KRIŽOVEC: Ja mislim da nije inteligentno da sada pušiš.

LAURA: Ali, molim te! Daj mi cigaretu, molim!

On joj zapali cigaretu, ponudivši joj iz svoje doze što je na stolu otvorena. Laura ispije čašu s ledom, ode do balkonskih vrata i otvori ih širom i, popostavši tamo jednu kao odlučnu sekundu razmišljanja, vrati se natrag do Križovca.

LAURA, kao sabrano i mirno: Molim te, ali molim te ozbiljno, odgovori mi iskreno, bez hintergedankena⁴⁹³, bez učtivosti, bez formalne svoje prilagodljivosti, meni je to važno da mi odgovoriš istinito! Istinito! Meni je jedino do toga izvjesnog i istinitog stalo!

KRIŽOVEC: Molim!

LAURA: Ali istinu, Ivane, istinu!

KRIŽOVEC: Molim...

LAURA: Ti si noćas bio s Izabelom Georgijevnom!

KRIŽOVEC: Laura, ja ću ti odgovoriti, ali te molim da mi dadeš svoju riječ da ćeš vladati sobom!

LAURA: Molim...

KRIŽOVEC: Da! Ja sam bio s Izabelom Georgijevnom!

LAURA: Hvala! Duboka koncentracija. Tišina. Stanka. Laura je odbacila cigaretu i tako stoji nijemo. Onda ode do sekretera i tamo nešto traži u pretincima. Našla je jedan fascikl pisama svezan lila vrpcom i razvezala ga, pa se vrati natrag s tim fasciklom i sa dvije žute karte u ruci. Znaš li što je to?

KRIŽOVEC: Ne!

LAURA: To su ulaznice za onaj holandski kvartet prije tri godine! Poslije onog koncerta ja sam prvi put došla k tebi u tvoj stan. To je bilo one noći kad sam te tako očajno molila za dijete! Križovec promatra te dvije žute karte bez riječi. Stanka. Holandezi svirali su ono večer nekakav nordijski kvartet. Program sam izgubila, ali se sjećam, u tom nordijskom kvartetu dugo su plakali violina i čelo. Čelo je imalo čovječji glas, a violina plakala je kao žena. Ta su se dva motiva tražila,

dugo su se tražila, u svilenom tremolu kantilene. Ta kantilena prati me već tri ove naše godine, i ono veće na koncertu ja sam sjedila uz tebe, ja sam tebe tako strašno trebala, ja sam te tražila i, sjećam se, ja sam u tremi i polutmini dvorane osjećala tvoje tijelo, tebe, tebe, i ja nisam mogla da se savladam, ja sam pružila ruku za tobom i ja sam te pogledala. U onaj momenat, u dvorani, dogodilo se između nas sve što je uopće moglo da se između tebe i mene dogodi. Ti si bio osvijetljen; poludesno od tebe, dva reda pred nama, sjedila je jedna meni nepoznata žena, ti si s njom koketirao. Sve je to bila samo nijansa, jedna prolazna nijansa, i ta se nijansa rasplinula, ja sam nju zaboravila, a sada, sada mi je jasno da je to bilo zapravo svel Onaj tvoj pogled, onaj tvoj pogled u oku one tuđe žene, moja kretnja za tobom, to je bilo to! Ja sam htjela onu noć od tebe dijete. Da, ja sam tako htjela da osjetim tvoju ruku, a ti... Stanka. Laura se prošeće do portijere lijevo i kao da bi htjela da izađe u pokrajnu sobu, ali se onda vrati. Da! Tri su godine odonda prošle, a sve je ostalo isto! I znaš li ti koja je razlika između tebe i mene? To da si ti bio moj ozbiljni i iskreni doživljaj, a ja tvoj flert! Ja sam htjela da budem majka tvog djeteta. A ti? Križovec drži u ruci one dvije žute karte i gleda je bez riječi. I još nešto: znaš li ti tko je kriv da sam ja htjela Lenbachovu smrt? Križovec prati je pogledom. Ti! Nervni talas, ali ona ga savlada.

LAURA, jako uzbuđeno: Daj, molim te, zapali svjetla, ovdje je tamno kao u grobu! Svjetla! Ja ću poludjeti u toj tmini!

Križovec učtivo servilno skoči i zapali veliki svijećnjak i ostale svjetiljke. Laura umorno pođe do naslonjača i tamo klone.

Stanka.

LAURA: Meni je zima, donesi mi, molim te, pled! Ona je klonula. On se vraća s pledom i zatvara balkonska vrata. Stanka. Oprosti mi, to je teška riječ, ali poslije svega što se tu dogodilo.

KRIŽOVEC: Ali to su tlapnje! To su riječi, Laura! Tu se ništa nije dogodilo.

LAURA: Tu se dogodilo sve što je trebalo da se dogodi! Tu se dogodilo sve! To je sve neobično važno i treba da se izgovori do konca! Ja treba prije svega da te zamolim za oprostjenje...

KRIŽOVEC: Ali, dijete, kakvog to ima rezona, sada ponovno?

LAURA: Ne, svakako, molim te! Dopusti mi da svršim: molim te da mi oprostiš! Sve je to bilo neukusno i bestidno! Ja mislim

da ću se toga stidjeti do konca svog života! Da, bili su nervi, to se može shvatiti! Ali ono pod tim nervima, pod tim ispadom, ono sve pod tim, to je sve ono što je strašno: to je ono što nisu nervi - to je krivnja!

KRIŽOVEC: Ali, molim te, molim te, Laura, to je sve pretjerano! Toga svega nema! Ovdje o kakvoj krivnji govoriti, to je deplasirano!

LAURA: Ti mene ne razumiješ! Ja sam htjela Lenbachovu smrt, i ja hoću da ponese svu odgovornost za tu svoju krivnju! To nije bilo samo verbalno, to je bilo stvarno! I ako ima kriminala u željama, onda je to bilo kriminalno! Ali ja sam to htjela iz ljubavi, a to je ono što ti ne razumiješ! I noćas, ja sam te trebala da mi pomogneš nositi svu odgovornost za moju krivnju, a ti, ti si ležao s jednom drugom ženom! I to što si ti ležao s tuđom ženom, to je formalno! Ali kada si se već vratio, kada si došao ovamo i kad si još mirisao po njoj i bio pun nje i njenih intimnosti, kad si počeo da me mučiš, to je bilo ono što ja ne mogu nikako da sebi objasnim! Oprosti mi, molim te, ja ne bih htjela da te uvrijedim, ali ja mislim da si ti glup!

KRIŽOVEC sada postaje vidljivo nervozan: Pardon, ja ne bih htio, ja bih te molio da se ne uzrujavaš, ali ja mislim da je to sve iz osnove krivo postavljeno! Ja držim da su moje i tvoje relacije od početka bile savršeno nezavisne od Lenbacha i od njegove sudbine! I molim te da uvažiš da ja, koliko se sjećam, nikada nisam bio u tako brutalnoj formulaciji toga pitanja s tobom d'accord.⁴⁹⁴ Da! Mene je potpuno nezavisno od našeg odnosa oduvijek vrijeđalo to kako si ti bila spram toga čovjeka okrutna! I ja sam, koliko se sjećam, na to uvijek reagirao! Taj animalni način mišljenja meni je oduvijek bio stran! Molim lijepo, ja sam možda i glup, ali moj je veltanšaug takav! U tome u meni nema ništa generalsko! Ja doista ne znam što bi ti od mene htjela u toj stvari. Ustao je nervozno i pošao do lijeve stijene i tamo stao promatrajući nekakav radirung.

LAURA, mirno: Ja od tebe ne bih htjela ništa! Ja sam od tebe eventualno - jedanput, davno, nešto htjela, ali sada? Sada te molim još samo to da mi ne okrećeš leđa! Molim te budi tako dobar i sjedni ovdje do mene! Ako ni zbog čega, a ono iz formalnih razloga! Križovec vrati se bez riječi i sjedne do

nje. Očajno me boli glava! Da. Vjeruj mi, meni je važno da se sve izgovori do konca. Ti si zapravo prvi čovjek koji je u meni probudio ženu! Sve dok tebe nisam upoznala, ja sam još uvijek bila djevojka, udata doduše, tridesetogodišnja, ali u sebi još uvijek djevojka. I, molim te, to je banalno ali je tako: ja bih bila tu na mjestu umrla, a ne bih priznala, a sad mislim da je potrebno da se i to kaže: ja sam htjela da Lenbach umre, to je istina! Ja sam to tako jako i intenzivno htjela da je to moje htijenje bilo još strašnije od najstrašnijeg kriminala! Ali ja sam to htjela zato jer sam u sebi intimno sanjala: kako bi bilo da me ti uzmeš za ženu! Da! To je istina! I ja sam to Lenbachu rekla da hoću rastavu zato da se udam za tebe! Ali ti znaš njegovo stanovište! On je bio spreman da me ubije, ali o rastavi nije htio da čuje! On je o tebi govorio kao o ženskaru, kao o mindenvertig tipu što se tiče žena. Ja mu nisam vjerovala, ja sam ga i zbog toga mrzila! A sada mi se čini da je on mnogo toga više znao od mene. A to je bilo sve krivo! To je bilo sve krivo od početka, od mog djetinjstva još i od mog odgoja, od moje mame generalice! Već je moj brak s Lenbachom bio jedna takva barunska dekorativnost, a jedna zabluda rađa drugu! Da, u onom svom modisteraju ja sam naivno sanjala o spasenju iz onog pakla, ja sam sanjala kako ću postati tvojom gospođom, jahati konje, nositi reket, biti opet gospođa! Da, upravo tako je bilo. A pokazalo se da je to sve bilo krivo od početka, više naivno i tužno nego stvarno! A najtužnije od svega toga bilo je što se sve to događalo u meni intenzivno, strašno, bolno, a da si ti pokraj svega toga stajao isto tako pasivno kao što stojiš sada!

KRIZOVEC: A što sam trebao po tebi da uradim?

LAURA: Trebao si da govoriš istinu! Trebao si da mi kažeš: pardon, oprost, ali ja s jednom starijom, ciničnom damom, s jednom ženom koja se bavi kriminalnim idejama, s takvom osobom ne mogu da ljubakam! Ti nisi htio dijete od mene, ali kad već nisi htio da postanem majkom, do bludnice nisi trebao da me sniziš! Ali ne, ti si s devetnaestogodišnjim djevojkama - potajno...

KRIZOVEC, iskreno: Ali, Laura, ja te molim! To je već bolesno! Ja nemam razloga da lažem! Ja tebe te tri godine jednako poštujem i volim neprekidno, jednako. To su sve egzaltacije! To sve nije stvarno! Ja držim da bi bilo najmudrije da ti legneš i da prespavaš ovu noć!

LAURA: Ja pak držim da ti nisi samo neiskren, ti si prilično naivan i neinteligentan! Ja, direkt blod!^{495 496}

KRIŽOVEC: Pardon!

LAURA postaje ponovno agresivna: Dal Sada mi je jasno i to! Ti si sinoć govorio u salonu kod mene o braku i »o prijelazu iz patrijarhalnog u urbanizirano«, sa svojim naivno sakrivenim mislima! Naravno! Uvijek kad sam ja u govoru izazivala odluku, uvijek si se ti gubio u nevidljivo! Ti si govorio o monstruoznosti braka uopće, a zapravo to se ticalo samo monstruoznosti našeg eventualnog braka! Ti si suviše učtiv, a premalo smion da govoriš ono što misliš! Ti si večeras, još topao od jedne strane žene, došao ovamo i odmah si stao u advokatsku pozu da braniš mrtvacu koga sam ja upropastila! No, dakle, hvala lijepo! A sve to ja nisam vidjela. Sve to ja nisam imala kuraže da vidim!

KRIŽOVEC: Ja to ne razumijem! Ja ne razumijem čemu sve te izazovne i teške riječi!

LAURA: Da, nikada ti nisi znao da kažeš pravu riječ! Ti si uvijek stavljaao samo učtiva pitanja! Čemu se, gospođo, uzrujavate? Ali, molim vas, pa to sve nema podloge juridičke! - Ta ja gorim od stida zbog svega što se tu dogodilo, man hat mir auf der Strasse gesagt, dass ich eine gewohnliche Dime bin⁴⁹⁵, na policiji su me ispitivali kao ubojicu, a što je najstrašnije: ja sam i htjela da ubijem, imala sam krvave ruke, a za koga? Za jedan dobro skrojeni sako, za jednog gospodina doktora koji me tu pita: čemu sve to? Da si mi noćas ma samo na jednu jedinu sekundu dao svoju mku, da si mi pomogao da izađem iz ove tmine, da si rekao jednu jedinu riječ... Ali ne! Ti si se prepao, ti si stao na konvencionalnu distancu, ti si branio Lenbacha, čovjeka koji je upropastio moj život! A ja, ja sam za tebe htjela da ubijam! O, kako je sve to teško. Laura se slomi u sebi. Od umora, od čitave noći i od prejakih emocija, ona ne zaplače; ona, poslije prvog očajnog tona, zanijemi. Šutnja. Oprosti mi, ja se sama sebe strašno stidim! Ja ne mogu da mjerim svaku svoju riječ! Ja znadem, ja sam te uvrijedila, da, ali ja sam u jednom tako sramotnom stanju, tako derutnom stanju... Stanka. Tihe suze. Slom. Križovec bespomoćno šeće sobom gore-dolje i puši.

LAURA, nakon stanke, odlučno: Pardon, molim te jedno pitanje!

495. Da, upravo glup!

496. rekli su mi na ulici da sam obična bludnica

KRIŽOVEC, 5 interesom: Molim!

LAURA: Podržavaš li ti, molim te, poslovnu vezu sa Spilerom?

KRIŽOVEC: S kojim Spilerom?

LAURA: S onim koji je prošloga Uskrsa htio da kupi moj salon! Ja sam se onda bila kapricirala: mi smo se razišli za diferenciju od jedanaest hiljada!

KRIŽOVEC: Da! On je još uvijek moj klijent i ja upravo sada radim s njim na jednoj većoj stvari!

LAURA: Dakle, molim te, izvini što te molestiram takvom sitnicom, ali ti bi me mnogo obvezao da još jutros odeš do njega i da mu staviš ofert⁴⁹⁷ da mu prodajem »Mercure Galant« sa svim tražbinama, a tih ima po prilici do 30.000, za svotu potpuno irelevantnu, za svotu koju on želi!

KRIŽOVEC: Kako? Ti ćeš prodati »Mercure Galant«?

LAURA: Da! Ja ću likvidirati! Ja mislim da otputujem!

KRIŽOVEC: Ti putuješ?

LAURA: Ovdje ne ostajem nikako! Samo da se još taj sprovod svrši! To će biti ono najstrašnije! Ironija! Kad pomislim na taj sprovod, mislim da ću umrijeti od užasa, a baš sam uvijek o tome fantazirala kako će to biti na tom sprovodu!

KRIŽOVEC: Ja ne razumijem ništa! Kako to da ti sada govoriš
0 likvidaciji?

LAURA: Imade ljudi kojima je suđeno da im stvari vječno ostaju nejasne! Meni je jasno!

KRIŽOVEC: Oprosti, ali ja mislim da je to sve pretjerano s tvoje strane! Valjda i ja imadem da kažem još svoju riječ! Sto je tebi? Valjda ne misliš da je između mene i te Ruskinje neka ozbiljna stvar!

LAURA: Ništa što je između tebe i te Ruskinje mene ne zanima, dragi moj! Mene je zanimalo ono što je bilo između mene i tebe! A sada niti to više! Ja mislim da je o tome govoriti sada dalje suvišno! Ja jedva stojim na nogama! Osim toga, oprosti mi, ali moram da ti kažem; to boli, ali baš zato treba da se kaže: tvoja me prisutnost sjeća jednog mog sramotnog, nedostojnog stanja, i ja te molim...

KRIŽOVEC: To je živčana logika! Oprosti! I ja tu imam da kažem svoju riječ! Na tome ne može ostati da se ja tebi gadim
1 ti da mene prezireš! Tvoja teza da si u toj strašnoj krizi ostala

ostavljena nije točna! Ja se nisam uopće povlačio! Jest, ja nisam uzeo stav u tome što si ti htjela Lenbachovu smrt! Ali ja to nisam uopće uzimao ozbiljno! To sam držao verbalnom iritacijom, ja to i sada smatram samo verbalnom iritacijom! Ja priznajem svoju krivnju što se tiče one Ruskinje, ali ja ne bih htio - da to...

LAURA: Ti si doista zanimljiv! Ali ja te svakako molim da me ostaviš samu!

KRIZOVEC: Ne! Ja ne idem nikamo! Ja te ne ću ostaviti!

LAURA: Ja ću pozvoniti Mariji...

KRIZOVEC: To je sve egzaltirano! Laura! Ti si uzrujana! Ti nisi svjesna svoga čina, ti si toliko uznemirena...

LAURA: Ja ne mogu da podnesem tvoju prisutnost! Molim te, Ivane, idi, ja ću pozvoniti - djevojci! Mene tvoja prisutnost u tolikoj mjeri vrijeđa...

KRIZOVEC: Briga mene, izvoli pozvoni, ja oдавde ne idem! Ja apsolutno sigurno ovdje ostajem! Ja nisam sulud, ja znam što radim! Laura, dijete, molim te, saberi se!

LAURA: Ja sam potpuno sabrana! Ja samo ne želim ovdje tvoje prisutnosti više! Ti možeš možda kod svoje Izabele Georgijevne da dirigiraš, ali, ovdje, ja se ne dam terorizirati! Ja sam iz jednog konjaničkog behandlunga⁴⁹⁸ izašla, ja sada više ne želim ničijeg terora! Zvoni uzrujano.

KRIZOVEC: Dakle, ti mene misliš baciti van na takav način? Laura, dijete, pa to je suludo, to je neosnovano! Was wird sich das Madel denken?⁴⁹⁹ Laura zvoni uzrujano, neprekidno..... i ja ipak ne ću otići! Ja tebe sada ne želim ni pod koju cijenu da ostavim samu!

Dojurila je djevojka, provizorno zaogrnutu, i samo proviruje.

LAURA: Uzmite svijećnjak i ispratite gospodina doktora!

KRIZOVEC: Čekajte me vani, Marija, ja ću odmah doći!

LAURA: Dakle, ti ne želiš da me ostaviš?

KRIZOVEC: Ne! Ja ostajem ovdje!

LAURA: Dobro! Onda dopusti mi da se oprostim od tebe, ja idem da legnem...

KRIZOVEC: Molim lijepo! To i ja držim da je najinteligentnije što se može u takvoj situaciji učiniti! Ja ostajem ovdje!

498. postupka

499. Sto će djevojka misliti?

LAURA pokloni mu se vrlo konvencionalno i na polasku kaže mu vrlo mirno i logično: Tu kapricioznost tvoju ne razumijem, Ivane! Onda idi barem reci djevojci da te ne čeka zaludu!

On je pošao van da kaže djevojci da ga ne čeka. U taj moment Laura skoči do sekretera, razmota Lenbachov revolver i, kao da nešto krade, pojuri s njim u pokrajnu sobu. Upravo u taj tren vratio se Križovec i on je upravo na vratima kad odjeknu dva hica. Jedan, pa drugi.

KRIŽOVEC, u suludoj trci: Laura!

Utrčala je djevojka s gorućim svijećnjakom, u stravi.

KRIŽOVEC viče: Telefonirajte, zvonite, telefonirajte!

Zavjesa

Varijanta svršetka drugog čina

KRIŽOVEC: Hvala vam, draga Marija, možete otići! Nema nikakva razloga da me čekate, možete nas ostaviti, hvala! Gospođa barunica me nije dobro razumjela, ja ostajem, samo izvolite, Marija, kad vam kažem, budite dobri, molim...

Marija zbunjeno nestane.

LAURA: Znači, u svom vlastitom domu ne raspoložem više slobodno svojom poslugom? Kad te molim da me poštediš svoje prisutnosti, ti uzimaš to kao neku vrstu kaprice, ti komandiraš mojoj posluži po svojoj volji! I vi zaista ne ćete da me lišite svoje prisutnosti, gospodine doktore?

KRIŽOVEC: Ti ne vladaš ni svojim riječima ni svojim načinom, ne mogu sad da te ostavim, ti nisi u takvoj kondiciji, i na kraju, izvoli, molim: ne ću da te ostavim. To je moje pravo.

LAURA: To je vaše pravo? A na temelju čega? To je duhovito, biti sentimentalni nad grobom svojih vlastitih laži. Einfach ganz blöd und lächerlich!⁵⁰⁰ I vi zaista ne ćete da me oslobodite od svoje nametljivosti?

KRIŽOVEC: Svaka tvoja riječ je povišena, ti ne govoriš svojim glasom, saberi se, molim te.

LAURA, furiozno: Dobro! Kada ne ćete, ne ćete, kad vas je takva gospodska volja da igrate guvernantu, hvala, hvala, ja ne trebam nikakve guvernante, ja sam punoljetna, ja znam što radim, hvala... Na telefonu. Policija? Molim dežurnog činovnika! Da, molim dežurnog činovnika, odmah, stvar je važna! Na telefonu barunica Lenbach! To ste vi, gospodine doktore? Da, da, na telefonu barunica Lenbach, da, da, ja sam

500. Naprosto posve glupo i smiješno!

udovica baruna Lenbacha! Udovica baruna Lenbacha, da, da, koja je bila kod vas na preslušavanju, da, da, to sam ja, barunica Lenbach! Molim? Da, želim da izmijenim svoj iskaz! Kako? Jeste, želim da izmijenim svoj iskaz! Ja priznajem, ja sam ubila svoga muža, baruna Lenbacha, da, da, ustrijelila sam ga, ja sam ustrijelila svoga muža, vi imate moju adresu, molim vas, ja vas čekam. Zatvorila je telefon.

KRIZOVEC: Ti si poludjela! Skočio je do telefona. Zove nervozno. Policija? Dežurni? Na telefonu doktor Ivan Križovec, advokat doktor Ivan Križovec, da, da, mi se znamo, gospodine doktore, oprostite molim, nalazim se ovdje u stanu gospođe barunice Lenbach, čuo sam njenu telefonsku izjavu, da, da, to sam ja, doktor Križovec! Ovdje sam u stanu gospođe barunice! Oprostite, gospođa se nalazi u potpuno neubrojivom stanju, da, da, u neubrojivom, kliničkom stanju, ona nije svjesna onoga što govori, ona bunca, to su halucinacije, da, halucinacije, kažem, najbanalniji histerični ispad jedne lude žene, tu se ne radi o smrti njenog supruga, riječ je o jednoj ljubomornoj sceni, gospodine kolega, ta izjava nema nikakva smisla, molim vas, kako, da, da, da, mislim da bi trebalo telefonirati u bolnicu, a ne na policiju! Da! Jeste! Bio sam prisutan, čuo sam njenu izjavu, to sam vam i potvrdio da sam čuo njenu izjavu, jeste, svjestan sam svih zakonskih posljedica te glupe izjave, zato vam i telefoniram, ne, ne kao advokat, kao prijatelj, kao prijatelj, da! U ime zakona! Da? Ako mislite u ime zakona, razumije se, ali tu se ne radi ni o kakvom priznanju, nego o medicinskom slučaju evidentne neubrojivosti, to tvrdim kao prisutan svjedok, jeste, svjestan sam svake svoje riječi! Ponavljam, trebalo bi pozvati ambulatna kola i telefonirati u sanatorij a ne na policiju! Kako? Odmah? U ime zakona? Pa dobro, gospodine doktore, zašto odmah najdrastičnije sredstvo? Da, da, razumijem... Ako mislite u ime zakona, onda izvolite doći, ako tako mislite, pa jeste, pravilno, u posljednjoj konzekvenciji logično, izvolite molim, mi vas čekamo, ja sam ovdje u stanu gospođe barunice, molim, molim... Spustio je rezignirano slušalicu. Stanka. Eto, molim, dolazi policija! Čestitam!

Cin treći

Svitanje, s dalekim odzvukom jutarnjih zvona. Na sceni, u kobnoj neizvjesnosti, već puna tri sata teče borba na život i smrt. Kišovito jutro bojadiše starinske brokatne zavjese bojom zrelih bresaka; tišina, cvrkut ptica. Laura osjeća sve intenzivnije kako se ukleta, uznemirena stvarnost pretvara sve više u slijepu antipatičnu opasnost, izazvanu njenom vlastitom voljom. Podrovanih nerava, ona uprkos svemu nema više snage da prekine dvoboj policijskog pristava i Ivana Križovca. Jedina misao nije u njenoj svijesti kao najintenzivnija glavobolja: da padne zavjesa. Njeno srce udara u mozgu, u zatiljku, u prstima, u zglobovima sve venoznije, na rubu olovne mučnine. Njeno srce nije kao sat u sudnici, a kroz koprenu otrovne migrene dopire do nje odjekivanje ogromne, beskrajne, nepojmljive mase riječi, neshvatljive kaskade Križovčevih rečenica koje obavijajući njen usplahireni svijet pužu kao gadne, glupe, slijepce, odvratne zmijurine. S glavom među dlanovima, ona zuri u ništavih, s pogledom koncentriranim na arabeskama jednog saga, duhom odsutna kao bolesnik koji se više ne nada ničemu, prekidajući monotoniju jednolične poze nervoznim trzajima, kad brzom dječjom kretnjom nastoji kako bi dlanovima zabrtvila uši da ne čuje ništa od svega o čemu se ovdje tako nervozno priča.

Križovec govori, vezan spasonosnim konopom svoga monologa, pomoću koga nastoji kako bi izvukao tu ludu ženu iz ukletog, kao granit tvrdog, pozitivnim vertikalama nedostupno izgrađenog bunara Kaznenog zakona u koji se Laura strovalila hirovito i neuračunljivo samo da mu napakosti, da ga povuče za sobom u skandal kome nitko u ovome trenutku ne može da dogleda pravne posljedice. Napor spasavaoca Križovec vrši rutinerski, u smislu svog suhoparnog poziva, zaista »advokatski« (kao što ga je Laura

podrugljivo već u nekoliko mahova bila prekinula: kako mu ne treba vjerovati jer da govori kao »advokat«), ali i on je već pomalo dopro do posljednje granice svojih živaca, osjećajući kako se sve intenzivnije javlja otpor s opasnim smalaksavanjem volje. Ustreperenih prstiju, znojem orošena čela, on se truže nikotinom, paleći čitave serije cigareta koje se lome i nestaju u pepeoniku kao fišeci iz šaržera kad se puškom brani pozicija u stravičnoj svijesti da je svaka riječ važna kao metak u bitki bez pardona. On se bori još uvijek relativno elastično, ali se između njegovih riječi osjeća kako mu se snaga gasi. Stigavši od Izabele Georgijevne, izubijan i degutiran raznovrsnim brutalnim šokovima ove duge noći, on je bio nesklon da drammatizira razdraženu bujicu Laurinih riječi onako sudbonosno i onako kobno kako je to ona htjela. Sve dok nije uzela u ruke telefonsku školjku i dok nije izazvala ovu skandaloznu eksploziju, Križovec je nastojao da svojom pasivnošću djeluje umirujuće. Od trenutka Laurinog izazova, svjestan da prividnosti u životu igraju nerazmjerno kobniju ulogu nego istina, on jasno vidi kako je bezuslovno potrebno da se iskopa iz provalije, u interesu te živčano toliko uznemirene žene, te je još uvijek podjednako sklona da izazove katastrofu, suludo i neodgovorno. Kada je Laura telefonirala dežurnom policijskom činovniku da priznaje da je ustrijelila baruna Lenbacha, Križovec, koji je po svom negativnom iskustvu suviše pravnik, suviše mudar i oprezan, čovjek kome je besmisao društvenih igara i suviše proziran, pojmio je kako njegova prijateljica, iz ljubomorne kaprice, igra jednu od najopasnijih igara između steznika za umobolne i mrtvačnice. Čovjeka sa policije, vršioca dužnosti višeg policijskog pristava, sivo činovničko lice, doktor Križovec apostrofira, kao tobože ravnopravno i intimno, najbanalnijim epitetima: »dragi kolega«, ili »dragi prijatelju«, ili »gospodine savjetniče«, ili »poštovani gospodine doktore i kolega«.

Kad se zavjesa diže, on nastavlja jedan od svojih najbriljantnijih pledoajea, što ih je ikad održao u toku advokatske karijere. On već nekoliko sati govori bez predaha, uvjerljivo, što se tiče svladavanja čitave razastrte lepeze psihološko-moralnih argumenata savršeno uzvišeno, on vlada juridičkom instrumentacijom virtuozno, dodirujući svojom retorikom najuvjerljivije uspone sugestivne glume koja se pretvara u prozirnu i jasnu konstrukciju zdravog razuma tako da se njegov partner sve više priklanja snazi i ogromnoj količini Križovčevih dokaza, a u posljednjoj konzekvenciji i svim

pravnim posljedicama te argumentacije. Stuporozna, tvrdoglava, zlobna šutnja Laure Lenbachove, koja - kao da joj je oduzet dar govora - ne će da progovori ni jednu jedinu riječ koja bi potvrdila da je sve što doktor Križovec dokazuje jednostavna istina, predstavlja osnoimu zapreku obrane njenog advokata. Njen govor zanijemio je po zakonu tromosti, a s druge strane pak ta njena kataleptička šutnja puna je vidovite strave koja se sve jasnije ocrtava kao stvarna panika pred pravnim posljedicama. Svom policijskom partneru Križovec dokazuje da je svaka, pak i najminimalnija pretpostavka kako bi Laura mogla da ubije svoga supruga potpuno neosnovana. Izgovarajući ogromnu masu odabranih dokaza, Križovec je svjestan kako se radi o opasnim nijansama između samoubilačke laži i istine koju je, pod tako pšrverznim okolnostima, bez Laurine aktivne pomoći, zaista neizrecivo teško dokazati. On je svjestan ne bude li se još ovog jutra probio kroz ubitačan dim ludog požara, da će planuti zaista sve što ga je ikada vezalo s tom nesretnom ženom, podjednako ustrajno odbojnom i luckasto otpornom, te prijeti smrću i uništenjem sebe same i svega što se tu dimi u ognju ljubavi i mržnje.

Vršilac dužnosti policijskog pristava je početnik, administrativna lutka subalternog policijskog činovnika, koga je Križovec nadvladao svojim znanjem, superiornošću svoga duha, erudicije i rutine. Križovec osjeća kako tog policijskog pristava ima u ruci povrh svega i zato što mu je nagovijestio da ulazi ovih dana u kombinacije oko novog Kabineta i da će, po svoj prilici, preuzeti portfelj Pravde, kao što se to već javlja i u štampi da putuje u glavni grad u najvišu audijenciju, i to već večeras, i tako, kad se zavjesa digla, Križovec plovi, nošen talasima fraza, punim jedrima svoje rječitosti, uperene s jedne strane da pripitomi mladog pristava, a s druge da urazumi Lauru i da je nagovori da dade olakšavajuću izjavu kako je lagala kad je telefonirala policiji da je ubila svoga supruga.

KRIŽOVEC: Kolega dragi i mnogopoštovani, zar ne, molim vas, da reasumiram u dvije riječi: sve što je preponderantno važno u ovom trenutku da se skrene pozornost na kvintesenciju same stvari, to smo utvrdili veoma jasno, zar ne, i to je, dakle, jasno i logično, i to smo, dragi doktore, utvrdili, dakako, ne zato da sama stvar postane jasna, jer je ona, razumije se, jasna već po sebi, nego da priklonimo glavu pred snagom logike, a isto tako pred neodoljivom težinom psihološko-moralnih argumenata koji su u

ovome slučaju veoma važni i koji sami po sebi govore poglavlja, a sve ostalo je pusta retorika, nagomilavanje najispraznijih riječi i puko formalističko razmatranje jednog, moram da kažem, koliko god mi je to odiozno, jednog sasvim banalnog slučaja koji kao takav spada više među perverzne motive martiromanije nego pod bilo koju staromodnu i preživjelu nijansu Kaznenoga zakona, za koji nam je poznato da nije ni najmanje klervoajantan za ljudske slabosti i da je zapravo potpuno gluh i slijep za sve što se u čovjeku zove »ljudsko«! Eto, kao što sam već bio objasnio u nekoliko varijanata, promatrajući ovaj patološki, upravo više medicinski nego pravni slučaj iz bilo koje perspektive, promatrajući ga, dakako, ljudski, u duhu koncilijantnosti, mi se ovdje već puna dva

1

prividnosti, izazvanih nervoznom, da, upravo kliničkom frazom gospođe barunice kad vam je telefonirala da je »ustrijelila svoga supruga«, što je uradila, po svemu što smo ispitali, nesmotreno, da, više od toga, neuračunljivo, kako da kažem, medicinski, po mome subjektivnom uvjerenju, potpuno neodgovorno.

POLICIJSKI PRISTAV: Ne poričem, gospodine doktore, a to sam vam već bio i priznao, da vaša teza, na prvi pogled, zvuči veoma uvjerljivo! Ali stvar se može promatrati i sa druge strane isto tako logično. Zašto da ostanemo kod pretpostavke da je izjava gospođe lažna? Ona je izgovorila odlučno i sasvim jasno: »Priznajem da sam ustrijelila baruna Lenbacha, svog muža«, to je bila gospođina izjava, gospodine doktore, »priznajem da sam ustrijelila svoga muža«, izjava s pravne strane potpuno razgovijetna i sabrana, a što se medicinskog aspekta tiče, ne poričem da bi po svemu što se ovdje zbiva, moglo biti i takvih elemenata koji dopuštaju neke pretpostavke, kako vi mislite, potpuno opravdane, samo se tu radi zaista o nijansama. Gospođa mi je telefonirala iz vlastite inicijative, i ja sam stigao na njen poziv, zar ne?

KRIŽOVEC: Da, da, da, gospođa vam je telefonirala, dakako, to je izvan svake debate, ali, dopustite mi, dragi doktore, isto je tako nepobitna istina i to da sam vam se ja javio istoga trenutka pošto je gospođa toliko nervno podrovana te apsolutno nije svjesna što govori, zar ne, to sam vam javio takoreći istog trenutka, a i to je, dragi kolega, izvan svake debate, a to je, kao što sam već bio rekao, preponderantno važno, jer je njena naivna, da, upravo neinteligentna izjava bila izazvana nekim okolnostima - kako da kažem - sentimentalne, privatne naravi koje ne stoje sa

samoubojstvom njenog supruga baš ni u kakvoj vezi, zar ne, i sve smo to već razanalizirali u najsitnije detalje, a te okolnosti i jesu upravo one zbog kojih ja inzistiram više na kliničkoj dijagnozi nego na pravnoj! Sve je to samo po sebi klinički, a prema tome i pravno veoma jasno. Mjesto na policiju trebalo je telefonirati u bolnicu. Jer pravno mnogo je važnije, zar ne, a u tom pogledu bili ste ljubezni da se priklonite mojim argumentima, proceduralno - kako da kažem - za samu stvar nerazmjerno je važnije što vam je gospođa bila izjavila na ekspozituri za prvog saslušanja, kada uopće nije pokazala nikakve pak ni najmanje namjere da se kamuflira ili da sakrije svoje negativne osjećaje spram svog pokojnog supruga, a kad je ipak rezolutno negirala samo ubojstvo.

POLICIJSKI PRISTAV: Točno! Gospođa nije bila ni najmanje uzbuđena, potpuno uzvišena, ona je razmrsila svoju koprenu koja joj se bila navorala preko očiju, pogledala se u ogledalo i, korigirajući kažiprstom naružiran obris svojih usana, bacivši još jedan pogled na ogledalo, ona je upravo cinički izjavila da joj je drago što je postala udovica.

LAURA, pasivno polutiho, glasom koji progovara iz duboke rezignacije, više kao uzdah: To nije istina!

KRIZOVEC, pun nade da će Laura konačno progovoriti: Što nije istina?

LAURA, nesuvislo, duhom odsutna: Ništa od svega toga nije istina!

KRIZOVEC: Ne, ne, ne, vi se ne sjećate točno njene izjave!

POLICIJSKI PRISTAV: Kako da ne? Imao sam impresiju da je gospođa te svoje riječi izgovorila sa cinizmom, zaista spontano, a to je potvrdila i svojim potpisom!

KRIZOVEC: Da, ali je negirala da je pucala. Vi se ne sjećate smisla njene izjave! O tome sam ja sa gospođom govorio čitavu noć! Ona je izjavila: »Da sam ga ustrijelila, rekla bih: ustrijelila sam ga, ali ga nisam ustrijelila i, prema tome, ne mogu da izjavim da sam ga ustrijelila kad ga nisam ustrijelila...« »Meni je lično drago da se on ustrijelio, ali ga ja ustrijelila nisam!« Da li se sjećate tih njenih riječi, gospodine doktore, da li je tako bilo, jesam li točno citirao njenu izjavu na ekspozituri?

POLICIJSKI PRISTAV: Da, otprilike tako, samo mi nije jasno kako to da vi toj prvoj izjavi pripisujete toliku važnost kad je telefonski priznala...

KRIŽOVEC: Ta govorim vam već puna dva sata da se žena nervozno ispitala čitavu noć i da je upravo zbog te svoje brutalne izjave ili, još bolje, zbog tona te svoje izjave izgubila potpuno nerve od stidal. Vi ste je uvrijedili i važno je da je izjavila da nije ustrijelila baruna, nego da se ustrijelio sam!

POLICIJSKI PRISTAV: Pa dobro, ali njena naknadna telefonska izjava predstavlja flagrantnu negaciju prve izjave na ekspozituri, a o tome se i radi, te, koliko god nisam nesklon da uvažim sve naročite okolnosti koje su mogle da izazovu gospodin nemir, postoji i neka pravna logika, na kraju krajeva...

KRIŽOVEC: Upravo tako, gospodine doktore, pravna logika postoji, dakako da postoji, a nitko je i ne poriče. I upravo zato jer pravna logika postoji, citirao sam originalnu baruničinu izjavu, i, kao što smo se sporazumjeli, upravo iz tih razloga, jer je njena izjava, mislim, njena prva izjava, za saslušanja na ekspozituri, koju je diktirala vama u policijski zapisnik, uvjerljiva naročito zato što nam dugogodišnja sudska praksa govori da netko tko je zaista ubio, to jest netko tko je zaista ubio, a taj svoj čin ne će da prizna, da takav osumnjičenik ne će nikad iz vlastite inicijative pogoršati svoju situaciju nekom izjavom koja ga kompromitira. Jer: u minuti barunovog samoubojstva, u gospodinom dućanu nije bilo nikoga osim bračnoga para, zar ne, i, prema tome, kad bi gospođa barunica bila imala namjeru da ne govori istinu, da laže, da se kamuflira, da je imala namjeru da eskamotira fakta, da, dakle, sakrije svoje djelo, to jest to hipotetično ubojstvo svoga supruga, ona nikada i ni pod kojim okolnostima ne bi bila naglasila kako joj je drago što joj se muž ustrijelio! I to je veoma logično, pravno i psihološki potpuno ispravno, i tako ste i vi logično postupili ne lišivši je slobode, jer je vaša premisa bila veoma točna, kao što ste i sami priznali, i upravo zato je niste lišili slobode jer bi to bila zaista, u ovom slučaju, puka policijska formalnost. A, vidite, gospodine doktore, u ovom trenutku bilo bi isto tako potpuno nelogično povjerovati riječima njene naknadne izjave koju je dala telefonski, kad tvrdi obratno da je ubila čovjeka, a mi za to nemamo nikakvog, pak ni najneznatnijeg materijalnog dokaza.

POLICIJSKI PRISTAV: Nisam siguran da naknadni očevid na licu mjesta ne bi dao čitavoj toj aferi jedan posve drugi obrat! Zašto da se apriorno isključi pretpostavka da je gospođa pucala?

KRIŽOVEC: Točno! Ali vi ste i sami konstatirali, na temelju ekspertize, da je metak ispaljen iz neposredne blizine u meso, a,

kao što nam je iz sudske prakse poznato, kad ljudi pucaju jedni na druge, oni ne prislanjaju cijev revolversku o samu kožu, i to točno između rebara, i to točno u visini srca, zar ne?

POLICIJSKI PRISTAV: Osim gospodinog subjektivnog priznanja, mi zasad nemamo nikakvih drugih direktnih dokaza, to je istina, ali opet isto tako je istina i to da je naknadno priznanje okrivljene da je ustrijelila svoga muža jedna veoma važna okolnosti Dopustite, gospodine doktore, gospođa je to priznanje dala iz vlastite inicijative, i ja zaista ne znam što da radim kad, eto, gospođa, svim vašim argumentima uprkos, ne će da povuče svoju izjavu da je ubila svoga supruga. Spram Laure: Ne razumijem te vaše metode! Tom metodom ne ćete profitirati ništa...

LAURA, promatrajući policijskog pristava pogledom jrunim višeg prezira i savršenog nehaja: Ne mogu da razgovaram s vama jer sve što kažem vama je antipatično! Kad brišem suze, vi vidite da ružiram usne...

KRIŽOVEC: To što gospođa ne će da progovori, ta je okolnost veoma važna, ali ona uvjerljivo govori upravo o kliničkim elementima, jer, kako vidite, gospođa, osim onog svog nervoznog ispada, upravo izbezumljenog ispada na telefonu, ne će da meritorno progovori ni jedne riječi. To je važna okolnost da ona o samoj stvari šuti kao slaboumno dijete, a o tome se i radi da ona ne će da progovori zbog mene, a ne zbog vas! Ona je na telefonu dala izjavu, onu svoju fatalnu izjavu, to je točno, ne poričem jer sam i sam bio svjedokom njene izjave, ali je ipak tako bilo, oprostite, vama se to pričulo, upravo bolje od toga, moglo je tako da bude da vi niste točno čuli, jer ja sam bio u neposrednoj blizini gospođe kad je telefonirala, ja sam čuo, upravo, ja sam vidio mnogo jasnije: to je bio Ausklang⁵⁰¹ jednog potpuno nesuvislog uzbuđenja, prava bujica čitavog niza zbunjenih rečenica koje se i nisu ticale vas, mislim, policije, to jest samoubojstva barunovog, nego mene lično, jer je gospođa telefonirala više meni nego vama, to je bila neka vrsta buncanja u visokom afektu, svakako, da, svakako u abnormalnom uzbuđenju, to je sve bilo izgovoreno u grču, u bezizlaznom vrtlogu jednog sloma, a taj slom, kao što sam vam već bio i nagovijestio, ne stoji ni u kakvoj vezi sa žalosnim slučajem barunova samoubojstva, i to vi, za svojim dežurnim telefonom gdje se stereotipno javljaju stereotipne vijesti, niste mogli da shvatite

0 čemu se radi, jer, napokon, da se razumijemo, ja sam, dopustit ćete, dragi i mnogopoštovani mladi moj gospodine kolega, od vas ipak mnogo stariji, pa kad čovjek promatra čitavu bijedu ljudsku iz neke više retrospektive, da tako kažem, onda mu je, dakako, poznato da se u svim ljudskim stvarima radi obično o čitavom spletu mizernih okolnosti, i tako, posve naravno, ja ne poričem da to nije bio smisao gospođinih riječi, napokon, da, ona je i sama evo prisutna, i, kako vidite, ona ne će da porekne, ali ona se isto tako ustrajno susteže već puna tri sata da ponovi svoju potpuno neubrojivu izjavu za koju bi, povrh svega, bilo važno i to da se uzme u obzir kako je bila izgovorena i u vezi s kakvim okolnostima. Mislim, ako smijem ponovno reasumirati u dvije riječi, da u čitavom tom kompleksu nema zapravo više ni jednog jedinog, pak ni najsitnijeg momenta koji nisam imao prilike da osvijetlim precizno i temeljito, a s time ste se i sami složili. Po logici same stvari, čitava ta fatalna glupost, oprostite mi, kolega, ali ja zaista ne mogu a da je ne nazovem glupošću, čitava ta glupost 1 suviše je uslovljena posve drugim motivima, a da bismo imali bilo kakav, pak i najneznatniji razlog da ispitujemo stvar u sjeni samoubojstva potpukovnika Lenbacha, godinama već shizoidnog očajnika, koji je to svoje samoubojstvo patetično vješao na veliko zvono godinama i njime halabučio pred čitavim svijetom, što ne će biti teško potkrijepiti svjedočanstvima čitave galerije svjedoka kad se stvar bude ispitivala metodički. Pokojni barun prijetio je svojim samoubojstvom godinama, i to je poznata stvar, poznata, u prvom redu, meni, njegovom advokatu koji ga brani već godinama, od njegova brodoloma, od one nesretne političke osude i lepoglavske robije do sada, eto, do ove noći. Stvar je sama po sebi jednostavna: smrt barunova ne stoji ni u kakvoj vezi s izjavom njegove supruge da ga je ona ustrijelila. To su dvije potpuno odvojene stvari. Život ovih bračnih kompanjona posebno je poglavlje koje nam je poznato. Banalno poglavlje sa čitavim nizom subjektivnih momenata uzajamne netrpeljivosti, motivi banalni kao što se već odvijaju u okviru nesretnih bračnih veza, a objektivne okolnosti, potpuno nezavisne od lične volje bračnih drugova, bile su isto tako nesklone za bilo kakvu mogućnost harmonične disolucije. Brodolomci u svom intimnom odnosu, brodolomci u društvenim relacijama. Bolesni, umorni brodolomci, poniženi, bijedni, očajni brodolomci u velikoj oluji koja vitla sudbinama ljudskim kao vjhor ptičjim jatima.

POLICIJSKI PRISTAV: Spontana, a isto tako nedvoumno jasna gospođina izjava na ekspozituri, diktirana u zapisnik, kako joj je drago da joj se suprug ubio, dokazuje da pokojnik nije uživao nikakve naročite simpatije ove dame, prvo, a zatim - logično - drugo, ta njena izjava dana neposredno poslije samog čina govori o nesumnjivoj mržnji koju žena osjeća nad truplom svoga supruga, jer je ta njena izjava bila dana potpuno sabrano, kao što sam već bio rekao, uz ruž i puder, jer je još oduhnila prah sa svojih usana, ph, a na kraju treće, a to je najvažnije, njena telefonska izjava, kad me je pozvala da dođem jer da je sama ubila potpukovnika, nije baš ni u kakvom, pak ni najmanjem protuslovlju s onom prvom izjavom koju je preda mnom izdiktirala u zapisnik i vlastomčno potpisala, i, prema tome, što da radim kad ne će da progovori, a, na kraju krajeva, sve ima svoje granice?

KRIŽOVEC: Sto se tiče antipatije koju neka legitimna supruga može da osjeća spram svog legitimnog muža, to je, dopustit ćete mi, najsvakodnevnija pojava koja ne treba da nas iznenađuje ni u kakvom pogledu. Više od devedeset posto bračnih odnosa osnovano je na antipatiji, na uzajamnoj netrpeljivosti, na mržnji, i, koliko je meni poznato, u velikom percentu brakova, po krevetima i za stolovima, bračni partneri u svojim intimnim mislima trajno snuju jedni drugima o glavi. Pomisao na smrt jednoga od bračnih partnera, kao olakšavajuća pomisao na neko fiktivno oslobođenje iz dosadnog bračnog jarma, bijedan je ventil one mizerije koja se u građanskom kodeksu zove »bračna sreća pod blagoslovom svetog sakramenta«, što uostalom ne začuđuje jer bračna veza kao takva zapravo i nije drugo nego veza nižih spratova ljudske svijesti, upravo dodir probavnih organa više nego metafizike. Vaša premisa da naivna ili - ako hoćete - neoportuna gospođina izjava o zadovoljstvu što ga je osjetila nad truplom svoga supruga stoji ili, bolje: da bi mogla stajati u nekoj hipotetičnoj vezi s njenim kasnijim fiktivnim priznanjem samoga zločina potpuno je teorijski apstraktna, i ja sam vam već bio dokazao i, ako dopustite, ja ću još jedanput pokušati da vam objasnim o čemu se u tom slučaju zapravo radi. Mržnja spram vlastitog supruga, kao glavni motiv zločina koji je zatim i uslijedio, kao logičan završetak jednog nesnosnog stanja koje se nije moglo riješiti nikakvim drugim načinom nego ubojstvom, to bi mogla da bude jedna od juridičkih hipoteza! Dobro! Pretpostavimo da je zaista tako. Između prve, preliminarne izjave: »Meni je lično drago da se ustrijelio, ali ga ja

nisam ustrijelila«, i druge, telefonske izjave: »Ja sam ga ustrijelila«, to jest ja, »barunica Lenbach, ustrijelila sam svoga supruga, baruna Lenbacha«, po vašoj pretpostavci, između jedne i druge izjave postoji jasna kauzalna veza, i vi, svim mojim argumentima uprkos, još uvijek inzistirate da je tako?

POLICIJSKI PRISTAV: Dopustite da kažem: ne inzistiram, gospodine doktore, kao što ste mogli već primijetiti, ja ne inzistiram ni na čemu, ja vršim samo svoju dužnost, ali kako gospođa ne će da progovori, kako gospođa po svemu nije svjesna svoje situacije, ja nikako ne mogu da uvidim koji bi motivi mogli biti tako presudni da netko iz vlastite inicijative prizna da je ubio čovjeka, ako ga de facto nije ubio? Jer kad netko stoji nad truplom svoga supruga i izjavljuje potpuno mirno i sabrano da mu je drago što je čovjek mrtav, takva je izjava dokaz nesumnjivo duboke, upravo brutalne mržnje, i sama pretpostavka da je takvo lice sposobno da izvede zločin sasvim je logična. Prema tome, molim vas...

KRIZOVEC: Da, da, to je točno, ali dopustite da vam ponovim kako je isto tako logično i to da gospođa baš zaista nije imala nikakva razloga da baruna ne mrzi. Mrziti ili voljeti nekoga, to je stvar individualnih sklonosti, a kad je nečija antipatija rezultatom dugogodišnje patnje i poniženja, tko ima pravo da posumnja u njeno ljudsko opravdanje? Onaj čovjek koji se sinoć ustrijelio bio je propalica u najdoslovnijem smislu te riječi! Brutalna protuha po svojoj naravi, socijalno bornirana osoba koja vara na kartama, umišljena bluna, težak notorni alkoholičar, pun nedostataka i poroka: lažljivac i bludnik, falsifikator i ucjenjivač, paranoidna luda koja mašta o galeriji svojih plavokrvnih pređa, tipičan deklasirani kavalerijski oficir iz jedne civilizacije koja je proigrala sve svoje šanse na talasima bečkih valcera. U našim novim takozvanim nacionalnim okolnostima, ako se pravo uzme, a molim vas da to uzmete ad notam sa punom pozornošću ne samo juridički, taj je čovjek bio po svom odgoju, po zakonu historijske inercije politički zaista sumnjivo lice, otpušteni robijaš, habzburški legitimist koji živi od poštenog i napornog rada svoje supruge, snizivši je do toga da žena zarađuje svoj hljeb kao vlasnica jednog banalnog krojačkog salona. I ne samo to. Bezobziran po svojoj divljoj prirodi, taj gospodin nije godinama vodio računa o stvarnosti. Živeći lakoumno, on je bančio čitave noći i kartao se za tuđe pare, za novac svoje vlastite žene i svojih prijatelja, ucjenjujući čitavu svoju okolinu postojano i dostojno.

On je ucjenjivao svoju suprugu sistematski, perverzno, na temelju najbanalnije juridičke formalnosti, prosto po tome što je ta nesretna žena s njime bila vezana bračnom vezom koju je on proglasio sakrosanktnom svetinjom samo zato da bi mu ta »svetinja« mogla da služi kao trajno vrelo prihoda. I ne samo to, dragi moj mladi kolega, ne samo to da je ucjenjivao svoju suprugu... Stanka. Nekoliko koncentriranih misli, a zatim, kao da je prevladao unutrašnji otpor, Križovec nastavlja kao neprijatno zbunjen kobnim reminiscencijama: Da! Sto sam htio da kažem! Nije mi baš prijatno to spuštanje spiralamo mračnog moralnog podzemlja, ali, kad je riječ o mržnji, o motiviranoj mržnji, o mržnji koja može da se javi u obliku spontane, možda neoportune fraze, mislim da bi ipak bilo najbolje da se izgovori puna istina! Gospođa, gospodine doktore, i ja, mi smo prijatelji još od najranijih dana svoga djetinjstva, i ja sam još u gimnaziji posjećivao ove salone gdje je vladala puna harmonija dobrogukusa, u šarmantnoj sjeni baruničine gospođe majke, generalice, o kojoj je još moj pokojni otac govorio da spada među onu vrstu dama za koje je Goethe napisao: Willst du genau erfahren was sich ziemt, so frage nur bei edlen Frauen an...⁵⁰² Naime, hoću da kažem to da je prijateljstvo između mene i gospođe barunice staroga datuma, i ako se netko, još u vrijeme moga studija, pojavio kao sjenka u svim mojim mladenačkim iluzijama, bio je upravo ovaj nesretnik ovdje, ovaj carski i gardijski oficir, ali to su bile davne iluzije i u ovom su momentu one potpuno nevažne, dakako, i ja bih htio da kažem samo to: kad smo se gospođa i ja ponovno našli u prijateljskim relacijama, onda su nove, elementarne političke okolnosti bile već odigrale ulogu usuda u našim sudbinama, i ja sam se tako sa potpukovnikom Lenbachom našao u sudnici da ga branim kao veleizdajnika, da, u jednu riječ, da skratim: stvari su se razvile tako da sam došao do zaključka da bi, na kraju krajeva, bilo u interesu tog očajnika, u interesu mom vlastitom i u interesu gospođe barunice da se njihov brak likvidira i da gospođa postane tako mojom suprugom. I, evo, kako su se stvari zaptele: Lenbach vladao se spram mene kao spram prosca koji moli ruku njegove supruge, pa kad smo godinama razgovarali o tome kako bi i formalno trebalo srediti stvari, on je to ustrajno

502. Želiš li točno saznati što se pristoji, pitaj o tome samo blagorodne gospođe...

odbijao iz »viših«, takozvanih društvenih razloga. Razumijete li, dragi kolega, u kakvoj perverznoj situaciji se tu živjelo godinama? Jedan autentični reprezentant takozvanog višeg sloja, jedan aristokrat »od glave do pete« ne će iz moralno-društvenih razloga da likvidira svoj brak, jednu fikciju, jednu lažnu vezu koja je po svim propisima bračnog prava bila već decenijima neegzistentna. Gospodin odbija svaku mogućnost solucije, formalno - iz svojih barunskih predrasuda jer da takve plebejske »šale« nisu spojive s boljim običajima, a de facto - gospodin ne pristaje na likvidaciju iz materijalnih pobuda jer mu je prijatelj njegove supruge isto tako trajnim izvorom, moram da naglasim, impozantnih prihoda. Molim vas, to što govorim možda je surovo, pa čak i neukusno, sli je potrebno da se izgovori jer je vsžno! js ssm s tim gospodinom proveo duge noći razgovarajući o našem intimnom »poslovnougovornom« odnosu, da tako kažem, i to je istina koju izjavljujem ovdje pred vama na časnu riječ: taj je čovjek cinički prodavao svoju ženu s ustrajnim i sve perfidnijim kombinacijama da postigne što veću svotu. Stari pokerist po profesiji, on bi hazarderski, da, upravo kriminalno bezobzirno dizao cijenu svojoj ucjeni, ne hoteći ni trenutka da iz svojih ruku pusti ovaj skupocjeni zalog! Moralizirajući kao džentlmen, pokojnik, nažalost, bio je zapravo običan nitkov i stopostotni maitre de chantage⁵⁰³. U tom pogledu čovjek je imao svoj solidni sistem! Istina, on je bio neuropat, shizoid, moglo bi se reći, neka vrsta moralnog kretena, i kao takav neodgovorno lice s kriminalnim sklonostima, dakako, i kad bismo živjeli u prilikama civiliziranim, takvom društveno opasnom tipu bilo bi mjesto svakako u ludnici! Ali kad je već na tome svijetu tako da ljudsko društvo vrvi od moralnih nakaza koje se slobodno kreću među nama, glumeći normalne, poštene ljude, vi ćete, dragi moj amice, ipak dopustiti da živjeti pod istim krovom s notornim paranoidom godinama, živjeti pod trajnim terorom jedne uperene revolverске cijevi koja vam prijete godinama, treperiti za svoj život pod trajnim ucjenama, to su motivi dostojni sažaljenja, zar ne, pa kad se onda iznenada desilo, kao što se desilo potpuno slučajno, da se jedna na smrt izmučena žena našla nad truplom svog dompteura⁵⁰⁴, kad je nestalo onog čitavog kriminalnog priviđenja, u trenutku jednog

503. ucjenjivač

504. krotitelja

revolverskog hica naći se nad truplom dok se još osjeća miris krvi i baruta, i izjaviti pred policijom, koja te, nota bene, sumnjiči kao ubojicu: »meni je drago« što je nestalo toga čovjeka koji me je terorizirao godinama da će me ustrijeliti prije nego što me definitivno proda, a prodavao me i plijenio isto tako godinama, izjaviti, dakle, »da mi je drago« što sam u tako perverznom dvoboju ostala živa, »da mi je drago« što je nestalo smrtonosne cijevi koja me ucjenjuje godinama, takva izjava, dragi moj mladi amice, posve je logična, ona je posve razumljiva, ona je duboko ljudska, a kao takva dostojna poštovanja, bez obzira na to da li je gospođa na to pogledala u ogledalce i razmrsivala svoju koprenu, kad je sva bila izobličena od suza. Dal li budem li imao prilike da se u toj aferi pojavim pred sudskim forumom, izjavit ću pod prisegom da je ovaj kavalerijski oficir, izvršivši samoubojstvo, izvršio jedan društveno nesumnjivo pozitivan čin jer da sam se i ja već godinama bavio idejom da bi najlogičnije bilo da ga ustrijelim kao kreaturu, potpuno suvišnu na ovome svijetu.

Laura se trгла iz svog sagnutog letargičnog stava i spustivši ruke fascinirano prati pogledom Križovca koji je čitavu partiju svoga teksta izgovorio s naročitom, gotovo patetičnom akcentuacijom pojedinih misli. Laura je ustala u polusnu, mjesečarski, duhom odsutna, i, kao da će izgovoriti neku sudbonosnu riječ, ona se zaputila spram Križovca intimno, a onda se ponovno trгла, ukočila i zastala. Duga stanka. Klonuvši u sebi, Laura se pognute glave zaputila spram portreta svoje majke generalice i tako, leđima okrenuta spram scene, ona lebdeći iznad stvarnosti kao da razgovara sa svojom majkom u nijemom, unutrašnjem dijalogu.

POLICIJSKI PRISTAV: Sve je to žalosna priča, gospodine doktore, moglo bi se reći zapravo roman, kao što već jesu romani, i ja nemam, dakako, razloga sumnjati u istinitost vaših navoda, ali isto tako nema nikakve sumnje da mi je gospođa telefonirala da je ubila svoga supruga. Postoje pozitivni propisi, gospodine doktore, i vi ćete razumjeti da ja, kao čuvar zakonskih propisa, ne mogu i nisam u stanju da ih mijenjam. Ja ću, nažalost, morati da postupim u duhu zakona, meni, naime, ne preostaje nikakva druga mogućnost.

KRIZOVEC: Puna dva sata mi se vrtimo na jednom te istom mjestu bez rezultata, i ja vam priznajem da ste u potpunom pravu, ali isto tako molim vas da uvažite kako niste u pravu. U čemu je osnovna pogreška? Gospodinu izjavu na policiji i njenu telefonsku

izjavu da je ubila baruna vi dovodite u kauzalnu i logičnu vezu. A upravo, obratno od toga, te dvije izjave, ona koju je dala kod vas u policijski zapisnik i ova telefonska kad vas je pozvala da dođete, te dvije izjave ne stoje ni u kakvoj vezil Ni u kauzalnoj, ni u logičnoj, ni u pravnoj, ni u materijalnoj, ni u moralnoj! Ta druga, fatalna, da, svakako suluda, upravo više od toga, potpuno neubrojiva i, kao što sam već naglasio, klinička izjava ticala se isključivo mene! Naime: gospođa je telefonirala policiji...

POLICIJSKI PRISTAV: Oprostite, meni je zaista žao, ali ja od svega ne razumijem ni riječi! U smislu navedene usmene izjave koju je gospođa dala telefonskim putem, žalim, kažem da žalim, ali meni ne preostaje ništa drugo nego da gospođu, kao temeljito sumnjivu da je izvršila zločin, lišim slobode, a dalje neka se sve preda normalnoj proceduri. Da li se ta gospođina izjava ticala vas ili bilo koga drugog, to je irelevantno.

KRIZOVEC: Ni najmanje! Molim vas! U smislu navedene telefonske izjave trebalo bi najprije razbistriti pojmove o kakvoj se to uopće izjavi radi i kako je do nje došlo, a to bi metodički bilo jedino meritorno u toj stvari, a ne to da li je gospođa vama telefonirala ili nije, jer nije čitava istina u tome da je gospođa telefonirala policiji. Uvažite, molim vas, da je sam fakat zašto je gospođa telefonirala i kako je telefonirala mnogo kompleksniji, i da sve to ne mora da bude »čitava istina«, naime »istina« za koju pretpostavljamo da nam je poznata.

POLICIJSKI PRISTAV: Ako to nije »čitava istina«, i ako je to zaista tako, pitam se zašto sam se u ovome stanu uopće i pojavio? Ako to nije istina, molim vas, budite ljubezni, odgovorite mi: zašto sam uopće došao ovamo ako nije istina da me je gospođa pozvala da dođem jer da je ubila svoga muža? Poricati tako evidentna fakta, to je, oprostite, uza sav respekt spram vaše ličnosti, poštovani gospodine doktore, djetinjasto! Kao starom praktikusu ja vam se čudim! Vi uživajte nepodijeljen ugled jednoga od naših najmodernijih suvremenih pravnika, a ta vaša metoda, metoda dobivanja na vremenu, to je, nažalost, metoda s kakvom se dnevno susrećemo u policijskim kancelarijama. Da nešto »nije istina«, to slušamo, oprostite, dnevno u beskrajnim varijantama polupismenih primitivaca.

KRIZOVEC: Da, da, tako je to, nažalost, s istinama koje se ispituju policijski. Sto znači najbanalnija negacija da »nešto nije istina«, ako ne to da se, sa stanovišta jednog živog, uvijek više-manje

nezdravog, upravo bolesnog ili - ako hoćete - bolećivobolnog procesa, poriče okvir zakonske logike koja već po svojoj statičkoj naravi nije sposobna da obujmi čitavu životnu istinu koja ne miruje ni jedne sekunde. Kad se kaže da nešto »nije istina«, to je istina da se pravnoformalno, policijskiadministrativno ne da uokviriti živa rana jednog bolnog, upaljenog statusa praesensa. Nešto što organski supstancijalno reagira na grube juridičke sonde, nešto što se moralno otima statističkim ciframa i paragrafima, to »nešto« ne da se objasniti kaznenopravnim, zakonskim ili policijskim propisima i uredbama. Ženi je bilo drago da se ona luda od manijaka ustrijelila, i - naravna stvar - kad se takva izjava neoportuno diktira u policijski zapisnik, ona baca kobnu sjenku pro futuro, i na takvoj se onda izjavi konstruira pravna premisa iz takozvanog predstanja, a tom se pravnom premisom želi posve proizvoljno objasniti neka druga izjava: da je zaista ubila čovjeka za kog je izjavila da joj je drago što je umro, što je umro, a nije nestao njenom voljom ili činom, nego se ubio sam, i, ako se dobro distingvira, molit ću lijepo, treba da se utvrdi da ga nije ubila ona, nego da se ubio sami Dakako! Kad smo već jedanput pretpostavili da je netko ubio, onda se logično sjećamo i toga da je, razmršujući koprenu, mazao pred nama usne, da je kažiprstom dotjerivao obrise svojih svježe narumenjenih usana, da se pudrao i naprašujući se oduhnuo puder upravo kao da je rođeni kriminalac, izgovarajući riječi pune duboke mržnje i prezira! Ja sam već bio naglasio: gospođina izjava u vašem zapisniku mogla bi se staviti pod znak pitanja samo po tome da li je spojiva s bontonom, a da je ona ljudski duboko razumljiva, to sam već imao čast naglasiti, kao i to da se ja s tom izjavom solidariziram. Jer ja vas ponovno molim da uvažite kako je do one nesretne izjave kod vas na policiji zapravo došlo? Gospođa je bila izvrgnuta čitavom nizu poniženja, jer - dopustit ćete mi - kad jedno čisto i plemenito biće padne iznenada u situaciju da ga sumnjiče daje ubilo čovjeka, to može da urodi grubom indignacijom koja više ne mjeri značenje pojedinih riječi! Tako postupaju samo ponosni karakteri, karakteri možda odbojni, karakteri u društvenom smislu ne uvijek konformni, često neprijatni, karakteri možda monomanski, karakteri koji isto tako u drugom jednom momentu mogu iz ličnog prkosa strovaliti sebe i svoje bližnje u najveće patnje i bolove, samo zato da bi pokazali kako su uzvišeni, ali, opet, uprkos svim tim negativnim stranama, svaka čast tim karakterima, jer oni predstavljaju bolje

i plemenite ljude, ljude kojima su ruke uvijek čiste. Takav čisti karakter je i ova dama koju već godinama poznam očekujući da joj dadem svoje ime, upravo zato jer neobično visoko cijenim snagu njenog karaktera. Logično je, dragi doktore, što vi tražite da gospođa dade protuizjavu da nije istina da je ubila svoga supruga, i da vam objasni kako je do tog došlo da dade takvu lažnu, po sebe u svakom slučaju kompromitantnu izjavu, a vidite i sami koliko se već čitavu noć borimo oko te njene formalne izjave, a ona upravo samoubilački ne će da progovori ni riječi, vama će to možda zvučati bizarno, samo zato jer je karakter koji ne će da se preda, smatrajući tu kapitulaciju činom ispod svoga dostojanstva!

POLICIJSKI PRISTAV: Te vaše psihoanalitičke formule su sasvim zagonetne! Kakva je to vrsta »dostojanstvenog« karaktera koji svjesno neistinito uzima na sebe odgovornost za jedan vulgarni zločin koji nije izvršio, a koji bi u svakom slučaju bio ispod dostojanstva takvog jednog karaktera?

KRIZOVEC: Zar vi kao pravnik ne vidite da je stvar potpuno neozbiljna i djetinjasta? Gospođinoj samooptužbi nedostaje i najminimalnija materijalna podloga! Nema takve sudske procedure na temelju koje bi se moglo utvrditi da je njena kapriciozna, da, upravo martiromanska tvrdnja istinita! To je prosto smiješno! Satrti takvu naivnu glupost u paramparčad, razderati je kao staru gnjilu hartiju, to zaista nije nikakav juridički problem.

POLICIJSKI PRISTAV: Čast martiromaniji, lijepa stvar, ali ne treba da bude tako. Zašto da ne protumačimo subjektivno priznanje gospođe da je ustrijelila potpukovnika kao neku vrstu pokajanja? Takva mržnja na sebe, na svoju vlastitu ličnost mogla bi isto tako biti pouzdanim znakom moralnog sloma. Priznala je jer se zgrozila nad samom sobom. Pokajala se.

KRIŽOVEC: Zašto da se kaje, molim ja vas, sve kad bi bila i ustrijelila onoga tipa? Ja mogu da vam predam čitavu seriju dokumenata da je pokojnik bio kriminalni tip koji je ucjenjivao i robio cirkuske jahačice u vrijeme svoje tada još blistave dvorjaničke karijere! Napustio je carsku gardu zbog nečasnih dugova na kartama, ljubakao je s damama iz polusvijeta kao najobičniji makro, ucjenjivao je svoju ženu i svoje benefaktore, krao je, obijao ormare i blagajne, i nad kadaverom takve mizerije zašto da se netko kaje? A ako je riječ o mržnji i ako su motivi njene izjave bili motivi mržnje, a ti motivi su ljudski potpuno

razumljivi, ta njena mržnja još uvijek ne bi mogla biti nikakvim dokazom da je izvršila zločin. To je izvan svake debate.

POLICIJSKI PRISTAV: Po čemu bi to bilo izvan svake debate? Kako vi znate da nije istina ono što je priznala?

KRIŽOVEC: Priznajem: na to pitanje nije tako jednostavno odgovoriti. Molim vas, ja od početka ne tvrdim drugo nego samo ono što mi je poznato, a poznato mi je da je lagala kad je izjavila da je ubila, a da je lagala to znam jer sam bio prisutan kad je lagala, i jer sam čuo kako laže, i jer pouzdano znam zašto je lagala u onome momentu, jer pouzdano znam da je lagala samo zato da izazove skandali

POLICIJSKI PRISTAV: Vi niste bili prisutni na licu mjesta kada je izvršen zločin. Od živih ondje je bila prisutna samo ona, i ona je jedini svjedok, a kao takva ona svjedoči protiv sebe! Zašto da sumnjamo u istinitost njenog svjedočanstva? Ni jedan od vaših dosad navedenih razloga nije pobio vjerodostojnost njenog svjedočanstva!

KRIŽOVEC: Istina je, ja nisam bio prisutan u »Mercure Galantu«, ali sam prisustvovao njenoj telefonskoj izjavi, i ja apodiktički tvrdim daje lagala...

POLICIJSKI PRISTAV: Po svome vlastitom priznanju, vi ste se sa gospođom našli tek sat poslije ponoći, znači punih šest i više sati poslije samog događaja, i što vi možete da znate što se dogodilo šest sati prije toga? Neposredno poslije samoga zločina, već u sedam sati i trideset i pet minuta, žena je izjavila da joj je drago što je čovjek mrtav, znači, još nad toplom svojom žrtvom, ona se ne kaje...

KRIŽOVEC: Ona to, gospodine doktore, u toj formi nikad nije izjavila, pardon, oprostite! Ona je izjavila da joj je »drago što se barun ustrijelio«, a to je bila nervozna replika na vašu tezu da ga je ustrijelila sama. Čitava vaša istraga na policiji kretala se oko te početne pretpostavke da je ubila baruna.

POLICIJSKI PRISTAV: Ja tvrdim da je izjavila svoje zadovoljstvo što je čovjek mrtav i da je logično što je priznala ubojstvo! To je jedno te isto!

KRIŽOVEC: Ne, oprostite, to nije jedno te isto! Velika je razlika u tonu kad vi nekoga optužujete da je ubio, a on izjavljuje: »pardon, ja nisam ubio, ubio se čovjek sam«, a pritom je potpuno irelevantno da li je pritom pala izjava da je gospođi drago ili da joj nije drago što se ubio. Njena je izjava negacija samoga čina.

POLICIJSKI PRISTAV: A njeno telefonsko priznanje je afirmacija koja samo dopunjuje prvu izjavu, a to upravo nije ni najmanje irelevantno, kao što smo već utvrdili! Ta njena izjava na policiji veoma je važna jer ona osvjetljava njeno kasnije priznanje da je zaista izvršila zločin! To je logično povezano.

KRIŽOVEC: To nije logično! Upravo zbog te svoje prve izjave, zbog same grubosti te svoje izjave na policiji, gospođa se sama postidjela tog svog afekta da je mogla da padne ispod svog nivoa, ali to je bilo u afektu, u indignaciji, zbog vaše policijski stereotipne pretpostavke da je ubila, a sama ta pomisao bila je ispod njenog dostojanstva!

POLICIJSKI PRISTAV: Ali, molim vas, mi znamo iz iskustva da su ubojice obično indignirani u prvoj fazi ispitivanja i da su neobično osjetljivi na pitanje svog društvenog ponosa i časti. Motivi njene izjave ovdje su potpuno sporedni, žena je priznala da je ubila.

KRIŽOVEC: Žena nije priznala, i ona nije mogla priznati ništa prosto zato jer nije imala što da prizna. Lagala je na telefonu da izazove skandal, i to joj je, moram priznati, uspjelo ingeniozno.

POLICIJSKI PRISTAV: Zašto skandal, kakav skandal?

KRIŽOVEC: Telefonirala je vama da bi pogodila mene!

Klasična neobranjiva kvinta, ako znate što je to, ako ste se bavili mačevanjem? Ravno po glavi, sabljom!

POLICIJSKI PRISTAV: Kako po glavi? Zašto da inscenira skandal da bi vas po glavi?

KRIŽOVEC: Iz intimnih motiva, iz motiva o kojima nisam mislio govoriti, ali kad je već tako i kad gospođa ne će da progovori, a ona ne pokazuje uopće nikakvim znakom da bi htjela da se probudi, molim, ako je potrebno, onda mislim da je oportunistički da progovorim ja sam i da priznam sve do posljednje riječi. Stvar je delikatna, ali nije tako zagonetna te se ne bi mogla objasniti.

POLICIJSKI PRISTAV: Tako dugo dok nismo čuli gospođu, mene vaši intimni detalji ne zanimaju savršeno ništa! Tako dugo dok gospođa ostentativno šuti, mene u prvom redu po dužnosti interesira samo to što po zakonu ima da me interesira, a to je njeno pozitivno priznanje koje ste i sami potvrdili, jer ste bili prisutni i jer ste čuli kad mi je telefonirala da je ustrijelila potpukovnika! Problemi neke moralne krivnje i tome sličnih pobuda intimne naravi mene ne interesiraju! To je stvar sudskog

postupka, gospodine doktore, i ja ću postupiti u ime zakona! Meni drugo ne preostaje, a mislim, da ste vi na mome mjestu, i vi biste isto tako postupili.

KRIŽOVEC: Dakako! Samo ja na vašem mjestu ne bih od jedne najbanalnije ljubomorne scene stvorio sudski postupak velikog stila! To bi zaista bilo naivno! Žena je izgubila kontrolu nad svojim nervima, što je napokon potpuno razumljivo poslije svih onih šokova, a onda se dogodilo još i to da je utvrdila kako nisam bio na večeri u Grand Hotelu, kao što sam joj bio javio, nego kod jedne svoje znanice, kontese Maklakoff! Gospođa je utvrdila jednu moju intimnu vezu a u takvim prilikama, bože moj, baca se često i vitriol, a ne telefoniraju se samo naivne gluposti! Ne ćemo od jednog neubrojivog temperamentnog ispada stvarati kriminalne procese! Vi me promatrate kao da mi ne vjerujete? Kontesa Izabela Georgijevna Maklakoff, izvolite molim, kontesa ima svoj telefon, i budite ljubezni, vi svakog trenutka možete provjeriti njen identitet! Izvolite molim provjerite isto tako, ako vas interesira, da li sam proveo kod kontese čitavo veče, sve do četrdeset minuta poslije ponoći, a kad sam na kraju stigao do gospođe barunice koja me je tražila po čitavom gradu, i kad se utvrdilo da nisam bio u Grand Hotelu na poslovnoj večeri, nego kod kontese, onda je stvar zauzela točno one nervozne razmjere koji su doveli do temperamentnog, za nijansu možda i suviše temperamentnog telefonskog skandala! To je trebalo da ispadne kao neka vrsta revanša za tešku, golgotsku baruničinu noć! Eto, molim: »Dok sam ja kod kontese muzicirao«, gospođa je bila »izvrgnuta vašem inkvizicionom postupku«, i tako dalje, i tako dalje, pa kad se već razbila jedna čaša, zašto da se ne uništi i čitav servis, pak ne samo servis nego krov, egzistencija, život, ljubav, dugogodišnje prijateljstvo, čitav niz iluzija, u jednu riječ, sve. To je ona vrsta osamljenih karaktera o kojima sam već govorio, koji kad ginu, onda ginu romantično, sa velikom gestom vertikalnog slobodnog pada u vakuumu.

POLICIJSKI PRISTAV: Kako rekoste, molim, da se ta dama zove?

KRIŽOVEC: Kontesa Izabela Georgijevna Maklakoff.

POLICIJSKI PRISTAV: Georgina Maklakova? Čini mi se da poznajem tu gospođicu! Ona je kod nas evidentirana.

KRIŽOVEC: Kako?

POLICIJSKI PRISTAV: Đurđa Maklakova, ridokosa žena srednjih

godina, srednjeg rasta, bez neke naročite oznake, ona je kod nas evidentirana. Kažnjavana je i izgonom, ali joj je izgon ukinut na intervenciju nekih viših vojnih lica. Bila je pod raznim optužbama, zbog kokaina, nemorala, zbog čedomorstva i tako dalje, ali joj se čedomorstvo nije moglo dokazati i tako dalje, već kako to ide u našem dosjeu...

KRIŽOVEC: Ta nije moguće! Da se možda ne radi o nekoj drugoj osobi, doktore? Bit će posrijedi u svakom slučaju zabuna! Dama 0 kojoj govorim, to je unuka admirala grofa Maklakoffa koji je igrao veoma važnu ulogu u Krimskom ratu i o kome piše Tolstoj u svojim Sevastopoljskim uspomena! To će izvan svake sumnje biti neka zabuna! To je nemoguće! Ja uostalom imam njenu sliku, budite ljubezni da provjerite. Izvukao j& iz džepa YI6VVOZYIQWI gestom lisnicu, i u žurbi ona mu se prosula sa raznim snimkama 1 pismima.

Laura, koja se bila vratila od portreta svoje majke i bolećivo pasivno promatrala ovu dvojicu u uzbuđenom dijalogu, bila se primakla bliže već od onog momenta kad je Križovec počeo da govori o skandalu. Kad se prosula Križovčeva lisnica, ona se sagnula da mu pomogne konvencionalno, a zatim u jednom trenutku, kao uhođena iglom, iznenadnom brzom kretnjom ona mu je otela nekoliko fotografskih snimaka, rasutih tako da Križovec to nije mogao spriječiti. Jednu od tih fotografija ona promatra s veoma velikim interesom.

POLICIJSKI PRI STAV, koji se isto tako sagnuo da pomogne Križovcu oko sakupljanja rasute hartije, s tipičnom gestom kratkovidna čovjeka skinuo je naočari da bolje vidi, promatrajući s interesom fotografiju Izabele Georgijevne. Rezniranim glasom on vraća sliku Križovcu: Žalim, gospodine doktore, ali ta osoba na slici, nema nikakve sumnje, jeste Georgina Maklakova glavom.

KRIŽOVEC: Sasvim zagonetno! Kontesa Maklakoff, unuka admirala Maklakoffa, živi u zajedničkom kućanstvu sa svojom bakom admiralicom, kneginjom Volodarskom, u krugu kneginja Dolgorukove, Goleniščev-Kutuzove... Kontesa je diplomirana profesorica engleskog jezika.

POLICIJSKI PRISTAV: Georgina Maklakova, koliko je meni poznato, to je njeno adoptivno ime po nekom Jegoru Maklakovu koji je navodno bio pisar u Semipalatinskoj guberniji, ali svi njeni revolucionarni dokumenti temeljito su sumnjivi. Njeno autentično djevojačko ime je navodno Plettner ili Iwaszkiewicz,

a zapravo ona se zove Wanda Chowanczowna, od oca Petra Chowanczowa, Rusina, rodom iz Bukovine, austrijskog željezničara, rođena u Sankt Poltenu, a bila je u Czernovvcizu, kod svoje babe 1914, kad su upali Rusi, i tako je ostala s onu stranu granice. Stigla je u naše noćne lokale kao animirdama iz Beča, gdje je radila u nekakvom koru ruskih balalajčika. Zao mi je, ali to što ja o toj gospođici znam, to je tako...

KRIŽOVEC, pod impresijom, zbunjen: Sasvim zagonetno. Pa kad smo već indiskretni, kakva se to viša vojna lica interesiraju za tu damu?

POLICIJSKI PRISTAV: Jedan armijski general, jedan divizijski general, uopće gospođica uživa nepodijeljene simpatije generaliteta, a to joj je i diglo društveni ugled i kredite, te su se čak javile glasine kako bi mogla postati suprugom nekog uglednog gospodina...

KRIŽOVEC: »Uglednog gospodina«?

POLICIJSKI PRISTAV: Da, gospodine doktore, »uglednog gospodina« koji ima šanse da postane ministar.

LAURA, hipnotizirana fotografskom snimkom u svojim rukama, trgla se iz letargičnog mrtvila. Njom je zavitlao histeričan smijeh koji, kao oštar disakord, razdire svu bolnu čamotinju ovog noćna na samrti. Sa sarkastičnim, zapravo nezdravim smijehom u povišenom tonu: Savršen akt ove naše drage gospođice kontese, bravo! Akt ove »Primavere« služio je već čitavim slikarskim generacijama kao model idealnog djevojačkog tijela, nažalost. A la bonne heure!⁵⁰⁵ Nisam zaista imala pojma, dragi doktore, da vas kao amatera fotografa i nudista interesiraju pornografske snimke. I to otkriće spada u bogata iznenađenja ove divne ljetne noći. Merci, dragi moj doktore, dragi moj gospodine protektore, izvolite, vraćam vam vašu romantičnu »Primaveru«, oprostite, dogodilo se potpuno slučajno.

KRIŽOVEC: Laura! Molim vas, saberite se, mi nismo ovdje sami, mi ovdje stojimo pred predstavnikom Zakona.

LAURA: Da, da, razumijem! Mi treba da se skinemo do gola, i ja upravo tako kao i kontesa Izabela! Pardon! Nije mi bilo jasno da smo nudisti! Naime, da! To jest, vidim, od mene se očekuje da kažem sve što ima da se izgovori, do posljednje konzekvencije, nudistički, pornografski, policijski, u smislu policijskih paragrafa...

505. Nikad bolje! U pravi čas! Bravo!

Spram policijskog pristava: Oprostite, gospodine doktore, zaista iskreno žalim, ne znam kako da se izrazim, nisam imala pojma da sam i ja neka vrsta suparnice jedne animirdame iz Sankt Poltena, ali poslije svega što se ovdje izgovorilo, poslije ove Sodome, poslije svega što je gospodin doktor bio tako ljubezan da izdeklamira u moju obranu, mislim da je istina sve ono što je gospodin tu deklamirao, sve ono, od alfe do omega, od policije pa sve do ove dame iz Sankt Poltena! Mislila sam da se radi o smrti, ali ne, ne, to je zapravo najbanalniji operetni šlager u drajfiriltaktu, eine Art Pjalbtveltcouplet⁵⁰⁶, da, da, sasvim loša šala iz jedne glupe operete, tralalala-la, »Mein Herr Marquis, so ein Herr wie Sie«⁵⁰⁷, naime, što hoću da kažem, žalim što sam vas uznemirila svojim »histeričnim ispadom«. Mislim da je gospodin doktor, kao moj advokat, veoma dobro objasnio onaj moj telefonski »histerični ispad«, ništa više ni manje nego upravo ono što se zove skandal, kad sam vas pozvala da dođete, a zapravo sam lagala. Da, da, to je zaista bio »histerični ispad«, precizno, slažem se, skandal, dostojan neke moje male mašamode iz »Mercure Galanta« ili bilo koje animirdame, ali, dragi moj bože, i to se može razumjeti, zar ne, žene su već takve da nisu baš postojano uračunljive i da ne vladaju uvijek podjednako sigurno svojim živcima. Zatajili su mi nervi, to je bilo sve, nisam bila svjesna svih vaših policijskih »pravničkih posljedica«, nisam bila svjesna što radim, lagala sam, te ne znam, gospodine doktore, da li je dovoljno da izjavim da sam lagala? Ništa od svega toga nije istina. Nisam ubila nikoga!

POLICIJSKI PRISTAV: Ne, gospođo, to ni u kom slučaju nije dovoljno! Potrebno je da vas u ime zakona upozorim da se tu ne radi ni o kakvoj opereti, nego o veoma ozbiljnim zakonskim posljedicama, a to nisu kupleti, zar ne? Vi treba da mi dadete izjavu, decidiranu i jasnu izjavu, i to u takvoj jednoj formi da se može upotrijebiti kao meritorno objašnjenje u zapisniku, da mi dadete jednu eksplikaciju, razumijete li me, eksplikaciju kojom poričete da ste ubili svoga supruga, jer, nema nikakve sumnje, ja o čitavome tom slučaju moram, razumijete me, gospođo, ja moram uputiti normalnu, zakonom propisanu prijavu Državnom odvjetništvu o čitavome slučaju, već kako su stvari tekle, i to kako

506. u tročetvrtinskom taktu, neka vrsta kupleta iz polusvijeta

507. »Moj dragi markiz, takav vitez kao vi« (citat iz Herveove operete »Mam'selle Nitouche«)

ste me pozvali i zašto ste me pozvali, na temelju neistinite svoje tvrdnje da ste ubili svoga muža. Sve to, molim vas, nije nikakva opereta, i vi opet niste svjesni svojih riječi, i, izvolite molim, saberite se i izdiktirajte mi sve istim redom, od onog trenutka kad ste me telefonski obavijestili da ste ubili potpukovnika Lenbacha do ove svoje izjave kad tvrdite da ste lagali da ste ga ubili, i zašto ste lagali! Upozoravam vas, gospođo, stvar je ozbiljna, jer zavođenje vlasti u bludnju kažnjiv je čin, i ja vas molim da se saberete, a mislim da gospodin doktor, u svakome pogledu, dijeli moje mišljenje, jer, na kraju krajeva, svi moji obziri imaju svoju granicu. Ja ne ću dopustiti da dalje izvrgavate Zakon ruglu, jeste li me razumjeli?

KRIZOVEC: Nema sumnje, veoma ispravno, u duhu zakona i po propisima, vi ste u potpunom pravu, gospodine doktore! Laura, molim vas, da li ste razumjeli što vam je objasnio gospodin pristav? Radi se o vašoj definitivnoj izjavi koju dajete u istražni zapisnik, jer gospodin pristav je ovdje predstavnik Zakona, a Zakonu treba da se pokorimo svi, i vi, i ja i svi mi, bez izuzetka! Laura, ja vas molim da me pošteditite grube riječi! To kako se vi vladate, to je infantilno!

LAURA: Pa rekla sam da sam lagala! Sto želite više? Lagala sam. Svi smo lagali čitavu noć, lažemo, lažete, lažu, lagali ste i vi, lažem i ja, dakako, pak sam lagala i ja, jer nije istina da sam ubila Lenbacha, ja nikoga nisam ubila, mene su htjeli da ubiju, mene su popljuvali, mene su ispitivali kao ubojicu, i mislim da je to sad jasno, mislim da sad ne lažem, jer i vi ste govorili punu istinu pred ovim gospodinom, sve ono o gospođici Maklakoff, sve je to istina, vi niste lagali, to se vidi i iz onih nudističkih fotografija da niste lagali, sve ja to potpisujem...

KRIZOVEC: Laura, razumijete li što je to logika? Molim vas budite razumni, ja vas nisam branio ni pred kakvim gospodinom, nego pred Zakonom i zakonskim posljedicama! Osim toga, da se razumijemo, oh, koliko ću puta imati još da ponovim, molim vas, gospodin pristav očekuje od vas izjavu koju treba da izdiktirate u zapisnik da niste ubili potpukovnika, jer on vas u protivnom slučaju po pozitivnim propisima ima da uhapsi i da vas optuži zbog ubojstva! Vi ste pod policijskom istragom, zar vi ne pojmite da ste pod policijskom istragom, gospodin je stigao u pratnji detektiva, zar vi ne razumijete da možete svakog trenutka biti lišeni slobode? Čovjek će vas uhapsiti, razumijete li, vas će vezati detektivi. Vi ste

pod policijskom istragom, pod temeljitom sumnjom da ste izvršili zločini Izvolite izjaviti, jasno i glasno, čistu istinu kako su stvari tekle i kako je došlo do toga da ste gospodina pristava pozvali da vas uhapsi jer da ste ubili potpukovnika! Laura, zar vi mene ne čujete?

LAURA, duhom odsutna: Pa ja nisam pozvala ovoga čovjeka da me uhapsi. Ja sam ga pozvala da me riješi vaše prisutnosti, ja nisam znala kako da vas odstranim.

KRIZOVEC: O, gospode bože! Laura! Ovo nije dječja igra, izvolite izdiktirati gospodinu doktoru istinu! Ništa više nego istinu kako je došlo do toga da ste mu telefonirali i zašto ste mu telefonirali.

LAURA: Istinu! Koju istinu? Pravu, nekamufliranu, nudističku istinu? Još i to? Dakle, molim, govorim istinu, голу fotografiranu istinu! Ako je sve to tako važno da se moram skinuti pred ovim gospodinom do cache-sexea⁵⁰⁸, onda molim: kad ste se vi konačno vratili, kad ste se pojavili, kad su vas na kraju krajeva otkrili, da, kad ste stigli na mjesto ove žalosti, ovamo, pod ovaj krov, u ovoj antipatičnoj, gadnoj noći, kad ste mi pristupili da mi pomognete na ovom pogrebu svega što bi se moglo reći da je zaista preminulo, kad ste, dakle, ovdje nad mojim, upravo nad našim odrom, takoreći na samrti, zamirisali po kontesi Maklakoff, kad ste neparfimirali tu moju bijedu njenim »Old-Gentleman« -mirisom (po svježem tropskom duhanu, po strašnim, otrovnim crnim orhidejama), kad ste, dakle, stigli kao dobra, samaritanska duša, kao moja jedina nada da podijelite sa mnom sve ovo gadno što je onaj mrtvac onako brutalno survao na moju glavu, ne, ne, ne, ja bih bila nadčovjek da sam mogla podnijeti onaj inzult da mi netko, u koga vjerujem, tko mi je jedina intimna utjeha, dolazi od svoje metrese, a da me istodobno laže i obmanjuje kako mi je iskreno odan i kako mi je jedini čovjek u koga mogu da vjerujem, i ja prosto više nisam mogla da podnesem vaše tjelesne pojave. Ni tjelesne, ni moralne, ni duševne, ni društvene, ništa više nisam mogla da podnesem, ni vašeg glasa, ni vašeg parfema, ni vaših laži, ni misli, ni konvencionalnih fraza, i ja sam, priznajem, pala ispod svog nivoa, ja sam htjela da vas odstranim, vas, vaše ruke još prašnjave od njenog pudera, vas lično, i pozvonila sam tako Mariji da vas odstrani, da vas isprati, da vas udalji, da vas izbaci na ulicu, a kad vi niste htjeli...

KRIŽOVEC: Kako nisam htio? Što sam mogao htjeti, kako sam vas mogao ostaviti u onakvom abnormalnom raspoloženju, Laura?

LAURA: Da, da, razumijem, niste mogli, imate dobro, viteško, samaritansko srce, u redu, kad, dakle, vi niste htjeli da me napustite i kad ste izjavili da ostajete protiv moje volje jer da je to vaše pravo, ja nisam više mogla da podnesem ničijeg terora, ja sam prosto osjetila duboku potrebu da prekinem, jedanput zauvijek da prekinem sa svime i sa svima, i tako sam pozvonila policiji, i tako sam izjavila nešto na što do onog trena uopće nisam ni mislila da bi bilo moguće, da sam ubila Lenbacha, jer prosto nisam znala kako da vas se riješim. Htjela sam da se oslobodim, da poduzmem nešto neshvatljivo strašno, ja sama ne znam što sam htjela, svakako, nešto sam htjela, nešto što će pasti zajedno sa mnom nekamo duboko, u mrak, u propast, iz svega ovoga, da, i to je bilo to i tako, i drugo ne znam da kažem ništa, i to je istina, a vi sada izvolite dalje da radite kako umijete i znate, izvolite me vezati, hapsiti, suditi na smrt, meni je svejedno, ja ne znam više ništa, meni ste vi svi potpuno indiferentni... Ponoimo je klonula.

POLICIJSKI PRISTAV: U redu, gospođo, to bi bio supstrat vaše izjave, to bi bio sukus svega što ima da se kaže kao objašnjenje samoga čina, samo, molim vas, sve bi to trebalo koncipirati po mogućnosti razgovijetno i jasno, i to istim redosljedom kao što ste izjavili! Prvo: koji su vas motivi naveli na davanje neistinite izjave, zašto ste uznastojali da istragu zavedete u bludnju, a, zatim, drugo i treće, i tako dalje, i tako dalje, jer to je supstrat samog istražnog zapisnika, a u ovoj formi to je nemoguće podastrijeti kao prijavu, a da je moja dužnost da uredno udovoljim svim propisima, to je izvan svake sumnje. Gospodine doktore, ja mislim da bi bilo najoportunije da se vi potrudite...

KRIŽOVEC, .? bolnom gestom punom migrene i nemoći: Ne mogu više, oprostite, dragi kolega, oprostite, ali ja zaista ne mogu dalje. Na Obraničkom sudu imam jedno važno trgovačko ročište: radi se o milijunima. Egzaktno, radi se o dvadeset i tri milijuna, i ja treba da sam prisutan duhom i tijelom. Pojma nemam kako će sve to ispasti. Bezuslovno mi je potrebno da sklopim oči makar i samo na jednu jedinu sekundu, da se okupam, da odahnem... A zatim, potpuno nezavisno od moje subjektivne volje, ja putujem, sutra u deset sati čekaju me u audijenciju. Razgovori oko resora završit će se, nadam se, tokom prijepodneva, tako da ću se ja - u svakome slučaju - vratiti prekosutra, jutarnjim brzim. To znači, ako vam to

odgovara, da udovoljimo i toj formalnosti, mi ćemo se prekosutra oko devet sati sa gospođom barunicom pojaviti kod vas. Još danas bit ću tako slobodan da vam po svom koncipijentu pošaljem nacrt zapisnika - grosso modo - da ga prestilizirate kako mislite da je potrebno. Ostaje meritorna gospođina izjava kojom objašnjava zašto vam je telefonirala, a do koga stupnja ćemo se upustiti u intimite, to možda i ne će interesirati gospodu na Državnom odvjetništvu, to ću ja još lično ispitati, tako da se nadam da će sve ostati u diskreciji, a sad vas, ako imate samo uncu smisla za kolegijalnost, zaista prijateljski molim ne biste li me mogli riješiti svoje prisutnosti i učiniti uslugu jednom starijem gospodinu koji vas to moli prosto prijateljski? Ja mislim da su s formalne strane sve stvari sada u potpunom redu.

POLICIJSKI PRISTAV: Formalnosti, gospodine doktore, sad više nisu tako važne, tako preponderantno važne, a što se mene tiče, vi možete i sami odrediti mjesto sastanka, taj ne mora biti u mome uredu, stojim vam na dispoziciji kako god želite, mogu vas potražiti i u vašoj kancelariji, već kako mislite, za mene je važno da reda radi, »ex offo«, predam prijavu u smislu pozitivnih propisa, a da uređujem na licu mjesta, mislim, poslije svega ne bi imalo rezona. Gospoda na Državnom odvjetništvu imat će na temelju vašeg zapisnika još uvijek prilike i mogućnosti da postupe u duhu zakona] Ukoliko mislite intervenirati kod gospode lično, izvolite me o tome obavijestiti! Meni je važno da obrazložim zašto sam se pojavio ovdje, u stanu gospođe barunice, jer je stvar više-manje publique⁵⁰⁹, a poznato je da su detektivi brbljavi kao svrake. Time bi svim zakonskim formalnostima bilo udovoljeno, i ja mogu da se oprostim. Meni je zaista žao...

KRIZOVEC: Hvala vam, dragi kolega, ne znam zaista kako da vam zahvalim. Manifestirali ste zaista idealno humani smisao za razumijevanje ljudskih briga i slabosti, a to govori veoma mnogo o vašem karakteru, što danas baš nije svakodnevna pojava. Samo srcem razumijevaju se ljudske stvari, a ne paragrafima, to, molim vas, nemojte nikad da smetnete s uma! A, osim toga, vidite, slučaj u životu čovjeka igra tajanstvenu ulogu. Igri slučaja mi ne možemo da se otmemo, zaludu! Slušajući vas kako ljudski jednostavno rješavate stvari, molim vas da me ne razumijete krivo, ja sad improviziram, ta mi je ideja ovog trenutka pala na pamet, i molim

vas da je uzmete kao što se javila, spontano, bez ikakve skrivene misli. Bude li mi zaista povjeren resor (u što nemamo razloga sumnjati), ne biste li se, mladi moj kolega, priklonili da primite mjesto šefa mog kabineta? Taj se izbor prepušta diskrecionom pravu samog šefa resora! I ja lično do ove sekunde nisam imao u kombinaciji nikoga, a ta mi se misao javlja kao neka vrsta inspiracije.

POLICIJSKI PRISTAV; iznenađen: Ja sam zaista zbunjen, upravo, kako da kažem, da, ja sam neobično počašćen tim vašim izborom, ekscelencijo! Živim u kućanstvu sa svojom majkom, udovicom banskog geodeta, a ona je, kako da kažem, ne znam, sentimentalno vezana o svoju kućicu, i to je opet tehničko pitanje seobe i stana, a to bi bila jedina smetnja, jer inače, što se mene lično tiče, ja sam, razumije se, sklon bez razmišljanja da primim tu počast! U policijsku karijeru pao sam ionako - per nefas⁵¹⁰ - više-manje iz materijalnih razloga, zbog mršave mamine penzije, za račun noćne službe i licencija po kabaretima...

KRIŽOVEC: Ništa, ništa, dragi moj amice, glavno je da smo se sporazumjeli, a ostalo će se sve riješiti, doviđenja, dakle, prekosutra u mojoj kancelariji, a sad vas zaista molim, ako mislite da je sve u redu...

POLICIJSKI PRISTAV: Kako mi se čini, mislim, sve je u redu. Toliko sam zbunjen vašom ponudom, oprostite mi, te se ne snalazim. Moje ambicije bile su usmjerene sasvim drugim pravcem. Meni su od početka studija govorili da treba da se bavim teorijom. Mene nikad zapravo nije interesirala judikatura kao takva, nego jurisprudencija... Još kao asistent na sveučilištu objavio sam nekoliko prikaza i recenzija o Iheringu i o Savignyju, a počeo sam da prevodim Lubbocka i Giraud-Teulona. Trebalo je da otputujem u Pariz na stipendiju, ali mi je umro otac iznenada, i tako, uslijed familijarnih prilika, eto, našao sam se na policiji. Preporučujem se i molim vas da mi oprostite, ali sve se to desilo bez moje volje i meni bi lično bilo mnogo milije da se nije desilo, to mislim da ne moram naglasiti. Gospođo barunice, gospodine doktore, kao što smo se dogovorili, molim vas...

KRIŽOVEC: Da, da, kao što smo se dogovorili, ja ću potražiti gospodu na Odvjetništvu.

POLICIJSKI PRISTAV: Gospodine doktore, molim vas, iz formalnih razloga...

Nestali su u razgovoru desno.

Laura, prateći ih pogledom, kao da nastoji prijeći u drugu sobu; zaglavinjavši na trenutak, gubi ravnotežu, i tako je u nervnoj groznici klonula na šezlong, prekrivši oči svojim šalom.

Križovec se vraća, odlazi na balkon da udahne kaplju jutarnjeg eliksira. Romon tihe kiše, cvrkut vrabaca, žamor ulice, daleki klaksoni, ritam ljetnog kišovitog jutra sa uzvicima djece i prolaznika; odjek kopita na asfaltu. Križovec prisluškuje romon kiše po kestenovom lišću. Tišina. Laura diše umorno kao da je usnula.

Križovec, na prstima, trne svjetiljke, zatvara balkonska vrata, prelazi u drugu sobu lijevo, vraća se s pledom i pokriva Lauru.

LAURA, u poluglasu, halucinantno prati priviđenje uznemirene kaskade slika, prisluškujući glasovima: Vi ste, gospodo, ustrijelili onoga čovjeka, vaše su ruke krvave, pardon, gospodine, ne, ne, ja ga nisam ustrijelila, menije lično drago da se on ustrijelio, ali ga ja nisam ustrijelila, kako da ne, vi ste ga ustrijelili, gospodo, vaše su ruke krvave, vi ste priznali da ste ga ustrijelili, zašto ste telefonirali, ja ga nisam ustrijelila, gospodine, ne, ne, priznala bih da sam ga ustrijelila, ja sam htjela da svojim šalom zaustavim onu gadnu krv, da, da, gospodo, vaše krvave ruke su dokaz da ste ga ustrijelili, vas očekuje smrtna osuda, vi me ne možete osuditi na smrt, ja sam nevina, srela sam kontesu Izabelu, ona će vam objasniti o čemu se radi, dobar dan, dobar dan, o, to ste vi, draga barunice, drago mi je da ste živi, a meni je telefonirao doktor Križovec da ste mrtvi, i, vidite, doktore, ja sam mrtva, vi me ne možete osuditi na smrt, mene nema, da, da, konteso, mene nema, pozdravite sve, i groficu Madeleinu i princesse Volodarskaju, doviđenja, pozdravite, molim vas, i onog malog policajca i recite mu da sam otputovala u Sankt Polten...

Križovec do Laure, i ona ga je osjetila.

LAURA, u bunilu, kao iz daljine: Tko je?

KRIŽOVEC: Ja sam...

LAURA: Ah, da, to si til Koliko je sati?

KRIŽOVEC: Sedam je prošlo.

LAURA: Sedam? Hoćeš li ostati na večeri? Kupila je Marija kečige. Ti voliš kečige.

KRIŽOVEC: Jutro je, Laura, za jedan sat ja moram biti u sudnici, počinje dan.

LAURA: Počinje dan, a zašto je ovdje ovakav mrak? Otvorite, molim, sve prozore, ja sam toliko mnogo hodala, čitavu noć, u mraku, ja sam umorna, ne mogu više, sad sam baš susrela tatu, projahao je pokraj mene na svojoj Belladonna, kao da idem u školu, s torbom i s knjigama, a on se sagnuo spram mene iz sedla: Deine Mutti ist die charmanteste Animierdame der ganzen kaiserlichen Kavallerie, und du wirst dein Kreuz tragen, mein armes Kind!⁵¹¹ Siromah moj papa! Njegove oči bile su tako prazne kao čaša vode, a on se kretao ispred svojih eskadrona kao visoko poentirani⁵¹² jelen sa svojim rogovljem, kao sa trofejima. Nikad nisam voljela ljude kojima je pogled proziran kao voda, to su dobri pravници, papige, gramofonske ploče, sviraju samo lažne kuplete, nisam ih voljela nikada, gospodu advokate, vode brakorazvodne parnice, samo to, a svima su ruke krvave, volimo kečige, večeramo...

KRIZOVEC: Laura, dijete, molim te, saberi se, molim te da se odmoriš, jutro je, sedam je sati, počinje težak i naporan dan, ja moram kući da se okupam, da se presvučena, ja imam važnu raspravu, mene čekaju na sudu, ja ću se vratiti najkasnije do jedanaest, i ja sam na kraju svojih snaga, Laura, molim te, budi razumna, u našem je interesu da ostanemo sabrani i mirni, stvar je ozbiljna, mi moramo još koncipirati tvoju izjavu, razumiješ li, to je važno.

LAURA: Da, da, u našem je interesu da ostanemo sabrani i mirni, stvar je ozbiljna, dvadeset i tri milijuna, Societe Anonyme Export-Import Ltd., dvadeset i tri milijuna, razumijem, sve je to ozbiljno, audijencije, kabineti, portfelj, sve je to u našem interesu, treba da ostanemo sabrani, mademoiselle aus Sankt Potten⁵¹³, i tamo treba telefonirati da su gospodu Lauru uhapsili, da je ubila baruna, da budemo sabrani, o, kako je sve to sabrano, odvratno. U trzaju svijesti: Ivane, da sam ja - ti, znaš što bih ja sabrano i mirno uradila na tvome mjestu? Ja bih sabrano i mirno ostavila sve te milijune i sve te portfelje, ja ne bih sad otputovala, ja bih ozbiljno i sabrano ostala. Iz sentimentalnog, obrat u furiozno: I ti ćeš mene, zaista, sada, ovdje, danas, jutros, sabrano i mirno, u

511. Tvoja je mamica najšarmantnija animirdama čitave carske kavalerije, i ti ćeš nositi svoj križ, moje jadno dijete!

512. bodovani

513. gospodica iz Sankt Pottena

našem interesu, ostaviti? Ozbiljno? Ti ćeš otputovati? Poslije svega što se ovdje dogodilo?

KRIŽOVEC: »Poslije svega što se ovdje dogodilo?« Poslije svega što se ovdje dogodilo trebalo bi o tome govoriti s manje patosa, Laura! Mi nismo u vakuumu! Stvari se odvijaju po samoj logici stvari! Ja putujem večeras, to je nezavisno od moje volje, zar ne, a sad ću te ostaviti da se okupam, da se obrijem, da se presvučem, razumiješ li me, ja moram u osam sati biti u sudnici, ja moram u osam sati biti u sudnici kao glumac na sceni, ali ja ću se vratiti kad svrši ona komedija. To je glupo, ali je tako.

LAURA, kao jeka: To je glupo, ali je tako?

KRIŽOVEC, iritirano: Da, Laura, to je glupo, ali sve to nije ništa gluplje od »svega ovoga« što se ovdje odigralo, i ja te molim da se urazumiš! Pitam te ozbiljno: što sad imamo od toga što je sve to tako glupo kako jeste? Jesam li ja izazvao tu glupost? Ja prosto nemam više volje ni snage da simuliram als ob nichts geschehen ware⁵¹⁴.

LAURA: Und was ist schon geschehen?⁵¹⁵ Svukli ste me do gola, pred policijom. Vama to nije teško, vi ste nudisti, vi ste se goli fotografirali, i što sad, i ja sam se skinula do gola, to si ti želio i zašto si sada indisponiran? Sve je to bilo po tvojoj volji, Ich habe mich loyal ausgezogen wie eine authentische hundertprozentige Animierdame.⁵¹⁶

KRIŽOVEC: Molim te budi razumna, budi čovjek!

LAURA: Budi razumna, budi razumna! Sto znači »razum« u ovom ružnom snu? Sto znači biti čovjek? Boli me, tako me boli kao da ste mi rasparali, utrobu, a ne mogu plakati. Hoću da plačem, a ne mogu! Ja sam predmet, a zar si ti čovjek? Ti si maska! Ti si maska sa tridesettri maske! Ti nisi više ni sjenka od onog čovjeka o kome sam mislila da ga poznajem. On je bio jedanput davno, davno, da, ali je nestao, rasplinuo se, njega više nema, i, uopće, tko može sve da shvati i tko može reći: ja sam taj i taj, ja znadem da sam to ja i da je to to, a ono da je ono, i ovako treba da bude, a ne onako, a sve je laž, i sve si lagao o sebi, o meni, o njemu, o svima nama, o, gospodine bože, a onda su nas fotografirali gole, i to još na policiji, i za sve to sam odgovorna ja?

514. kao da se ništa nije dogodilo

515. A što se već dogodilo?

516. Ja sam se lojalno svukla, kao prava stopostotna animirdama.

KRIŽOVEC, stakato njegovih rečenica od ovoga trena dalje ne zvuči više konvencionalno. Logično, s prizvukom temperamenta: Ni jedne jedine neistinite riječi nisam izgovorio pred onim naivnim mladićem, to molim te da uzmeš jedanput zauvijek ad notam kao moje posljednje upozorenje! Bez obzira na okolnosti koje još uvijek uzimam kao olakšavajuće, govorim ti mirno da bismo se dobro razumjeli! Nije istina da si ti u takvoj kondiciji te ne bi mogla da pratiš razgovijetan ljudski govor! Evo, molim, punih sedam sati nisam dopustio sebi ni trenutka da zavladaju mnome nervi ili bilo koji moj subjektivni lični motiv, i sedam punih sati tu vladam se kao liječnik nad pacijentom. Ne znam da li dovoljno sabrano slijediš moje riječi? Vladam se spram tebe kao biće koje ima toliko fantazije da se može uživjeti u nesreću svog bližnjeg! Poslije neodgovornog, da, više od toga, neukusnog skandala s telefonom, ženo, meni nije preostalo ništa nego da se bacim u ovu ludnicu da te obranim od posljedica zakona - od posljedica Kaznenog zakona, Laura, i da to nisam uradio, ti bi sada ležala na daskama u samici, u zatvoru.

LAURA: Možda bi to za nas oboje bilo mnogo bolje!

KRIŽOVEC: Tako? To bi bilo bolje? Da danas čitava štampa kolportira tvoju sliku kao sliku zločinke koja je ubila svoga muža, to bi bilo bolje? Hoće da se savlada, ali se osjeća kako je to iznad njegove snage. Iz njega progovara duboko uzbuđenje. Da sam čovjek na svome mjestu, znaš li ti što bi trebalo da uradim?

Laura kao da nije čula, ostentativno šuti.

KRIŽOVEC, s povišenim tonom: Čuješ li što te pitam?

LAURA: Ne ću da čujem ništa! Dosta mi je tog vašeg policijskog ispitivanja.

KRIŽOVEC: Sve što brbljaš do tog je stepena neukusno da bi bilo zdravo da te izbijem kao loše odgojeno dijete! Razumiješ li?

LAURA: Jawohl, mit der Reitpeitsche! Das sind die bekannten Kavallerierittmeister-Alluren.⁵¹⁷ Zbog tih vaših metoda već sam vas iskomplimentirala, ako se ne varam?

KRIŽOVEC, savladavši se s ogromnim naporom: Ja znam, Laura, šta su nervi, ali tu se sad više ne radi o nervima. Ti buncaš, no povrh toga, a to je osnovno: ti ne posjeduješ ni jedno jedino pozitivno ljudsko svojstvo, razumiješ li? Ti si opaka, da, upravo gadna, do tog stepena pogana, perverzno tvrdoglava i glupa, kao

517. Dakako, korbačem! To šute poznate ritmajsterske alire.

da si zaista kriminalna, kao da ti nije dosta krvi ove noći! Ni ja nisam kamen, ženo! Kako se usuđuješ lagati da sam ja lagao? Meni je dosadilo biti tvoj punching-ball⁵¹⁸! Sto sam lagao i zašto bih bio lagao i što sam glumio, ako to nije bilo zato da te otmem tvojoj vlastitoj gluposti? Stidi se!

LAURA: Kako me to gledaš?

KRIŽOVEC: Gledam te kao što normalan čovjek gleda svog slaboumnog partnera koji ne će da pomogne ni sebi ni njemu.

LAURA: Kako me to strašno gledaš? Svojim pogledom milog i vjernog poentera, ti si umio dočarati topao pasji smisao svojim riječima, a sad me iz tvog pogleda truže nekakva kameleonska gušterica! Ni jedno srebrno raspelo nije ni jedna žena ljubila tako

KRIŽOVEC: To je čista sublimna glupost, to tvoje srebrno raspelo, sada, u ovom trenutku! To su fraze! Ja sad nemam vremena za larmoajantnu literaturu, mene čeka težak dan, a ti ne ćeš da mi pomogneš.

LAURA, rezignirano: Nije mi palo ništa drugo na pamet! Priznajem: glupa sam! Najperverznije što se može dogoditi jednoj ženi, to mi se dogodilo: postala sam glupa i smiješna! Eine komische Alte!⁵¹⁹ O, koliko puta sam te zvala noćima. Hladan kaučuk slušalice lijepi mi se o uho, o prste, osjećam svoje glupo srce u onoj školjki od gutaperče kako bije u vakuumu. Zvono u noći, ja ovdje lutam osamljena, rasparane utrobe kao kakav anatomski preparat, a ti mi odgovaraš savršeno sabran i miran, savršeno učtiv, ti sabrano i mirno »radiš«, dakako, ti pišeš svoje pledoajee za Export-Import Societe Anonyme, za dvadeset i tri milijuna, a zapravo spavaš sa svojom animirdamom koja te ogovara pred svojim generalima da si senilan i impotentan.

KRIŽOVEC: Stidi se!

LAURA: Čega da se stidim? Uvijek si lagao jer ti si već po svome pozivu profesionalni lažac! Sve što si pred onim balavcem noćas otkriještao o Lenbachu kao promukla papiga, sve je bila cinička laž! Čitavu noć tu si me perverzno mučio svojim sentimentalnim nadgrobnim slovom o njegovim konjima, o njegovom derbiju, o njegovim lovovima, o fatumu toga džentlmena, koga si onom policijskom tipu prikazao kao moralnog kretena! Tebi je

518. lopta za boksački trening

519. Komična starica!

bilo više stalo do njegovog vafenroka nego do mene! Derbi u Freudenu 1912, Klein-Meseritsch, njegova Pferdeabrichtung und Reitinstruktionskommission, alles das war dir wichtiger, als diese schamlose Erniedrigung, als man mich wie eine Hure bespucke! Sein Waffenrock war fiir dich ein tragisches Symbol, jawohl, »die letzten Dinge«, jawohl, das ist eben diese deine eschatologische Advokatenart und -weise...⁵²⁰ Ako je Lenbach bio moralni kreten, zašto si ga onda branio čitavu noć? Zašto si mi dokazivao da nisam onom policaju smjela izjaviti da mi je drago što sam se riješila onog erpresera?

KRIŽOVEC: Pa nisam branio Lenbacha, nego tebe, ženo! Nego što je trebalo: da pustim da te uhapse?

LAURA: Ako je istina ono čime si me mučio čitavu noć, sve dok nisam pozvala policiju u pomoć, da je Lenbach tragična žrtva, ne naša zajednička tragična žrtva, nego upravo samo moja, onda bi bilo logično da si me dao i uhapsiti! Ali ti si se prepao skandala, dakako, i to je tajna tvoje samilosti! Oddeklamirao si patetično svoj nadgrobni govor samo zato da bih razumjela da je to zapravo tvoja moralna ograda od jedne histerične žene koja izaziva na policiji skandale izjavom da joj je drago što joj se ustrijelio muž erpreser, pa kad sam ti dokazala da se ne bojim ničega, ni tebe, ni tvoje šantaže, ni vaše policije, onda si me svukao do gola pred jednim tipom koji vodi u evidenciji prostitutke, i to ti zoveš da si me »branio«? Hvala ti na takvoj obrani! Sve se pod tvojim prstima pretvara u običnu bordelsku laž! I sad lažeš: danke schon an so einer ritterlichen Verteidigung, die mich mit einer gevvohnlichen Hure egalisiert⁵²¹.

KRIŽOVEC: Govorio sam nad mrtvim čovjekom koji je sudio samome sebi. Nema takve ljudske slabosti koja se ne bi dala oprostiti, ali za to treba posjedovati ljudska svojstva, a to je, oprosti, potrebno da ti ponovim, to je ono što tebi nedostaje! Pa kad je riječ o tome da se utvrdi tko laže, ja sam taj koji je bio toliko naivan u jednom trenutku slabosti da izgovori istinu, i to pred jednom razmaženom gospođom koja nema baš nikakvog

520. komisija za uvježbavanje konja i obuku u jahanju, sve je to tebi bilo važnije od onog sramotnog poniženja kad su me popljivali kao bludnicu! Njegov mundir bio je za tebe tragičan simbol, dakako, »posljednje stvari«, dakako, to je upravo taj tvoj eshatološki advokatski ton i način...

521. zahvaljujem lijepo na takvoj viteškoj obrani koja me izjednačava s običnom bludnicom

moralnog ni intelektualnog preduvjeta da pogleda istini u oči! Ti ne ćeš da vidiš istinu! Da sam bio s onom drugom ženom, dobro, o tome se može misliti kako vas je gospodska volja, pozitivno ili negativno, svejedno, to je stvar koja se može razumjeti ili ne, oprostiti ili ne, svejedno! A što si ti zapravo htjela da postigneš tim svojim skandalom? Da sam bio kod one žene, to si ti znala upravo tako kao i ja, ali si tražila da to zatajim, konvencionalno, forme radi. I kakav bi bio smisao one komedije, sve da sam lagao iz bontona? Da sam ostao, da sam navukao na sebe Lenbachovu pidžamu, ti bi to bila primila kao soluciju jer drugo nisi ni htjela nego to, a to sve zar ne bi bio promiskuitet? Najbanalnije rješenje: uspostava prekinute bračne veze, to bi bilo formalnim dokazom

no, mom » knfol // fonn ctiliia J.v. VACIJL-foLoj/n too All Tn «loAtvl J a lAloctin mumiu.

Nisam mogao da budem mormon, pred odrom takoreći još topla čovjeka. I ako je netko htio da lažemo, to si bila ti! A kad se već pokazalo da ima stvari koje se ne mogu riješiti mormonski, ili barem ne mormonski stante pede⁵²², ili barem ne još ove noći, ili jutros, ti ucjenjuješ čovjeka koji ti je prijateljski odan i koji se s tobom solidarizira do posljednje konzekvencije. Ti perverzno uživaš u tome da ponizuješ čovjeka najvulgarnijim uvredama.

LAURA: Ja nisam advokat! Ja nisam dorasla tvojim advokatskim perfidijama!

KRIZOVEC: Ne, Laura, to nisu perfidije, to je logika. To je istina. Banalna i glupa, kao što već jesu takve banalne i glupe istine, ali je tako. I pitam se što ti želiš? Zar se nismo već bezbrojno mnogo puta sporazumjeli da ćemo, poslije likvidacije tvoje bračne veze s onim nesretnikom, legitimirati svoj odnos? On to nije htio. U redu. Zar se nismo sporazumjeli da ostajemo u provizoriju dok se ne nađe neko normalno, ljudsko rješenje? Zar nisam pred onim glupim predstavnikom zakona izjavio da te smatram svojom suprugom, sa svim potrebnim atributima na osnovi dugogodišnjeg prijateljstva i simpatije, i zar nisam izjavio da sam spreman da pred svim forumima to uradim? Pitam se, prema tome, postoji li još nešto što bi trebalo da se izvrši? Da pokleknem kao gimnazijalac i da priznam da sam bio u bordelu, da sam lumpovao uz balalajke?

LAURA: Hvala! Hvala na tvom patosu o posljednjim konzekvencijama! Gospođa provodi zimu u Taormini, proljeće

u Asconi, koncertnu sezonu u Beču, a gospodin radi poslovno, »ozbiljno i sabrano«, uz balalajke! Poslije pauze bračni je par odlučio da provede iz konvencionalnih obzira jedno beznadno dosadno kišno ljeto u Badgasteinu, u fijakeru, u Ischlu, uz promenadnu muziku. Hvala! Ti si tako savršen virtouz u izvrtanju istine da sam na hip i sama povjerovala da ono nije jedna od mnogobrojnih tvojih advokatskih gramofonskih ploča koju si tako ingeniozno odsvirao pred onom policijskom kreaturom! Ne, ne, ne, nisam ja više tako naivna, mili moj! Hvala!

KRIŽOVEC: U onoj slaboumnoj situaciji, u onoj panici u kojoj sam se krvavo znojio čitavu noć, zar u onome zaista nije bilo ni jedne jedine moje ljudske riječi?

LAURA: Ni jedne! Ti uopće nisi branio mene, nego sebe, svoju društvenu poziciju, svoju karijeru, svoje audijencije, svoj portfelj, svoju advokatsku kancelariju! Prepao si se da sam te kompromitirala u društvenom smislu! Intimna prijateljica jednog doktora Križovca daje na policiji glupe izjave, a povrh svega priznaje još i to da je ustrijelila svoga supruga. To je bila samo gradacija one tvoje prve panike. Pravi dinamit pod tvojim štreberskim ambicijama! Ohne ein Ministerialpraesidium-Hintertirtl kannst du dir das Leben überhaupt nicht vorstellen!⁵²³ Takav si ti! Da! Što me gledaš tako perverzno? Ja znam što ti sad misliš. Stanka. Šutnja.

LAURA, izazovno: Ti sada misliš da sam doista mogla da ubijem? Šta me promatraš tako policajno?

KRIŽOVEC: Laura, molim te, ne govori gluposti!

LAURA: Zašto bi to bile gluposti? Bio je odvratan, urlao je kao potpuno glupa pijana zvijer, htio me opet jedanput ustrijeliti, prijetio mi je onim svojim glupim revolverom, pala mu je pištolja, ja sam skočila da mu je otmem i tako u gužvi revolver je opalio, ja sam okinula i gotovo...

KRIŽOVEC: Ne, Laura, to nije istina!

LAURA: A zašto ne bi bila istina? Zar nisi i sam govorio da si se bavio idejom da ga ubiješ?

KRIŽOVEC: Pa da, ja sam to govorio onom majmunu radi psihološke uvjerljivosti, da smanjim koeficijent tvoje moralne odgovornosti.

523. Bez ministarskih prezidijalnih tajnih vrata ti sebi ne možeš uopće predočiti život!

LAURA: Lagao si, znala sam da lažeš, jer ti nisi čovjek koji nešto drži do svoje riječi! Onakve kreature kao što je bio onaj gospodin iza onog lumina treba ubijati! I nije mi žao!

KRIŽOVEC: Laura, molim te.

LAURA: Ti meni ne vjeruješ da sam ga ubila? Ti nisi sasvim siguran da nisam, zar ne?

KRIŽOVEC: Ubila ili ne, ti nisi svjesna toga što govoriš, a ako si svjesna, ti si...

LAURA: Ne, ne, ne, ne boj se, nisam ga ubila! On je bio takva mizerija da nije zaslužio metka iz moje ruke! Ali tebe, tebe bih mogla ustrijeliti kao psa.

KRIŽOVEC pristupio je Lauri s uzvikom duboko povrijeđenog ponosa. Uznemiren, s glasom bolne rezignacije, on je objema rukama obujmio njena ramena: Laura! Stanka.

LAURA slomila se tako mekano kao da je satkana od same svile svog kimona, i tako se našla pred koljenima čovjeka. Tu se sagnula do sága kao da će čelom dotaknuti parkete. Ustala je, duhom odsutna, a zatim se objema rukama dotakla svoga čela kao da ispituje svoju svijest. Smireno, polutiho: Oprosti molim te, zaista ne znam što se sa mnom zbiva. Sa mnom nije dobro.

KRIŽOVEC: Sve su to nervi, dijete, čitavu noć te već molim da se svladaš. Čovjek može svojom voljom da nadvlada sve, nema takvog elementa što ga čovjek ne bi mogao podrediti svojoj volji, i to je čitava terapija. Molio sam te, još uvijek te prijateljski molim, molim te sklopljenih ruku, idi i odmori se, zaboravi! Tu sad nema drugog lijeka, nego htjeti zaboraviti... Gleda na sat i vraća ga u džep nervozno: O, bože, ja zaista nemam više vremena, vrijeme odmiče, otpratit ću te, molim te oprosti, ali treba da krenem, mene čekaju, vratit ću se čim se u sudnici svrši, ne mogu mijenjati ni raspored ni rokove, u pitanju su tuđi interesi, stvar je ozbiljna.

LAURA, kao sabrano: Stvar je ozbiljna, istina je, sve je to košmar, a i suviše toga košmara, oprosti mi, molim te, oprosti mi! Sve će biti dobro! Nastojat ću da budem sabrana kao što ti kažeš: mirna i sabrana! Istina je, ništa se nije dogodilo, i ja te molim, idi, ti treba isto tako da se rekuperiraš, vruća kupelj ti je potrebna, nisi doručkovao, mogli smo moliti Mariju, o, bože, ni na što nisam mislila, neka ti Stefan skuha jak čaj s konjakom, ili - još bolje - jak ekstrakt kave, molim te, oprosti mi, čuvaj se,

idi, nema smisla, hvala ti, ne daj se smetati, ja sam već dobro, sad ću odmah da se odmorim, da sklopim oči, samo ti idi, istina je, nemaš više mnogo vremena, molim te, oprost mi, sve je to kao u snu.

KRIZOVEC: Vratit ću se čim budem mogao. Molim te samo jedno, molim te budi mudra, sve ostalo nije važno. Čuvaj se, molit ću Mariju da ti pomogne, doviđenjal Ljubi joj ruke i zaputio se spram izlaza.

Laura ga prati korak-dva odmahujući mu srdačno rukom, i tako je zastala dok se za Križovcem nisu zatvorila vrata. Onda se polagano, slomljeno zaputila do balkona, otvorila balkonska vrata, izašla na balkon, prisluškujući romon tople kiše. Cvrkut vrabaca. Dalek žamor ulice. Vraća se na scenu kao izgubljena, ne zna što bi. Pošla je spram spavaonice, a onda se vratila, obilazeći scenu i promatrajući predmete kao da je doputovala u nepoznat prostor. Zaputila se do sekretera, otvarajući nekoliko pretinaca kao da nešto traži. Otvorila je jednu kutiju s listovnim hartijama, uzela papir i htjela da piše pismo. Piše nervozno. Stanka. Trgla se i razderala taj koncept. Piše drugo pismo. I to je drugo pismo razderala. Onda je ustala, zapalila svijeću na sekreteru i spalila oba pisma. Zvoni Mariji.

Marija ulazi.

LAURA: Marija, draga, mila Marija, molim vas čaj, samo brzo, molim, draga Marija.

Marija je nestala.

LAURA ponovno se prošetala do otvorenog balkona, zastala tamo tren-dva, a zatim, kao da joj je pala na um neka spasonosna misao, zaputila se do telefona. Zove. Dugo. Nervozno. Na telefonu: Ovdje barunica Lenbach, dobro jutro, Stefane, kako ste? Gospodina doktora još nema, još nije stigao? Da, da, on će stići za minutu-dvije! Kad stigne, molim vas, neka mi se odmah javi! Ili ne, Stefane, ne treba da mi se javi, bolje je, kad se gospodin doktor vrati, molim vas, javite mu da sam ga zvala i da ga molim da ne treba da mi se javi kao što smo se dogovorili, jer ja ću sama doći k njemu u kancelariju! Tako smo se dogovorili. Kako? Ne razumijem, gospodin doktor je javio da ne će doći? On vam je telefonirao da uopće ne će doći? To vam je javio? Ako ga zovu sa suda da javite da on moli neka se odgodi rasprava jer da je službeno otputovao? Dobro, Stefane, hvala, dobro, dobro, hvala! Poslije

tog razgovora prošetala se nervozno sobom. Ponovno se gubi.

Marija servira čaj.

LAURA: Hvala vam, Marija draga, mislila sam, ali ne mogu, ne, ne, ne, oprostite, molim vas, ne osjećam se dobro, treba da legnem, molim vas vruću kupelj, to je sve, ali kipuću, Marija!

MARIJA: Es ware vielleicht gut, gnadige Frau, dass Sie doch einen Tee „⁵²⁴

LAURA: Ne, ne, ne, hvala, vi znate, moja migrena, ništa, ništa, samo vruću vodu molim.

MARIJA: Bila je ovdje maserka, Gnadige, ali sam joj rekla da se javi ponovno telefonski, ako bude potrebno, i grofica Madeleine je zvonila već u pola sedam i ponovno je zvala, ali sam je molila da se javi kasnije, jer onda je još ovdje bio onaj gospodin od policije. Ja sam detektivima, milostiva, servirala kavu i konjak, ne znam da li je to bilo dobro? Iz modisteraja je bila tu Ljubica da pita hoće li danas otvoriti dućan, ali sam joj rekla neka se javi o podne, a zasad neka ostane zatvoreno. Ne znam da li je to bilo dobro, Gnadige?

LAURA: Hvala vam, draga Marija, hvala vam! Vi ste pametna i dobra duša! Bilo kome tko se javi recite da me nema! Nema me ni za koga. Jeste li me razumjeli, Marija, nema me ni za koga, niti za princezu, niti za groficu Madeleinu, ni za gospodina doktora, dućan neka ostane zatvoren, ja ću ih već obavijestiti, ja ću leći, i nemojte me dirati, prekinite svaku vezu dok vas ne pozovem.

MARIJA: Ne znam što da radim, milostiva? Od pogrebnog društva su bili isto tako tu. Njima je netko javio da će naš gospodin biti aufgebahrt⁵²⁵ u našem stanu, i njima sam rekla neka dođu kasnije i da ne znam ništa. Ne znam što da im kažem ako opet dođu?

LAURA: Ne znam ni ja, pustite me, Marija draga, nemam pojma...

Marija izlazi.

LAURA nervozno se seta sobom. Na telefonu. Temperamentno zove: Ovdje barunica Lenbach! Molim kontesu Izabelu! U kupatilu je? Recite joj da mi se javi čim bude mogla, molim, trebam je hitno! Kod vas je grofica Madeleine? Hoće da govori

524. Bilo bi možda dobro, milostiva, da gucnete kaplju čaja...

525. izložen na odru

sa mnom, a tako, i doktor Križovec je kod vas? Hvala! A, to ste vi, Madeleine, kod vas je veselo, to mi je drago, svira muzika, dobro jutro, Madeleine, kako ste, da, da, da... Ono što govori Madeleine odjekuje tako nametljivo i tako gusto te se ne može prekinuti. To je poplava konvencionalnih fraza na koje Laura reagira nervoznim grimasama, jedno vrijeme pasivno, a zatim prekine taj izljev laži nervoznim tonom: Slušajte, Madeleine, kad već kukate na tom vašem parastosu, onda prekinite s tom vašom glupom muzikom, zar ne? Želim vam mnogo sreće na tom rekvijemu, i vama i doktoru Križovcu i kontesi, pozdravite kontesu... Zatvorila je telefon. U furioznom kretanju. Oči čornija, oči žgučija, oči strasnija i prekrasnija, kak ljublju ja vas, kak bajus ja vas... Zu blod das ganze, eigentlich unverschamt...⁵²⁶

Telefon zvoni ponovno istog trena. Laura furiozno uzima telefonski aparat, kida ga od žice i tako je tresnula telefonskim aparatom o pod da se raspao u paramparčad. Žica se prekinula, a sa sekretera pala je s aparatom masa staklenouokvirenih slika i fotografija. Žica je otkinula i staro venecijansko ogledalo nad sekreterom i ono je palo i razbilo se u tisuću krhotina. Marija je dojurila u panici.

LAURA: Molim vas, Marija, pao je telefon i ogledalo se razbilo.

MARIJA: Scherben bringen Glick, gnadige Frau⁵²⁷, tako je govorila moja baka kad se kod nas nešto razbilo.

LAURA: A nama je govorila naša da razbijeno ogledalo nosi sedam puta po sedam godina nesreće.

Zvonce na ulaznim vratima zvoni alarm.

MARIJA, nervozno: Ako je to gospodin doktor, što da radim, što da kažem?

LAURA: Ako je to gospodin doktor, ja sam oputovala, mene nema ni za koga, Marija! Ja sam oputovala, ja sam nestala, mene nema, mene su uhapsili, mene su odveli na policiju! To nije gospodin doktor! Čujete li kako zvoni? To je naš gospodin barun! Uvedite ga ako je došao.

MARIJA: Kako, za boga miloga?

LAURA: Pa zar ne čujete da je to naš gospodin potpukovnik,

526. Preglupo, zapravo bestidno...

527. Krhotine donose sreću, milostiva gospođo

samo on zvoni tako ljubezno! Ta idite, Marija, čujete li ga kako zvoni? Opet je pijan, opet će biti skandala, molim vas, Marija, opet će se sletjeti svi stanari, ta idite, zar ne čujete kako pijano zvoni, molim vas...

Marija, u nedoumici, nestaje. Vani zvono zvoni u alarmu.

Laura se zaputila do sekretera. Dva hica. Pala je.

Marija je dojurila u sobu. Prate je dva pogrebnika u gali.

Zavjesa

Upute režiseru

I. U vezi s pijanstvom baruna Lenbacha. On je pod parom alkohola, on banči već dvije noći, ali nije grub od prve riječi. Treba imati na umu da se radi o već davno deklasiranom čovjeku, o čovjeku s bolećivim sklonostima, o psihički labilnom tipu, o bolesniku koji ne zaboravlja (patetično) da njegovi pređi žive kao aristokrati već trista godina u legitimnom braku. On predstavlja simbol agonije čitavog jednog carstva. Iz njega provaljuje očaj, a od očaja još više rum, ali te slijepe i divlje erupcije proplamsaji su mraka i skore smrti, upravo toliko koliko i alkohola. Čovjek se ubija neočekivano, u jednom trenutku kad ga je temperament ponio da posegne za revolverom, i on puca kao što pucaju profesionali. Nikad mu nije bilo teško ubijati, i tako je ubio i sebe bez neke naročite misli u onom dramatskom trenutku. Sve je to detaljno motivirano i tekstom koji izgovara i preciznim opisom same radnje.

Važna je, međutim, scena s onim trajno i postojano tako teško izvedivim valsom »Na lijepom plavom Dunavu«. Svojevremeno, u okviru prve izvedbe, otkrili smo tehnički scensku formulu u gramofonu, i to je dobro, jer je taj gramofon jedina muzički pouzdana pratnja Lenbachove pogrebne pjesme, tako da je tim gramofonom tehnički scenski rizik smanjen na minimum. Teško je naći glumca koji bi i pjevački mogao da riješi tu scenu savršeno bez pratnje muzičke. Ako glumac koji glumi baruna Lenbacha umije da prati taj Straussov valcer svojim vlastitim glasom, ako se napjev gramofonski slijeva s melodijom glumačkoga glasa i melankoličnim zviždukanjem punim bolne nostalgije, scena normalno ispada, u svakom slučaju, neposrednija i

sugestivnija. Svakako je veoma važno da ta gramofonska scena, koja je neposredan uvod u Lenbachovo samoubojstvo, ispadne kao autentična i neartificijelna.

U autorskom tekstu (u knjizi), svi ti detalji ostali su svedeni na minimum. Tamo je rečeno samo toliko da Lenbach »prati svirku gramofona nervoznim zviždukanjem«.

Za samu izvedbu na sceni, bude li svedena samo na to nervozno zviždukanje, gradacija same napetosti ne će biti dovoljna. Toj sceni treba dati mnogo više reljefa nego što je spomenuto u samom tekstu.

Lenbach počinje tu dramatsku scenu polupijanim pjevuckanjem kao duhom odsutan: on onaj banalni motiv »Na lijepom plavom Dunavu« prati čeznutljivim zviždukanjem s melankoličnom sordinom. Lenbacha zvuci Straussova valcera prenose u predjele zaboravljenih snova, on prisluškuje onoj začaranoj muzici davnih dana, on se gubi ponesen ritmom dalekih potonulih prostora kad je sve još bilo negdje na početku i kad je svega nestalo, kao što su se rasplinula priviđenja onih mladih dama na davnim balovima, u bijeloj svili, u onom fiktivnom sjaju, u laku, u brokatima, one blistave iluzije o konjima, o zveketu zlata, o karijeri, o mrtvoj mladosti, a svega je nestalo u dimu požara.

Stigao je ukleti period njegove današnje vlastite životne stvarnosti, robijaške čoje, sluganstva i konjušarstva kod nuvořiša, sa praznim džepovima, u rumu, u bunitu, u provincijalnom blatu, u gorčini poniženja, u slomu. S pogaslom cigarom u ustima, u moralnom i tjelesnom mamurluku, naviru Lenbachu na oči suze, njemu su živci zatajili, steže ga u dijafragmi i on plače iskreno na pogrebu svoga vlastitog života. To je zaista njegova vlastita agonija.

U tom bezizlaznom trenutku sloma iznenadila ga je njegova supruga, prijateljica jednog njegovog bogatog znanca, žena koja, u okviru toga promiskuiteta, nad njim moralizira i koja ga surovo vrijeđa, jer on mnogo intenzivnije od svoje supruge nema nikakve perspektive, jer se on zaista osjeća u agoniji, jer je na samrti, jer živi od ruku svoje žene, jer se zaista osjeća kao deklasirana mizerija, u dubokom protuslovlju sa svim svojim moralnim i društvenim uvjerenjima. Njegova supruga barunica Lenbach pojavila se iznenada u trenutku toga njegovog bespomoćnog sloma i takoreći otkrila ga je in

flagranti, u nedostojnim suzama, u situaciji koja ni u kom slučaju nije spojiva s boljim običajima dostojanstvenog i viteškog ponašanja. Čovjekom je ovladao stid, on se zaista stidi što je pao tako duboko da plače, i zato čitava scena treba da ispadne od pojave baruničine krajnje napeto, histerično, gotovo abnormalno. Taj psihološko-moralni volumen Lenbachovog sloma i plača nad Straussovima valcerom nije u tekstu autorovih uputa dovoljno podvučen, ali se ta scena na našim daskama igrala od početka - po intencijama autora - kao što je naglašeno u okviru ove napomene.

II. U prvom činu javlja se još jedna scenski neuralgična partija, a to je dolazak i pojava grofice Madeleine Petrovne.

Grofica i admiralica Madeleine Petrovna, u svojoj više-manje nervoznoj rododontadi, spominje s naročitim naglaskom u nekoliko navrata ime Izabele Georgijevne. To ime Izabele Georgijevne javlja se u monologu grofice Madeleine Petrovne kao motiv najbanalnije, zapravo drske intrige, uperene direktno protiv Ivana Križovca, s očitim i naročito naglašenim pomanjkanjem svakog takta i konvencije. Ta agresivnost, s očitom namjerom izazivanja, uslovljena je obostranom antipatijom. Grofica Madeleine Petrovna, kao deklasirana ruska emigrantkinja, svjesna je da ne uživa nikakvih simpatija ovoga gospodina koji je favorit njene prijateljice barunice Lenbach. Apostrofiranje Izabele Georgijevne da je Izabela Georgijevna u stanu Ivana Križovca vidjela portret Križovčevog antenata kardinala ima svoj dublji smisao. S jedne strane, ta je grofičina intriga uperena očito i nesumnjivo protiv Laurinog mira jer je u interesu kruga oko kneginje Volodarske (emigrantskog kruga tih aristokratkinja koje žive od Laurinih stipendija) da se veza Križovec-Laura kompromitira, razlabavi i po mogućnosti prekine. (O tome već Lenbach govori i izgovara na sceni neke male istine u obliku invektiva: da nema njega, te bi je lezbijke već davno upropastile materijalno.)

Motiv Izabele Georgijevne u riječima Madeleine Petrovne ne treba da ispadne samo kao običan pokušaj spletkarenja - an pasan - da bude malo neprijatna tom gospodinu, vengerskom provincijalnom snobu. U biti, to je perfidan dramatski motiv kojim se uvodi čitav zaplet drugoga čina. To je kobna sjenka koja pada preko onog tragičnog noćna u drugom činu kad

će se nekoliko sati kasnije otkriti da Izabela Georgijevna nije nikakav fantom, da Izabela Georgijevna nije nikakav produkt spletke, nego fatum koji igra usudnu ulogu u tragičnom duetu između Laure i Križovca. Sve ono što izgovara Madeleine Petrovna u prvome činu poznato je i Lauri Lenbachovoj isto tako dobro, samo ona iz mnogobrojnih konvencionalnih razloga tu fatalnu istinu ne će da uzme ad notam. Izabela Georgijevna jeste zaista metresa Laurinog ljubavnika i to Madeleine Petrovna iskorištava metodički, po taktičkom principu žene koja ima jednu jedinu ideju, a ta je da Lauru treba osloboditi te neprijatne veze sa čovjekom koji prezire čitav njen krug oko kneginje Volodarske. Madeleine Petrovna je jedini Laurin informator, ona vitla Laurom po planu, pretvarajući je u marionetu svojih vlastitih sugestija, a sve po crti intimnih ženskih veza kojima su sve te brodolomke, u krugu kneginje Volodarske, vezane zagonetnom solidarnošću. Fantom lezbijstva naglašen je u samome tekstu dovoljno u okviru Lenbachovih invektiva. Lenbach u tom pogledu očito brutalno pretjeruje, ali nije da ne govori istinu, i zato taj fantom lezbijstva ne treba ovdje retuširati.

III. Sto se drugoga čina tiče, važna je melankolična scena sa gitarom jer predstavlja obrat u razvoju drame. Isto je tako važna scena sa leptiricom. U indikacijama u samom tekstu nijesu dovoljno naglašene sve scenske mogućnosti koje nosi u sebi taj događaj s leptiricom. Laurin furioso, koji treba da dominira čitavim drugim činom, provaljuje grubo u vezi s tom leptiricom.

Laura je teška kao olovo od prve riječi kako se zavjesa digla. Ona je slomljena i nemoćna kao najteža migrena, ali paralelno s time ona je i uznemirena zvjerka koje se Križovec od početka boji jer je poznaje od djetinjstva, i nju i njenu majku generalicu i čitavu njenu glembajevsku familiju. (Neka režiser u svakom slučaju pročitaj »Sprovod u Theresienburgu« gdje je opisana majka barunice Lenbachove i Laurino djetinjstvo u onoj maloj garnizoni gdje se ubio Ramong Gejza, kao ljubavnik njene majke.)

Ta nesumnjivo brutalna scena s leptiricom pojačala je stravu Ivana Križovca pred barunicom. On je jasno osjetio da je Laura spremna na sve.

Na sceni kod nas (u smislu autorovih usmenih uputa] tom se furiosu posvećuje oduvijek najveća pozornost.

U trenutku kada na rubu smrti i neminovnog sloma Križovec izgovara svoju lirsku partiju o leptirići, Laura je zaista izgubila nerve. Ona se pretvara u biće zaista glembajevski violentno, kad hoće da ubije tu leptiriću i kad ju je konačno i uništila kao argumentum ad hominem da bi objasnila Križovcu, tom konvencionalnom gospodinu, da se zaista radi o životu i o smrti.

U histeričnom ispadu ona je razbila gotovo čitav porculan na stolu i, kao što je naglašeno u tekstu, ona se raskrvarila. Ne smeta bude li ta scena djelovala pomalo i skandalozno. To je zaista Laurina krv koja je potekla, to je krv koja i dalje kulja preko poveza kad je omotala svoju ruku svilenom maramom, to nije samo simbolika, to je najteži dvoboj koji svršava samouboj stvom.

Sve do ispovijesti Križovčeve, dok stvar s Izabelom Georgijevnom još nije izgovorena, dok ta ljubavna pustolovina još nije poprimala definitivnu formulu loma, Laura je neprijatna i agresivna, ali u podtonu istodobno i slomljena, i servilna, i kompromisu sklona. Ona se još uvijek podsvjesno nada da će uspjeti izmoliti milost, a to po profilu čovjeka koji se otima nije sasvim isključeno. Poslije svečane izjave, međutim, da je Križovec ove fatalne noći zaista bio s Izabelom Georgijevnom, Lauri se objasnilo da nema mogućosti za kompromisnu formulu. Od toga trenutka ona je egocentrično logična i jasna i njoj je isto tako jasno što logično treba dalje htjeti. Tu se drama dalje penje do paroksizma.

Do fatalnog trenutka, dok ta fatalna istina nije bila izgovorena, čitava avantura s Izabelom Georgijevnom mogla je ostati kao otvoreno pitanje: i da, i ne. Laura bi, po svoj prilici, bila primila i svijesnu neistinu, kao formulu kompromisa, da je Križovec bio isto tako sklon da laže. Ali kad je on ostentativno i naglašeno, i to baš u ovome momentu, osjetio potrebu da progovori istinu da je Izabela Georgijevna zaista njegova metresa i da se on zaista vratio ovamo u ovu ludnicu iz kreveta te mlade i tople žene, Laura je to uzela ad notam kao osudu. Kocka je pala i tu više nikakvog mosta za povratak nema. Sve ostalo bilo bi milostinja, a da moljaka, zato je ona i suviše »kćerka jednoga generala«.

LEDA

Komedija jedne karnevalske noći u četiri čina

LICA:

VITEZ OLIVER URBAN, bivši savjetnik kod carskog i
kraljevskog austrougarskog poslanstva u Sankt Peterburgu

KLANFAR, veleindustrijalac

MELITA, njegova supruga, rođena plemenita

Szlougan-Szlouganovechka

AUREL, akademski slikar

KLARA, njegova supruga

FANNY

PRVA DAMA

DRUGA DAMA

GOSPODIN

Glasovi prolaznika. Prolaznici. Glazba iz kavane.

Zbiva se jedne karnevalske noći godine devetsto
dvadeset i pete. Prvi čin u salonu Melite Szlouganove oko osam
sati navečer. Drugi i treći čin kod Aurelovih između deset
i dva noću. Četvrti čin kasnije na ulici pred Klanfarovom
palačom.

Cin prvi

Martovsko predvečerje u salonu Melite plemenite Szlouganove Szlouganovechke, supruge veleindustrijalca Klanfara. Motivi osamdesetih godina. Makart, pa i Secesija. Soba je prenatrpana intimnim sitnicama, kao soba u kojoj se stanuje kroz dvije generacije. Mnogo fotografija i jastuka, paravana s utkanim zlatorepim pticama, sagova i uspomena iz davnih mađžaronskih szlouganovechkih dana. Ogromni baršunasti naslonjači, Melitini štillebeni, njene naranče, ribe i vaze s poljskim cvijećem, plastelinpod zvonom (sa započetom glavom, omotanom mokrom krpom), a nad svime dominantan portret gospođe Melite, rađen rukom postimpresionističkog majstora, profesora Aurela. Nad divanom osamdesetih godina jedan bakrorez profesora Aurela s njegovim virtuoznim motivom Lede s Labudom.

Zavjesa se diže vrlo lagano tako da intimna slika na divanu pod Ledinim Labudom traje još nekoliko sekunda kao da scena nije otvorena i kao da Urban ne leži uz Melitu u zagrljaju. Nijemi posljednji cjelovi. Urban je ustao, popravljajući nabore na svome odijelu i gundajući neku glupu kantilenu, prošao je sobom do svjetiljke i vratio se natrag do divana, zapalivši cigaretu. Tu je stao i gleda Aurelov bakrorez nad Melitinom glavom i gundā monotono svoj napjev. Melita je ostala ležeći s rukama pod glavom, umorno zamišljena.

URBAN: U Eastnor Castleu, na dvorcu lady Somerset, vidio sam jednu holandsku vazu, od zelenkastog kalcita, s motivom Lede. Za naš današnji ukus prilično vulgarno, Leda je na toj vazi primila Labuda kao kakva mala sluškinja svoga soldata u haustoru: stoječke. To je jedina Leda koju sam vidio da stoji u tako delikatnoj situaciji. Čini se da kod Helena uopće nije

bilo problematično da li da se legne ili ne, što je, uostalom, na Levantu i danas vrlo čest prizor da čovjek, prolazeći ulicom, vidi takve događaje. Leda je bila kraljica, i čini se da njena ljubavna igra s božanskim Labudom nije ostala bez posljedica: Leda je rodila dvojke. Danas u naše takozvano pučko, demokratsko vrijeme, kada čovjek mjesto na Olimp ide u Olimp-kino, Lede danas naravno nisu više kraljice! Kakva god frajlica iz predgrađa postaje Ledom! Svuče se, slikari je slikaju, o njoj se piše, nju голу donose književni listovi, njena slava veća je u dvadesetčetiri sata od slavne autentične Lede u tri hiljade godina! Sve zapravo vrlo žalosno!

MELITA, u mislima: Da, čini se da je ta mala Leda danas u modi. Bobočka ju je uvela k sebi i mala se sasvim pristojno vladala. Bobočka mi je telefonirala da mala za čitave večeri nije učinila ni jedan gaf. Da, molim te, a tko je zapravo ta osoba?

URBAN: Ne znam!

MELITA: Ne znaš, a svako ste veče zajedno. Ona sjedi kod Aurela u atelijeru već više od pola godine.

URBAN: Tko je ta mala, to ne zna nitko. Govori se da je vanbračno siročće. Otac navodno vatrogasac, mama umrla u porodu ili slično - kako to već ide. Ali to su sve samo teorije. Bila je sa četrnaest u baletu, sa šesnaest na ulici: sad pleše, svira, piše, talent, u jednu riječ. Ona ima, po jednoj teoriji, osamnaest godina, svi je zovu Leda, a kako se zapravo zove, nitko nema pojma! I to je sve što ja o toj gospođici znam!

MELITA: Ne mogu da shvatim da bi to između Aurela i nje bilo nešto više od običnog atelijerskog flerta.

URBAN: Ne znam, ne znam! Tu je prekinuo promatranje bakroreza i zaputio se na drugu stranu sobe.

MELITA: Takve su negacije više nego obična intriga. To je više nego ljubezno. Merci.

URBAN: Bože moj, ti si danas neobično uznemirena. Konkretno o tome ne znam ništa! Znam samo da je Aurel slikao tu Ledu u tri varijante, a jedna visi kod Aurelovih u stanu, na počasnome mjestu. I ovaj svoj bakrorez varirao je u tri ili četiri motiva. Čitava naša današnja kultura bakroreza stoji u znaku te male Lede! Znam, osim toga, da je na maestrovoj najnovijoj kompoziciji Navještenja Marijinog Marija lično ona! Znam da su njena dva akta otputovala u inostranstvo s mojim vlastitim komentarom, ali to je poznato i u javnosti, o tome se piše po

novinama, a je li sve to više od atelijerskog flerta ili više-manje samo običan atelijerski flert, to mi nije poznato!

MELITA: Toliko znam i ja. Konačno, slikati Ledu bez modela prilično je teško. A mala je prekrasan model!

URBAN: Ne treba biti psihoanalitik pa da se zna kako se kod takvog labuđeg slikanja slika barem toliko u postelji koliko na platnu.

MELITA: Po tebi su, dakle, svi ženski aktovi slikani u postelji? Prekrasne li invencije, doista! Danas nisam raspoložena za te tvoje lascivne duhovitosti! Hvala! Ustane nervozno, prođe sobom, popije šalicu čaja, zapali nervozno cigaretu. Stanka. Urban, da nešto počne u toj situaciji, sjedne za klavir. Preludira valcer iz »Traviate«. Stanka.

URBAN, polagano, riječ po riječ: Ja ne želim, doduše, biti duhovit, i kad se ti ne bi spremala da legitimno, u smislu crkvenog sakramenta, legneš u tu slikarsku postelju, vjeruj mi, ja ti ne bih rekao ni jedne jedine riječi. Ja razumijem da se u ljubavi čine gluposti, ali kad netko uzima cukervaser na žličicu više od godinu dana i kad nakon godinu dana tu limunadu proglasi strašću i poslije pune godine stane da sanja o nekoj krizi, to je neinteligentnije od »Traviata«-valcera! Prestane svirati. Melita, dijete, ja moram da ti kažem da se za tebe počinjem bojati, u pravom smislu te riječi!

MELITA, zaustavi se u hodu, uz njega: Slušaj, Oliver, bez obzira na tu gospođicu Ledu, bez obzira na sve te komplikacije oko te gospođice Lede, ja sam odlučila da ostavim Klanfara. Radije bih danas potpisala svoju vlastitu smrtnu osudu nego da moram s tim Klanfarom da se gnjavim ne znam čemu i ne znam još kako dugo? Kako je ona stala uza nj, on je intimno privuče k sebi na koljeno kao djevojčicu, cjelivajući je i milujući po kosi, površno i rutinirano.

URBAN: To su kaprice, to su fantomi, to se u tebi dosađuje jedna lijepa mlada dama, sita majoneze, čokolade, glazbe; to iz tebe govori jedno simpatično bedasto dijete!

MELITA, umorno, prepustivši se tom milovanju, mačkasto: Svatko ima svoje živce, Oliver, a moji više ne mogu dalje s tim gospodinom. Meni se čita roman, njemu se spava. A kad se meni spava, on hrče. Bože moj, taj čovjek već pet godina tako samozadovoljno hrče kao da putuje u trećem razredu kakvog vicinalnog vlaka.

URBAN: Bože moj, to se pitanje može vrlo jednostavno riješiti. Odvojite spavaće sobe!

MELITA: U tom pitanju Klanfar citira uvijek svoju mamu! Njemu je mjerodavno što o bračnim posteljama misli njegova mama koja je okapala krumpir, prala rublje i čistila čizme svome suprugu ciglaru. Ja ga već dvije godine molim da me pusti na konja, meni je doktor propisao kretanje, ali on misli da konj krade vrijeme ako nije zapregnut u plaćenu foringu. Za moje slikanje on je uvjeren da je slaboumno; on nema pojma o slikarstvu. Najsvakodnevnije ime Matisse za njega nije ni snobizam! On je još ispod snobizma za jednu cijelu generaciju! On gleda uljenu sliku kao kmet fotografiju. Ne, nikako, to nema dulje tako smisla! Ja sam odlučila da u toj stvari uzmem inicijativu! Ustala je i pošla sobom. I Urban je ustao, pripalivši novu cigaretu.

URBAN: Koncediram: što se tiče Klanfara, to konačno mogu da shvatim. To nije problematično. Ali pokraj svega toga ne razumijem čemu je tebi potrebno da pođeš za Aurela, ako si se, uzmimo, i rastavila od Klanfara? Ostavimo po strani pitanje ove male Lede, ali ni pitanje gospođe Klare nije tako jednostavno, to je sve prilično komplicirano, a ja ne znam kakva bi tu inicijativa bila potrebna, sve kad bi se ti doista i odlučila na tu svoju takozvanu inicijativu! Klanfar hrče već pet godina, a ako ne zna što je uljena slika, zato ima svoje dividende. Ako ti misliš da slikari ne hrču, nego samo Klanfari, to mi izgleda djetinjasto! Zašto bi to Klanfarovo hrkanje postalo tako živčano akutnim upravo danas i zašto bi se to moralo riješiti sada u roku od dvadesetičetiri sata, to mi je neshvatljivo!

MELITA: Ti to ne razumiješ? Ja sam stupila u ovaj klanfarski brak na kompromisnoj bazi, ali danas se ovdje više ne da pristojno živjeti! Ta zar vi svi ne vidite kako se on iz dana u dan mijenja? On nije više onaj politikant od prije tri-četiri godine! Njegova tvrda kmetska glava danas zna da je on gospodin koji drži ključeve svoje verthajmice kako je njega njegova gospodska volja! Neko veče načinio mi je zbog neke bagatele takvu scenu da nisam znala kamo da propadnem. Pred poslugom, zbog nekakvog računa iz drogerije, te mi se činilo da je jedini izlaz da sebi prerežem žile. Kad čovjek mora zbog svoje kolonjske vode da sluša najvulgarnije

neodgojenosti, onda je stvar, mislim, prilično konzumirana, dragi moj! Ne, ne, to je sve potpuno neodrživo! Njegove cipele, njegovo odijelo, njegove mesarske ruke s prstenom, sve je to postalo izazovno! On je pustio svoj seljački brk samo da izaziva, on čitav dan čačka zube i sa svima se rukuje sa dva prsta, s čačalicom u ruci, samo da izaziva! Ja više ne mogu podnijeti kad vidim njegov jezik opet u šupljem zubu, ne, ja to ne mogu tjelesno, psihički, nikako, ne...

URBAN: Klanfar se rukuje s čačalicom od prvog dana kako ga poznajem. A, najposlije, od takvih se detalja sastoje svi brakovi uglavnom: od hrkanja, od izazivanja, od šupljih zubi. Ako ti misliš da kod tvoga gospodina akademskog slikara sve izgleda tako kao što se o njemu piše po izložbenim katalogima, i da nijedan njegov zub nije plombiran, onda si na krivom putu.

MELITA: Aurel živi svojim unutarnjim životom, Aurel ima svoj talent, on je miran i kontemplativan karakter i ja vjerujem kad otputujemo u inostranstvo, daleko od ove provincije...

URBAN: Da, da, sve je to vrlo lijepo, ali pri procjeni ove situacije nije toliko važno što se zbiva tu, nego što se zbiva tamo kod gospođe Klare! Sve je to zavodljivo, i talent i put u inostranstvo, ali Klara gradi kuću, i, kako meni izgleda, Klara se ne će povući sasvim pasivno.

MELITA: To su detalji, to je sve potpuno sporedno. Sigurno je to da sam ja odlučila da uzmem inicijativu!

URBAN: Ti govoriš naivno kao dijete. Ti si prekrila svoje vlastite oči tom svojom inicijativom i misliš, jer žmiriš, da te sada više nitko ne vidi. To je vrlo lijepo, taj tvoj talent i taj put u inostranstvo, ali jedno je put u inostranstvo, a drugo je rastava braka! Trebalo bi znati kako stoji Aurel spram pitanja te tvoje rastave. Naravno, o tome ti nisi s njim govorila ni riječi!

MELITA: Kako ne? Aurel je bezuvjetno za to da odmah poslije Uskrsa otputujemo u Firencu!

URBAN: Put u Firencu, to je jedna stvar, ženo, ali rastava! Sto je s rastavom? Je li Aurel pristao na to da ti uzmeš u ruke tu svoju inicijativu. Stanka. Šutnja. Jesi li ti s Aurelom uopće govorila o svemu tome konkretno?

MELITA: Ta to su sve sami detalji...

URBAN: Pa dobro je, uzmimo kao da su to sve sami detalji,

dobro! Uzmimo kao da je Aurel potpuno sporazuman s tobom što se tiče rastave. Ali, izvini, jedno detaljno pitanje! Melita! Imaš li ti sliku o materijalnoj podlozi svog budućeg stanja? Pretpostavimo da Aurel hoće da se rastane, da Klara ne čini zapreke, da Klanfar pristane na pristojnu likvidaciju, i da te Aurel doista i uzme za suprugu, što, kako, kada, gdje, na koji način? Sve mutno i nejasno!

MELITA: Ne znam, ali te klanfarske čačkalice, njegove kravate, okrugle manšete, palačinke, sve će me to živčano podrovati. Sve je to nespojivo sa svim boljim u meni. Sto ja znam kako da se počne? Ja sam počela opet da crtam, ja ću u Firenci položiti ispit na slikarskoj akademiji, Aurel vjeruje u moj talent, sve će se to već nekako urediti, meni je o tome misliti dosadno i neukusno!

URBAN: Izvini, ali sve je to kapriciozan, djetinjast štimung, sve je to momentano živčano neraspoloženje. Ne ćeš valjda htjeti postati učiteljicom crtanja na kakvoj građanskoj školi?

MELITA: Ne, sve je to već odlučeno s moje strane. Ne ću da kažem, dok je još živio pokojni papa, ne bih bila imala snage za takvu odluku. On je siromah znao vrlo dobro što je to značilo da sam se odlučila da postanem Klanfaricom. A, s druge strane, papa se poslije toliko uživio u sve to da zbog njega ne bih bila imala snage da ga stavim pred fait accompli. On je vani na Varadijevu živio zadovoljno, sa svojim pastrvama i špargama, siromah stari! Tako sam imala nekakvu moralnu zadovoljštinu. Ako već gutam, znala sam i zašto. Ali sada čemu da se ponizujem dalje? Klanfar i ja potpuno smo strani jedno drugom: dva odgoja, dva veltanšaunga, dvije rase!

URBAN: Čim netko unosi toliko temperamenta u svoje subjektivno gledanje, naravno da je s takvim čovjekom debata teška! Ali, molim te, samo jednu, dozvoli mi samo jednu mirnu riječ! S obzirom na tebe i na sebe, Melita, ja imam pravo da se bojim za tebe. Naše prijateljstvo, to stoji između nas još iz vremena dok nije bilo ni Klanfara, ni koga drugoga. I to mi daje pravo da ti otvoreno velim što mislim, jer moja simpatija za tebe, za tvoje interese, mislim da je izvan diskusije... Stane kao da mu je delikatno dalje.

MELITA: Da, pak što? Molim! Izvoli!

URBAN pristupio je do nje vrlo nježno, diskretno je privinuvši, miluje ju toplo i iskreno: Naime, mislim, molim te da uzmeš

moje riječi bez maske, onakve kakve jesu: Melita, ja se bojim za tebe. Ja se, naime, bojim da svi ti tvoji štimungi koji konačno mogu biti potpuno opravdani i koji u posljednjoj konzekvenciji i jesu opravdani, ja se, naime, bojim, kako da kažem, da te tvoje momentano raspoloženje ne bi zavelo da jednu mutnu situaciju zamijeniš drugom, eventualno još mutnijom...

MELITA, zamišljeno, teško, polagano izvivši se iz njegova zagrljaja: Ti tako govoriš kao da znaš nešto više od mene!

URBAN: Ja ne znam savršeno ništa više od tebe, ja znam samo toliko da je moja simpatija za tebe potpuno nesebična, i ja ne bih htio da ti za neke ljude koji eventualno nisu zavrijedili tvog čistog povjerenja...

MELITA, enervirano: Ti si u svojim izjavama uvijek tako dvosmislen da to postaje čudnim. Misliš li ti da Aurel nije dostojan moga povjerenja? Da? Misliš li na Aurela? To je sve nekonkretno, to su sve samo tvoje pretpostavke...

URBAN: Melita draga, ja te tako dezinteresirano volim, kao sestru, i baš to moje intimno tvoje u meni, naše djetinjstvo, naši plesovi, naš tenis, Melita, to svjetlo zajedničko, čisto naše u meni, to me smeta, ja ne znam, možda je to neopravdano, to su napokon samo slutnje, meni bi bilo žao da se eksponiraš, ta sve je vani u životu tako skandalozno brutalno, sve je vani tako odvratno stvarno, a ti si dijete, ti živiš sada u izolaciji, ti si suviše trepetljiva duša, preotmjena, mnogo preotmjena...

Zvonce u predsoblju. Glasovi kao da netko dolazi.

MELITA: To je Aurel, ja ga poznam po koraku. Molim te primi ga na momenat, ja ne mogu ovako pred njega - samo momenat... U prolazu zapali veliku stajaću svjetiljku kraj klavira, ode lijevo. Urban sjedne i uzme u ruke jednu ilustriranu reviju. Ulazi Aurel sa svitkom kartona i dvije bijele ruže u ruci. Boli ga zub i to se vidi po velikoj, sebeljubivoj pažnji koju posvećuje svom bolesnom zubu.

AUREL: Servus, Oliveri Zdravo, kako si? A gdje je Melita? Donio sam joj jedan akvarel za staru Zygmuntowiczku, stara treba brautgešenk⁵²⁸ za provinciju! Zdravo!

URBAN: Melita će ovu sekundu biti ovdje! Izvoli sjedni! Kako si? Izvini, mene nije bilo u redakciji, ali su mi isporučili tvoj

telefonski pozivi Najljepša hvalal To mi je uostalom dobro došlo, ja sam i sam morao na taj bal i nisam znao kako ću to riješiti! Baš mi je drago, hvala. A kako gospođa Klara? Jesam li kod nje još uvijek u nemilosti?

AUREL: Hvala, dobro, ima svoju propisnu migrenu. Naprotiv! Koliko je meni poznato, ti si njena iskrena simpatija! Samo tako, ha-ipsilon⁵²⁹. Radujem se da ćeš doći. Arhitekt poslao mi je definitivne nacрте za vilu. Kopam temelje za tri dana. Zanimale bi me tvoje impresije. Ja mislim da sjednemo k stolu oko tri četvrti devet, a ako oko deset krenemo, stigli smo engleski. Ovdje je ugodno toplo! Vani je nekakva londonska magla, te proljetne magle su najstrašnija pojava: trga me danas čitavo lijevo rame! Osjećam puls u laktu. A sto to čitam u novinama? Klanfaru je umrla mama? A što se to dogodilo tako iznenada? Vadi iz džepa novine i traži notieu u novinama.

URBAN: Imala je punih osamdeset i pet!

AUREL: A kada je umrla?

URBAN: Klanfar putuje večeras na sprovod u Varadijevo.

AUREL: A Melita?

URBAN: Ne. Melita ne putuje. Ona se sirota posljednji put toliko izmučila na sprovodu svoga oca da je odlučila više ne ići na sprovode. Dva sprovoda u tri mjeseca! A zapravo to i jeste najinteligentnije. To nema de facto nikakva smisla.

AUREL, našavši osmrtnicu u novinama: Dakle, taj ton plaćenih oglasa o smrtima iz društva, što je to prešlo kod nas svaku granicu ukusa, to već postaje direktno neukusno. »Težak udarac sudbine«, »neumoljiva smrt«, »uglednom rodoljubu i javnom radniku na polju privrede i narodnog blagostanja naše iskreno suučesće! Čovjek danas plati tri hiljade i sam sebi izražava javno u novinama »svoje iskreno suučesće«. U plaćenom oglasu! Ipak monstruozno!

URBAN: Zamisli, kako bi kraj mnogobrojnosti naših sugrađana bilo strašno da Smrt u društvenom smislu nije izgubila od svoje neposrednosti. Smrt se birokratizirala, Smrt je postala kancelistički dopis, novinska vijest, a kada bi svaka osmrtnica bila ono što de facto jest: tragedija, čovjek bi sišao s uma od te latentne tragedije. Smrtonosna predstava

traje kao u kineskom teatru: dvadesetičetiri sata na dan, tristašezdesetipet predstava na godinu.

Ulazi Melita.

AUREL: Ljubim ruke, Melita! A što je to bilo staroj gospođi? Upravo sada čitamo u novinama obavijest. Veli mi Oliver da Klanfar putuje večeras na sprovod, a vi da ostajete? On je pristupio k njoj i poljubio joj obje ruke ceremonijalno kao u znak nijeme sućuti. Tren tog ceremonijala obavljen je vrlo hitro, formalno i površno.

MELITA: Hvala, Aurel! Kako ste? Ja ne putujem na sprovod! Izvolite uzeti mjesto! Izvolite li možda jedan čaj? Ima još toplog čaja...

AUREL: Ne, ljubim ruku, zahvaljujem, ja dolazim od zubara, imam arsena u kutnjaku pa se bojim promjene temperature. Oprostite, ovo su bile dvije jedine ruže, a ovo je za barunicu! Ja sam akvarelirao jednu kopiju po gnjilim narančama!

MELITA: Vrlo dobro! Mnogo vam hvala! Treba li to uokviriti paspartuom?

AUREL: Ne, nikako, ovako japanski, bez ičega, direktno pod staklo! Ja mislim da je faktura sasvim pristojna. Ne bi čovjek rekao kako jedan drugi materijal ima mnogo svježeg šarma. Već dugo nisam radio akvarelom. Ja mislim da je dobro! Upravo ona specifična gnjiloća naranče dala se mnogo bolje izraziti vodom. Tako je mnogo intimnije. Ima nečeg japanskog u sebi!

MELITA: Ja mislim da će barunica biti zadovoljna. To, uostalom, nije za nju, nego za poklon u provinciju. A o ukusu u provinciji prilično je teško biti pravilno upućen! Sto ti misliš, Oliver?

URBAN: Lice suvremenog slikarstva je savršeno bezlično! Slike su današnje ili egipatske, ili crnačke, ili nordijske ili japanske. Ako to treba da djeluje japanski, dobro je, ja nemam ništa protiv toga, neka djeluje japanski!

AUREL: Ja sam to mislio isključivo slikarski, naravna stvar. Ali, osim toga, u Evropi slika danas sigurno više od dvije stotine hiljada slikara, i što može jedno jedino lice u takvoj masi? Tu postavljati zahtjeve o nekom naročitom ličnom stilu, to je prosta apstraktna feljtonistička fraza!

URBAN: Ne znam koji je to feljtonist napisao, ali mislim da je istina: slikarstvo je postalo suvišnim onoga dana kad je

izumljen fotografski aparat. Strojevi pobjeđuju manufakturu na svim poljima, pa nema razloga da se to ne dogodi i u slikarstvu.

MELITA: No, dobro, a što će biti s umjetnošću, s ljepotom, sa stvaranjem uopće?

URBAN: Slikarstvo je danas produkcija robe kao i svaka druga obična produkcija robe. Sto će jednom trgovačkom pomoćniku, koji ima svoj Kodak, tvoje gnjile naranče? Što će sindikatima Picassovi pajaci ili Matisse, ili Derain ili bilo tko drugi od tih dvjesta hiljada de Segonzaca ili Matissea ili Deraina? Slikar ima danas svoju malograđansku klijentelu kao advokat ili zubar. Ako mu ide dobro, gradi svoju vlastitu kuću i ide mu dobro, a ako

zubar bez pacijenata. Sve ostalo je neskromno precjenjivanje

svoje vlastite društvene funkcije!

AUREL: Istina je da je tako, ali upravo je to žalosno da je tome tako! Čovjek u takvim bijednim prilikama nema vremena za svoj lični mir, za svoju subjektivnu koncentraciju! O tome nije dobro preduboko razmišljati jer od toga do potpune rezignacije nije daleko! Od tog nemira čovjek više ne vjeruje u svoje vlastite mogućnosti. Čovjek u tome ne zna što je lično njegovo. Skepsa. Jer biti jedna maska na maskenbalu, to nije nikakvo naročito zadovoljstvo!

MELITA: Da, dobro, ali kako iz toga van?

URBAN: To je današnja, suvremena neurastenija umjetnosti kao umjetnosti. Iz neurastenije nema više nikakav »van«! Poslije neurastenije ima samo unutra - u grob!

AUREL: Jedini je izlaz iz toga potpuna samoća. Savršene ljepote stvorene su za savršenu samoću!

URBAN: »Savršena ljepota« je fantom, »savršene ljepote« nikada nigdje nije bilo, »savršene ljepote« nigdje nema. Osjećati ljepotu trebalo bi biti jednostavno i prirodno kao disati. Ljepote koje razmišljaju same o sebi, koje su postale same sebi svrhom, koje nešto prisluškuju u nijansama, to su kostobolne ljepote! Te ljepote trga u lijevom ramenu! To su prvi znaci estetske skleroze!

AUREL: Potpuna izolacija i samoća, to je rješenje problema! Evo, na primjer, ja danas nisam imao ni jedne jedine minute vremena da se smirim, da uzmem u ruke paletu, da povučem dva puta po platnu! Čitavo poslijepodne gnjavio me je arhitekt

svojim proračunima. Klara ima migrenu, imao sam komisiju za nove tapete, konferenciju u komori, kupio sam nove kaloše, bio sam kod zubara, nosim arsen u ustima, nekakvi plakati, atelijer, računi, ni jednu jedinu minutu da se saberem, a sutra sve opet iznova: modeli, narudžbe, građevinski ured, dozvole, molbenice, isprave, biljegovine, pravilnici, novogradnja, planovi, programi, i sad u svemu tom kaosu neka čovjek još stvara neke svoje subjektivne svjetove! Sada sam umoran kao pas, rastresen, nervozan, sada kući, pa na večeru, pa na ples i tamo ostati najmanje do dva sata, i tako svaki dan, svaki dan kao u mlinu: čovjek mora da sustane!

MELITA: Zao mi je što večeras ne mogu s vama! Već sam zaželjela dobar džez! Nisam plesala od prošlogodišnje Redute. Sjećate li se, Aurel, one pjesme o Yvonni? O dragoj, malo, plavoj Yvonni?

AUREL: Mi, nažalost, moramo! Klaru su pozvali kao lady patroness i tamo će se sigurno gnjaviti do jutra. Dobro je da Oliver dolazi s nama! Ne ćemo biti sami u onom nemogućem društvu!

Ulazi Klanfar uz zvonjavu glasovira, dok Urban prebire po tipkama pjesmicu o »dragoj, malo, plavoj Yvonni«.

KLANFAR: Klanjam se, pardon, izvinite što smetam, ja sam došao da nešto upitam Melitu, pardon, izvinite, ja sam telefonirao, Melita, a čini se...

Ta scena ispala je neprivredno nervozno. Umorna i kao da joj je to neizrecivo dosadno, Melita je ustala i pošla spram Klanfara koji je ostao na pragu i nije stupio u sobu. On je progovorio punim glasom, ali ga je prividno superioran stav žene uznemirio i tako je između njih nastalo pregovaranje od kojega se čuju samo pojedini odlomci. Urban je prekinuo pjesmicu o »dragoj, malo, plavoj Yvonni«.

KLANFAR: Molim, ja sam telefonirao, djevojka ne zna, ništa nije gotovo, ključevi, paketi. - Večera, dakako, nije gotova, a ja sam naročito naglasio da spremite večeru jer sam gladan!

MELITA: Treba pitati Fanny, izvoli pozvoniti djevojci, ja sam rekla djevojci, ja ne znam - a što se večere tiče, molim...

Urban i Aurel za te scene neugodno zbunjeni stoje u šutnji.

Urban se prvi rutinirano trgne i pođe spram Klanfara.

URBAN: Dragi illustrissime, molim vas da to ne uzmete kao konvencionalnu banalnost, ali dozvolite mi da vam iskreno

izrazim svoje suučesće. Ja sebi predstavljam prijateljstvo kao neku vrstu egoizma u prenesenom smislu: čovjek se boji za sebe ako se boji za svoje prijatelje. Vaša gospođa majka bila je starija dama...

KLANFAR prekine ga brutalno: Hvala, dragi gospodine, i, pruživši mu sasvim površno ruku, zalupi vratima prilično glasno za sobom. Stanka.

Melita i Urban ostali su stojeći kod vrata jednu sekundu iznenađeni, a onda se Urban bez riječi vrati do Aurela. Aurel je od neprilike uzeo inostranu ilustraciju i lista po njoj. Melita stoji nepomično na istome mjestu.

AUREL: Čudna je stvar listati tako po starim pomodnim listovima. Odrediti stil izvjesne kulturnohistorijske epohe, unutar izvjesnog vremenskog kompleksa, prilično je teško. Sto je zapravo stil jedne epohe? Mi sami, subjektivno, preživjeli smo već nekoliko stilova. Rodili smo se kad su dame nosile duge suknje kao zvona, obrubljene vidrinim krznom, a mufovi su bili astrahanski, nešto veći od ove cukerdoze! Danas su mufovi ogromni kao bidermajerske putne torbe, a pristojne dame pokazuju nam na ulici svoje koljeno. Glavna atrakcija za naše pokojne tete na pariškoj izložbi devetstote bio je pomičan pločnik, a, molim lijepo: trideset godina poslije impresionizma postale su oficijelne veličine jedan Bonnat, jedan Cormon, jedan Detaille! Gdje je tu logična linija nekakvog stila epohe kad poslije jednog Cezannea dolazi jedan Cormon?

Na vratima pojavio se ponovno Klanfar.

KLANFAR: Pardon, Melita, molim te na jednu minutu! Nastao je nesporazum!

Melita, koja je stajala nepomično na istome mjestu bez riječi, izađe.

URBAN, jedva je došao do riječi: Dakle, molim te što ti kažeš na taj kočijaški način? Čovjek takvom tipu pristupi iskreno i pristojno da mu konačno kondolira, a on ti zalupi vrata pred nosom kao kakvom sluzi. I to meni, savjetniku sanktpeterburškog carskog poslanstva, takav anonimus? Takav vinkeladvokat?

AUREL: Takve satrapske tipove nikad nisam mogao da podnesem. Taj se čovjek smije kao vukodlak. Svi ljudi stoje pred njim kao britve, a mene uvijek tapše po ramenu kao da

sam pio s njim bruderšaft! Ja ne znam kako da se objasnim s njime¹. Sve zapravo fantastično¹ Takav jedan parveni koji nema pojma o civilizaciji, takav ciglarski sin...

Ulazi Klanfar nervozniji nego prije, kao da nešto traži u prolazu.

KLANFAR, u svojoj nervozi baci pogled na sendviče, i ti sendviči počinju privlačiti njegovu pažnju: Oprostite, gospodo, što vam smetam, ali ja putujem za nekoliko minuta, a nastale su neke komplikacije, a vi se ne dajte smetati, samo molim...

AUREL: Dozvolite mi, gospodine generaldirektore, da vam izrazim svoje duboko suučesće! Kad sam pročitao u novinama, potreslo me neposredno i intenzivno. Motiv majke i majčine smrti je zapravo...

KLANFAR: Hvala vam, dragi maestro, mnogo vam hvala¹ Rukuje se s njime i tapše ga po ramenu. Izvolite samo sjesti, gospodo, ne dajte se smetati, molim.

AUREL: Čitao sam u novinama da je gospođa majka umrla u visokoj starosti. Doživjeti osamdeset i četvrtu svakako je rijetka stvar!

KLANFAR, kod sendviča, i jede prva dva: Da, ona se sirota mnogo mučila u životu. Smrt njena zapravo je posljedica potpunog iscrpljenja čitavog organizma. Kad čovjek misli o svemu kao što treba da se misli nad odrom, ja mogu da kažem da je bila sirota. Bila je sluškinja svima i mučila se kao sluškinja, a tih nekoliko tih godina, to joj je bila slaba zadovoljština za njenu dugogodišnju patnju.

AUREL: Svaki čovjek nosi sa sobom svoje mrtvace! Moja su sjećanja na mrtve isključivo slikarske prirode. Ona je šalica bila crveno obrubljena, a ona tapeta zelena. Osvjetljenje je kod one smrti bilo sivo, a kod druge tamnožučkasto kao novembarska magla.

KLANFAR: U devedeset i devet posto smrti, smrt nije ništa drugo nego otvoreno pravno pitanje. Pitanje zakona i paragrafa! Toga pitanja kod te moje sirote ne će biti! Ja sam jedini pravni nasljednik siromaštva jedne pokojne sluškinje. Sarkastično sa smijehom vukodlaka. Ali izvinite me, gospodo, ja putujem u osam i sedamnaest, a sada su sedam i trideset i tri, izvolite samo ostati nesmetani, meni se žuri. Klanjam se, doviđenja! Ode lijevo bez rukovanja i bez naklona, uzrujano i rastreseno.

Melita se vratila još za posljednjih Aurelovih riječi i tako je ostala stojeći uza stijenu, nečujna i sasvim blijeda.

URBAN: De facto, Aurel, pola je prošlo, mi još imamo da se presvučemo i na večeru. Mogli bismo da krenemol Vrijeme je!

AUREL: Molim lijepo! Izvinite, draga Melita, ali mi ćemo polagano! Ljubim ruke! Dakle, molim vas, izvolite predati barunici moje naranče, a vama laku noć! Oprostite, ali, doista, mi večeras imamo još mnogo posla! I toaleta, i večera, i ples, i tako dalje, i tako dalje...

MELITA: Meni je vrlo žao što ne mogu večeras s vama! Javite mi se svakako do devet telefonski, Aurel! Ja imam s vama jedan važan razgovor! Jedan nada sve važan razgovor! Zbogom, Oliver! Servus! Dobru zabavu! Tu je kod nas nastala čitava konfuzija! Djevojka nije dobro razumjela telefonski nalog, ništa nije priređeno! Laku noć, dobru zabavu! Oprostite, meni je vrlo žao! Laku noć! Laku noć!

Te se riječi izgovaraju izlazeći, uz pratnju. Melita je izašla sa svojim gostima, i stanka njenog izbivanja prilično traje.

Odmah, čim su gosti otišli, ušao je s lijeve strane u sobu Klanfar i kreće se po sceni zvjerski uznemireno.

KLANFAR: Ja sam telefonirao da večera bude gotova najkasnije do sedam i trideset. Sada je tri četvrt osam, ja putujem odmah poslije osam, ja moram najkasnije u osam manje pet da krenem, a ništa nije gotovo! Ja ne mogu da shvatim tu indolenciju! Ja sam gladan, ja nemam tamo nikakvog vagon-restorana, a ništa nije gotovo! Jede dalje sendviče i natače sebi prvu čašicu ruma.

MELITA: Izvoli, molim, pozvoni, molim, Fanny. Koliko je meni poznato, ja za večeru ne odgovaram, mislim.

KLANFAR: Da, ali ja večeras putujem na sprovod svoje majke, ja sam večeras telefonirao da večera ima da bude pravodobno gotova, ja ne mogu zakasniti, to je logično, i, prema tome, trebalo bi imati više uviđavnosti. Nervozne kretnje, uznemirene geste.

Melita stane, a zatim i ona vidljivo enervirano pođe i pozvoni.

KLANFAR: Kome zvoniš?

MELITA: Fanny, da je pitam što je s večerom?

KLANFAR pomalo gubi vlast nad sobom. Polagan porast u

temperamentu, uslovljen prkosno nemarnim načinom gospođe Melite. Ja nisam telefonirao Fanny, nego tebi. Ja nemam nikakva posla s Fanny i mene savršeno ništa ne interesira Fanny, izvoli to uzeti do znanja, molim lijepo, je li? To je večeras izniman slučaj i pitanje takta! Telefonirao sam da mi se spakuje čitava garnitura za crninu, a nitko ovdje nije još ni prstom maknuo. Ovdje se meni na svakome koraku pokazuje da sam ja u svom vlastitom kućanstvu nešto što se može ignorirati! Taj vaš način prelazi pomalo svaku granicu!

MELITA: Ti si telefonirao? Ja o tome nemam ni pojma! Nekakav podvornik je bio na telefonu! Izvoli uzeti do znanja da ja nisam tu da razgovaram s tvojim podvornicima!

KLANFAR: Tko god je telefonirao, telefonirao je u moje ime! Ja nemam vremena da se brinem još i za svoje kapute. Ja sam danas bio na tri konferencije, ja sam dao nalog, i moj nalog ima da se izvrši! Izvolite to jedanput zauvijek uzeti do znanja!

FANNY ušla je: Molim, presvijetla, izvolite, presvijetla!

KLANFAR: Molim vas zašto večera nije gotova?

FANNY: Još nije osam, presvijetli, molim lijepo!

KLANFAR: A tako, još nije osam? A jesam li ja telefonirao da u osam putujem? Ja sam telefonirao da svršite večeru, da mi spremite moje kofere i crninu, ja putujem, a ništa nije gotovo! Kamo ste zametnuli moje ključeve od kofera? Sto je? Gdje su moje stvari? Sto me gledate?

FANNY: Presvijetli, molim, meni nije nitko ništa naredio! Ja nisam bila na telefonu.

KLANFAR: Ne pitam vas jeste li bili na telefonu, nego zašto nije ništa gotovo? Donesite mi momentano nešto da pojedem! Jeste li razumjeli? Glasom dubokim u tonu suca istražitelja: Ja sam zapalio prijeko u svojoj sobi uljenicu, a uljenica se ugasila. Zašto niste nadolili ulja?

Melita je za te scene drhtala, nervoznija još i bljeđa nego obično, a zatim je nestala postiđena, ali tako da je njen izlazak ispao demonstrativno. Ta Melitina gesta uznemirila je Klanfara vidljivo i glas mu raste. On se obara na sirotu Fanny.

FANNY, prestrašeno, uzrujano, dršćući, bijedno: Presvijetli, molim, meni nije nitko ništa naredio! Ja nisam znala što da radim s uljenicom. Kod nas se dušica još nije nikada palila otkada sam ja u kući, pak nisam znala, a meni nije nitko rekao ni riječi.

KLANFAR: Ja vas nisam pitao je li vama tko što rekao, nego zašto nije gotovo, kada sam ja telefonirao da se svrši! Ako se to još samo jedan jedini put dogodi, možete uzeti svoje stvari! Jeste li me razumjeli? Recite vani da nose večeru na stol, a meni spakujte crninu i štatpelc i moj neseser, kao obično! U osam će auto biti tu, odnesite kofere dolje. Nosite se da vas ne vidim! Fanny ode. Čovjek putuje na sprovod svoje rođene matere, i onda mu nitko ne izlazi u susret. Bez pijeteta i bez osjećaja! Preglupo! U takvoj igri čovjek nema nikakve druge dužnosti nego da stavlja gospodi na dispoziciju svoju blagajnu. Bez ikakve rekompensacije i takta. Umišljene veličine, tankočutne, naravna stvar, kad se radi o pitanju njihove »gospodske

ivahv... P... II... Č... J... II... I... »... r... t... /... f... t... II... W... t... +... u... t... L... II... t... r... t... L... n... r... t... r... t... r... t... +1... r... t... r... t... /... r... t... r... t... J... L... r... t... f... r... t...

otvorenim vratima u pokrajnu sobu: Kakav je to način da ti mene demonstrativno ostavljaš kad govorim s djevojkom? To je pomanjkanje svakog takta. Ja mislim da bi bilo mnogo logičnije da pomogneš djevojci nego da sada bacaš pasijans. Ja putujem na sprovod svoje majke za nekoliko minuta i nalazim da je taj tvoj način savršeno izazovan!

Glas Melite iz druge sobe namješteno miran. Iz toga glasa progovara bolna rezignacija, igrana nevino, povrijeđeno i superiorno.

MELITA: Ti tako postupaš sa mnom kao da sam ja tvoja cimerfrau. Ja nisam onog tvog podvornika dobro čula!

KLANFAR: Ono nije bio nikakav moj podvornik, nego prokurist lično!

MELITA: Ja sam tako čula kao da ti ostaješ preko objeda na konferenciji i, ako se ne javiš, da putuješ noćnim vlakom.

KLANFAR: Bilo je rečeno jasno da ostajem na konferenciji i, ako ne javim druge dispozicije, da putujem večeras! Svaka mogućnost nespozuma bila je isključena!

MELITA: Čovjek može da krivo shvati, ali ja nisam naučena na taj tvoj satrapski način, pogotovo ne pred poslugom! Ja nisam tvoja cimerfrau, ja to ne moram!

KLANFAR: Da, ti nisi moja cimerfrau, to je istina, ali zato ja moram biti tvoj kamerdiner! Ja sam dao telefonirati jasno i glasno, i u čovjeka koji je telefonirao ja imam puno povjerenje, tu nije bilo nikakve treće mogućnosti.

MELITA: Ti si telefonirao, ja sam telefonirala i nisam dobro čula, ja sam došla od zubara, bila sam nervozna, krivo sam

razumjela i sad što? Kako će dugo potrajati ta inkvizicija, ako smijem znati? Ja bih već zavrijedila da me pustiš na miru, tih satrapskih manira meni je već savršeno dosta! Išla sam van da kažem da ti serviraju nešto, kad ni u ovome momentu, pred tim svojim pijetom i dostojanstvom smrti, nisi zaboravio svoju probavu!

Ta scena odigrala se u pokrajnoj sobi. On je govorio na pragu kraj otvorenih vrata i kod njezinih posljednjih riječi pošao je spram nje u sobu. Nakon neznatne stanke Melita je izišla iz te sobe i, vrativši se na scenu, ona je zatvorila za sobom vrata prilično glasno. Ode slomljena do klavira i tu klone. Tupa stanka bez misli, umorna, duga. Taj njen priklon nad otvorenim klavirom privuče je tipkama mehanički; enervirana i prazna, naslonjena glavom na glazbalo, ona lijevom rukom uzima akorde. Tiha harmonija zvukova u polutmini. Nijemi intermeco. Stanka. Poslije stanke pojavio se na vratima Klanfar s gorućim kandilom u ruci. Violentno.

KLANFAR: Moja sirota stara mati leži na odru, a u mojoj kući se svira. To je bez ikakvog pijeteta i odgoja! Zalupio je vratima tako nasilno da se potresla čitava stijena. Melita je ostala mirna i nepomična, naslonjena glavom na rub glazbala. Akordi sve slabiji. Tišina.

KLANFAR vrati se još uvijek jednako intenzivno bijesan: Za deset minuta osam, a ja u osam moram biti na kolodvoru i tu još imam da vršim funkciju sobarice, da ispiram kandilo, da se brinem za kofere.

MELITA: Ti govoriš sa mnom kao da sam ti sluškinja! Ja sam ti već izjavila da je to nesporazum uslijed krive premise!

KLANFAR: Čitav je naš život jedan ogroman nesporazum i jedna kriva premisa! Ali hoće se među recima naglasiti kako su svi moji nalozi u ovoj kući nešto što se može nazvati krivom premisom. Zar misliš da ja nisam toliko inteligentan te ne vidim da sve to polagano prelazi u sistem? To da mi okrećeš leđa kad ja govorim s djevojkom, da bacaš karte kada se meni žuri, da sviraš kad ja putujem na sprovod svojoj majci, sve su to krive premise, draga moja, i samo, molim lijepo, ja te upozoravam da pripaziš da iz tih krivih premisa ne bi nastali zaključci posve obratni od onog što vi očekujete?

MELITA: Kakvi »vi«, tko je taj »vi«? Što ima da znači taj tvoj »mi« i »vi«? Ima li to da bude neka vrsta prijatnje?

KLANFAR: To nije nikakva prijetnja, molim lijepo, to je samo reakcija na nešto što se večeras demonstrativno ponovilo već ne znam koji put. To je reakcija na jedan postupak koji je više nego bezobrazan! To je surovost tako izazovna da bih ja morao biti vreća da ne reagiram! Danas, kada ja putujem na sprovod svoje matere, ti naravno nisi ni došla na ideju da pođeš sa mnom, i ne samo to nego kandilo što sam ga zapalio na spomen stare sirote, to kandilo puštate da utrne! I kad čovjek na sve to reagira, to se onda zove »satrapski način«! Molim te idi ti s tim svojim neinteligentnim premisama, slušam ja to već pet godina, dosadilo je to meni savršeno! On bi se možda bio smirio i glas mu je u boji potamnio da se nije javila Melita, ponovno

s buteljmom. Dok je ona u sobi, dijalog Klanfara i Melite teče normalno dalje.

MELITA: Sto se tiče sprovoda, ti vrlo dobro znaš koliko sam se izmučila kad je umro pokojni papa, i kakvog bi to realnog smisla imalo da se mučim ponovno? Osim toga, ja imam upalu korijena, ja ne mogu putovati čitavu noć, meni je svako uzrujavanje doktor zabranio! A što se tiče uljenice, koliko mogu da se sjetim, takvi patrijarhalni običaji nailaze u tebi uvijek na dosljednog protivnika. Ti si, barem dosada, uvijek sistematski iskorjenjivao sve što je bilo u vezi s crkvom, s bogom, s religijom. Ti si barem demokrat, modernist - ti barem ne vjeruješ u boga.

KLANFAR: Nije sada riječ o bogu, nego da je to uspomena na jednu siromašnu pokojnicu koja je do takvih dekoracija mnogo držala, pa kad sam ja tu svijeću već zapalio, onda bi najelementarnija pristojnost zahtijevala da se ta svjetlost ne utrne, barem dok sam ja još večeras u kući. Ali naravno: da to nije jedna obična ciglarska sirota, jedna, kao što se ovdje kod vas Szlouganovih veli: »mužača«, da je ona nekakva plemenitašica, nekakva »von«, onda bi tu bilo i pijeteta, i mramornih ploča, i telegrama i kondolencija masa. Onda biste se vi blagoudostojali da nas počastite svojom prisutnošću kod sprovoda, unatoč tome što vam je zubar zabranio da putujete sa svojim upaljenim zubom. Ali ovako, naravna stvar, za jednu sluškinju, za sina jedne sluškinje...

MELITA: Ljudi se ne razlikuju po podrijetlu, nego po tome što jedni jesu gospoda, a drugi nisu!

KLANFAR: A ja naravno spadam među ove druge? Melita šuti.

Ne biste li me počastili svojim gospodskim odgovorom?

MELITA: Sto izvoliš od mene?

KLANFAR: Molim, ja sam sve to vrlo dobro promozgao i, molim, ja mislim da bi najinteligentnije bilo da se ta naša mutna atmosfera jedanput zauvijek raščisti. Kod prosjaka riba se svake subote, i to je vrlo pametno.

MELITA: Ako ti misliš da bi se kod nas dalo nešto »izribati«, izvoli molim, mene to ne interesira savršeno ništa!

KLANFAR: Kada ja govorim, onda je isključeno da tu tebe ne bi moglo ništa ne interesirati. Molim izvoli uzeti na znanje da ja više ni pod kojim uslovom ne bih mogao dozvoliti da se naš zajednički život odvija dalje pod sličnim okolnostima kao do danas!

MELITA: Molim konkretno. To tvoje »promozgavanje« i »okolnosti« i »odvijanje pod sličnim okolnostima«, sve mi je to nejasno. Ja nisam navikla takvom kancelističkom govoru i stilu!

KLANFAR: Prije svega, ja sebi izmoljavam da ti moje bilo kakve izraze stavljaš pod bilo kakav navodni znak. Moj govor i moj stil su vama, naravna stvar, dobri kada se tim stilom doznačuju čekovi, ali kada čovjek hoće da govori kao čovjek, onda vam je to nekonkretno, kancelistički! Razumijemo se dobro! Konkretno? Ti bi htjela konkretno? Dakle, molim, ja mogu i konkretno: ja mislim da je brak uopće kao takav jedan pravni ugovor, i da se taj i takav ugovor može držati na snazi dok obje stranke one i onakve uslove odobravaju pod kakvima je brak sklopljen. Ako se jedna stranka ne pokorava uslovima, molim lijepo, ništa nije vječno, sve se može sasvim jednostavno pravno izliječiti!

MELITA: Sto to ima da znači? Rastava?

KLANFAR: U danom slučaju to još nije to, to je samo opomena!

MELITA: Ti me, dakle, opominješ kao guvernantu! A smijem li znati zašto?

KLANFAR: Zašto? Valjda mi ne ćeš htjeti sugerirati da sve to govorim bez razloga? Dakle, molim lijepo: ne želim više, ni pod kojim uslovom, da ona kreatura, onaj vaš gospodin vitez dolazi u moju kuću! Ovo je večeras bilo posljednji put!

MELITA: Tko? Oliver? Pa on je moj drug još iz najranijeg

djetinjstva! Ja ga poznajem od svog prvog Kranzchena⁵³⁰. Zašto ga vrijeđaš? Sto ti je skrivio?

KLANFAR: Glupost! Već više od godinu dana govori se po čitavom gradu o vašem odnošaju! Ti ne daš vrijeđati toga gospodina, a mene on može kompromitirati, i to je onda dobar vic! On je naravno džentlmen, a ja sam najobičniji Klanfar i treba da smatram za naročitu čast što je moja žena odabrala za svog kavalira jednog plavokrvnog viteza. Ja se mogu postaviti na glavu i ja ne ću postati ravnopravan vama!

MELITA: Sve je to tvoja socijalna mikromanija!

KLANFAR: A to je tvoja socijalna megalomanija! Ja kao suprug treba valjda da se ponosim što moja žena ljubaka s jednim propalim diplomatom! Prekrasno, doista! Izvoli uzeti do znanja, ako tog hohštaplera samo još jedan jedini put nađem u svojoj kući, da ću ga dati baciti na ulicu zajedno s vama!

MELITA hoće da ode: Ja se ne dam vrijeđati kao sobarica!

KLANFAR: To mi je potpuno svejedno! Kome nije ispod časti da jede moj kruh, tome neka ne bude ispod časti da se pokorava mojim nalogima! Ja ne vrijeđam nikoga, ja branim svoju čast! U svojoj kući ja imam - valjda - pravo da držim red kako ja mislim da je najbolje!

MELITA: Meni je ispod časti da razgovaram s vama. Izvolite uzeti do znanja da mi nije stalo ni do vas, ni do vaše časti, ne priznajem ništa! Sto se mene tiče, ja sam spremna da još večeras ostavim vašu kuću!

KLANFAR: Melita!

MELITA: Da, što se mene tiče, ja mislim daje stvar likvidirana i molim vas da uzmete do znanja... Telefon. Iz afekta, u kome je sva drhtala potresena, na ruhu živčane konvulzije, Melita se, u onome momentu kada je uzela u ruke slušalicu, pretvorila u damu koja stupa pred nevidljivog partnera da s njime povede razgovor po svim pravilima etikete. Iz kaosa ona se u tren izbalansirala u stibizam, u konverzaciju, u frazu i izvještačenu glumu indiferentnog razgovora, kako razgovaraju gospođe koje nemaju drugih briga do razgovora kao takvog. Da, klanjam se, ovdje sam ja, da, zahvaljujem! Bio je ovdje maestro i donio mi je onu japansku kopiju, najljepše zahvaljujem! Što će na to reći Funfscheinovi, to

je prilično otvoreno pitanje: konačno, pitanje ukusa jedno je sasvim privatno pitanje, u to dirati uvijek je delikatno. Ja mislim da je stvar izvrsna, trebalo bi je uramiti bez paspartua, a tako misli i Aurel! Uostalom, on vas mnogo pozdravlja i zamolio me da ne zaboravim da vam izručim njegovih hiljadu rukoljubal. Da! Bila je ovdje Hortenzija i donijela mi je Engelmannovog »Lautreamont intime«. Also, herrlich! Ich, einmal habe ich irgenwo gelesen, dass Rimbaud nur eine blasse Kopie Lautreamonts sein soli, und das ist mir ziemlich gewagt vorgekommen, aber jetzt scheint mir doch, dass hinter der Sache etwas steckt! Engelmann hat das ganze ein wenig jüdisch gehalten, aber sonst wirklich herrlich!⁵³¹ Da! Ne! Ja ne putujem, nažalost: ja sam jutros imala resekciju korijena i liječnik se boji upale. Da, da! Sirota stara. Ja ću mu izručiti vašu kondolenciju! Zahvaljujem, draga barunice, da! Moj naklon, ja se preporučujem, klanjam se, doviđenja!

KLANFAR: Tako lagati, kao što ti lažeš, nisam čuo nikada u životu!

MELITA, hladno i superiorno: Ja vam nisam nikada lagala. Ja ni sada ne lažem, pardon, to se mi nismo dobro razumjeli: ja sam vam izjavila još odmah na početku da vas uzimam iz materijalnih motiva, i ja to priznajem. U intimnom mom ličnom životu igrali su mnogi ljudi važne uloge, ali vi nikada. Spram vas subjektivno nikada se nisam osjećala obaveznom. I ako vas interesira, što se tiče preljuba, izvolite uzeti do znanja da je naš zajednički život u tom pogledu potpuno konzumiran! Ja i sada stojim spram jednog čovjeka u vrlo intimnoj relaciji, ali, molim lijepo, to nije vitez Urban! Ja mislim da je to otprilike sve što sam imala da vam kažem! Melita je izašla, ali kako, to Klanfar nije primijetio. On je ostao sam, a onda se polagano dovukao do naslonjača i tamo sjeo. Tako je ostao i nije čuo sobaricu koja je ušla da mu javi da je večera na stolu. Fanny je htjela da mu javi da je večera servirana, ali, vidjevši presvijetlog gospodina kako bulji pred sebe, ona nije imala snage da ga buni. Ona se ponovno vratila i ponovno se povukla tiho, zaškrinuvši vratima. To ga

531. Dakle, divno! Ja sam jedanput negdje čitala da je Rimbaud navodno samo blijeda kopija Lautreamonta, i to mi se činilo prilično smionim, ali sad mi ipak izgleda da nešto ima na stvari. Engelmann je čitavu stvar prikazao nešto malo židovski, ali inače djeluje divno!

je ponovno škripanje trglo i on je ustao kao da se probudio iz nekog čudnog i mutnog sna. Sve je bilo tiho, samo se s ulice čulo žalosno dozivanje automobilske sirene. On se skupio u mislima. Zakasnio je na večeru. Sada je posljednji čas da stigne na vlak. On putuje na sprovod svoje majke. Ovdje je sve svršeno. Zastao je tako jednu sekundu, a onda je izašao brzim i energičnim korakom.

Zavjesa

Cin drugi

Soba kod Aurelovih uređena suvremenim utilitarističkim načinom. Sasvim ravne i okomite crte, mnogo politiranih ploha, svi rasvjetni predmeti uzidani po načelu umjetnoobrtne stilizacije. Stolovi niski, a naslonjači drveni s preklopnim naslonima, udobno pojastučeni. Slike akademskog slikara Aurela, a između sviju ističe se ogromna srebrnosiva kompozicija Lede s Labudom. Iznad divana i knjiga Aurelova mrtva priroda: »Gnjile naranče«. Nekoliko impresionističkih motiva u zlatnim okvirima. Nekoliko kipova od šarene pečene gline. Skupocjene fajanse, indijske tkanine, brončani svijećnjaci, a na jednoj polituri ogromna, masivna barokna posuda za boutleu. Mnogo knjiga, nekoliko brončanih odljeva egipatske skulpture, plašt nekakvog kitajskog mandarinskog polubožanstva u crveno-zelenom sjaju zlatnoprotkanog veziva, kao goblen. Rasvjeta u sobi je mlačna i indirektna, srebrnosiva, s ružičastim odsjevom stijene, blijeda i tiho harmonična. Prošlo je pola deset. Klara, Urban i Aurel sjede za ogromnim srednjim stolom, poslije večere, kod crne kave. Aurel i Urban promatraju graditeljeve nacрте za buduću Aurelovu vilu, kartone i kopije na šuštavom i prozirnom, svijetlom paus-papiru. Klara gleda ovu dvojicu prijatelja pasivno i kao iz neke daljine. Ona je u svojim mislima.

AUREL: Krov nad glavom, to je ipak najelementarnija stvar u životu! To je zapravo prvi izum čovjeka. Čovjek je prestao biti životinjom niže vrste tek pošto je nad svojom glavom sagradio svoj prvi krov. U svakoj novogradnji ima nečeg velikog: legendarnog zapravo! Čovjek gradi svoj vlastiti krov: dubok i mudar stohiljadugodišnji motiv.

URBAN: Ne znam, ja subjektivno osjećam duboku idiosinkraziju spram svake novogradnje! One nesretne skele oko novogradnja

rađaju u meni uvijek asocijaciju vješala! One crvene svjetiljke na jarbolima novogradnje imaju u sebi nečeg krvničkog! Ja se uvijek bojim da na skelama novogradnje ne otkrijem kakvo gnjilo truplo. Ali konačno, u privatnopravnom smislu, ja mogu shvatiti da novogradnja može biti lirski motiv! Lirika svakako hemoroidna, kućevlasnička, ali lirika, ako je čovjek po svom ukusu uopće raspoložen za takvu vrstu lirike!

AUREL: Da, u meni postoje čitavi kompleksi patrijarhalnih naivnosti! U tom pogledu ja sam savršeno nevin. Klara se, po svoj prilici, sjeća kad smo na Monte Balbiju bili iznajmili onu malu alpinsku kućicu, ja sam sate i sate znao promatrati dim kako kulja iz dimnjaka: uvijek jednolično, mirno, okomito. Ja

08, na pñuju, nv_tvlj,ictivu v(0f_o1_xxxxxx t_xxx(\^L.xjx iroep!ty> /-> u.xxxxci\,ci xxxu8 rvcib 4r->

vlastitog doma! To treba proživjeti subjektivno u sebi: emociju pračovjeka koji loži svoju vlastitu prvu vatru. To se u nama bude neiskorjenljivo duboki nagoni! To su zapravo pozitivna čuvstva!

URBAN: Godine trinaeste, ako se ne varam, vidio sam u Veneciji na međunarodnoj izložbi jednu kompoziciju od nekakvog Finca: Gallen-Kallele! Akseli Gallen-Kallela! Stvar je bila slikana sasvim slabo. Tempera-dekoracija, više narativni kič nego slika. Sasvim legendarno, nordijski. Diletantski. Stvar se zvala, mislim: Novogradnja! Ili: Adam loži svoju prvu vatru. Ili: Adam gradi svoju kuću, ili tako nekako a la Munch-Przybyszewski. Dakle: novogradnja. Drveni balvani, Eva doji dijete i kuha nešto u loncu, a Adam pili balvane. A u pozadini te Adamove novogradnje stari romantični motiv: Kostur sjedi na jednom temeljnom balvanu i svrdla svrdlom u temelje te Adamove kuće. Nordijski magleno.

KLARA, superiorno: Da, zanimljiva slika, a smijem li vas zapitati, doktore, u kakvoj vezi stoji taj vaš Kostur s našom novogradnjom?

URBAN: Konzekventno ni u kakvoj. To je bila jedna posve obična književnoromantična asocijacija na Aurelov lirski motiv o novogradnji kao takvoj.

KLARA: Prilično bizarna književnoromantična asocijacija, ako mogu da primijetim!

URBAN: Pa i nije, ako se pravo uzme. Ja sam mislio više općenito. Konačno, opće je ovjerovljeno iskustvo da ljudi umiru pod krovom kao i bez krova. Smrt ne vodi kućevlasnike u posebno evidenciji!

AUREL, da prekine tu neugodnost replike: Naravno, kad čovjek gleda takve perspektivnogeometrijske projekcije na liht pauspapiru, to je sve onda još potpuno apstraktno! Ali to treba da se zamisli u stvarnosti materijala, u preljevu boja, to je metal, majolika, kamen, drvo, to su sve plemenite stvari. Ova terasa ovdje, na primjer, to je prava, sunčana kalifornijska terasa! Sunčane, svijetle vodoravnine, daleka, slobodna perspektiva, u ranom proljeću, u pledu, rascvale breskve, prvo martovsko sunce, dobra crna kava, ja mislim da će biti sasvim pristojno!

URBAN: Pa meni se uglavnom sviđa, ja nisam rekao da se meni ne sviđa taj suvremeni utilitarizam. Ja razumijem da su Goya, Hogarth, Daumier bili isto tako moderni kao što su danas hipersezanim ili hiperdrednot s topovima od 42 centimetra kalibra. Ali u arhitekturi ja sam više za barok, meni je taj konstruktivizam suviše poslovan! No, da, ja mogu zamisliti tu terasu na proljetnom suncu, tu modru perspektivu gledati uz dobru crnu kavu, da, uz rascvale breskve i čemprese - da! A što je vama, gospođo Klara? Jesam li vas čime povrijedio? Vi ste večeras spram mene tako hladni kao da ste od bjelokosti! Ja mislim da sam kod vas u trajnoj nemilosti.

KLARA: Te vaše književnoromantične asocijacije idu mi više puta na živce: vi upravo paunski uživete u svojoj književnoj romantici! To mi postaje kod vas pomalo već narcisoidno! Uostalom, gospodo, čast vama i vašim finskim novogradnjama, ali ja mislim da bi bilo vrijeme da krenemo! Ti znaš, Aurel, da ne volim da zakasnim, pogotovo kad sam preuzela neku dužnost! Deset za deset! Ustala je i pošla u pokrajnu sobu. Ona je dugo kuhala u sebi, a onda se više nije mogla savladati.

AUREL: Molim izvoli! Mi te čekamo! Mi smo gotovi!

URBAN: A što je njoj večeras?

AUREL: Čini se da je nervozna. Nemam pojma uostalom! Prije večere još imali smo malu scenu zbog Lede.

URBAN: Zbog Lede?

AUREL: No, da, ona je počela reagirati na malu. Postaje nervozna. To je već njeno.

URBAN: Zbog Lede?

AUREL: Da, zbog male! Počelo se govorkati po gradu da se rastajemo, i taj je glas dopro i do nje. Ljudi brbljaju svašta: da se rastajemo, da gradim vilu za malu Ledu, da uzimam tu malu baletuzu i već kao što se brblja po svračjim zakucima. Uostalom:

svejedno! Gledaj! Ovamo dolazi petnaest mramornih stuba, ovdje će biti vodoskok! Stepenice sve obrasle mahovinom kao u engleskim dvorcima. A vodoskok s fontanom bit će mnogo veći od ove elipse ovdje. To je sve izmijenjeno. Elipsa ovdje u ovim razmjerima izgledala nam je suviše snobovskom.

Urban sluša potpuno površno, konvencionalno i pasivno. Zvono na ulaznim vratima stana. Zvonjava se prilično nervozno ponavlja. Kretanje iza vrata se čuje.

AUREL: Sve ove tri terase bit će arhitektonski povezane u jednu cjelinu. Prva s vodoskokom, sedamnaest stuba, druga prizemno sedam prema dvanaest.

URBAN: Meni se čini da je netko došao!

AUREL: Nije nitko! To vani lupaju vratima. Gledaj, što misliš, ja se bojim da stvar u perspektivi ne bi ispala suviše mondeno. A najposlije, sve su to predrasude! Zašto da damo svoj današnji materijalni, suvremeni smisao za stvarnost terorizirati barokom? 1 paleta je svladala barokni kolorit, zašto da i arhitektura ne svlada baroknu fakturu?

Vani glasovi iza vrata.

AUREL zastane s interesom: Netko je došao!

Ulazi Klara.

AUREL: Što je?

KLARA: Jedan sluga donio je pismo za gospodina profesora!

AUREL: Da, pak? A gdje je to pismo?

KLARA: Sluga ne će da ga preda. Ja sam mu se doduše predstavila, ali on veli da ima nalog da preda pismo isključivo u tvoje ruke.

AUREL, prilično zbunjeno: Dobro, da vidimo što je to! Što bi to moglo biti? Ode. Stanka.

Klara, koja je međutim na svoju plesnu galu stavila skupocjenu mantilju, kao da se koleba da izađe za Aurelom, ali se svlada i vrati do stola. Sjedne bez riječi u naslonjač.

URBAN: Pismo? Kakvo pismo?

KLARA: Pismo s izvjesnim ljubičastim rukopisom i pečatom plemenite gospođe Melite Szlouganove. A kakvo bi drugo pismo moglo da stigne poslije deset sati nego s izvjesnim ljubičastim rukopisom. Klara je ušutjela nepomično. Urban je stao od toga momenta da zamata svitke arhitektonskih nacрта kao starinsku pergamenu. Tih konvoluta ima mnogo i ta šuštava igra traje nervozno sve do povratka Aurelovog. Stanka. Aurel se vraća u

sobu još zbunjeniji nego što je izašao. On drži u ruci otvoreno pismo i gestikulira njime uzrujano.

AUREL: Zanimljiva stvar, djeco, vi ćete me morati ispričati na jedno pola sata, ali ja moram da odem u jednoj neodgodivoj stvari! Neodgodivo! Radi se o nevjerojatno perfidnoj intrigi. U komori je opet sve ugroženo! Dakle što su naše društvene prilike nesolidne, to je upravo nevjerojatno. Tu čovjek nema nikakve garancije da dana riječ nije papir što se baca u koš u dvadesetčetiri sata. Tu bi čovjek morao imati živce kao rinoceros! Ja moram, Klara, u jednoj neodgodivoj stvari momentano, ja ću se vratiti najdulje za četrdeset-pedeset minuta!

KLARA, potpuno hladno spram te mase riječi: Ti si pismeno pozvan, sada, u deset sati?

AUREL: Da, sazvali su ljudi konferenciju i podvornik me je dva puta tražio danas poslije podne! Čitav niz propusta i indolencije. Sazvana je konferencija u Palaceu, uostalom, ja sada nemam vremena za diskusiju! Oliver će biti tako dobar...

KLARA: Ja bez tebe ne idem! Ti vrlo dobro znaš da ja kao patronesa ne mogu doći bez tebe! Ali, ne pada mi ni na kraj pameti! Hvala! Ako se čovjek dogovori sa svojom suprugom za ples, onda je okupiran, onda su sve konferencije sazvane u Palaceu u deset sati naveče potpuno bespredmetne. Ako imaš konferenciju u Palaceu, izvoli na konferenciju. Ja sama ne idem! To je sve upravo fantastično.

AUREL: Ali, draga Klara, ja te doista ne razumijem? Svaka je riječ komentara ovdje potpuno suvišna, zar ne? Ti sama i ne treba da ideš! Oliver će biti tako ljubezan pak će mene zamijeniti u pratnji, a ja sam za vama najkasnije za trideset minuta! Ne ćemo valjda biti konvencionalni?

KLARA: Hvala! Ja sam konvencionalna. Ja ostajem doma! Ja ne idem nikamo! Meni je svejedno hoćeš li ti doći za trideset minuta ili uopće ne ćeš doći. Izvoli samo na tu svoju konferenciju! Ja nalazim da tako nitko ne bi postupao ni spram svoje sobarice! To je s tvoje strane potpuno pomanjkanje takta! Pozivi na noćne konferencije pisani ljubičastom tintom i sa srebrnim grbovima, smiješno! Kad smo već neukusni, nije potrebno da lažemo kao djeca u špilšulu! Takvo pomanjkanje ponosa upravo je smiješno!

AUREL: O svemu tome naknadno, zar ne? Oliver, molim te budi tako dobar, otprati ti Klaru, ja sam za vama svakako - najdulje

za pola sata! Ja te molim, Klara, da ne stvaraš komplikacije tamo gdje su potpuno suvišne. Ti vrlo dobro znaš da će se naše odsustvo tamo komentirati kao najobičnije gaženje svake forme! Kakve su to potpuno deplasirane komedije? Dobio sam poziv u stvari komorinog plafona! Ja sam profesional, ja ne mogu riskirati novi natječaji! Izvoli ići s Oliverom, ja sam tamo odmah! Smiješno! Sad ću se ovdje objašnjavati zbog nekakvih fikcija! Dakle, molim te. Oliver, uredi ti tu aferu! Zdravo! Doviđenja! Ja sad nemam vremena! Servus! Zdravo! Ode zbunjeno, nošen svojim riječima.

KLARA: Vi ostajete?

URBAN: Treba li da vas ostavim?

KLARA: Ja mislim da bi bilo najpametnije. Ja na ples, naravno, ne idem. Na vašoj pratnji najljepša vam hvala!

URBAN: Molim! Kako god mislite! Zamata prozirni papir s perspektivnim crtežima nove vile i, držeći taj šuštavi snop nacrtu u svojim rukama, on ironično citira svoje vlastite riječi od malo prije kad je tu ismijavao pojam »krova nad glavom« i »kućevlasnike«. Samo vas molim da biste bili tako dobri pa da mi kažete kamo da stavim taj vaš »prekrasni izgled« i tu »modru perspektivu«, i »rascvale breskve« i »vlastiti krov nad glavom«? Da ostavim »tu idilu« tu na stolu?

KLARA: Dakle, ta vaša malicioznost, to mogu da vam ozbiljno kažem da je vas potpuno nedostojna!

URBAN: Držim tu u ruci nacrt za novogradnju vašeg doma i konstatiram da će s te vaše terase biti »prekrasan izgled«! Ili vi tražite od mene da ja izjavim da s te vaše terase ne će biti nikakvog izgleda?

KLARA: Ta vaša nervozna zagrižljivost postaje pomalo banalnom! Sve to vaše, večeras, tu o »prekrasnom izgledu«, sve je to isto tako banalno kao i ono o novogradnji Gallen-Kallele! Hvala lijepa! Toliko i ja razumijem od nordijskog simbolizma!

URBAN: Bože moj, pa ja sam doista vidio tog nesretnog Akselija Gallen-Kallelu godine trinaeste u Veneciji! Ja sam se te slike sjetio savršeno spontano, bez jedne jedine skrivene misli! I da sam samo jednim jedinim atomom svoje pameti mislio da ćete vi to tako tragično uzeti, ja je ne bih spomenuo! A da vam pravo kažem, ja ne volim to nordijsko legendarno pripovijedanje u slikama. Spram takvog načina osjećam neodoljivu averziju!

KLARA: Da, »neodoljivu averziju«! Ali sada nije riječ o nordijskim slikama, dozvolite mi da primijetim, je li?

URBAN: Pa da vam pravo kažem, ja osjećam neodoljivu averziju i spram te vaše novogradnje. Ja, na primjer, lično, danas, u svom prosjačkom izdanju, ne osjećam nikakve potrebe da gradim sebi krov nad glavom! Danas se ne osjećam dovoljno solidnim za to, što ja znam u kakvom smislu. I, konačno: ne razumijem doista te plemenite emocije kad netko govori o svom vlastitom krovu nad glavom. U tom pogledu sam ja doslovno: beskućnik. Krov je, ako se pravo uzme, ograda od svega što je vani. A ja nisam pod krovom, ja sam na ulici! Pod krovom je toplo! Pod krovom klija čudan, gnjio, siv egoizam, kao šampinjoni u pivnici pod blatom, tako nezdrav. Ne, ja sam danas izrazito protiv svakog krova!

KLARA sluša ga, puši, a onda odlučno ustane i pođe kao da će otići: Sve je to vrlo zanimljivo, ali ja idem! Laku noć!

URBAN za njom kod vrata: Vi idete?

KLARA: Pustite me!

URBAN, uz nju, toplo i intimno: Jesam li vas uvrijedio?

KLARA: Svejedno!

URBAN: Oprostite mi, ja nisam doista imao namjere da vas ražalostim! Ja sam bio glup!

KLARA: Ima već više od pola godine da ste jednako glupi kao večeras.

Stanka. Urban se povukao u sebe. Čini se kao da će se tu nit razgovora sasvim prekinuti. Tu flert kod njega polagano, u kretnjama i po boji glasa, prelazi u instinkt.

URBAN: Da sam ostao gluhoonijem, i to biste prozvali zlobom. Ako govorim što mislim, to vam je glupo! U posljednje vrijeme suviše ste ljubezni spram mene: vi me upravo obasipate svojom blagonaklonošću!

KLARA: Ima trenutaka kad ste mi neizrecivo antipatični! Malo prije, tu kod stola, ja sam vas upravo mrzila! Ja vam i opet ponavljam da ste s onom novogradnjom prešli svaku granicu!

URBAN: Na moju riječ, nisam tako mislio! Ono o smrti i o novogradnji spomenuo sam više radi slike! Čovjek radi slike često pretjeruje u govoru! A istina je da ne volim nordijski simbolizam i da mi se sve to s vašom novogradnjom pričinja suviše teškim! To je sve suviše mutno!

KLARA: Ako vi mislite da Aurel nije primijetio da se onaj vaš nordijski simbolizam imao odnositi na njegovu vlastitu

novogradnju, onda se varate! Aurel je suviše dobroćudan spram vas, a da bi reagirao na vašu malicioznost! Ali ono je ipak bilo zlobno i bez takta!

URBAN: Aurel je bio suviše zaokupljen tajanstvenošću zbivanja oko onog tajanstvenog pisma, a da bi bio imao vremena da još i sabrano razgovara! Sto se njega tiče, moja je savjest savršeno mirna! Ali vama priznajem: spram vas je to bilo bez takta! A znate li što je isto tako bez takta?

KLARA: Što?

URBAN: Da vi to meni sada predbacujete! Sada kad priznajem i kad mi je iskreno žao!

KLARA: Ja vam ne bih bila rekla ni jedne jedine riječi da to kod

iroc no, nnoIn/I 11 Pirf om T T
v*o XIV. pviaboi u. oxocv.nl. w pviöij~VAlljv. V11JC111C VI dIC aIdLC1JduÜV~11tJ ^

bez takta! Stanka. Klara se vratila, sjela i zapalila cigaretu.

URBAN zastao je i bez riječi, kao rezignirano, gleda u zemlju. Ode do jednog stolića na kome na indijskom batiku stoji modra kristalna posuda s bijelim ružama. Tamo je stao i gleda ruže umorno. Zatim otkine jednu i, gužvujući nervozno otkinuti cvijet, baca jednu laticu za drugom u kristalnu posudu. U mislima za sebe, kao savršeno iskreno: Čovjek ima u životu takta ako svjesno laže. Sve je u životu stvar takta! Čovjek se iz takta privikne svemu. I lažima u sebi i lažima oko sebe. Čovjek mora imati takta i mora poštovati tuđe emocije. Ako se netko divi svom vlastitom krovu, čovjek se mora diviti s njim i onda ako su mu poderane cipele. To je stvar takta! Ako netko ima novogradnju s prekrasnim izgledom, čovjek se mora diviti tom prekrasnom izgledu. Ako se ne divi slabim slikama, nema takta, a bez takta se ne može živjeti!

Klara ustala je, od Urbanova načina uzrujana, i tako izgleda kao da će sada doista izaći. No prolazeći pokraj otomana pod policom knjiga, ona je tamo klonula i ostala. Nad njenom glavom visi na sagu gitara. Akordi. Urban još uvijek stoji uz kristalnu posudu i zuri u latice razasute po indijskom pokrovu, a zatim polagano pođe do Klare. Tu stane. Akordi gitare. Umorna stanika. Dižu se grudi kao grudi voštanih kipova.

URBAN: Sinoć, preksinoć, večeras, sada, upravo u ovaj hip, meni je, na primjer, prekrasno jasno kako bi najinteligentnije bilo da kupim kartu i da otputujem. Ja sada u Kanadi imam dobre šanse da postanem stjuard na liniji Quebec - Montreal. A nemam snage da odem! Kako je to nevjerojatno glupo!

KLARA: Zašto me mučite?

URBAN: Ne mučim ja samo vas. Ja i sebe mučim! Pusti je da ostane svinuta kao mačka; s mislima uperenim u daljinu prođe sobom nervozno, a zatim se vrati do nje i uz nju stane. Stvar je, zapravo, u tome da ja sebe mnogo više mučim nego vas! U čemu ja vas mučim? Vi mučite mene, a ne ja vas! Vi mene silite da imam takta, a ja nisam više tako mlad da bih imao još vremena za taj vaš takozvani takt. Ja nemam više živaca za taj takt. Ako se pravo uzme, ja gledam na zelenom suknu svoj posljednji žeton, a nikal browninga je prilično hladan, ja ga upravo osjećam kako me često zebe kroz džepnu podstavu. I tko ima pravo da od mene u takvoj situaciji traži da imam još neki naročiti takt?

KLARA: Vi nemate pravo da me mučite! Zašto me mučite?

URBAN: Jer ste vi jedini čovjek ovdje među svim ovim lutkama oko mene. Ne ću valjda mučiti presvijetloga gospodina Klanfara ili njegovu gospođu? Ta vaša novogradnja sa tri terase, taj vaš suprug, vas dvoje, vi i ja, svi oko nas, sve je to isto tako savršeno glupo kao ovaj štilleben vašega gospodina supruga što se zove »Gnjile naranče«. Svi mi smo »gnjile naranče«, draga moja gospođu Klara, žalosna kompozicija, sasvim bez talenta. Kakav je to život? Kakva je to umjetnost? Gdje je tu kakav talent? Gdje je tu, u svemu tome, jedna jedina čista mogućnost, to vi meni objasnite, draga moja, imajte toliko takta, ako imate, molim ja vas!

KLARA, ironično: Mislim da ste upravo vi osobno za te iste naranče napisali, ako se ne varam, da su »solidna postimpresionistička faktura«, ako se ne varam: »solidna i impozantna postimpresionistička faktura«! Sve ste to i potpisali svojim vlastitim potpisom!

URBAN: Sve sam ja to potpisao, da, istina je, a vidite, istina je i to da je istina sasvim nešto obratno od onog što sam ja potpisao! Sve je to bez ikakva talenta, a jedino realno u tome je: trgovina! Jedna jedina logika te netaletrane rabote je »vlastiti krov nad glavom«! U tome je ta stvar savršeno jasna. Te »gnjile naranče«, to je roba koja se dobro prodaje! Inače je sve savršeno suvišno i glupo!

KLARA: Da se danas talenat mora prodavati kao roba, tome Aurel nije kriv. To je trgovina samo toliko koliko je »umjetnost kao takva« uopće trgovina.

URBAN: »Umjetnošću kao takvom« obmanjuju se danas još samo bakfiši. Taj pojam »umjetnosti kao takve«, to je jedna sasvim obična prevara. Tu »umjetnost kao takvu« trebalo bi već jedanput svući do gola i pokazati je bez šminke. Pokazalo bi se da je to voštani maneken iz izloga kakve provincijalne brijračnice.

KLARA: Ali, molim vas! Taj vaš maliciozni otklon Aurelove umjetnosti rađa se od toga što vi, za umirenje svoga netalenta, podcjenjujete njegov talent. Aurel jeste talent i to mu ne može uzeti nitko, pa ni vi. Aurel se igra mnogim stvarima nad kojima vi sebi razbijate glavu jalovo. I u toj vašoj sterilnoj zavisti sve vrvi od sasvim neplemenitih motiva. Dozvolite mi, molim vas, da

duv, ro/mrcj, mL/Vi-UtiUU^AJUUoCvJ 1r1¹ti'oli cil¹ 1r1rVjPti iivm-iolir¹ v,ou-^A upunorcuu¹nuv¹uurvoc^A iij¹J¹

Neki dan, kad je slikao malu Ledu, ja sam vas promatrala, a da vi to niste primijetili. Vi ste stajali iza njega, iza njegovih leđa, i tako ste ga ružno gledali da sam se prepala. On vas doista naivno ljubi dok može da vas trpi iza svojih leđa, i to još kad stoji s paletom pred platnom. I ako ima nečega nečistog u toj stvari, to su samo vaši nervi! Ti pomalo zatajuju!

URBAN: »On mene naivno ljubi?« Samo ne tako patetično, molim! On mene ljubi jer me treba. Tko piše o njemu predgovore, kataloge, komentare, i tko može to da čini tako jeftino kao ja? Zašto ja to činim, to je moja intimna stvar. A, konačno, od nečeg moram da živim! Osim toga što o vašem gospodinu suprugu pišem feljtone, i ja živim od tih feljtona! Molim, ja to priznajem: danas biti u diplomatskoj karijeri, sutra krijumčariti kokain, pisati o hipersezanzizmu članke, u tome ima nečeg klaunskog. Ja sam, molim lijepo, plesao po barovima kao plaćeni plesač, ja sam bio stjuard, ja putujem u Kanadu da opet postanem stjuard, u tome moji nervi još nisu zatajili. Ali da s vama govorim govorom štampanog kataloga što sam ga još i sam napisao, ne, to mi izgleda nedostojnim: vas i mene samoga! Za takav razgovor, oprostite, nemam dosta nerava ni takta!

KLARA prividno vlada sobom, potpuno. Ona je ustala savršeno mirno: Sve to s vama nije dobro!

URBAN: Ni s vama!

KLARA: Kako to mislite?

URBAN: Vi ste mi malo prije blagoizvoljeli reći da postajem sve glupiji. Dozvolite mi da skromno primijetim kako vi

iz dana u dan postajete sve pametnijom! Stanka. Toplo: Pa zaboga, Klara, ja sam gledao ljude koji su očekivali svoju inspiraciju godinama kao kakvu ženu, godinama, Klara, sa srcem u grlu i u svakom prstu, a taj vaš gospodin talent maže nekakav mondeni kič po ne znam čijem ukusu, i to se zove umjetnost? Kad bi slikarstvo bilo jednostavno kao krasnopis, onda bi mnogi slabi slikari bili dobri slikari! I sad vi od mene tražite da pred vama, sasvim intimno pred vama, pred tom, recimo, soanjiranom kaligrafijom sagnem glavu, da govorim fraze, a jer o tome mislim istinitije nego što to u javnosti pišem, zato da ga mrzim? Ja da mu zavidim? Ta za boga miloga, a tko je tu njegovu robu prvi lansirao u ovoj provinciji? Ne, gospođo Klara, ta je stvar mnogo dublja nego što vam se čini. Ta stvar nije tako glupa kao te glupe »gnjile naranče« na Makart-stolnjaku!

KLARA, mirno i ozbiljno kao da je svjesna svake svoje riječi: A što biste vi htjeli od mene?

URBAN: Ja nemam nikakvog naročitog prava da smijem od vas nešto htjeti. Ja vas molim, zbog iskrenog respekta što ga za vas osjećam, da prestanete s tom svojom tajanstvenom igrom!

KLARA: S kakvom tajanstvenom igrom?

URBAN: Da prestanete igrati spram mene konvencionalnu gospođu koja uživa u novogradnji svoga supruga, koja se ponosi izvanrednim talentom svoga supruga, koja vjeruje u taj neobični dar svog ingenioznog supruga. Kao što sam imao čast da utvrdim svojim vlastitim iskustvom, ljudi govore jedni o drugima s respektom koji stoji u matematički točnom omjeru s njihovim novčanim prihodom. Dohodak veći od dvije hiljade dolara godišnje zove se danas, u ovim našim malim prilikama, ingenioznošću. I ako smijem da primijetim, to je ono što me kod vas nervira sve jače. Zar ne uviđate kako sve oko vas postaje iz dana u dan sve sivlje, sve malograđanskije? Vi nemate pravo da jednu jedinu moju riječ objasnite nekim nečistim motivom. Da nešto neizrecivo crno i mutno svrdla u temeljima vaše egzistencije, vaše novogradnje, vaše moralne egzistencije, to, ako vam je drago, nisam mislio prije ironično, nego potpuno ozbiljno.

KLARA: To je vaše lično neraspoloženje spram Aurela. To je vaša neurastenija neuspjeha. Jer vama ne polazi za rukom, vi zavidite svima koji uspijevaju. Te posljednje riječi bile su

izgovorene prilično uzrujano. Ona je drščućim rukama uzela neki napitak iz cjevčice, kao umirujuće sredstvo, usula ga u čašu i ispila kao da se tom čašom opija.

URBAN: Uspjeh, uspjeh, smiješna stvar, uspjeh"! U tome smislu je onda i presvijetli Klanfar isto tako uspio! Bio je ciglarski sin, a danas ima svoj grofovski dvorac, svoju bridž-partiju, svoga kućnoga slikara, pilane, rudnike, cement, tekstil, svoj uspjeh, u jednu riječ!

KLARA: Ne ćete valjda htjeti da usporedite Aurelove trofeje po međunarodnim izložbama s karijerom jednog vulgarnog Klanfara!

URBAN: Trofeje ima svaki motociklist! U tome nisu

x 11 i v_ i wv_xcx vni nikakvi trofeji, nikakav uspjeh. Uostalom., ja ne vjerujem da vi sve te banalne riječi uzimate ozbiljno, draga Klara! Unutarnji mir, to je ono čega u tim vašim prilikama nema ni za lijek! Carlston, fonografske ploče, s pristojnim dohotkom. Tu se ne čitaju više knjige, tu se sviraju fonografske ploče. Vi se polagano rastapate u tome svom uspjehu kao ovaj vaš veronal! Uzeo je u ruku staklenu cjevčicu njenog veronala i gestikulira njom. Ako se tu, u najkraćem roku, ne poduzmu neke duboke mjere, vi ćete se potpuno rastopiti u tome svom ingenioznom i talentiranom stanju kao taj vaš veronal. A kad ja govorim o umiranju pod terasom vaše novogradnje, onda vi mislite da se rugam vašem »prekrasnom izgledu«. I »uspjehu« vašeg ingenioznog gospodina supruga! Bacio je enervirano staklenu cjevčicu na stol s takvom snagom da se otkotrljala preko politure, pala na pod i razbila se. Uvidjevši da je pretjerao, on se zburnjeno sagne i skuplja pločice otrova i staklovinu cjevčice, te to stavlja na srebrnu ploču na stolu. Stanka. Tišina. Klara promatra Urbana bez riječi.

KLARA: Molim vas cigaretu.

URBAN, nakon duge stanke, pošto je pokupio cjevčicu i prošao nekoliko puta sobom u mislima: A propos, Klara! Znete li da stvar između Melite i Aurela postaje ozbiljnom? Klara šuti i odbija dimove. To se sve polagano pretvara u roman. Melita hoće da uzme nekakvu inicijativu! Ja sam bio danas poslije podne kod nje i ona mi je izgovorila toliku masu gluposti, te mislim da nije ni najmanje pretjerano ako kažem da mi stojimo pred najnevjerojatnijim iznenađenjima. Klara nepomično šuti i puši. Stanka. Ja se bojim Melitinog temperamenta! Melita

već nekoliko dana bunca o nekakvoj imaginarnoj inicijativi. Melita može da sve nas, pa i Aurela, stavi jednostavno pred fait accompli. A takav jedan fait accompli...

KLARA, mirno: Slušajte, Urbani Sto biste vi imali od toga da vam ja priznam da ja sve to savršeno tako dobro znam kao i vi? Savršeno tako dobro, ako ne još i bolje?

Obrat. Tu se otvorila mogućnost za prodor u intimno, u toplo. Napokon. Taj flert trajao je među riječima, kretnjama i mislima više od pola godine; iz sve one mase intelektualiziranih, u polutmini prikrivenih čulnosti, u bezbroju formalnih učtivosti i lažljivih uobičajenosti tim se Klarinim riječima otvorila mogućnost da se ovo dvoje postavi jedno spram drugoga neposredno i iskreno. Ona je pošla do klavira i tamo klonula.

URBAN: Sto bih ja imao od toga? Klara! Sto bih ja imao od toga? Znete li vi što vi za mene značite? Kraj nje intimno: Tmina je prilična oko mene i neizrecivo je nepomična u toj mojoj jalovosti, i to već tako traje nekoliko godina i ja tako gnijem, ja znam da gnijem i da je sve to bolesno, ali, vidite, unatoč tome, ja imam potrebu da uzmem ruku jednog živog čovjeka, da osjetim kraj sebe čovjeka kome mogu da priznam da je sve to gnjilo i jalovo, a vi to znate, vi isto tako gnijete u tome, Klara, ja volim da čujem vaš pametni glas, vi ste dobri, vi ste neizrecivo dobri, ja volim vaše riječi.

KLARA: Neke se bolesti znaju, čemu da se govori o njima? Dijagnoza još nije ozdravljenje. Koja korist od riječi?

URBAN: Ja vjerujem u ljekovitost riječi, Klara! I ja nisam imao namjere da vam dadem dijagnozu vaše bolesti, nas dvoje jednako smo gnjili, mi nemamo snage da se otpočnemo liječiti, to je najteže! Početi liječiti se, to je najteže!

KLARA: Ja nemam karaktera da nešto počnem, pa ni liječiti se. Da nešto počnem, ja sam prestara. Sto bih ja još mogla sada početi? Ja znam svoje stanje kakvo je, dobro! Da Aurel nije ne znam kakav talent, to ja znam. Da me vara s raznim drugim ženama, i to znam. Da su te ljubavne igre uvijek riskantne i da u tim igrama može da nastane uvijek romantični fait accompli, i to znam. Da nemam više glasa da se vratim operi, sve ja to znam, dragi moj Urban, i što ja imam od toga da sve to znam? Ustala je i polagano, kao da je slomljena, vraća se spram otomana. Ja sam legitimna gospođa jednog slikara koji ima svoj ugled, svoju karijeru, svoju novogradnju,

svoje izložbene kataloge, ja, uz te kataloge i tu novogradnju, imam neku pravnu garanciju, i ja danas više nemam snage da ostanem sama i da počnem za sebe sama bez te pravne garancije. Ja sam se dosta naplakala po hladnim atelijerima u koje se cijedila kišnica. Kao da gleda ružne slike, klone na otoman i preko jastuka, podbočivši se, zuri u polutminu svojih uspomena. Urbanje sjeo uz klavir i tiho preludira Schubertovu pjesmu o djevojci i smrti. »Voruber; ach, voriiber geh', u/ilder Knochenmann. Ich bin nochjung, geh', Lieber, und ruhre mich nicht an!«⁵³²

KLARA, kao recitativ: Ja se bojim siromaštva. Odrasti između politiranog pokućstva i sadrenih svetaca, u sobama

fTniD 10 LjOpmn E mlt V jC:ciJ:llci Ivujjga otat HIOJVI muli t V CjllijV UVC^all U 1VU1 lij ctOlllU ** L 4 A «

koru sa zlatorezom, odrasti među onim gladnim sirotama u parhetu, u sumraku petrolejke, gdje se pekmez od šipka čuva u zelenkastim staklima, a rublje se pere lugom od pepela, a pod je gola izribana daska, odrasti pod pečatom siromaštva, u sumracima subotnjim kad su mokre daske, to sam ja, to je moja mladost. Ja bih se momentano otrovala da se moram vratiti kao gladan model na one mokre izribane daske, u onu polutminu. Ja znam. - Ovdje je sve kulisa, eventualno i lažna, iza toga postoje gnjile i bolesne afere, tu možda i nema one ingenioznosti o kojoj se piše po novinama, ali tu postoje za mene pravne garancije da ne moram natrag u onu polutminu. Ja nemam nikakvih potreba, ali moja topla voda i moje pidžame, to mi je zagantirano. A i to je bolje od parhetne bluze.

URBAN neprekidno preludira Schuberta, ali sasvim tiho: Svi ljudi žvaču neke naročite riječi kao gumiju. Ta vaša topla voda i pravna garancija, sve je to surogat. Ja putujem za stjuarda u Kanadu, i jedina stvar što sam je imao, to je bio portret moga djeda s hrtom, i to sam prodao, i ako je tko prosjak, to sam ja savršeni prosjak, a, vidite, kad ja mislim o vama, o tome kako ste vi pjevali na Silvestrovo kod Melite ovog Schuberta, meni je ta vaša pjesma važnija od svega mog siromaštva, od sve moje neizvjesnosti! Tri sam dana hodao s tom vašom pjesmom kroz kavane, svirale su plehmuzike, micahu se ljudi

532. »Odlazi, ah, odlazi, grozna smrti. Ja sam još mlada, prodi, draga, i nemoj me taknuti!«

sa zlatnim plombama kroz magle, sve je bilo zadimljeno, a ja sam nosio u sebi vaš glas kao pastelnu sliku! Ja ću putovati kao stjuard na liniji Quebec - Montreal i još uvijek ne ću moći da usnem bez uspomene na vaš glas. Čudno magičan prostor se otvara u vašem glasu, Klara, u njegovoj boji, u krvotoku tog vašeg glasa za mene javlja se tajna i ja je naslućujem, a vi tu nešto sanjate o tome kako nemate glasa. Vaš je glas tamnovoluminozan kao topla tropska šuma, vaš glas djeluje na mene libidinozno, neposrednije, dublje i istinitije od svega što je u meni razumno. A vi igrate ženu koja je rezignirala jer nema glasa. Čemu ta gnjila rezignacija u vama, čemu ta pametna žena u vama, Klara? On je prekinuo svoju svirku i došao do nje. Imati takav glas kao što je vaš i trovati se besmisleno kao što se vi trujete, to je neinteligentno. Imati jedno tijelo, takvu posudu užitka kao što je vaše tijelo, a pretvarati u svojim rukama sve u žalosno i dosadno kao što vi činite, Klara, to je lakoumno. Prijelaz u intimno je prilično nezdrav. Zanimljivo je da ja vas više osjećam kao malog androginog dječaka nego kao ženu! Ja sam neku noć sanjao o vama kao o malom plavokosom dečku, vašu duguljastu glavu vidio sam na jednoj freski, negdje na jednom crkvenom zidu. Ja sam zaboravio tu vašu duguljastu glavu, posve sam je zaboravio, a ona mi se javila u snu i ja sam znao da ste vi bili ona pojava na crkvenom zidu. Imali ste mekane ruke, malko toplo znojave, a oči modre kao morska voda, a kosu sasvim pepeljastu. Bili ste nježni, u modrom mornarskom odijelu, trinaestogodišnji dečko: sunce, sjene, golubovi, zvona, i tako je bilo kao da je nedjelja prije podne. Bili ste dečko i gledali ste nevino, ali ne sasvim. Bilo je i dubine u vašem pogledu. Tako je izgledalo kao da ste igrali šah, i ja sam vam pokazivao damin gambit kao malom dečku, a u ruci držali ste ružu, ali staklenu, i tu sam vam staklenu ružu dao ja u ruke, i stisnuo sam vašu ruku s tom staklenom ružom, staklo je zazvonilo oštro, perverzno, i ja mislim da sam osjetio vašu krv na svojim prstima, one vaše bijele androgine ruke, vaše gipko tijelo, vaš vrat, vaša duguljasta glava, sve je to ostalo u mojim rukama krvavo i gusto kao malaga! Zašto ste tako pametni, Klara, ja ne razumijem zašto ste tako nesnosno pametni?

KLARA: To nema smisla, Oliver, to nema nikakvog smisla...

URBAN: Ja putujem, dijete, ja sam na putu i jedno jedino

Leda

Što nosim sa sobom, to je pastelna slika o vašem glasu. Vidim omorike, caklene vedrine, medvjeda krzna, Kanada, a jedan stjuard sanja o vašem glasu - sve je samoća, gnjiloća, bolesno, Klara...

Sve se to izgubi u ljubavi. Ne primjećuje se tko je u toj ljubavi pogasio svjetiljku.

Zavjesa

Čin treći

Dva sata poslije konca drugog čina.

Svjetiljka je zapaljena. Klara je u depresiji. Urban se kreće po sobi umorno.

URBAN: To ja nisam rekao, molim. Ili, u najmanju ruku, to nisam tako rekao! Ja sam izjavio, u vezi s gospodom Bobočkom, da se čudim damama koje nemaju glasa, a pjevaju javno po koncertnim dvoranama!

KLARA: Vi ste govorili uopće o ženama bez glasa, a ne samo o Bobočki! Uostalom, što se tiče Bobočke, ona ima sasvim pristojan alt!

URBAN: Ona je možda imala sasvim pristojan alt, ali sada ga više nažalost nema! To je bilo prije sedam godina. Uopće, njeno pjevanje po društvima, po mojem sudu, potpuno je slaboumno! Samo su žene u stanju da pjevaju bez jednog jedinog atoma glasa!

KLARA: Ja sam gledala mnogoga tog gospodina kako se muči, a nema ni pojma o pjevanju! To vaše generaliziranje je namješteno i uvredljivo! Vi ste uzeli spram mene jedan kaplarski banalan stav don Juana koji mi u svakoj pojedinoj riječi okreće leđa! Okrenuti jednoj ženi leđa, to nije nikakva naročita smjelost!

URBAN: Za mene lično, svi artizmi, bez izuzetka, spadaju u vrstu tihog, intimnog ludila. Kakvog smisla ima mučiti se na daskama, pred publikom? Čovjeku se znoje prsti, hvata ga omaglica, a za koga? Za one smokinge, za onu gluhu gospodu koja nemaju s glazbom ni s pjevanjem nikakve veze. Ja ne znam: koliko god puta sam stajao pred publikom, imao sam impresiju da preda mnom leži neka siva, negativna fotografska ploča; imao sam osjećaj da bi taj prljavi negativ trebalo razviti! Sve

te blamaže pred publikom su perverzno mučenje, niža vrsta strasti kao svaka narkoza!

KLARA: I vi mislite, kad bih ja priredila Veče andaluzijskih romanca, da bi to bilo perverzno?

URBAN: To ja nisam rekao, izvinite!

KLARA: Ali vi ste tako mislili!

On se nervozno giba. Klara je u suzama, ona guta suze, gužva nervozno rupčić i govori u prigušenome molu, a Urban se kreće sve nemirnije. On je umoran, ali nemir tog zbivanja ide mu sve vidljivije na živce. Njegov mozak još radi sasvim pravilno, no on nije više siguran u čistu bistrinu svoje logike. Njegove misli valjaju se tromo kao kroz maglu. Njemu je dosadno i on bi najvolio da ode.

KLARA: Izvjesna noblesa tražila bi od vas, već s gledišta najelementarnije pristojnosti, da nastavite sa svojim lažima, da igrate dalje, da fingirate, barem do prve formalne mogućnosti da se ovaj apsurd ovdje prekine.

URBAN: A što sam ja lagao? Kakav apsurd? Pa što je vama, draga gospođo Klara?

KLARA: Da, sad možete da vičete na mene! Sad možete da se i izdirete, sad ja moram da šutim! Guta suze.

URBAN: Ništa drugo ne bi trebalo nego da mi sada odigrate propisnu scenu! To je sada svakako najpodesnija prilika za odigravanje takve scene. To je ipak neshvatljivo da žene nisu u stanju da i najneviniju pustolovinu odigraju bez suza. Ma molim vas, kao što se bog moli, prestanite već jedanput s tim svojim suzama! Ja nisam govorio o vašem glasu, nego o glasu Bobočke! Sto se mene tiče, vi možete prirediti svoje Veče romanca već sutra, ja nemam ništa protiv toga! Ja ću na vašem koncertu biti besplatan klaker; ja nisam tako tragično mislio, za boga miloga!

KLARA: I vi sve to što se dogodilo između nas zovete pustolovinom? To je vama pustolovina? Ja ne znam kako da nazovem taj vaš čin? Vi ste monstrum! Ustane uzrujano, ponesena snagom svojih vlastitih riječi.

URBAN: Merci! Čovjek je za ženu poslije ljubavi uvijek monstrum, i to je tajna tog misterija! A što sam ja tako monstruozno skrivio vama više nego sebi? Ako sam ja monstrum, zašto biste vi spram mene bili manji monstrum nego što sam ja spram vas? To vi meni objasnite, ako smijem da vas molim!

Stanka. Ona se ne da sugestiji njegovih razloga. Ona se prkosno kreće, a suze joj bujaju nijemo.

URBAN, za njom i uz nju: Kad biste vi bili na visini svoga dostojanstva, ja vam ne bih rekao ni jedne jedine riječi. Vi znate da je moje duboko uvjerenje da ništa što se može dogoditi između jednog muškarca i jedne žene nije tako važno te bi o tome trebalo naročito razbijati glavu. U ljubavi čine se gluposti: čovjek popije cijankalij ako je glupo zaljubljen, ili skoči kroz prozor. A vi niste glupo zaljubljeni, vi niste skočili kroz prozor, vi gradite svoju novogradnju, svoj »prekrasni izgled«, vi imate u ruci »svoje pravne garancije«, vi ste tu u toploj sobi, sve je čitavo, ništa nije palo s trećeg kata, ništa se nije razbilo. Vi ćete prirediti Veče andaluzijskih romanca, ja ću vam poslati košaru crvenih ruža...

KLARA: Cime sam ja zaslužila tu vašu perfidiju? Idite, molim vas! Pa valjda ne mislite da plačem iz moralnog resantimana kao kakva mala krojačica iz predgrađa! To su živci, to nije ni u kakvoj vezi s vama! Ja ne mogu da vas vidim! Vi ste spram mene arogantni iz zahvalnosti što sam vam dopustila da mi ponovno pristupite!

URBAN: Ja sam se uklonio iz vaše blizine kao što ste mi izvoljeli narediti! Večeras pozvao me je Aurel, ne varam li se, na vašu inicijativu. Ja sam večeras dakle pristupio na vaš lični poziv!

KLARA: Sve što vi govorite nije istina! Čovjek treba da vjeruje svojoj prvoj impresiji! Prvog momenta kad sam vas upoznala, bili ste mi antipatični! Ja sam osjetila da mi donosite nekakvu neugodnu moralnu blamažu!

URBAN: Izvolite samo dalje biti neugodni! Pravo prijateljstvo sastoji se isključivo od toga da se neprekidno govore neugodnosti!

KLARA: Mene ne vrijeđa što vi sad govorite nešto potpuno obratno od onog što ste tu brbljali čitavo večer. Mene smeta samo to što vi mene smatrate tako plitkom, te mislite da sam ja prešla izvjesnu granicu jer ste me šarmirali svojim načinom. Ja nisam noćas prvi put prestupila onu demarkaciju gdje žena ostavlja iza sebe izvjesne obzire. Ja sam to svjesno učinila, ja sam znala što radim, ja sam htjela da to učinim!

URBAN: Sve potpuno isto tako kao i ja. I ja sam znao što radim, i ja sam htio da to učinim! A zašto bih ja onda trebao da budem monstrum?

KLARA: Vi ste zlonamjerno vulgarni! Vi ne ćete da razumijete moje motive!

URBAN: Isto tako kao ni vi moje! Meni momentano svaki govor smeta kao napor, kao micanje usnama, ja imam sada potrebu za šutnjom, za čašom hladnog vina, za samoćom, za snom... Ode do stola i natoči čašu vina pa je žedno ispije. Ona ga gleda sa čuđenjem, a onda se trgne kao da će enervirano izaći. Ali on pođe za njom. Toplije: Ali, draga Klara, čemu taj nemir? Molim vas izvolite ostati! Priznajem, ja sam vas možda uvrijedio, ali to nije bilo zlonamjerno. Molim vas, zapalite cigaretu, čemu te velike geste? Pa ja znam da vi niste tako neinteligentni da biste plakali iz malograđanskih motiva. Stvar je u tome što ja nisam

$1V^{1ct*ot-n}U^{1}l.U1^{r1}j^{CP}V^{*}viu^{rU^{orr}V^{n}}.i^{X^{ot}rr}V^{l}-v^{ml},\sqrt{A}r_{U}^{17r}\{tr_{U}\}^{1ih}p_{i}r_{j}o^{h_{j}}iiripn\ icrrr^{*}}$
 ovo je bitno: taj naš flert vukao se više od godinu dana i sada se rastopio kao kocka šećera u kavi. Ja imam iskrenosti da to konstatiram, a vi to zovete zlonamjernom vulgarnošću i tako dalje, i tako dalje.

KLARA: Bez obzira na to što se događa između nas, ja mislim da je ono što se dogodilo između Aurela i mene mnogo važnije. Ono je bilo nedostojno...

URBAN: Stvari između vas i vašeg supruga, to su vaše stvari i one se mogu vrlo jednostavno riješiti između vas i njega lično. Pritom ja ne igram nikakve uloge.

KLARA: Čitavo veče razgovarali smo o njemu i o meni, vi sami potaknuli ste tu temu, a sad prelazite preko toga kao da nije ništa rečeno. Da nije bilo onog pisma, ni sav ovaj apsurd ovdje ne bi stajao pred nama.

URBAN: Ono pismo nije bilo razlogom ovoga ovdje. Onaj ljubičasti rukopis mogao je biti samo povodom, ako hoćete, ovoga ovdje. A to sve nije nikakav apsurd, nego logična posljedica jedne pune godine razloga. Urban je umoran. Unatoč tjelesnoj zasićenosti, on se sav skupio da djeluje na tu uzrujanu ženu, posljednjom grupom svojih argumenata. Ona se, kao pod teretom tjelesne nemoći, prepustila njegovim riječima. On je odvodi do otomana kao bolesno dijete. Punu godinu vi ste meni bili dragom iluzijom, i sad, u ovome momentu neposrednog tjelesnog dodira, vi me silite da igram jednu ulogu koja je od svega meni bila najmanje simpatičnom. Ja ne kažem da ja nisam igrao tu ulogu, ja sam je igrao, ali, vidite, ja sam je igrao zbog vas! Isključivo zbog vas i u vezi

s vama, Klara! Zavodljivi, pametni, vi ste mene zavodili na negaciju Aurela. Ja ne kažem da ste vi to činili svjesno, ali, razarajući Aurela u vašim očima, ja sam samo refleksivno čitao vaše vlastite misli.

KLARA: Ali ja nisam mogla dopustiti da budem metresom jednog čovjeka koji može da me ponizuje pred svojim modelima samo zato jer zavisim materijalno od njega!

URBAN: Da, sve to može da bude potpuna istina, ali sam motiv da sam se ja počeo uopće nositi tim pitanjem, to je bio motiv ljubomore. Ja sam postao polagano ljubomorani na vas. To su bili u meni elementi zavisti, ali ne zavisti koja zavidi njemu na njegovu talentu, nego zavisti koja mu zavidi na vama. Takav manuelni vještak koji ne zna ništa drugo nego da slika gnjile naranče, taj i takav artizan uz takvu ženu! Sve je to sada postalo potpuno bespredmetno. Čemu vi upravo inkvizitorski hoćete da ja produžim na toj negaciji? Do noćas, to je među riječima bila borba za vas, ali sada dalje, sve što bih ja vama negativno rekao o Aurelu, bilo bi najbanalnije ogovaranje.

Stanka. Klara tiho plače.

URBAN: O, opet suze! Čemu opet plačete? Zašto?

KLARA: Plačem jer je moja situacija takva da ne mogu drugo nego da plačem. Fakat da žene nisu samostalne tako je porazan, naše stanje još je uvijek tako barbarsko, položaj u kome živimo tako je nemoguć...

URBAN: Kao i moj. Nitko nije nezavisan, draga moja! Ja sam danas prosjak, pišem pohvalne recenzije o slikarstvu do kojega ne držim savršeno ništa! Sutra ću biti kelner u vagon-restoranu, mizerija koja se klanja za napojnicu. Kakva je to samostalnost?

KLARA: Da, pa to su sve sami motivi moga koncerta! Ja nemam namjere da ponovno pjevam iz neke artistske taštine, nego iz materijalnih razloga da se riješi moja situacija ovdje - moja inkompatibilna situacija u ovome braku. - Mi smo čitavo veče upravo razgovarali o tome.

URBAN: Upravo zato jer smo čitavo veče razgovarali o tome, zato mi sada izgleda nedelikatnim da govorimo dalje. To mi ne izgleda lojalno da govorim o planovima koji su upereni protiv jednog čovjeka kome ću morati pružiti ruku! Mi smo o tome rekli više nego što se uopće može reći. Sto bismo mi večeras o tome mogli još nešto nova izmisliti? Koju varijantu? Njegov glas je postao sve jednoličniji., umorniji i tiši. I ona je ušutjela

duboko uzdišući. Kako ona leži na otomanu, on je klonuo do njenih nogu. Disanje. Tišina.

URBAN, kao u polusnu, umorno: Najbolje je spavati. Naše je tijelo mnogo mudrije od svega što se zbiva u nama. Tijelo je duboko, naš krvotok je dubok kao noćna tmina, a sve je ostalo na površini. Najbolje je kada naše tijelo zaboravlja stvarnost razuma. Uz toplo tijelo zaboraviti razum i strah pred buđenjem - to je najbolje... Privio se uz njene noge i kao da spava. Ona ga miluje po kosi. Stanka.

KLARA: Sto mislite da još ove sezone dadem jedno koncertno veće?

URBAN, umorno, kao u polusnu: Ne znam, Klara!

KLARA: Jabin pjevala Schuberta: »Der Tod und das Mädchen«⁵³³, što se vama toliko svidjelo kod Melite prošli put!

URBAN: Da, ali ono je bilo u sobi. Osim toga, ja sam specijalna rezonanta za vaš glas, specijalno za onu finu erotiku vašeg timbra. Koncertna je dvorana ipak sasvim drugi prostor, pa onda brutalnost poslovnog pogona jednog takvog koncerta...

KLARA: Vi ste, dakle, protiv mog koncerta?

URBAN: Ja ne znam, ja ništa ne znam...

Umorna tišina. Polusan. Stanka. Čuje se izvana automobilska sirena. Kao da je auto stao pred kućom.

KLARA: Čekajte! Čini mi se da je pred kuću stigao auto!

URBAN: Ali, to vam se pričulo!

KLARA: Ne, ne, ja sam čula kako su se zaklopila vrata od automobila! Čujete li! To je auto! To je on! Ustane zbunjeno i pođe do prozora. Čujem ga! To je on! Poznam njegov udarac vratima! Zbunjene, nerutinirane geste. To je on! On dolazi! Ja ne znam, ja idem! Ne ću da se vidim s njim! Ne mogu takva pred njega! Ja ne znam! Recite mu da sam legla, da nisam htjela na ples zbog pisma, zbog njega, zbog male, recite mu što vas je volja, ja idem! Zbogom! Izade zbunjeno i bezglavo.

URBAN: Doviđenja! Urban ustane i rutiniranom gestom popravlja svaki ponajmanji defekt na svome odijelu: navlači rukave, uređuje gumbе, skida pahuljicu što mu je ostala na reveru sa svilenog jastuka, ispravlja crtu od pegle na hlačama i pri tome poslu gundа onu istu kantilenu iz prvog čina. Čitava ta scena treba da bude pandan scene iz prvoga čina

u Melitinoj sobi. Urban se prošeće po sobi, zapali cigaretu, ode do stola, ispije dvije čaše vina jednu za drugom. Izvadi iz džepa svoje naliv-pero i snop korekturnih kolona, sjedne za stol, smjestivši se udobno u naslonjaču kao da tu čitavo vrijeme obavlja korekturu svoga članka. Gunda, puši, pije vino, korigira. Stanka.

Ulazi Aurel potišten, zlovoljan, umoran. Puši cigaru. Čulo se, prije toga, kako otključava ulazna vrata u stan, kako otresa snijeg s kaloša i lupa vani u predsoblju vratima. Nosi u ruci cilindar, šal, pustene papuče i crveni noćni kaput.

AUREL: Zdravo, Oliveri Ti si sam? A gdje je Klara? No, prekrasno veče. Ja sam vas u dvorani tražio više od dvadeset minuta.

URBAN: Nadam se da to nije bilo točno u određeno vrijeme našeg randevua?

AUREL: Nekakvo lice u fraku reklo mi je da su vas vidjeli na galeriji. Kada ste se vratili?

URBAN: Nitko nas nije ni vidio na galeriji. Mi nismo ni išli. Klara nikako nije htjela da popusti. Legla je. Čitavo veče bila je indisponirana pa je legla. A ja sam te očekivao svaku minutu. Mislio sam da ti budem eventualno pri ruci. Popio sam sve vino. Imaš li gdje rakije?

AUREL: Imam, izvrsnu, sedmogodišnju! Bit će negdje prijeko u kredenci! Ako ti se pije, izvoli! Uostalom, čekaj, ti je ne ćeš naći! Idem ja sam! Klara je još uvijek indisponirana? Mogao si je nagovoriti ipak! To bi bilo najinteligentnije rješenje večerašnje gluposti! Ja sam svakako sa devedeset i devet posto računao s tvojom diplomatskom vještinom.

URBAN: Upravo onaj jedan percent je pomanjkao do uspjeha. Ostala je konzekventna. Ja sam pokušao sve moguće trikove, ali onaj ljubičasti ženski rukopis ostao je lajtmotivom njene rezistencije do konca.

AUREL: Ti ćeš me ispričati, ali ja moram skinuti taj prokleti lak.

Ja ne znam zašto mi koža tako reagira na lak? A što ti radiš?

URBAN: Imam ovdje korekture, čekaju me u tiskari. To ide još noćas u stroj.

AUREL, skinuvši cipele, u papučama, u kućnom kaputu: Tako, sada je dobro! A sada tebi rakije. Hoćeš li što jesti? Imam hladna guščja jetra, ako ti je s voljom?

URBAN: Pa molim, ja sam uvijek za sve dobre stvari!

AUREL, nakon stanke iz druge sobe: Ima i kavijara! I feferona! Hoćeš li feferona?

URBAN: Molim, molim!

AUREL: Ima jedna flaša Veuve Cliquota? Halo! Hoćeš kavijara?

URBAN: Molim!

Nakon stanke dolazi Aurel i nosi hladno meso, kruha, krastavaca, kutiju s kavijarom, flašu sekta, rakiju, čaše, sve na srebrnom pladnju.

AUREL: Evo, molim izvoli, to je pečeno u pecari stare Zygmuntowiczke! Prvorazredan destilat, za moj ukus bolji od konjaka. A i ja sam ozbiljno ogladnio! Čovjek tako gubi noći s praznim želucem, a ni za što. Zdravo:

Piju po dvaput eks, kucajući se, iz prilično velikih čaša, srdačno prijateljski.

AUREL: Dobra je, kolosalna, što? Ima nepatvoren okus pečene šljive. Izvrсна je! Zdravo!

URBAN: Pa dobra je. Bilo bi bolje da je viski. U Sankt Peterburgu pili smo kod grofa Bezumova na njegovom dobru Jerusalimskome viski, njegov vlastiti produkt, a mirisao je po konjskoj mokraći! Džin, altroche džin! Zdravo!

Piju i jedu.

AUREL: A Klara je ostala indisponirana, veliš? A što sam ja mogao u onoj situaciji? Čudna stvorenja te žene, sasvim čudna stvorenja! Ono je bilo prosto bezizlazno, kao lift kad zapne između prvog i drugog kata. Bilo je neizrecivo glupo. A što misliš tko je bio s onim pismom?

URBAN: Nevjerojatno zagonetno pitanje. A tko bi drugi mogao biti nego Melita!

AUREL: Doista nevjerojatno! Kakva je to uopće bizarna ideja onako sherlockholmeski poslati čovjeka s pismom u kuću, i to točno u deset, kada zna vrlo dobro da smo se otpremili na ples! Nevjerojatan egocentricitet.

URBAN: Kod žena je to nepopravljivo. Žene ne mogu bez romantike!

AUREL: Sto je ona poslala pismo, to još ide. Telefonirati bilo joj je riskantno, pa se javila pismom. Dobro. Ali ona je sama došla pred kuću, dragi moj! »Čekam te pred kućom u neodgodivo važnoj stvari.« Prekrasna situacija, hvala lijepo! Još je sama sreća htjela da si ti bio ovdje. Inače ja ne znam

kako bi se sve to bilo zaplelo. Zdravo! Izvoli, kavijar je vrlo svjež! Molim, posluži se! Pa ti nisi gotovo ništa uzeo! Izvoli! Piju. Kucaju se. Jedu. Aurel sve više pod dojmom alkohola, s punim ustima: Vukli smo se pod petrolejkama u predgrađu, a poslije sam ja popio skoro litru pelinkovca u nekakvoj krčmi, pa opet prilično konjaka u nekakvoj kavani na periferiji. Sive frajle, jedan gluhonijemi, netko je svirao mundharmoniku, papirnate ruže po ogledalima, a mi sjedimo, sjedimo i pokapamo se bez jedne riječi.

URBAN: Ja pravo ne razumijem što je Melita zapravo htjela?

AUREL: Sto je htjela? Tko to može znati što je ona zapravo htjela! Odluku je htjela, naravna stvar! Uzela je nekakvu imaginarnu »inicijativu« u svoje ruke i htjela je da stvorimo odluku. Kakvu odluku, molim ja tebe, moj dragi? Kakva bi odluka mogla da se stvori u ovoj našoj situaciji, reci sam! Gdje se uopće zbiva u životu nešto definitivno? Ništa u zbivanju ne prestaje definitivno i ništa ne počinje! Ja uopće ne znam i nisam nikada ni od koga čuo da u životu postoje nekakve odluke. Apsurd!

URBAN: Da, ali žene misle da se po životu može listati kao po stranicama romana. Žena napiše pismo i misli da je napisala novo poglavlje.

AUREL: No, dakle, dragi moj, to mogu da ti kažem mirne duše: ovo noćas bila je kalvarija, diletantska kalvarija kao najgluplji Kubinov radirung. Sprovod u svakoj pojedinoj riječi, moj dragi! Sve se konzumira konačno. Cigara se ispuši, a pripaljivati pogaslu cigaru nema mnogo smisla.

URBAN: Žene nemaju baš pretjerano mnogo iskustva s pogaslim cigarama! Molim te daj mi vatre da pripalim svoju cigaru!

Aurel se smije od srca. Natače. Piju. Raspoloženje raste. Aurel je zapalio cigaru i nudi Urbana cigarama iz kutije. Kucaju se i piju.

AUREL, u svojim vlastitim mislima: Ne, žene nemaju takta! S njima je teško! Žene nemaju osjećaja da je nešto svršeno! Da je po njima, na ljubavnim predstavama ne bi nikada pala zavjesa. Žene se uvijek gledaju na daskama. Velike geste, velike izjave. Sve rekvizit dječjeg kazališta za lutke. Svaka od njih je po jedna Marija Stuart na žici. A stvar nije tako jednostavna kao što to ženama izgleda. Kod Aurela se iz gesta, iz govora, iz mutnog

izražavanja osjeća da ima potrebu da svoje misli potopi u alkoholu. On bi htio da svoju potištenost nadvlada pijanstvom. On pije neobično brzo i mnogo. Ogledavši se vrlo oprezno kao da bi ga netko mogao čuti, tiše i povjerljivije: Komplikacija je naime u tome da je Melita u drugom stanju. To bi, naime, moglo i tebe zanimati!

URBAN: To si izjavio s takvim tonom kao da sam i ja zainteresiran u tome Melitinom drugom stanju. Kakva je to naročita komplikacija? Klanfaru je jedini ideal da dobije sina!

AUREL: Da, da, to je vrlo lijepo od Klanfara, ali stvar je u tome da je večeras, poslije našeg odlaska, između nje i Klanfara došlo do scene i da je ona njemu priznala da je trudna, ali ua dijele nije njegovo! Pomisli: ona je Klanfaru rekla da ima ljubavnika, ona je Klanfaru izjavila da smatra njihov brak likvidiranim, pomisli, ona je već telefonirala u stvari rastave svome advokatu, dakle, nevjerojatna žena, sasvim nevjerojatna žena! Zamisli: ona je od mene tražila da se ne vratim više ovamo kući nego da odemo zajedno u hotel, večeras, da ostanemo javno zajedno, da takoreći policajno ovjerovimo svoj odnošaj! Dakle, tu čovjeku staje pamet od takve pretenciozne logike!

URBAN ustao je nervozno i giba se po sobi hitrim, uznemirenim koracima. Uzrujane kretnje. Svladavanje. A ti si joj, naravna stvar, izbio iz glave te romantične ideje?

AUREL: Ali, molim te! Kako možeš da izbiješ nešto iz glave jedne žene koja sva dršće i svaki čas misliš da će početi cviljeti u lokalu. Ja sam večeras još uspio da je nagovorim, s teškom mukom, da se vrati, da se barem provizorno vrati, na dvadesetičetiri sata, dok se ja malo saberem od toga šoka! A što će biti sutra, to ne zna nitko! Nevjerojatna žena! Sasvim nevjerojatna žena! Ja ne znam, ali što više mislim o ženama, sve mi više izgleda da su ta stvorenja apsolutno inferiorna. To su bića niže vrste! To su nekakve čudne biljke koje ne mogu bez simbioze ni dvadesetičetiri sata! Zdravo! Najbolje bi bilo kad čovjek ne bi trebao da misli na te gluposti!

Urban pije, puši i ne govori ništa. On je zaokupljen svojim vlastitim mislima.

AUREL, nakon stanke: Da, da, sve je to vrlo lijepo, ali ja bih ipak trebao da barem otprilike znam što ću učiniti sutra, recimo oko deset sati, kad mi zazvoni telefon i kad ta prokleta

simbioza počne iznova. U glavi mi je tako mutno kao da mi je netko mrenu moždanu prebrisao blatnom krpom. Sto će biti od svega toga, što će od svega toga biti, to bi trebalo znati!

URBAN: Što će biti, naivnog li pitanja! Ništa ne će biti!

AUREL: Ti više puta govoriš o nekim događajima iz takve visine kao da leptire gledaš kako se nabodeni miču na iglama. Lako je tebi govoriti iz tvoje vrhunaravne perspektive! Ali to je pitanje tu, pred nama, na tapetu...

URBAN, ozbiljno i decidirano: Melitin odlazak od Klanfara bio bi za nju ravan samoubojstvu. To bi značilo zapravo trostruko umorstvo: ona bi time upropastila mene, sebe i naše, to jest Klanfarovo, zapravo tvoje dijete!

AUREL: Da, ali ti nemaš pojma kako je ta žena pretenciozna! Ja ne znam je li ona uopće normalna? Ja ne znam je li ona sebe u posljednje vrijeme uopće bolje pogledala u zrcalu? Ta ona je nikotinizirana, ispijena, histerična maska; i odakle tome morbidnom stvorenju ta tjelesna pretenzija, to mi je sasvim nejasno!

URBAN: Dakle, na onom tvom platnu što visi kod nje, ti je nisi gledao kao »nikotiniziranu i morbidnu masku«, to se ne može reći! A tome nema ni pola godine!

AUREL: Kamo bi čovjek došao da ne laska svojim portretima? Dragi moj, jedna žena koja je navršila trideset i petu godinu, ta mora stavljati znatno skromnije zahtjeve! Ja prosto nisam mogao daje prepoznati. Govorila je odlučno, potpuno logično, samo na krivim pretpostavkama. Čitavo veče buncala je o tome kako nas dvoje treba da otputujemo u Firencu. Tamo bih ja trebao da se odmorim, da se koncentriram, da radim, i to upravo u Firenci!

URBAN: To je i meni najavila, vaš put preko Uskrsa u Firencu.

O tome mi je govorila već prije četrnaest dana!

AUREL: Bože moj, kad čovjek leži sa ženom u postelji, fantazira koješta, pa sam tako i ja, po svoj prilici, spomenuo tu nesretnu Firencu. Ali to su bile čiste sanjarije u postelji...

Urban nervozno puši, misli svoje i pije.

AUREL, plačljivo, pijano: Ja tako ne volim pustolovine! Sve, što je pustolovno, tako se neizrecivo duboko protivi mojem temperamentu, mojim nazorima. Ja sam već stariji gospodin, za mene nisu noćni randevui po kavanama, suze, romani, krize, sve to nije za moje živce, za moj lični mir! To nisam mogao

podnijeti ni sa dvadeset godina, a kamoli danas. Ja treba da radim, a kako mogu da se koncentriram kad neprekidno živim između dva telefona, dva randevua i pisma u kuću. No, dakle, ako mi sutra osvane s koferima pred vratima, to će biti prekrasno. To će biti divno romantično! Zdravo! Daj još jednu, dobra je, prvorazredan destilat! To je najbolje dezinfekciono sredstvo!

Kucaju se, prolijevaju rakiju po polituri, prosipaju pepeo, kosti, kruh. Alkohol djeluje.

AUREL: A što je s Klarom: zar Klari nije bilo neobično da mene tako dugo nema? Meni je izgledalo da je Klara znala da je pismo od Melite!

URBAN: Klarinc slutnje kreću se u Ledinom pravcu, koliko se meni čini. Ona je ostala neraspoložena čitavo več. Svirala je Schuberta »Der Tod und das Madchen«, pili smo vino, a onda sam ja tu nešto prčkao po svome članku...

AUREL: Naime, znaš, nije komplikacija još toliko s tom Melitom, to će se već nekako riješiti, nego je stvar u tome... Prekine svoju misao s rezervom. Prijelaz upijano, neposredno, konfesionalno, kako se govori s prijateljima kod čaše rakije: Uostalom, zašto da ti ne kažem, nemam, konačno, razloga da ne vjerujem u tvoju diskreciju: radi se naime o maloj Ledi. O maloj se radi, tamo sve uzima nevjerojatne dimenzije! Ustao je polupijano i teturajući zaustavio se pred svojim ogromnim platnom što prikazuje Ledu s Labudom. Gleda tu svoju sliku u pijanom zanosu. Stanka. Dimovi. Polutiha meditacija. Chef d'oeuvre!⁵³⁴ Prvorazredan chef d'oeuvre! U trideset godina jedamput pođe čovjeku za rukom takva faktura. To je sve pahuljičavo, prozirno, taj božanski ten tog divnog djeteta! Ona je još dijete! Njeni su zglobovi mekani, kao u vatu zamotani, ne, nikako, bez toga djeteta ne bih više mogao da slikam! Ona je moja inspiracija, razumiješ li, Inspiracija! Čovječe, ja nisam više mlad, i, kad pogledam unatrag, kakva je to zapravo bijedna bilanca? Tu dolazi vrijeme kad paleta stane polagano da gasne, ja nemam više ne znam koliko da se igram svojim talentom. Upravo kao što si ti danas poslije podne spomenuo, kakvog to smisla ima producirati robu, bez svog ličnog zadovoljstva? Čovjek tako, u jednosti

svog svakodnevnog posla, ne vjeruje više mladenački u ono što bi mogao da dade! Javljaju se pomalo sumnje, mi pomalo starimo, moj dragi, i tu treba biti oprezan, tu se čovjek ne smije više igrati svojom sudbinom!

I Urban je ustao i došao pod Ledinu sliku. Sluša Aurela s fingiranim interesom, ali superiorno.

URBAN: Da, mala je tvoja Inspiracija, pak što sada?

AUREL: Naime, dolazi polagano vrijeme kad čovjek pomalo osjeća kako životni elementi u nama slabe. Oko mene žive hiljade lica, sve sami crnci u fraku, sve neke nove mode, novotarije, avangarde, programi, stilovi, ja sam zbunjen, ja osjećam kako se u meni sve umara, kako postaje pospano, a ta mlada žena unosi u mene onaj prvotni, animalni nemir. Njeni mirisi oživljavaju me kao da sam srknuo kokaina, ja, kad gledam nju, postajem klervoajantan, ja s njom zajedno mogu da radim, ni s jednim svojim modelom nisam tako lagano mogao da radim!

URBAN: A tko te priječi da radiš? Radi, brate, bog te blagoslovio, radi...

AUREL: Stvar je u tome da joj je stari generaldirektor Kardoši ponudio jedno mjesto u Hamburgu za dvjesta i trideset dolara mjesečno.

URBAN: Kakvo mjesto?

AUREL: U nekakvom industrijskom koncernu, dvjesta i trideset dolara mjesečno!

URBAN: To je kolosalna karijera! Ali ja mislim da je mala to sanjala!

AUREL, svečano, zaljubljeno, pijano: Ne znam, ali jedno mi je jasno da sam za tu ženu vezan. Ona mene boli. Bez nje ne bih mogao više da radim. Vjeruj mi, na časnu riječ, da se nosim idejom da se oženim njome.

URBAN, koji isto tako kao iAurel ima prilično alkohola u glavi, ali ostaje neprekidno uzvišen iznad tog manualnog vještaka: A propos, što se tiče Lede, ja sam u svom članku upravo tangirao ovu kompoziciju. Trebala mi je kao dokaz za moju tezu o našem suvremenom neopikasizmu. Ako te zanima, mogu da ti pročitam nekoliko redaka, rezime?

AUREL, artistički, paunski plitko, naivno: O, molim, ti znaš da su mi tvoje misli neobično dragocjene i mjerodavne! To me neobično zanima! Bit će mi samo čast, molim, izvoli, ja sam ti

svakako zahvalan! Doteturao je do naslonjača i tamo tjelesno klonuo, ali pažnja mu je nepatvoreno živa.

URBAN, lažljivo, rutinirano: Ja sam, naime, imao na dispoziciju samo nekoliko redaka i govor mi je, prirodno, ostao vezan, i ja svoju tezu: O odvajanju boje od tjelesnog u slici, i dokle mogu da zastrane pojedini elementi kolorita da se ne provale u apstraktno, nisam mogao da razvijeni onako kao što bi bilo potrebno. Ja govorim o današnjem, suvremenom slikarskom smislu za stvarnost i o tome kako su sve velike umjetničke epohe ostale vezane za materijalnu podlogu i kako ovaj tvoj način samo potvrđuje sedamhiljadugodišnje iskustvo!

AUREL: Tako je! To si sjajno rekao! Odmah jasno i određeno! To si divno formulirao! Bravo!

URBAN: A za samu kompoziciju ja sam podvukao kako to rezolutno vraćanje na materijalnu podlogu znači kongenijalni simptom neopikasizma i kako ta »kompozicija Lede svijetli kao sjajan oblak! Ledin lik, u mekanoj bjelini oblaka, dan je u ingenioznoj flotezzi⁵³⁵. To je Ledino meso oduhovljeno, i vidi se da to platno nije dano tek virtuoznom rukom, već da je ono odraz dubokog duhovnog života! Ta divna Leda nije samo simbol! Ona je viša Inspiracija, uokvirena riznicom čiste boje! Bijela i vječna Leda, u prozirnem odrazu labuđeg perja, divna slika mlade žene što sniva svoj ljubavni san s božanskim Labudom!«

AUREL, pijano raznježen: Sjajan si ti, dragi moj Oliver, sjajan si! Neka kaže tko što hoće, ja i opet ostajem pri tome da si ti jedna od naših najpametnijih glava! Hvala ti, baš ti od srca hvala! Ti imaš za moja platna naročite nerve, ti ih osjećaš instinktivno! Ono o smislu za stvarnost i o materijalnoj podlozi, ono si majstorski izveo! Bravo! Ustao je teško i pošao do Urbana i tu ga grli i cjeliva. Naime, ti ćeš mi dopustiti, mili moj, da specijalno u tvoje zdravlje otvorim ovaj sekt! Da popijemo isključivo u tvoje zdravlje! Uzalud, neka govore što ih je volja, ti jedini imaš šarmantnu kulturu riječi. Ja lično ne mogu da se otmem magiji tvojih riječi. Ja tebe ipak jedinoga volim i poštujem! Ti si džentlmen, ti si gospodin, ti si sa svojim poderanim džepom ostao potpuni gospodin! Daj da te poljubim u ruku, dozvoli mi da te poljubim u ruku, da ti se poklonim, da ti se zahvalim...

Otvorio je bocu šampanjca, prelijeva sekt preko čaša po podu i po rukama, ljubi Urbana u pijanom zanosu. Urban ostaje spram sve te komedije pasivan.

AUREL: Da, u svojim superiornim mislima ti često puta zatajiš čovjeka, ti nisi uvijek lojalan, mislim, artistički lojalan, ti si često neosnovano konzervativan, a često gledaš slikarstvo s jednog višeg, takoreći, vrhunarnog gledišta, ali ja tebe ipak volim, ja te poštujem, daj da se kucnemo bratski, prijateljski, iskreno. Natače čaše, kucaju se, piju. Ovdje je infernalno vruće, tebe ne će smetati ako skinem ovu komediju, ja ću se inače zagušiti, tako mi je nesnosno vruće. Skida kućni kaput i prsluk, razvezuje kravatu, skida kragu i ostaje u košulji.

URBAN: A što se tiče moje artističke nelojalnosti, ja tebe gledam često negativno, to je istina, ali ja ne gledam u tebi samo tvoje subjektivne nedostatke jer pritom uvijek uzimam u obzir i nedostatke sredine! Ja sam tebi naročito zahvalan i na tvojim nedostacima jer upravo na tome i gradim svoj kritikizam. Ja iskreno volim i poštujem tvoje čiste, umjetničke zanose, ja 0 njima mnogo i neprekidno mislim, oni su, takoreći, sastavni dio mog unutarnjeg intenziteta! I ja tebi zahvaljujem, mnogo, mnogo...

AUREL: To si divno rekao, to si prekrasno rekao! I, vidiš, u toj provinciji, jedino što još preostaje čovjeku, to je intimno razumijevanje prijatelja. Stupa se u magli, u blatu, u gadu, u intrigama, a opet čovjek osjeća stisak prijateljske ruke i znade: nije sam! A, vidiš, uvijek kad sam s tobom, onda osjećam kako nisam sam. Čovjek ponesen toplom riječju i stiskom ruke lakše svladava umor, otpore, zapreke, sve to blatno i brutalno i perfidno oko nas. Dozvoli mi da ti se zahvalim, da te poljubim, da ti poljubim ruku. Ljubi ga i tiranizira svojim cjelovima ruku 1 lica. Daj da popijemo ovu eks, u tvoje zdravlje, naročito ovu, specijalno u tvoje zdravlje... Prevalio je flašu sekta, a kako je pijan htio da je zadrži, prevalio je bocu s rakijom, nekoliko čaša i jedan tanjur i sve se to razbilo na podu. U trenutku kada se Urban oteo pijanom zagrljaju da se oslobodi nesuvisle Aurelove brbljavosti, zaustavivši se pod slikom Lede, promatrajući je, ne primjećuje da se na vratima pojavila Klara.

URBAN, nadovezujući na Aurelove kombinacije od časa prije, sa prizvukom zajedljive indiskrecije: A propos, a ono u vezi s tvojom »inspiracijom«, oprost, misliš li se zaista ženiti, nije

neprilika samo u Kardošijevim dolarima, ima tu još jedna bagatela, naime, kako da kažem, tako, neka vrsta iznenađenja, ako si zaista odlučio da se pojaviš među proscima te fatalne gospođice, mislim da su ti šanse ispod svakog minimuma minimalne, gospođica Leda, naime, kako da kažem, već je isprošena, ona je, naime, poklonila svoju ruku, to jest ona se vjenčala, i to momentano.

AUREL: Lažeš, to nije istina, to si izmislio, to je nemoguće, kako, »vjenčala se«, kada, gdje, s kim?

URBAN: Ne znam, navodno s jednim peštanskim fudbal-trenerom, i, ako te zanima, mlada gospođa nalazi se momentano u Veroni, na svom svadbenom putu, na Julijinom grobu, slatki moj Romeo.

AUREL: Pa to je nemoguće, pa to bi bio skandal, skandal nad skandalima, čuješ li me, ne, ne, to je nemoguće, ne, ne, sve si to izmislio, ti si perverzan, ti si sadist, sve što pričaš, to je kriminalno, samo da me mučiš, to je nemoguće, ako je to istina, ne preostaje mi drugo nego da se ubijem, u namjeri da natoči čašu sekta za utjehu, prevalio je čitav servis, uz zveket razbijenoga stakla.

URBAN, primijetivši Klaru: Svojim samoubojstvom ti bi namro gospođi Klari jednu brigu više, naime ništa više nego jednu neukusnu brigu oko njenog udovičkog kostima. Nikada nisam imao namjere da se ženim, ali da sam se ikad bio upustio u tu nesmotrenu pustolovinu, svojoj udovici bih bio oporučno zabranio da ne stavlja na svoj udovički veo onu bijelu vrpcu kao mamac za novoga prosca...

AUREL: Klara, što Klara, kad bi gospođa Klara patila od ukusa, bila bi se već davno rasplinula kao duh na spiritističkoj seansi.

KLARA, indignirano: Tako se ne bi vladali ni najprimitivniji barbari, zar vas nije stid da urlate kao da ste sami pod ovim krovom, pa ipak postoje u civiliziranom svijetu neke konvencije i spram takvih pojava kao što su duhovi na spiritističkim seansama...

AUREL, pijano, neodgovorno, glupo: Pardon, pardon, o, molim oprost, kakvi barbari, pardon, kakav je to ton, oprost, taj tvoj ton.

KLARA: Ni mormoni se tako ne vladaju spram svojih žena, nismo u haremu, živimo valjda pod nekim evropskim zakonima, ovo je još uvijek moj dom, gospodine, zar su to manire?

URBAN: Aurele, molim te, ima gospođa Klara pravo, suviše smo glasni, čovječe, saberi se.

AUREL: Nema pravo, gdje pravo, čije pravo, ta žena gnjavi me od prvoga dana kako smo se sreli nekim svojim imaginarnim pravom, ona nema prava da govori sa mnom tim autoritativnim tonom, nisam ja kriv što gospođa pati od fiksne ideje da sam ja upropastio njenu pjevačku karijeru, njene talente, svi mi imamo svoje brige, svoje talente, svoje karijere, ali kakav je to način da ta žena igra godinama ulogu moje guvernante, zar ne čuješ njen guvernantski ton, ja ću još poludjeti od tog njenog tona, ne ću da čujem taj njen ton, nitko je nije zvao, u pijanom uzbuđenju toliko je uznemiren, te ga od inzulta odvaja samo nijansa koju smiruje Urban, otriježnivši se nervozno.

URBAN: Aurele, gospođa Klara ima pravo, čuješ li me, molim te.

AUREL, pasivno pijan, dao se svladati, slomivši se kao ukroćen u fotelji: Same guvernante, od kolijevke do groba ni trenutka slobode, nemoj ovo, nemoj ono, uvijek same guvernante.

URBAN, spram Klare, kao bespomoćno: Oprostite molim.

KLARA: Kome da oprostim, vama, njemu, ova mizerija nikad nije blistala svojom bistrinom, ali vi, gospodine doktore, vi niste toliko duhom odsutni te ne biste bili svjesni kako je sve to bestidno bijedno, te vaše prilike šarmantnih leptira, i kada bi u nama bilo samo mrve dostojanstva, povukli bismo sve konzekvencije od gađenja...

AUREL, njemu se, uprkos vinu, pričulo kako iz Klarinih riječi progovara prizvuk moralne indignacije, i on, ponovno skočivši bijesan i uzbuđen Klarinom lekcijom, pristupio joj je kao da će je inzultirati: Molim vas, čujete li me, vi nemate prava na taj ton, izvolite, sretan vam put i bit će mi drago da se ne sretnemo više nikada, molim vas idite, idite...

KLARA, s prezirom: Pijana mizerijo! Zalupila je vratima grubo i uzrujano.

AUREL, za Klarom, na vratima. Čulo se kako je škljocnuo ključ u bravi, vrata su zatvorena, tu se ne može dalje: Pardon, oprostite, kakav je to način, tko smo »mi«, mi nismo, to što mi nismo to nismo, hoće da otvori vrata silom i lomi kvaku, ali ga je Urban svladao i vratio do naslonjača kao da postupa s pacijentom.

URBAN: Pa daj, smiri se, čovječe, evo, molim izvoli, ima tu još kave.

AUREL: Oprosti, oprosti, kakav je to način, zar ti nisi gost u mom vlastitom domu, valjda ja u svojoj vlastitoj kući, pod svojim vlastitim krovom, mogu primiti goste po svojoj volji, oho, valjda ni to više ne smijem, ne priznajem nikakve guvernante, ne ću nikakve moralne prodike, preglupo.

URBAN: Pa daj se već smiri, čovječe, digli smo ludu galamu, žena hoće da spava... Počeo je da sabire crepovlje i staklovinu od razbitih čaša i tanjura, a Aurel je zapao u pasivnu šutnju. Stanka.

AUREL, zaronjen u mislima, ne snalazeći se u toj sažaljenja dostojnoj stvarnosti: Da, da, sve je to, dakle, više-manje tako, ako je doista tako, uredu, gospođica se udala za fudbalera, za golgetera, za peštanskog dokeja, gospođica je u Veroni, na svadbenom putu, bravo, čestitamo, pa dobro, a što će generalni Kardoši na to, tko će sada platiti Ledin portret, golgeter nema novaca, fudbaler, Romeo u Veroni, no, dobro, u redu, to se briše, na kraju krajeva modela je bilo na ovome svijetu od početka, ali što je s Melitom, što je s onom nesretnom klanfarskom pustolovinom, sutra će mi osvanuti ovdje ona romantična guska sa svojim koferima i sa svojom suludom inicijativom! Ona je već večeras telefonirala svom pravnom savjetniku! Ta će me žena učiniti smiješnim sa svojom prokletom inicijativom. Ja sada gradim svoju kuću, ja treba da stvaram, ja nisam za pustolovine...

URBAN: Tiše, čovječe, ti vičeš! Ti si pijan! Tebi se vrti u glavi!

Ti ne znaš što govoriš! Otići ću sutra Meliti da se porazgovorim s njom! Uostalom, ja bih mogao da joj telefoniram odmah! Ti si je otpratio kući?

AUREL: Da! Vidiš, to bi bilo najinteligentnije da ti skočiš do nje i da joj izbiješ iz glave tu njenu nesretnu inicijativu! To bi bilo preventivno pametno - da se ne učini smiješnom pred svojim advokatom - da joj izbiješ iz glave tu njenu glupu romantiku! Kakve su to bizarne ideje?

URBAN, u mislima: Da! To bi se moglo eventualno i sutra. Do povratka Klanfarovog sve to sada nije tako aktuelno, ali mogu da je upitam, mogu da joj se javim da fiksiram randevu. Na telefonu. Traži spoj. Molim 74-47! Da! 74-47! Čeka. Nitko se ne javlja. Stanka. Nije moguće da je već legla! Nema tome ni dvadeset minuta što je stigla! Valjda je u kupaonici!

AUREL, kraj telefona, zainteresirano: Možda je telefon pokvaren!

URBAN: Ali, čujem kako zvoni. Jasno čujem kako zvrnda! Stanka.

AUREL: Možda te je frajla krivo spojila! Daj nazovi ponovno!

URBAN: Možda! Spusti slušalicu i ponovno je digne: Molim, gospođice, još jedanput 74-47. Da! 74-47! Stanka. Nakon stanke: Halo, ovdje doktor Urban! To ste vi, Fanny? Tako? Kada? Da? Da, da! Dobro! Možete li mi otvoriti? Da, za tri minute! Zbogom! Nervozno: Kaže Fanny da je milostiva prije deset minuta otišla. Došla je kući malo prije, napisala je dva pisma, jedno za mene, a drugo za presvijetloga, prije deset minuta je otišla! Fanny ne zna ništa. Ona histerično plače! Fanny se boji jer je milostiva bila jako uzrujana! E, zdravo! Idem da vidim kakva je to nova bedastoća. Javit ću ti se telefonski! Zdravo!

AUREL, uzrujano: Melita otišla je od svoje kuće? Sada, u dva sata? Čudno! Sasvim čudno! Zdravo! Urbana isprati Aurel uzrujano. Čuje se kako nešto razgovaraju u predsoblju. Stanka. Aurel se vrati natrag i kreće se nervozno po sobi bučnim koracima. Nakon dulje stanke, kao da je nešto u sebi smislio, ode lijevo prema vratima Klarine sobe. Hoće da uđe, ali su vrata zaključana. To ga vidljivo iznenadi. Sjetivši se scene od prije nekoliko minuta, on se nasmije i stane da kuca. Kucanje. Vrata se ne otvaraju. Tišina. Aurel kuca energičnije. Alkohol s bijesom. Tu afekt raste u violentno pijano, a onda prelazi jakim usponom u uzrujano otrežnjenje koje se pod konac scene pretvara u strah. Halo, Klara, kakva je to neukusna šala? Kucanje nervozno. Vrata se ne otvaraju. Stanka. Aurel gleda kroz pukotine vratnica i kroz ključanicu gori li svjetlost u sobi. Stanka. Kucanje. Udaranje šakom po daskama. Drmanje kvakom. Klara, ovdje sam ja! Čuješ li, otvori! Ja sebi izmoljavam takav balavi postupak! Kakav je to slabouman način? Klara! Otvori! Čuješ li? Otvori! Ja ću razbiti vrata, čuješ li, meni je te igre dosta! Udara nogom o vrata. Vrata ne popuštaju. Tišina. Sagne se da čuje što se događa iza zatvorenih vrata. Tišina. Prodrma ponovno kvakom. Nitko se ne javlja. Stanka. Ide do stola, baci cigaru i sjedne u naslonjač. Stanka. Ode do vrata i tiho sluša. Primi kvaku tiho kao da će je otvoriti, ali vrata se ne otvaraju.

AUREL, tiho: Klara! Tu mu je došla prvi put ideja o strahu. Skupio se i nošen tom mišlju žurno je izašao na stražnja vrata. Čuje se kako zove vani: Klara! Klara! Kretanje iza scene. Glas Aurela neartikulirano. Kucanje na staklenim vratima. Drmanje

staklenih vrata u pozadini u stanu. Čuje se kako razbija staklo negdje na staklenim vratima i, nakon prilične lupe iza kulisa, čuje se kako govori lijevo u sobi sam sa sobom. Kretanje iza zaključanih vrata. Ključ je u zaključanim vratima. Vrata se otvaraju. Aurel ulazi blijed kao krpa, potpuno trijezan, s jednom ceduljom u ruci u koju gleda tupo, nesabrano i sa strahom. Stanka. Ode do telefona i zove: 74-47 molim! Stanka. Halo! Ovdje profesor Aurel! To ste vi, Fanny? Gospodin doktor još nije stigao? Hvala! Ostao je na mjestu nepomičan i ne zna što bi. Stanka. Izdaleka na ulici graja. Glasovi. Bespomoćno kretanje po sobi. Graja na ulici glasnija. Aurel je stao i sluša što se to na ulici događa. Glasovi prolaznika na ulici kao da se nešto dogodilo. Aurel sluša i ide do prozora i nervozno ga otvori. Gleda van. Stanka. Akustika noćnog uličnog prostora s glasovima prolaznika jedne snježne karnevalske noći.

AUREL, kroz prozor: Halo, molim vas, što se dogodilo?

GLAS PROLAZNIKA na ulici: Jedna se žena otrovala na uglu pred apotekom!

Aurel se zakoleba kao da će se srušiti natrag u sobu. Stanka teške koncentracije. Onda nošen strahom potrči van. Zaboravio je zatvoriti prozor. Kroz otvorenu četvorinu prši u sobu snijeg. Glasovi na ulici tiši i tiši.

Zavjesa

Cin četvrti

Tri četvrti sata poslije trećega.

U pozadini fasada Klanfarove palače. Čađava ulična zgrada, u sivoj, prljavoj boji nemoguće građevine što sa svojim karijatidama, akantusima, renesansnom balustradom i stupovima izgleda žalosno kao orkestrion. Na prozorima prvoga kata rolete su spuštene, na kući koja nestaje u visini drugoga kata u harlekinu okna su musava, sve zavjese spuštene, po stanovima tmina. Ogroman renesansni portal s dubokom četvorinom glavnog ulaza, s masivnim plastičnim vratima od hrastovine, okovanima gvoždem i žutom mjedi. Lijevo od tog portala ulična plinska svjetiljka i u njenom zelenkastom osvjetljenju desno i lijevo naziru se fasade susjednih kuća, sa žljebovima i oknima u pustoj, jednoličnoj simetriji. Magleni pretproljetni noćturno. Iz daljine, negdje sa dna ulice, čuje se džez, na mahove, i glasovi pijanaca, kako tko negdje otvori vrata lokala. Kasno je. Skoro će svitanje.

Pod plinskom svjetiljkom dvije noćne dame. Puše cigarete. Melankoličan lirski recitativ uz minimalno kretanje.

PRVA DAMA: Dolazi proljeće! Ja to osjećam po zvucima, po treperenju uličnih svjetiljaka, po toplim maglama. Od svega najviše volim proljetne magle. U proljetnim maglama izgledaju kuće kao ogromne lađe u luci. Jutro je, dim se puši iz dimnjaka, putujemo. O, da mi je otputovati, ma i na mrtvačkim kolima, samo da mi je otputovati!

DRUGA DAMA: Ja sam proljeće uvijek zamišljala kao sliku što je visila u našoj školi na zidu: na toj slici su orači orali, potoci žuborili i lastavice kružile oko tornja. Godinama već nisam vidjela lastavice ni orača! Među tim prokletim kućama,

tu proljeće dolazi kao prosjak s dna ulice. Kakvo je to proljeće? Stojiš tu pod svjetiljkom, boli te grlo, pušiš proste cigarete, očekuješ bolnicu, a sve je tako slabo plaćeno. Na Uskrs ću otputovati svojim, to sam odlučila. Voliš li ti Uskrs? Za mene je Uskrs najljepši blagdan. Bojadisana jaja, čist stolnjak, sve izribano, cvatu mace, crvene crkvene zastave! A ti, jesi li imala koga noćas?

PRVA DAMA: Dvojicu! Drugi je mogao biti tako - činovnik. Podstava mu je bila na haveloku potpuno poderana, bio je pijan. Gledao je moje razglednice na stijeni i gnjavio me nemogućim pitanjima. Ja mislim da je bio činovnik statističkog ureda. Prepoznao je moju brazilsku marku, veli: mogu dobiti za nju tri dolara. Već me je jedan student tehnike nagovarao da mu prodam tu marku. Ali ne ću. Ako je vrijedna, zašto daje dam od sebe?

DRUGA DAMA: A ja sam bila s nekim otmjenim gospodinom: dabrovina, galoše, zlatna doza s briljantnim gumbom. Pili smo grog u kavani, a poslije, kod mene na sobi, pitao me imam li svilene cipele? Dala sam mu svoje svilene bijele cipele, i, pomisli, navukao ih na noge. Imao je nogu broj trideset i osam, moje svilene cipele bile su mu sasvim prostrane. I tako, sjedio je u mojim cipelama, popušio dvije cigarete, dao mi je dvije stotinarke i klanjam se, zbogom! Ima čudnih ljudi na svijetu! Dolazi posred pločnika s desne strane gospodin koji vuče za sobom noge prilično pijan.

GOSPODIN: O, klanjam se, moje dame, klanjam se, najpokorniji vaš sluga! Smijem li vas ponuditi kojom cigaretom? Molim lijepo, bit će mi osobita čast, izvolite molim lijepo, moje dame, a kako vaša milost? Molim vas, ja sam našao potkovu i, ako smijem da poklonim kojoj od vas taj osobiti simbol sreće, bit će mi neobična čast!

Dame se smiju potkovi.

DRUGA DAMA: Poklonite je meni! Ja sam našla jednu prije tri godine, ali mi ju je netko ukrao!

GOSPODIN: Ukradena potkova ne donosi sreće, ali ni ova vam ne će donijeti neke naročite sreće jer je poklonjena. A da ste je i našli, ni onda vam ne bi donijela sreće jer sreće nema uopće toliko da bi se mogla naći na ulici kao potkova. Za sreću jedva da bi se moglo reći da je uopće ima! Sreća se sastoji od samih neznatnih, svakodnevnih sitnica: imaš šibice kod sebe,

a misliš da ih nisi imao! To je, na primjer, prilična sreća! Ili pozvoniš nekome na vratima, a njega nema kod kuće. I to je sreća. Učinio si posjet, ostavio si posjetnicu, a nisi se gnjavio. A što se potkove tiče, ja sam našao već jednu potkovu u životu. Ovo mi je druga! Ja sam svirač, ja sviram po koncertima, ja sam bio čudo od djeteta, i kada sam imao jedanaest godina, pisale su novine o mojim pizzicatima. Dame se smiju. U pizzicatima nema ničeg frivolnog, molim! To su trikovi prstiju. Da, ja sam nosio potkovu po svim svojim koncertima, a što mi je donijela? Paralizu! Moj pokojni otac kladio se, kad mi je bilo jedanaest godina, da će mi ime ostati u leksikonu na dva stupca, a jedva da ću dogurati do tri retka jedne domaće vijesti o samoubojstvu. Drage moje male lutke, smijem li vas moliti za pratnju do ugla? Sve podnosim, samo samoću takve nerasvijetljene ulice ne mogu podnijeti nikako! O, lijepe moje slatke lutke! Svi smo mi igračke u bazaru civilizacije! Svirači, dame, noćni desperateri, paraltici, svi se mi mičemo u izlogu civilizacije po pravilu. Navinuli su nas, igraju se nama, a onda nas bacaju u smeće!

Idu lijevo po pločniku i čuje se još njihov smijeh iza kulisa. Scena ostaje prazna. Stanka. Iz daljine dude i klarineti. Prođe slijeva nadesno prolaznik. S desne strane dolaze Melita i Urban ispod ruke; Urban je hladan, oštrouman; Melita polutiha, resignirana. Stigavši do portala uz svjetiljku, stanu. Urban je Melitu dopratio do njenog stana, a dijalog počeo je već u prvoj kulisi.

URBAN: Koliko god to tebi izgleda sitničavo, to je ipak od neizrecive važnosti. Jesi li ti Klanfaru priznala svoje drugo stanje ili nisi?

MELITA: Već sam ti rekla da nisam, čemu me tako inkvizitorski mučiš? Sada je ionako sve savršeno irelevantno!

URBAN: Naprotiv, to je sve vrlo važno. Ako si ti samo naznačila jednog čovjeka kao svog ljubavnika, to je mogla biti prijetnja, to se može objasniti afektom, to se može uzeti kao demonstrativna izjava, pogotovo, ako je on doista na mene bacio sumnju! Ti si se jednostavno ogradila jednom demonstrativnom izjavom...

MELITA: Ne mogu nikako da shvatim čemu ti polažeš takvu važnost na sve te potpuno sporedne detalje?

URBAN: Ja sve mogu da podnesem, samo ne kapricioznu logiku! Već pola sata hoću da utvrdim stanje fakata! Ja treba da znam što si ti doslovno izjavila Klanfaru! Ta je tvoja izjava

od neizrecive pravne važnosti, na njoj on može da izgradi svoju vlastitu tezu o rastavi, razumiješ li? Jer ako si ti njemu de facto priznala svoje drugo stanje...

MELITA: Ti me ne razumiješ! U onaj momenat je meni Klanfar i sve u vezi s Klanfarom bilo potpuno indiferentno! Ja nisam mogla Aurelu izjaviti direktno da se osjećam majkom, pak sam mu to indirektno dala na znanje kao da sam to rekla Klanfaru.

URBAN: Da, dobro, sad, konačno, ne znam jesi li to izjavila jednom ili drugom, je li to doista istina ili samo tako - kapriciozni trik, i, uopće, sada mi je sve potpuno nejasno! Stanka. Dakle, što je na stvari?

MELITA: Ja ne znam.

URBAN: Pa dobro, a čemu si uopće onda Aurelu spomenula to delikatno pitanje?

MELITA: Pa htjela sam konačno da vidim s kim imam posla!

URBAN: O tome s Klanfarom, dakle, nisi progovorila ni riječi?

MELITA: Već sam ti rekla da nisam! Koliko ćeš puta još ponoviti tu jednu te istu stvar? Mučiš me već više od ure tim detaljima.

URBAN: Tako, sada ja tebe mučim tim detaljima, prekrasno! Ma ti se detalji mnogo više tiču tebe nego mene, kada ćeš već jedanput to pojmiti? Ja ostajem pri tome da je tvoja scena s Klanfarom, bez obzira na to što si ti rekla njemu ili nisi, bila i ostala - elementarna bedastoća! Ja sam ti rekao danas poslije podne da se za tebe bojim. Moje slutnje pokazale se potpuno opravdanima!

MELITA: Ti si uvijek govorio zagonetno! Da si ti meni samo jedan jedini put rekao kako zapravo stoji s Aurelom, ja ne bih bila gradila na krivim pretpostavkama. Kad god sam te ja nešto konkretno pitala, ti si uvijek izjavljivao da ni o čemu nemaš pojma! Ja sam mislila da između njega i te male postoji nekakav potpuno bezazleni atelijerski flert...

URBAN: To je sve od početka bilo vrlo delikatno pitanje! Ja sam smatrao da nije moja dužnost da se tako daleko miješam u tvoje intimnosti. Ja sam po mogućnosti gotovo dnevno naglašavao da su tvoje ekstaze za toga gospodina, u najmanju ruku, romantične naravi, ali si ti to sve konstantno od sebe odbijala! A, osim toga, ja sam, nažalost, računao s tvojom zdravom ženskom pameti, ja sam se nadao da ti nikako ne ćeš u ekstrem...

MELITA: Tako me osramotio nije nikada još nitko! To je bila moralna blamaža posljednje vrste! Nisam imala pojma da netko može biti tako bijedan kao što je Aurel bio noćas. On je drhtao kao gimnazijalac, on od treme nije mogao da izbroji novce kelnerici u kavani, njemu se ruka tresla kao padavičavcu, mene je bilo neizrecivo stid.

URBAN: Aurel je boem! Čovjek bez unutarnjeg moralnog profila! A ima stanja kada su ljudi i žene sebi međusobno indiferentni kao što su indiferentne dvije Hardtmuth-olovke u kutiji. U takvim stanjima patetične izjave da se netko osjeća majkom nisu nikakve rakete. A da je sve to tvoje s Aurelom tuckalo već dugo kao dvije grafitne olovke, sasvim drveno, suho, to je već davno evidentno! A sada nije riječ o njemu, nego o tebi! Jedino pametno i mudro za tebe jeste momentano pravna uspostava bračnog stanja s tvojim suprugom, pod svaku cijenu, *coute que coute*⁵³⁶! Ja to govorim isključivo u tvom interesu! Ti možeš ostati na ulici! Sto ti hoćeš da postaneš? Onakva sablast kao ona tamo? Ili učiteljica crtanja negdje u provinciji?

Prolazi jedna dama i s interesom promatra taj ljubavni par što se pravda pred zatvorenim portalom.

MELITA: Bobočka...

URBAN: Ali, molim te, Bobočka je dama koja je vrlo šarmantna i gnjavi svoja društva svojim papagajskim glasom. Bobočka druguje s tobom na generaldirektorskoj liniji od osamdeset hiljada dinara minimalnog mjesečnog dohotka! Sve ostale kombinacije s Bobočkom potpuno su u zraku! Kakva Bobočka? Ti treba da uspostaviš svoje bračno predstanje, to je moj jedini konkretni savjet! Ti treba da preneseš ovu ovdje zgradu na svoje ime, pod svaku cijenu, a sve ostalo je slaboumna romantika! Kakva pisma, kakve noćne pustolovine, kakva inkompatibilnost? Ovo je tvoja kuća, ti ćeš ići sada lijepo gore, ja sam ono pismo adresirano na Klanfara poderao i spalio u peći, ti ćeš se lijepo ispravati i sve će biti dobro!

MELITA, umorno: Sve je to iznad moje snage! Opet sve iznova: čačkalice, palačinke, satrapske scene, gluposti, sve ono opet ponovno...

URBAN: Ne, nego ćeš ostati ovdje vani u blatu, u maglama? Kakve su to ludorije, Melita? Ovo je granit, ovo je sve okovano

žutom mjedi, to su hrastova vrata koja možeš za sobom zatvoriti i ući u svoje privatne prostorije, to je pozitivno, a ne ova glupa nezdrava noć, vani, u blatu, s poderanim cipelama. Ti nisi još nikada gledala u tuđe rasvijetljene prozore iz tmine, kao tat, kao stjuard, kao krijumčar, kao deklasiran! Ti sanjaš u izolaciji jedne gospodske sobe, ti ne znaš, drago moje dijete, kako si lakoumno djetinjasta!

MELITA, nervozno, djetinjasto kapriciozno: Ali ja noćas nisam u stanju da se vratim natrag! To je iznad moje snage!

URBAN, mudro: Pa dobro, onda ćeš ostati kod mene, pak ćeš sutra automobilom na Varadijevo, sprovod stare je sutra u tri poslije podne, stići ćeš na vrijeme, a nad otvorenim grobom svi su ljudi sentimentalni; sve će to biti samo jedna formalnost! Melita, molim te, budi pametna, nemoj biti djetinjasta! Kakve su to kaprice! To je za tebe lično vrlo dobro iskustvo. Ti si pogledala činjenicama u oči, to je uvijek dobro, to nikada nije prekasno! Najbolje je kada su karte otkrivene! Čovjek zna uvijek barem jednu stvar pozitivno: koliko je izgubio! Ja sam tebi uvijek govorio: trgovački pomoćnici, ugađači klavira, dekorateri izloga, brijači, slikari, sve je to jedna te ista sumnjiva vrsta ljudi! Sve su to vještaci koji rade isključivo rukom! Od slikara se kupuju slike, slikara jedna distingvirana dama ne uzima za ljubavnika!

MELITA: A što sam ja takvo učinila? Ja sam pristupila jednom čovjeku da me podrži u jednoj za mene teškoj moralnoj dilemi. Pa taj čovjek nije bio meni stran, za boga jedinoga! Taj me je čovjek pola godine uvjeravao da hoće da me uzme za ženu.

URBAN: Ima ljudi koji ne znaju s jednom ženom učiniti drugo nego da se njome ožene! On se oženio prije onom svojom bečkom kasiricom, pak onda gospođom Klarom, pak je htio da se ženi tobom, pak sad hoće da se ženi malom Ledom. On će se tako ženiti do svoje smrti! Mjesto slikarskog to je kod njega izvjestan suvišak ženidbenog talenta!

MELITA: A misli li on doista da se oženi malom Ledom?

URBAN: Noćas bezuslovno. Govorio je o njoj kao o Navještenju Vrhunaravnom! Ti si za njega nikotinizirana, pretenciozna starija dama, a mala: čista, idejna Inspiracija! On je doista neinteligentan da se doista oženi. Istina, bio je pijan, ali kod takvih boema nije nikakav problem oženiti se ni kada su trijezni!

MELITA: A što će na to sirota Klara?

URBAN: Klara ima u ruci svoje pravne garancije! Gospođa Klara je mnogo inteligentnija od tebe: njoj je pojam pravnih garancija jasan kao da je studirala pravo! Gospođa Klara dat će koncertno veće andaluzijskih pjesama, a ja ću joj lansirati povoljne recenzije da joj je »glas još metalan i da u visokim položajima zvoni kao zvono«...

Sljeva dolazi Klara, uzbuđena, u plesnoj toaleti i u krznu.

URBAN: Zar ste vi to, gospođa Klara, pa to je divno iznenađenje!

Nevjerojatno zapravo i fantastično kao najnevjerojatniji san!

Ljubim ruke, gospođu Klara, ljubim ruke...

KLARA: Molim vas pustite me s tim svojim konvencionalnim glupostima! Gadite mi se! Htjela sam da govorim s vama, Melita; telefonirala sam vam, ali mi je rečeno da ste izašli! Imam da vam dadem neodgodivo važne informacije u jednoj svojoj ličnoj intimnoj stvari: između ostaloga tiče se to i ovoga gospodina ovdje, a i vas...

MELITA: Molim, ako je važno, možemo gore k meni, Klara! Izvolite!

URBAN: Ali, ni govora! Gospođa Melita tako je umorna - gospođa Melita nije u stanju da...

KLARA: Gospođa Melita nije malodobna, a vi ste ovdje potpuno suvišni! Pustite nas minutu-dvije da ostanemo same! Ne dosađujte, molim vas, meni nije do šale!

Prolazi u sjeni drvoreda, pod svjetiljkom, jedna noćna djevojka, polagano, odbijajući dimove.

URBAN: U vašim je glavama nastalo potpuno poremećenje pojmova noćas. Ja nikako ne mogu da vas kao dame ostavim same na ulici, u ovom ambijentu, bez pratnje - u ovom nedostojnom ambijentu, Klara!

KLARA: Vi ostavljate dame u mnogo nedostojnijim ambijentima same bez pratnje, i to su sve glupe konvencionalnosti! Htjela sam da vam kažem, Melita da likvidirate Aurela: on je odlučio da se oženi onim svojim najnovijim modelom - onom malom tipkačicom!

MELITA: Malom tipkačicom?

KLARA: Da, onom malom glupom tipkačicom, a ovaj gospodin vaš prijatelj je kumovao toj svadbi.

MELITA: Ledom - Aurel? Doista? Oliver! Ti! Kako? Dakle, tako? Ja sve to ne razumijem! Klara!

KLARA: Da - Ledom¹. Onom svojom malom Ledom. Bez nje on ne bi mogao više »stvarati«! Bez Lede on ne može živjeti. Vi ste za njega nikotinizirana, morbidna maska, ja sam neka vrsta nužnog zla, a ovaj gospodin ovdje...

URBAN: Ali, molim vas, vi ste uzrujani. Melita, gospođa Klara sanja, to su fantazije - to ne odgovara istini, to je pretjerano!

KLARA: Vi ste doista idealan džentlmen! Melita! Vaš intimus, gospodin savjetnik sanktpeterburškog poslanstva, koji mome suprugu kupuje modele - kao kakav cuhelter⁵³⁷ - taj gospodin imao je čast da postane noćas i mojim intimusom! I sve što taj gospodin tjera s vama, sa mnom, s mojim suprugom, s vašim ljubavnikom, s malom Ledom, s gospodinom Klanfarom, sve je to najobičnija prijevara! — Nema smisla da između sebe ne govorimo istinu - ja sam došla da se s vama objasnim, a ne s njim!

MELITA: Klara, zaboga!

URBAN: Vi sanjate, vi niste svjesni svojih riječi - vas treba zatvoriti u ludnicu...

KLARA: Maknite se, molim vas, gadite mi se, ne mogu da vas vidim! Došla sam k vama, Melita, na liniji potpuno dezinteresirane ženske solidarnosti, da vam objasnim vašu ličnu situaciju, da ne padnete žrtvom takvih džentlmena: ja sam prije pola sata čula svoga supruga i ovoga ovdje kako govore o vama tonom kakvim se ne govori ni o onim ondje ženama. To je sve bolesno i suludo. - Ove gospođice na ulici, i nas dvije, mi smo u očima tih tipova potpuno jednaki pojmovi.

Noćna djevojka, koja je bacila oko na Urbana, vraća se. Nju ovo glasno razračunavanje vidljivo interesira.

URBAN: Po čemu i po kakvoj logici imate vi pravo da se izražavate - o meni, o mom prijatelju...

KLARA: Da znate, ja sam Aurelu otkrila sve vaše karte: ja sam Aurelu priznala istinu - ja sam s Aurelom likvidirala! On zna sve!

URBAN: Vi ste poludjeli...

KLARA: Kao vi noćas, tako me osramotio još nije nikada nitko! To je bila moralna blamaža posljednje vrste! Vi mi se gadite! Ja sam Aurelu objasnila da ste vi čovjek bez moralnog profila, jedan deklasirani bonvivan...

Dolazi Aurel. Klara ne zna što bi.

MELITA, koja je već otključala haustor: Molim vas, sklonite se na sekundu - nema smisla...

Stijeva nadesno dolazi Aurel. On stupa rubom pločnika i gleda nerasvijetljene prozore Melitina stana tako da nije ni primijetio ono dvoje u sjeni portala. Hoće da prođe.

URBAN: O, klanjam se, maestro, kakva čast, kakva neobična čast? A kamo putuje vaša milost? Stigli ste upravo na riječ o vamal Razgovarali smo s Melitom upravo o tome što će biti s gospođom Klarom ako se vi oženite malom Ledom! To je noćas jedina Melitina briga! Zaista šarmantna gospođa! Ne samo da nam svima šije otpale gumbе nego ima srca još i za naše rastavljene gospođe...

Aurel je toliko uznemiren i vidljivo uzrujan da je prečuo ovaj Urbanov ton. On je zaokupljen svojim ličnim doživljajima.

AUREL: To si ti, Oliver! Melita? Što vi radite ovdje? Ja gledam gore i vidim: vas nema! A na telefonu nikako nisam mogao dobiti spoj! Zvonio sam više od deset puta, a nitko se ne javlja... To govori isprekidano, briše znoj sa čela, skinuvši šešir, stoji naslonjen na stijenu i tako nijemo gleda staklenih očiju.

URBAN: A kako ti to deranžirano izgledaš, čovječe? Pa ti si u košulji, ti nemaš kaputa, što je tebi? Tebi teče znoj kao da si u parnoj kupelji?

AUREL: A vi ne znate što se dogodilo?

URBAN: A što?

AUREL: Klara se otrovala!

URBAN: Klara se otrovala?

AUREL: Dakle, nešto užasnije nisam nikada doživio! Klara je nestala, Klare nema, dakle, onih deset minuta, ono je bio kriminalni pakao...

MELITA ne može do riječi: Klara se otrovala?

URBAN: To je sasvim nepojmljivo!

AUREL: Ja ne znam, i meni samome sve je tako mutno kao da sam se onesvijestio...

URBAN: To je prosto nepojmljivo! Kako se otrovala, kakvih deset minuta, ma govori!

AUREL: Dakle, ja sam htio u njenu sobu, zaključano! Mislim, žena se uvrijedila, ne će da otvori, i tako sam ušao kroz garderobu. Njoj ni traga nigdje. Ostavila je jednu cedulju na toaletnom stolu - kao započeto pismo...

URBAN: Da, molim te, samo jednu riječ kako bi se bila otrovala - kada...

AUREL prekine ga: Dopusti, zar ne, nje nije bilo nigdje, ona cedulja njena, ona situacija, a dolje pod kućom graja: jedna se žena otrovala na ulici. Istrčao sam na ulicu, onu ženu je društvo za spašavanje već diglo, a ja u bolnicu, ovako u košulji, u šlapama, o, gadno, kako je sve to gadno i odvratno! Dakle, ona bolnica, onoj su ženi ispirali želudac, to nije bila ona! Noćas su bila dva samoubojstva: ona žena i jedan mladić!

URBAN: Onda se Klara nije otrovala?

AUREL: Da se hiljadu puta otrovala, ne bih se bio jače izmučio! Ona bolnica, ona mrtvačnica! Mladić se objesio o remen. Leži u mrtvačnici, na daskama, jedno mu je oko poluotvoreno, škilji. A sada ne znam gdje je Klara? Kakva je to glupa romantika, tako glupo nestati u noći? Ona je posve lagano obučena, ona ima na sebi samo svoju laganu pliš-mantilju, ona će se sva na smrt prehladiti! Ja se bojim njenih nerava! Ona je u stanju da se baci pod lokomotivu, da prespava negdje na klupi u parku, a sve je to vaša kapricioznost kriva, Melita! Ja sam vam pravodobno javio da idemo večeras na ples, u tu sam svrhu došao večeras specijalno k vama, i tko je to vidio uznemirivati ljude pismom, u deset sati naveče? Ja sam odmah znao da je to bilo potpuno deplasirano.

Od toga momenta je Urban potpuno superioran.

URBAN: Pardon, molim te, a kada si ti bio u onoj bolnici?

AUREL: Sada dolazim iz bolnice.

URBAN: A tako? A ona se žena otrovala odmah poslije moga odlaska?

AUREL: Da, nekoliko minuta kasnije! Ja sam poslije tebe htio da prijedem prijeko u spavaonicu...

URBAN: Meni, naime, nije bilo jasno da li si ti tih svojih fatalnih deset minuta proživio sada ili uru prije. Sada razumijem! Sve se to dogodilo već prije jedne ure! Ti sada dolaziš iz bolnice! A tko ti je posudio cipele za snijeg?

AUREL: Jedan mladi sekundarijus, jedan moj znanac! Ni šešira nisam imao, ni šala, sve su mi to dali u bolnici!

URBAN: I ti bi sada htio da znaš gdje je Klara? Ako ti misliš da bi Klara mogla da se baci pod lokomotivu, onda se požuri na kolodvor! Sada u tri i petnaest polazi ekspres.

AUREL: Kakve su to perverzne šale? Ta je žena de facto u

stanju da se ubije, a ti tu praviš od nje viceve! Kakav je to način! Između one neizvjesnosti da li je to ona, ona žena na ulici, i bolnice, u onih deset minuta, ja sam intenzivno doživio jednu duboku emociju kako ne bih mogao da preživim njene smrti! Ima takvih minuta u kojima čovjek proživi jedan čitavi život! U onoj musavoj mrtvačnici osjetio sam kako sam s tom ženom vezan, kako ne bih mogao da je preživim, i ja sebi izmoljavam takve primjedbe! To nije način, to je potpuno neozbiljno!

URBAN: A što ćemo u tom slučaju učiniti s gospođicom Ledom?

AUREL: Ti provociraš! Ti si pijan! Sto to znači? Ja dolazim iz bolnice, iz jednog kriminalnog užasa, a ti si tu bezobrazan! Kakav je to balavi način?

Melita sva uzrjana treperi. Ona nema pojma o čemu se tu radi.

MELITA: Ali, Oliver, za boga miloga, molim te, Oliver!

URBAN izvine se iz Melitina zadržavanja: Pardon, molim te, daj mi do riječi, ja nisam htio da te povrijedim! Ja mislim da sam prije dvadeset minuta govorio s gospođom Klarom!

AUREL: Ti, ti si govorio s Klarom? A gdje?

URBAN: Gore u plesnoj dvorani! Plesala je tango, i to briljantno! Nije mogla da izdrži ono tvoje vikanje, nije mogla da zaspi. Molila me da ti telefoniram da dođeš po nju! Ja sam te zvao, a nisam mogao da dobijem spoj! Nju će svakako vrlo veseliti da si spoznao da bez nje ne možeš živjeti. To je i meni lično drago!

AUREL, 5 indignacijom: Pa kakve su to glupe šale? Tako mučiti ljude, to je perverzno! Vidiš me da se ovdje tresem u košulji, da ću se sav prehladiti, ja sam bolestan, ja sam reumatičan, mene trga u lijevom ramenu, to je krajnja neuviđavnost! I vama hvala, Melita, to je od vas vrlo prijazno! Hvala!

MELITA: Ja nisam imala pojma da je Oliver razgovarao s vašom gospođom. On meni o tome nije rekao ni riječi!

AUREL: Da vi niste poslali ono svoje nesretno pismo, svega toga ne bi bilo! Praviti viceve u takvim situacijama je patološki! To nije ljudski! To je neuviđavno do krajnosti!

MELITA: Izvinite, ja vam ponavljam da o tome nisam imala pojma! Ja razumijem vaše momentano stanje, no uza to imam potrebu da vam naglasim da nisam navikla takvom tonu,

pogotovo ne s ljudima o kojima sam imala tako visoko mnijenje kao o vama! Ja nalazim da je deplasirano sve što ste rekli!

AUREL: Vi uvijek čujete samo sebe i svoje riječi! Oko vas ne postoje druge sfere, osim one oko vaše ličnosti! Iz bolnice, iz onog kriminalnog užasa, ja sam telefonirao vama, i ovdje polugol na ulici pred vama stojim dršćući, a vi se tu igrate mnome i pravite od mene viceve! Je li to ljudski? Je li to uviđavno?

URBAN: Tako, a to što si ti učinio noćas s Melitom, to je bilo ljudski? Ti si nju ostavio na ulici, u blatu, kao što se ostavljaju bakfiši? Oko tebe postoje i druge sfere osim tvoga mnogopoštovanog Ja, ti si gospodin koji nema druge brige nego da bude uviđavan!

AUREL: Ja imam svoju umjetnost! Meni je moja umjetnost preča od raznih pustolovina! Ja nisam avanturist! Ja sam za vas bio samo tako dugo artist dok sam "bio u nekoj kombinaciji s vama! Melita nije nikada imala direktnog dodira s mojom umjetnošću, sve je to bila snobovska zabluda od početka. Melita je od početka bila u tolikoj mjeri egocentrična...

MELITA plače: Molim vas, sve su to fraze! Ja lično sada znadem s kim imam čast, što nisam dosad znala...

AUREL: Ja ovdje još dršćem od uzbuđenja, od panike, ja ne mogu da se igram tuđim sudbinama, ja nis-¹™ Ukouman...

URBAN: Pa zar ne vidiš ovu ženu kako izgleda? Našao sam je na cesti u magli kao suludu! Koga nas vruga gnjaviš nekakvim glupim fiktivnim samoubojstvom?

AUREL: Pa da, ja sam mislio...

URBAN: Sto si ti mislio? - Ja sam znao da ti sigurno opet krivo misliš.

AUREL: A zašto mi nisi rekao odmah da si govorio s Klarom? Tu stvaraš jednu patološku situaciju.

URBAN: A ovo je normalna situacija da ti jednu ženu koju si istjerao van, u noć, na cestu, u maglu, gnjaviš sudbinom druge koja sada pleše tango.

AUREL: Da, ali ja nisam znao...

URBAN: Uostalom, sada je potpuno svejedno što si ti znao i što ti nisi znao! Ja mislim da sada nije vrijeme za bilo kakvo razračunavanje. Mi postajemo središtem interesa ovih noćnih gospođa. To je vrlo neugodno! Ti bi trebao da se požuriš da ne zakasniš pred onu lokomotivu! Rijetko je kada sudbina položila nečiji život u tvoje ruke kao što ti je momentano u ruci život

gospođe Klare! Idi i spasi Klaru od onog kriminalnog otrovnog čarlstona! Što je? Što čekaš? Zar ne vidiš da si ovdje momentano potpuno suvišan.

MELITA: Oliver, molim te!

AUREL: Ti si pijan, ti nisi normalan! Laku noć! Htio je da lupi Urbana, ali se u sebi svladao. Bez riječi je nestao.

URBAN: Halo! Pozdravi malu Ledu! Laku noć!

Iz kapije izađe Klara.

URBAN: A sada izvolite za njim i objasnite se s njim! Vi vidite da ljubi samo vas i da ne može bez vas da živi. A sutra objasniti ćemo se nas troje detaljno i po mogućnosti definitivno! Laku noć!

KLARA, obradovana i mirna, izlazi iz kapije gdje je bila sklonjena: No, hvala bogu, sve je dobro! Sve je dobro! Servus, djeco! Servus! Auf Wiedersehen, Kinder! Servus! Gott sei's Dank!⁵³⁸ On ipak ne može bez mene! Otrči u tminu za pijanim i suludim Aurelom.

URBAN I MELITA: Zbogom, Klara! Doviđenja! Servus!

URBAN, nakon stanke, objumivši Melitu, dobronamjerno, uvjerljivo s tonom učiteljskim: Voila, madame!⁵³⁹ Stanka.

MELITA: A zašto mu nisi odmah rekao da si govorio s Klarom?

To nije bilo fer!

URBAN: A ovo sve što je on ovdje izbrbljao, to je bilo fer? On se baca riječima kao da su riječi uljene boje koje možeš izbrisati terpentinom! Egocentrično, glupo, patološki, snobovski, neljudski, neuvidavno, suludo, pijano, njemu je sve to pijano, a on je još sada pijan! Jedva stoji na nogama! Njega je ta panika elektrizirala, sutra ne će o svemu imati ni pojma! Biti tako glup pa trčati u šlapama u bolnicu za ženom, i u tome doživjeti svoju moralnu katarzu. Melita draga, vidiš li sada tko je i što je taj gospodin? A sada ćeš biti, nadam se, toliko inteligentna da shvatiš da je najmudrije da legneš i da sve to ostaviš iza sebe! Ja sam sav prozebao, ja više ne mogu, meni prodire vlaga u kosti! Javlja mi se mala groznica! Kada te sutra tvoj advokat nazove, reci mu da je sve ono bilo jedan posve običan nesporazum kakvi se već zbivaju dnevno. Uostalom, ja ću ti oko devet pozvoniti! Laku noć, dijete, ja sam umoran, ja jedva stojim na nogama!

538. Doviđenja, djeco! Zdravo! Hvala bogu!

539. Eto, gospođo!

Oprosti, ali ja više ne mogu fizički! Ti subjektivno možeš ostati intaktna isto tako u ovoj postelji gore kao i u bilo kojoj ovdje hotelskoj postelji! To su čiste predrasude! Laku noć, dijete, i budi - pametna. Ljubi joj intimno lice i ruke.

MELITA, reznirano: Laku noć!

Urban joj je posvijetlio pri otvaranju vrata svojom džepnom svjetiljkom i tako ostao u očekivanju dok Melita nije nestala u stubištu. Zatim se okrene, odahne, izvadi iz doze cigaretu i zapali je s vidljivim užitkom da je konačno ostao sam. Pođe lijevo. Noćna dama pristupi mu iz tmine.

DAMA: Pardon, molim vas, imate li malo vatre?

URBAN: Molim!

DAMA: Tako je neugodno vlažno. Dolazi proljeće, to se osjeća! Gledajte kako kuće u magli izgledaju kao lađe! Dim se puši iz dimnjaka, lađa će sutra dignuti sidro! O, da mi je otputovati! Ne biste li me uzeli sa sobom! Noćas još nisam imala nikoga!

URBAN: Najljepša hvala! Meni je noćas ljubavi dosta! Ali ako hoćete da ispijete sa mnom jedan viski, molim! Razgovarat ćemo o putovanju! O lađama! I ja volim lađe koje dižu sidra! Odlaze u razgovoru polagano desno. Iz daljine saksofoni, bubnjevi, frule i svirale. U prvom katu u Melitinom stanu upalilo se svijetlo na dva prozora nad ulazom. Dolazi iz desne kulise grbava smetljarica, sagnuta, umorna, siva, prljava, a njena simbolična metla nad tim gnjilim narančama, papirima, novinama, smećem posljednji je akord ove žalosne ljubavne glembajevske igre.

Polagano zavjesa